

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย
(Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia)

โดย ดร.รุตัม หวันตู และรองศาสตราจารย์ ดร. ทศนีย์ ลักษณะนิชนัช

ตุลาคม พ.ศ. 2562

สัญญาเลขที่ RDG6110042

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย (Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia)

1. ดร. รุสตั้ม หวันสุ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ทศนีย์ ลักษณะวิชช มุลนิธิเพื่อการบริหารสังคม

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายละเอียดโครงการ

สัญญาเลขที่.....RDG6110042....

ชื่อโครงการ (ไทย).....การจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย.....

ชื่อโครงการ (อังกฤษ)Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in
Malaysia.....

หัวหน้าโครงการ.....ดร. รุสดีม หวันสุ.....

สังกัด.....มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.....

ผู้ประกอบการผู้ร่วมทุน.....

งบประมาณ.....1,051,350 บาท.....ระยะเวลา.....1 ปี.....

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของศาสตราจารย์ ดร. อิสรา ศานติศาสน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกรี หลังปูเต๊ะ ดร. อดิส อมาตยกุล ผู้ให้คำแนะนำปรึกษาแก่คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ยูเซ็น ขนแดง มุลนิธิธราตภาพ (Global Ikhwan) และคุณนุรรานี ปิติเศรษฐพันธุ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยในประเทศมาเลเซีย ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. Abd Halim Mohd Noor อธิการบดีมหาวิทยาลัย Universiti Teknologi Mara (Melaka) และอดีตผู้อำนวยการศูนย์การกุศลและการเงินเพื่อสังคมในอิสลาม (Center for Islamic Philanthropy and Social Finance) ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการออกสำรวจภาคสนาม สัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย ทั้งสามรัฐที่ทำการศึกษาคือ ดินแดนสหพันธ์ (กัวลาลัมเปอร์) รัฐมะละกา และรัฐกลันตัน ทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลเรื่องชะกาตและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้บิดา มารดา บุพการี และผู้สนับสนุนทุกท่าน ซึ่งมีส่วนทำให้งานวิจัยเรื่อง การจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัย

ตุลาคม 2562

Abstract

Zakat is a form of alms-giving treated in Islam as a religious obligation for all Muslims who meet the necessary criteria of wealth to eight categories of people (asnaf) who qualify to benefit from zakat funds. With the goals to alleviate suffering of the needy, to create a good quality of life for Zakat recipients, and to encourage recipients to be able to rely on themselves, Zakat is considered a form of social welfare. This research, "Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia", aims to study the system of collecting and distributing zakat in Malaysia, to study the roles and plans of the zakat fund management organizations in Malaysia and to synthesize and propose a recommendation to develop a zakat fund management in Thailand. This research combine qualitative and quantitative approaches from studying relevant documents, interviewing and making discussion with those zakat stakeholders in Malaysia. Areas of study are Kelantan, Melaka and Kuala Lumpur. The results showed that the most effective way of managing zakat is through the Zakat fund organization. In this regard, the Islamic Religious Council in each states of Malaysia plays the most important role with the vital development of a management system to set up a private agency to help modern management in most of states. Zakat funds in each state are responsible for providing comprehensive and systematic social services to recipients. In addition, there is a human capital development program to create jobs for the recipients of Zakat. This is a sustainable help. The main suggestion for Thailand is Social welfare arrangements from the Zakat Fund should proceed through the Zakat fund organizations while provincial Islamic council should play a central role in zakat management. Increasing knowledge and comprehension of the Zakat funds' leaders and officers at the provincial and minor level, making the Zakat Fund's social welfare arrangements the most efficient.

Keywords:.....Zakat Fund, Zakat Distribution System, Zakat Collection System, Social Welfare Management, Eligible Zakat Receiver, Malaysia.....

บทคัดย่อ

ชะกาดคือทานภาคบังคับตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม กำหนดให้ผู้ที่มีรายได้และทรัพย์สินมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดต้องจ่ายทรัพย์สินส่วนหนึ่งให้กับคนที่ขาดแคลน โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้รับชะกาด และส่งเสริมให้ผู้รับชะกาดสามารถพึ่งพาตนเองได้ ระบบชะกาดจึงถือเป็นรูปแบบสวัสดิการสังคมประเภทหนึ่ง การวิจัยเรื่อง การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดในมาเลเซีย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการจัดเก็บแจกจ่ายชะกาด 2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และแผนงานขององค์กรจัดการกองทุนชะกาด 3) เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะพัฒนาแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนชะกาดในประเทศไทย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม และใช้การวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้จ่ายชะกาด ผู้รับชะกาด และคนต่างศาสนาในประเทศมาเลเซีย โดยศึกษาใน 3 พื้นที่ศึกษาคือ รัฐกลันตัน รัฐมะละกา และดินแดนสหพันธรัฐกัวลาลัมเปอร์ พบว่า การบริหารจัดการชะกาดที่ดีที่สุดนั้นคือการดำเนินการโดยองค์กรจัดการกองทุนชะกาดที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดเป็นสวัสดิการสังคมแบบปกป้องคุ้มครอง (protective welfare) ตามข้อบัญญัติทางศาสนา ให้ชาวมุสลิมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่ในการบริหารจัดการชะกาดในปัจจุบันมีการพัฒนาการจัดบริการ กิจกรรม และโครงการทางสวัสดิการสังคมมากขึ้น เพื่อให้ผู้รับชะกาดสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน (productive welfare) มีศาสนาอิสลามแต่ละรัฐทำหน้าที่เป็นแกนหลัก โดยมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการจัดตั้งหน่วยงานเอกชนมาช่วยให้การบริหารจัดการมีความทันสมัย องค์กรจัดการกองทุนชะกาดในแต่ละรัฐรับผิดชอบในการจัดบริการทางสังคมแก่ผู้รับชะกาดได้อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ ทำให้ผู้รับชะกาดได้รับความช่วยเหลือและบรรเทาปัญหา อีกทั้งมีโครงการพัฒนาทุนมนุษย์ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ผู้รับชะกาด ซึ่งเป็นการช่วยเหลือที่ยั่งยืน ข้อเสนอแนะสำคัญสำหรับประเทศไทยก็คือ การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดควรดำเนินการโดยองค์กรจัดการกองทุนชะกาดด้วยการรวมศูนย์การจัดการไว้ที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการแก่องค์กรจัดการกองทุนชะกาดทั้งในระดับจังหวัดและระดับรองลงมา และเปิดโอกาสให้ทั้งผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาดได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับชะกาดได้พัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน จึงจะทำให้การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

คำสำคัญ:.....กองทุนชะกาด, ระบอบการแจกจ่ายชะกาด, ระบอบการจัดเก็บชะกาด, การจัดสวัสดิการสังคม, ผู้มีสิทธิรับชะกาด
..มาเลเซีย.....

บทสรุปผู้บริหาร

ชะกาดเป็นทานภาคบังคับตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม กองทุนชะกาดในมาเลเซียช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีสิทธิรับชะกาดอย่างมาก ชะกาดมีบทบาทสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม นับว่าเป็นการจัดระบบสวัสดิการสังคมด้วยการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของเงินช่วยเหลือและบริการสังคมต่างๆตามสภาพความเดือดร้อนและความจำเป็นของผู้มีสิทธิรับชะกาด ทั้งมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพผู้รับชะกาดให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการพัฒนาความรู้ความสามารถต่างๆ เช่น การฝึกทักษะอาชีพ การศึกษาต่อ การจัดหางาน เป็นต้น รวมถึงการให้ทุนในการประกอบอาชีพ และได้กำหนดเป้าหมายในการเปลี่ยนสถานภาพของผู้รับชะกาดให้กลายเป็นผู้จ่ายชะกาดในวันข้างหน้า

นอกจากนี้ยังพบว่าองค์กรจัดการกองทุนชะกาดมีวิธีการบริหารงานกองทุนชะกาดหลากหลายรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละรัฐภายใต้ความรับผิดชอบของศาสนาอิสลาม ที่มีวิวัฒนาการตลอดมา ในปัจจุบันกองทุนชะกาดของมาเลเซียได้นำแนวคิดการพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารจัดการชะกาดโดยใช้วิธีการแปรรูปให้องค์กรเอกชนดำเนินการจัดเก็บและหรือแจกจ่ายชะกาดแทน (Privatization) ในบางรัฐรวมทั้งบทบาทหน้าที่และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ขององค์กรกองทุน การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์ การวางระบบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด การตลาด เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อท้าทายในการพัฒนาวิธีการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดให้ครอบคลุม ทัวถึง มากขึ้น เพื่อใช้กองทุนชะกาดเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันนโยบายการจัดระบบสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดได้พัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 ความรู้พื้นฐานและที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	54
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	58
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	135
เอกสารอ้างอิง	152
ภาคผนวก	158
หมายเหตุ:	
1. เนื้อหาการรายงานสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม	
2. รายงานฉบับสมบูรณ์มีรายละเอียดเหมือนร่างรายงานฉบับสมบูรณ์	
3. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ จะต้องได้รับเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญและผู้ประกอบการจึงจะสามารถจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เพื่อขออนุมัติปิดโครงการได้	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

การอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม ความเป็นปัจเจกบุคคล ความต่างชาติ ต่างศาสนา ต่างเผ่าพันธุ์ ต่างวัฒนธรรม ต่างสถานภาพ ต่างฐานะทางเศรษฐกิจ ต่างปรัชญา ความเชื่อ และอื่นๆ เป็นปัจจัยให้บุคคลมีความคิดเห็นแตกต่างขัดแย้งกัน และหากขาดหลักยึดเหนี่ยวจากหลักศีลธรรมอันดีงาม การอบรมขัดเกลาสั่งสอนทางสังคม การเกื้อกูลกัน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและยากที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังนั้น นักปกครองทั้งหลายต้องแสวงหากลวิธีจัดการให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข บางสังคมใช้หลักศาสนา หลักกฎหมาย หลักจารีตประเพณี ฯลฯ หลักการต่างๆ เหล่านั้นปัจจุบันถูกสังเคราะห์จากสหวิชาชีพ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง นักสิ่งแวดล้อม นักพัฒนา ในเวทีวิชาการต่างๆ จนเกิดคำว่า “สวัสดิการสังคม” ประกอบด้วยการบูรณาการหลักคิด ทฤษฎี แนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการจำแนกสวัสดิการสังคมเป็นสองทาง ทางหนึ่งคือสวัสดิการสังคมทางเศรษฐกิจที่มุ่งด้านรายได้ การกระจายรายได้ การเรียกเก็บเงินภาษีเพื่อช่วยเหลือสังคม อีกทางหนึ่งคือ สวัสดิการสังคมไม่ใช่ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเรื่องความสุข การช่วยเหลือคนจน การเรียนรู้การพึ่งตนเอง การเสริมพลังศักยภาพ เป็นต้น เพื่อที่จะช่วยเหลือ พัฒนา คุณภาพชีวิตของบุคคลที่ประสบความเดือดร้อน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ยั่งยืน มีการพัฒนาทั้งครบ (Whole person) ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญาและสังคม

สวัสดิการสังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Social Welfare) เป็นเรื่องที่ปัจเจกบุคคลช่วยเหลือกันเอง ในปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ด้วยเมตตาจิตและการทำบุญทำทาน แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีธรรมชาติ เป็นวิถีเกษตรกรรม และวิถีอุตสาหกรรมในปัจจุบัน บุคคลต้องทำงานแข่งขันกับเวลาเพื่อหาเงินมาดำรงชีพ จำเป็นต้องซื้อบริการทดแทน เช่น จ้างคนเลี้ยงลูก การใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีการสื่อสาร ความอบอุ่นใกล้ชิดในครอบครัว จางหายไป สร้างปัญหาสังคมอื่นตามมาเช่น ความประพฤติไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน ปัญหาคนเร่ร่อน ขาดงาน ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ

ดังนั้น สวัสดิการแบบปัจเจกบุคคล ได้ปรับรูปแบบเป็นสวัสดิการสังคม เป็นรูปแบบที่สังคมโดยรัฐยื่นมือเข้ามาช่วยรับผิดชอบอันเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐในการดูแล ปกป้อง ค้ำครอง และพัฒนาประชาชน สวัสดิการสังคมเริ่มแรกในประเทศอังกฤษ รัฐดูแลช่วยเหลือคนจน คนยากไร้ คนขอทาน โดยจัดตั้งโรงงานขึ้น ในระยะแรกๆ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1598-1601 ได้ประกาศเป็นกฎหมายช่วยเหลือคนจน เรียกว่า Elizabethan Poor Law

ต่อมาประเทศเยอรมัน สมัยนายกรัฐมนตรีบิสมาร์ค (Bismark) ปี ค.ศ. 1883 ได้ออกกฎหมายได้กำหนดนโยบายสวัสดิการสังคมแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมัน (Social Policy Laws of the Federal Republic) เพื่อดูแลแก้ไข

ปัญหาแรงงานที่เป็นปัจจัยการผลิตหลักของชาติ โดยริเริ่มโครงการประกันสุขภาพและประกันอุบัติเหตุ นับว่าเป็นสวัสดิการที่รัฐจัดทำให้ มีกิจกรรมหรือบริการครอบคลุมหลายด้าน เช่น การศึกษาฝึกอบรมแรงงานที่ทำงานในสาขาการผลิตต่างๆ การส่งเสริมการมีงานทำ การคุ้มครองแรงงานและสุขภาพอนามัยเรียกว่าเป็น “การประกันสังคม” (Social Insurance)

ในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม มีหลักศาสนาบัญญัติไว้เป็นหลักปฏิบัติ 5 ประการ ได้แก่ การปฏิญาณตน การละหมาด การบริจาคซะกาต การถือศีลอด การประกอบพิธีฮัจญ์ ที่เชื่อว่าจะทำให้ชาวมุสลิมเป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีความเจริญงอกงามเพิ่มพูนผล

ซะกาต (Zakat) เป็นรายได้หรือทรัพย์สิน ซึ่งทางศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนที่ครอบครองรายได้หรือทรัพย์สินถึงจำนวนและครบรอบปี จะต้องบริจาคให้เป็นกองทุนซะกาตที่มีการจัดเก็บและแจกจ่ายอย่างเป็นระบบโดยผ่านองค์กรหรือสถาบันที่รับผิดชอบ ให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับซะกาตตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ศาสนบัญญัติได้กำหนดไว้ (อับดุลอะซีส บิน ซาฟิอีย์. 2554: ออนไลน์) ได้แก่บุคคล 8 ประเภทคือ 1) คนยากจน (พะกีร์) ที่ไม่มีทรัพย์สินและไม่มีรายได้ 2) คนขัดสน (มัสกิน) ที่รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย 3) ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับซะกาต (อาหมัล) 4) ผู้ที่มีจิตใจโน้มเอียงสู่อิสลาม (มุอัลลัฟ) 5) ทาสที่ต้องการไถ่ตนเองเป็นอิสระหรือหลุดพ้นจากความเป็นทาส (อรรกอบ) 6) ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอริมีน) 7) ผู้ที่ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลิลลาฮ) และการใช้ไปในวิถีทางของพระเจ้า เช่นสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล และ 8) ผู้เดินทาง (อิบนุสะบิล) รวมถึงผู้พลัดถิ่น เช่นนักศึกษาผู้เดินทางไปศึกษาต่างถิ่น

ซะกาตจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมในอิสลาม เพื่อสร้างเสริมสังคมให้มีความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเป็นระบบที่มุ่งเน้นให้สวัสดิการในการดูแลปกป้องบุคคลในสังคมซึ่งเป็นภารกิจของปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถ โดยที่หลักสวัสดิการนั้นได้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับอุดมการณ์ของสังคม จริยธรรมของบุคคลในสังคม พฤติกรรมการใช้ชีวิตในสังคม โดยมีความศรัทธาต่อพระเจ้าเป็นแกนกลาง และการช่วยเหลือด้วยทรัพย์สินเป็นกลไก เพื่อให้ผู้มีสิทธิรับซะกาตสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข (ศุภชัย สมันตรัฐ. 2548: 16)

อย่างไรก็ตามระบบการจัดการซะกาตในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นชนส่วนน้อยก็ประสบปัญหามาโดยตลอดเนื่องด้วยไม่มีระบบและกฎหมายมาดูแลให้เกิดการบริหารจัดการ การจัดเก็บและจ่ายซะกาต อย่างเป็นระบบ ทำให้การจัดการซะกาตในประเทศไทยไม่สามารถดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการให้ความช่วยเหลือผู้มีสิทธิได้รับซะกาตอย่างเสมอภาค

ซะกาตมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นระบบสวัสดิการสังคมในวิถีอิสลามในประเทศมุสลิมหลายๆประเทศ ในประเทศมาเลเซียนั้นรัฐบาลมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ได้เล็งเห็นถึง

ความสำคัญต่อบทบาทของชะกาตในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะหากมีระบบการบริหารจัดการที่ดีและถูกต้องตามหลักการของศาสนาแล้ว จะสามารถแก้ปัญหาความเป็นอยู่พื้นฐานในสังคมได้ ลักษณะการจัดการเรื่องชะกาตในมาเลเซียในอดีตนั้นเป็นการเรื่องที่ปัจเจกบุคคลทำกันเอง แม้หลายชุมชนจะปฏิบัติตามหลักการ แต่ก็มีหลายชุมชนที่เพิกเฉย เมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการอิสลามแห่งรัฐ หรือ Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) ให้มีหน้าที่ดูแลกิจการด้านศาสนาอิสลามภายในแต่ละรัฐ รวมถึงเรื่องชะกาต แต่ก็ดำเนินไปอย่างไม่เป็นระบบ ต่อมามีการจัดตั้งองค์กรในระดับรัฐที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องชะกาต (Zakat Satu Tinjauan, Kelantan) ขึ้นโดยริเริ่มที่รัฐกลันตัน โดยมีกลไกการทำงานให้อิหม่ามในแต่ละมัสยิดบริหารจัดการเรื่องชะกาต โดยส่วนหนึ่งของเงินชะกาตที่จัดเก็บได้จะส่งไปให้รัฐบาลแห่งรัฐซึ่งจะนำไปใช้ในกิจการด้านศาสนาอิสลาม Zakat Satu Tinjauan, Kelantan ได้กลายเป็นต้นแบบในการจัดตั้งองค์กรลักษณะนี้ในรัฐอื่นๆ อย่างไรก็ตามเงินชะกาตที่จัดเก็บได้นั้นยังมีปริมาณที่ค่อนข้างน้อย (Ahmad & Shofian. 2010) การจัดเก็บชะกาตส่วนใหญ่มักจัดเก็บกันแต่เฉพาะชะกาตรายหัว (ชะกาตฟิตรี) ในเดือนถือศีลอด (เดือนรอมฎอน) ส่วนการจัดเก็บและจ่ายชะกาตทรัพย์สิน (ชะกาตมาล) มักถูกมองข้าม (Rahman et al. 2012)

รูปแบบการบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซียเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในทศวรรษ 1990 การบริหารจัดการชะกาตและบทบาทของชะกาตในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกหยิบยกให้มีความสำคัญ เพราะหากมีระบบบริหารจัดการที่ดีและถูกต้องตามหลักการของศาสนาแล้วจะสามารถแก้ปัญหาความเป็นอยู่พื้นฐานในสังคมได้ เกิดการแปรรูป (privatization) องค์กรในระดับรัฐที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องชะกาตให้เป็นบริษัท (corporatization) ที่ทำหน้าที่ตามกฎหมายในการบริหารจัดการชะกาตเป็นระบบ โดยนำทรัพย์สินที่ได้รับมาจัดตั้งเป็น “กองทุนชะกาต” มีรูปแบบและองค์ประกอบของคณะผู้บริหาร การบริหารจัดการ และการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ (Razimi, et al. 2016) อย่างไรก็ตามการปฏิรูปองค์กรชะกาตนั้นขึ้นอยู่กับนโยบายของสภาศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐเป็นหลักกว่าจะให้มีการแปรรูป (privatization) องค์กรชะกาตหรือไม่ จะให้มีการแปรรูปทั้งหน่วยงานจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต หรือเฉพาะหน่วยงานจัดเก็บชะกาตเท่านั้น โดยการแปรรูปดังกล่าวให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสภาศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐ ตัวอย่างศูนย์ที่ก่อตั้งเป็นบริษัทเพื่อทำหน้าที่จัดเก็บหรือแจกจ่ายชะกาต เช่น ศูนย์จัดเก็บชะกาตแห่งเขตปกครองสหพันธรัฐ (Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan หรือ PPZ) ในปี 1991 ศูนย์จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตแห่งรัฐเซอลาโงร์ (Lembaga Zakat Selangor) ในปี 1994 ศูนย์จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตแห่งรัฐปีนัง (Pusat Zakat Negeri Pulau Pinang หรือ ZPP) ในปี 1994 ศูนย์จัดเก็บชะกาตแห่งรัฐปะหัง (Pusat Kutipan Zakat Pahang) ในปี 1995 ศูนย์จัดเก็บชะกาตแห่งรัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน (Pusat Zakat Negeri Sembilan หรือ PZNS) ในปี 1998 และศูนย์จัดเก็บชะกาตแห่งรัฐมะละกา (Pusat Zakat Melaka หรือ PZM) ในปี 2001 (Rahman et al. 2012)

ระบบการจัดการชะกาดในมาเลเซียสามารถส่งเสริมให้มีการพัฒนาทั้งในเรื่องระบบสาธารณูปโภค ทุนมนุษย์ (human capital) การนำจ่ายชะกาด และสร้างความโปร่งใสในการบริหาร เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดว่าทรัพย์สินซึ่งเป็นชะกาดได้ถูกแจกจ่ายไปแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดอย่างแท้จริง เต็มที่และทั่วถึง โดยรัฐบาลได้นำระบบการจ่ายชะกาดทางธนาคารและอินเทอร์เน็ตมาใช้ มีระบบการคำนวณการจ่ายชะกาดในประเภทต่างๆ สร้างความสะดวกในการจ่ายชะกาด ซึ่งจากระบบการจัดการซึ่งสามารถบูรณาการกับวิทยาการสมัยใหม่ได้ลงตัวทำให้สามารถจัดเก็บชะกาดได้กว่าปีละไม่ต่ำกว่า 700 ล้านริงกิตมาเลเซีย ทำให้การบริหารจัดการชะกาดของมาเลเซียสามารถแบ่งเบาภาระของรัฐในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซียก็ประสบปัญหาบางประการซึ่งสามารถเป็นบทเรียนให้แก่ประเทศอื่นๆ เช่น ประสิทธิภาพและความล่าช้าในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการที่ยังเป็นรูปแบบราชการ (bureaucracy) ความแตกต่างทางสำนักคิดในนิติศาสตร์อิสลามเรื่องกฎเกณฑ์ของชะกาด ปัญหาขาดประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการนำจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิได้รับอย่างทั่วถึง การเพิกเฉยต่อระบบชะกาดในชุมชนมุสลิม (Rahman et al., 2012) ทำให้ระบบการจัดการเรื่องชะกาดของมาเลเซียยังดำเนินไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพนัก ดูได้จากจำนวนคนยากจนที่กลับเพิ่มขึ้น (Razimi, et al. 2016)

สำหรับประเทศไทย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลแบบปัจเจกบุคคลตามวัฒนธรรมประเพณีของพุทธศาสนิกชน ต่อมาเมืองการค้าการกุศลและองค์กรสาธารณะประโยชน์ ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อน ตามแนวคิดสวัสดิการสังคมของประเทศอังกฤษ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2546 ประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมายชื่อ พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มีแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 2 โดยเพิ่มประเด็นความร่วมมือขององค์กรสวัสดิการชุมชน เมื่อ พ.ศ.2550 ในกฎหมายฉบับนี้ได้ให้ความหมายของคำว่าสวัสดิการสังคม ดังนี้

สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทาง 1.ด้านการศึกษา 2.สุขภาพอนามัย 3.ที่อยู่อาศัย 4.การทำงานและการมีรายได้ 5.นันทนาการ 6.กระบวนการยุติธรรม และ 7.บริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ (พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม. 2546)

กฎหมายนี้ประกาศใช้ทั่วประเทศ คนไทยมีสิทธิเข้าถึงในการขอรับการสนับสนุนในการจัดบริการสังคมต่างๆแก่ผู้ประสบความเดือดร้อนทั่วไป ตามระเบียบข้อบังคับที่ออกตาม พ.ร.บ.นี้ รวมทั้ง สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยคือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิม หากประเทศไทยได้เรียนรู้รูปแบบ

การจัดการกองทุนชะกาตให้เป็นรูปแบบเดียวกันในการจัดระบบสวัสดิการสังคมสำหรับชาวมุสลิมในไทย ก็จะช่วยให้ชาวมุสลิมมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชะกาตในประเทศไทย เพื่อช่วยลดภาระงบประมาณในการดูแลชาวมุสลิมในไทยได้ไม่มากนักน้อย รวมทั้งมองเห็นแนวทางในการพัฒนาแนวทางกองทุนชะกาตในประเทศไทย จึงเห็นความจำเป็นที่จะศึกษาวิจัยเรื่องการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย ในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตในมาเลเซีย
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และแผนงานขององค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาตในมาเลเซีย
3. เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนชะกาตในไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาในประเทศมาเลเซียบริเวณคาบสมุทรมลายูที่มีอยู่ 13 รัฐ โดยเลือกเก็บข้อมูลใน 3 รัฐ ในรัฐที่มีจำนวนประชากรชาวมุสลิมขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กได้แก่ รัฐกลันตัน รัฐมะละกา และดินแดนสหพันธ์แห่งกัวลาลัมเปอร์ ตามลำดับ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประเทศไทยได้เรียนรู้รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชะกาตในมาเลเซียและการวางระบบสวัสดิการสังคมแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวมุสลิม รวมทั้งผู้อื่นที่ไม่ใช่มุสลิมแต่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน จึงน่าจะเป็นประโยชน์แก่การจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่ชาวมุสลิมในประเทศไทยให้ทั่วถึง ถูกต้องและเป็นธรรม

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ชะกาต หมายถึง เงินหรือทรัพย์สิน ซึ่งทางศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนที่ครอบครองเงินหรือทรัพย์สินถึงจำนวนและครบรอบปี จะต้องแจกจ่ายแก่มุสลิมผู้มีสิทธิได้รับ 8 ประเภทตามที่ศาสนาบัญญัติไว้เท่านั้น

สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคม

ทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

กองทุน หมายถึง เงินหรือทรัพย์สินที่นำมารวมเป็นก้อนเดียวกัน เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

กองทุนชะกาด หมายถึง เงินหรือทรัพย์สินชะกาด ที่นำมารวบรวมไว้ เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้มีสิทธิได้รับตามศาสนบัญญัติ

องค์กรจัดการกองทุนชะกาด หมายถึง องค์กรที่บริหารจัดการกองทุนชะกาด

บทที่ 2

ความรู้พื้นฐานและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีจากตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอได้ดังนี้

2.1 ทฤษฎีองค์การ (Organizational Theory)

การบริหารจัดการองค์กรกองทุนชะกาต การประกอบการทุกประเภทรวมถึงทุกระดับนั้นเป็นการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ องค์กรเป็นที่รวมของคน และงานต่างๆ เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องจัดแบ่งหน้าที่การงานกันทำ และมอบอำนาจให้รับผิดชอบตามความสามารถและความถนัดการจัดองค์กร เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานต่างๆ และบุคคลในองค์กร โดยกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีองค์การ หมายถึง กรอบความคิดเชิงทฤษฎีที่พรรณนาถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์กรที่มีปฏิสัมพันธ์กัน และรวมถึงความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนการให้ข้อเสนอแนะว่าเราควรจะทำอย่างไรจึงจะทำให้องค์การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถทำให้องค์การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมาย

จากระยะเวลาด้านศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกแนวความคิดและทฤษฎีองค์การออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ (ไซยา ยัมวิไล. 2528. อ้างใน Henry L. Tosi)

1. ทฤษฎีสมัยดั้งเดิม (Classical Theory)
2. ทฤษฎีสมัยใหม่ (Neo-Classical Theory)
3. ทฤษฎีสมัยปัจจุบัน (Modern Theory)

1. ทฤษฎีสมัยดั้งเดิม (Classical Theory)

ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมได้เริ่มคิดค้น และก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปลายศตวรรษที่ 19 ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมมีโครงสร้างที่แน่นอน มีการกำหนดกฎเกณฑ์และเวลาอย่างมีระเบียบแบบแผน มุ่งให้ผลผลิตมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล (Effective and Efficient Productivity)

ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมนี้พยายามที่จะสร้างองค์การขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเบื้องต้นทางด้านเศรษฐกิจขององค์การและสังคม นอกจากนั้นการที่มุ่งให้ โครงสร้างองค์การทางสังคมมีกรอบ มีรูปแบบก็เพื่อความสะดวกในการบริหาร และปกครอง ดังได้กล่าวแล้วองค์การสมัยดั้งเดิมมุ่งเน้นผลผลิตสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั่นเอง

หลักการของทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม มุ่งเน้นองค์การที่มีรูปแบบ (Formal Organization) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานหลัก 4 ประการที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนองค์การที่มีรูปแบบ ได้แก่การแบ่งระดับชั้นสายการบังคับบัญชา การแบ่งงาน ช่วงการควบคุม และเอกภาพในการบริหารงาน

2. ทฤษฎีสมัยใหม่ (Neo – Classical Theory of Organization)

ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม โดยพัฒนามาพร้อมกับวิชาการด้านสังคมวิทยา จิตวิทยา การพัฒนาที่สำคัญเกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ.1910 และ 1920 ในระยะนี้การศึกษาด้านปัจจัยมนุษย์เริ่มได้นำมาพิจารณา โดยมองเห็นความสำคัญและคุณค่าของมนุษย์ (Organistic)

ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ ให้ความสำคัญในด้านความรู้สึกรักของบุคคล ยอมรับถึงอิทธิพลทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการทำงาน อาทิเช่น กลุ่มคนงานและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งมีความเชื่อว่าขบวนการมนุษย์สัมพันธ์ จะให้ประโยชน์ในการผ่อนคลาย ความตายตัวในโครงสร้างขององค์การสมัยดั้งเดิมลง

3. ทฤษฎีสมัยปัจจุบัน (Modern Theory of Organization)

ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันได้รับการพัฒนามาในช่วง ค.ศ. 1950 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย แนวการพัฒนาทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ยังคงใช้ฐานแนวความคิด และหลักการของทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมและสมัยใหม่มาปรับปรุงพัฒนา โดยพยายามรวมหลักการทางวิทยาการหลายสาขาเข้ามาผสมผสาน ที่เรียกกันว่า สหวิทยาการ (Multidisciplinary Approach) เป็นการรวมกันของหลักการทางเศรษฐศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้าด้วยกันที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์สังคม(Socioeconomic)

นักทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบัน มีความคิดว่าทฤษฎีสมัยดั้งเดิมนั้น พิจารณาองค์การในลักษณะแคบไป โดยมีความเชื่อว่าองค์การอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ฉะนั้นควรเน้นการวิเคราะห์ และสังเคราะห์สิ่งต่าง

ๆ เข้าด้วยกัน การศึกษาองค์การที่ดีที่สุดควรจะเป็นวิธีการศึกษาวิเคราะห์องค์การในเชิงระบบ (System Analysis) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ มากมายทั้งภายใน และภายนอกองค์การ ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อโครงสร้าง และการจัดองค์การทั้งสิ้น แนวความคิดเชิงระบบนี้ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐาน 5 ส่วน

1. สิ่งนำเข้า (Input)
2. กระบวนการ (Process)
3. สิ่งส่งออก (Output)
4. ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)
5. สภาพแวดล้อม (Environment)

ดังนั้นองค์การในแนวความคิดนี้จึงต้องมีการปรับตัว (Adaptative) ตลอดเวลา เพราะตัวแปรต่าง ๆ มีลักษณะเปลี่ยนแปลง(dynamic)อยู่เสมอ

การจัดการองค์การเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานต่างๆ และบุคคลในองค์การ โดยกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

การจำแนกองค์การโดยยึดโครงสร้าง (สมคิด บางโม. 2538) แบ่งออกเป็น 2 แบบดังนี้

1. องค์การแบบเป็นทางการ (formal organization) เป็นองค์การที่มีการจัดโครงสร้างอย่างเป็นระเบียบแบบแผนแน่นอน การจัดตั้งมีกฎหมายรองรับ บางแห่งเรียกว่า องค์การรูปนัย ได้แก่ บริษัท มูลนิธิ หน่วยงานราชการ โรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ ซึ่งการศึกษาเรื่ององค์การและการจัดการจะเป็นการศึกษาในเรื่องขององค์การประเภทนี้ทั้งสิ้น

2. องค์การแบบไม่เป็นทางการ (informal organization) เป็นองค์การที่รวมกันอย่างง่าย ๆ และเลิกล้มได้ง่าย องค์การแบบนี้เรียกว่า องค์การอรูปนัย หรือ องค์การนอกแบบ เช่น ชมรมต่างๆ หรือกลุ่มต่างๆ อาจเป็นการรวมกลุ่มกันตามความสมัครใจของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเนื่องมาจากรายได้ อาชีพ รสนิยม ศาสนา ประเพณี ตำแหน่งงาน ฯลฯ

2.2 แนวคิดสวัสดิการสังคม (Social Welfare Concept)

สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ (พรบ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม. 2546)

อีกแนวคิดหนึ่งที่ใช้ในงานสวัสดิการสังคมคือ แนวคิดการแก้ไขปัญหาตามทฤษฎีของ Perlman (Perlman's Problem Solving Theory) คำว่า “การแก้ไขปัญหา” ทั่วไปหมายถึงการใช้กระบวนการหาเหตุและผลทางตรรกวิทยาหรือการใช้สติปัญญาหาทางออกของปัญหา ปกติทุกคนต้องมีการแก้ไขปัญหาอยู่แล้วในชีวิตประจำวันการที่คนเราไม่สามารถเผชิญกับปัญหานั้นเกิดจากการขาดตกบกพร่องของปัจจัย 3 ประการที่เรียกเป็นคำย่อว่า “MCO” (Motivation-Capability-Opportunity) และใช้หลักการแก้ไขปัญหาแบบ 4PS ได้แก่ Person = ผู้ใช้บริการ Problem = ปัญหา Place = สถานที่ Process = กระบวนการ

ผู้ที่ประสบปัญหาซึ่งแต่ละคนมีอดีตและประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน นักสังคมสงเคราะห์ คือ ผู้ให้การช่วยเหลือ ติดต่อ ประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ นักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่ตัดสินผู้ใช้บริการว่า การตกอยู่ในสภาวะยากลำบากนั้นไม่ได้เกิดจากตัวของผู้ใช้บริการเอง แต่ต้องพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ เช่น สภาพสังคม การไม่รู้ภาษา การสื่อสาร และการไม่รู้ถึงสิทธิที่ตนเองมี ครอบครัว คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้บริการเป็นอย่างมาก เพราะมีความใกล้ชิดรู้จักและเป็นกลุ่มคนที่ผู้บริการไว้วางใจ การทำงานสังคมสงเคราะห์ไม่ใช่แค่ทำงานกับผู้บริการ แต่ควรทำงานกับครอบครัวของผู้บริการด้วย

นักสังคมสงเคราะห์ควรพิจารณาปัญหาในแง่มุมต่างๆ เนื่องจาก ปัญหาของแต่ละคนมีความซับซ้อนและแตกต่างกัน ต้องใช้การวิเคราะห์อย่างระมัดระวัง ในการให้ความช่วยเหลือขององค์กรนั้น ขั้นตอนแรกสุดของกระบวนการแก้ไขปัญหา คือการกำหนดปัญหาให้ชัดเจน ค้นหาสิ่งที่ทำให้ผู้รับบริการ (client) นั้นเกิดความคับข้องใจ เดือดร้อน นั่นคืออะไร

หัวใจสำคัญของทฤษฎี Perlman's Problem Solving Theory ได้แก่ 1) แรงจูงใจในการจัดการปัญหา 2) สมรรถภาพ ได้แก่ความสามารถในการจัดการปัญหา 3) โอกาสหมายถึง วิธีทางในการจัดปัญหา

ประโยชน์ของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ 1)นักสังคมสงเคราะห์จะต้องสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้บริการมีพลังในการเผชิญกับปัญหา โดยลดความวิตกกังวลและสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริการ 2)นักสังคม

สงครามต้องเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการ ได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และประมวลปัญหา อีกทั้งได้เลือกแนวทางและจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการฝึกประสบการณ์ในการเผชิญกับปัญหา 3) นักสังคมสงเคราะห์ต้องคอยสนับสนุนให้ผู้ให้บริการได้รับความช่วยเหลือและเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น 4) ต่อการสร้างพลัง และความสามารถในการเผชิญกับปัญหา (มิ่งขวัญ ปานบ้านแพ้ว. 2562: Online)

องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมโดยทั่วไป มีการใช้ใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะกว้างและลักษณะแคบ ดังนี้

1. องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่ การศึกษา สุขภาพ อนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ ความมั่นคงทางสังคม บริการสังคม นันทนาการ
2. องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบตามพระราชบัญญัติความ มั่นคงทางสังคมของ ประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งเป็น 3 บริการ ได้แก่

1) บริการประกันสังคม (Social Insurance) เป็นบริการที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ.2533 โดยใช้ระยะเวลาอยู่นาน ถึง 38 ปี (2495 - 2533) ซึ่งกฎหมายดังกล่าวบังคับให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม การจ่ายเงินเข้ากองทุนประกันสังคม ประกอบด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ นายจ้าง ลูกจ้าง และรัฐบาล ในอัตราไม่เกินร้อยละ 1.5 ของลูกจ้าง รายเดือนของลูกจ้างแต่ละคนเท่าๆ กัน โดยครอบคลุมให้ลูกจ้างได้สิทธิประโยชน์ทดแทนในระยะแรก 4 กรณี ได้แก่ กรณีประสบอันตราย หรือเจ็บป่วยนอกเวลาการทำงาน กรณีพิการทุพพลภาพ กรณีคลอดบุตร และกรณีตาย ต่อมาเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2541 กองทุนประกันสังคมได้ขยายสิทธิประโยชน์ทดแทนเพิ่มขึ้นอีก 2 กรณี คือ กรณี สงเคราะห์บุตร และกรณีชราภาพ จึงส่งผลให้ผู้ประกันตนต้องจ่ายเพิ่มอีกร้อยละ 2.0 และรัฐบาลสมทบเพิ่มร้อยละ 1.0 เงินสมทบที่ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างนำส่งร้อยละ 3.5 ต่อเดือน

ในปี 2546 รัฐบาลเห็นว่าเศรษฐกิจเริ่มที่จะฟื้นตัว จึงประกาศเพิ่มอัตราเงินสมทบ 2 กรณีหลังเป็นร้อยละ 3.0 รวมเงินสมทบฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างต้องนำส่งเป็นร้อยละ 4.5 ต่อเดือน จนกระทั่งวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 ได้ขยายครอบคลุมกรณีว่างงาน จึงทำให้มีการจัดเก็บเงินสมทบเพิ่มจากนายจ้างและลูกจ้างร้อยละ 0.5 และรัฐบาลสมทบเพิ่มอีกร้อยละ 5.0 ต่อเดือน ในปี พ.ศ.2547 บริการประกันสังคมครอบคลุมจำนวนผู้ประกันตนทั่วประเทศ 8,429,085 ล้านคน หรือ 8.4 ล้านคน ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองทางสังคมจากกองทุนประกันสังคม ได้แก่ กลุ่มแรงงานนอกระบบ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพอิสระ และกลุ่มที่รับจ้างทำงานตามบ้าน

2) บริการสงเคราะห์ประชาชน/ บริการประชาสงเคราะห์ / บริการสาธารณูปการ (Public Assistance) มีการใช้คำนี้อยู่หลายคำ เช่น บริการประชาสงเคราะห์ บริการสาธารณูปการ การสงเคราะห์แบบให้เปล่า เป็นต้น บริการในลักษณะนี้เป็นบริการหนึ่งรัฐให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนหรือครอบครัวที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือจะมีการทดสอบความจำเป็น (Means - Test) ก่อนให้การ

ช่วยเหลือถือเป็นบริการทดแทนชั่วคราว เป็นการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เฉพาะหน้า (Relief) เช่น การให้เงิน (Cashes) การให้สิ่งของหรือเครื่องอุปโภคบริโภค (Kinds) การให้บริการอื่นๆ ที่จำเป็น (Services) ได้แก่ บริการให้คำแนะนำปรึกษา บริการให้ความรู้ บริการฝึกอาชีพ บริการจัดหางาน บริการจัดหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น บริการเหล่านี้ถือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการจัดบริการสวัสดิการสังคม ซึ่งมักจะทำให้เกิดการเข้าใจผิดต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ว่าเป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์เฉพาะหน้าเท่านั้น เมื่อผู้ใช้บริการได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้นไปแล้ว นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องใช้วิธีการ และกระบวนการทำงานต่อเนื่อง ร่วมกับผู้ใช้บริการเพื่อพัฒนาให้ผู้ใช้บริการได้จัดการปัญหา และพัฒนาตนเองและสังคมในระยะยาวได้ต่อไป

3) บริการสังคม (Social Services) เป็นบริการที่รัฐ หรือเอกชนที่มีความพร้อมทำหน้าที่จัดให้มีบริการสังคม จึงเป็นบริการทางเลือกที่รัฐเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบสังคม โดยจัดบริการให้กับประชาชนแทนรัฐ เป็นการใช้กลไกตลาดเข้ามาจัดการ มุ่งส่งเสริมสวัสดิภาพของบุคคลในสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ ซึ่งผู้ใช้บริการสามารถเลือกใช้บริการได้ตามความต้องการของตนเอง เช่น บริการของโรงพยาบาลเอกชน บริการรักษาความปลอดภัย บริการสถาบันการศึกษาเอกชน เป็นต้น

บริการสังคมที่ดำเนินการโดยเอกชนจึงเป็นบริการทางเลือกให้กับประชาชนที่สามารถซื้อหาบริการได้โดยไม่จำเป็นต้องรอใช้บริการของรัฐเพียงด้านเดียว บริการเหล่านี้ได้แก่ สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สถานพักฟื้นผู้ป่วยในโรงพยาบาล เป็นต้น บริการสังคมเป็นบริการที่กระจายให้ทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการ จนทำให้ขาดการตรวจสอบ ควบคุมติดตามบริการดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นองค์ประกอบของงาน “สวัสดิการสังคม” ในลักษณะกว้าง 7 ด้าน และองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ 3 ด้าน จึงขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ของนักสวัสดิการสังคม สำหรับในสังคมไทยนำมาใช้ทั้ง 2 ลักษณะ ทั้งด้านกว้างและด้านแคบ แต่โดยทั่วไปแล้วสังคมไทยมักจะรู้จักบริการสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบมากกว่า โดยบริการประกันสังคมถือเป็นบริการที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางสังคมให้กับลูกจ้างผู้ใช้แรงงานที่พัฒนาขยายความครอบคลุม และสิทธิประโยชน์ทดแทนมากขึ้น ขณะที่บริการสงเคราะห์ประชาชนยังคงเป็นบริการที่รัฐต้องจัดสรรงบประมาณการช่วยเหลือกับผู้เดือดร้อน เป็นต้น

ปัจจุบันรัฐพยายามใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาร่วมรับผิดชอบในระบบสวัสดิการสังคมมาก

(ระพีพรรณ คำหอม. “สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย” Social Welfare in Thai Society, พิมพ์ครั้งที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2549, บ.พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, น. 6 - 27.)

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม

ในที่นี้ รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม เป็นธรรม ทัวถึง เท่าเทียม มีมาตรฐาน เป็นรูปแบบที่มีความหลากหลาย เป็นสวัสดิการแบบทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในสังคม

กลไกการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง กลไกที่ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมเกิดขึ้น ได้แก่ กลไกของนโยบาย กลไกการบริหารจัดการ และกลไกการดำเนินงาน ซึ่งการจัดสวัสดิการสังคมจะบรรลุวัตถุประสงค์มาน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการใช้กลไกการทำงานทั้ง 3 ส่วนไปพร้อมๆ กัน

- จุดแข็ง หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง หรือข้อดีที่ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- จุดอ่อน หมายถึง ข้ออ่อนหรือข้อเสียที่ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมเกิดปัญหาอุปสรรค และไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

ทางเลือกของรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การที่ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมมีส่วนร่วมกำหนดร่วมจัดรูปแบบสวัสดิการสังคมที่มีมากกว่า 1 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบรัฐสวัสดิการ รูปแบบสวัสดิการสังคมพหุลักษณะ รูปแบบสวัสดิการสังคมประชานิยม รูปแบบสวัสดิการสังคมท้องถิ่น และรูปแบบสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

รูปแบบสวัสดิการ หมายถึง รูปแบบสวัสดิการที่เกิดจากการจัดสวัสดิการมากกว่า 1 รูปแบบขึ้นไป ถือเป็นรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการจัดระเบียบโลกใหม่ (New World Order Model) ของนักคิดสวัสดิการสังคมทั่วโลก ที่เชื่อว่า หลังยุคโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ระบบสวัสดิการสังคมในอดีตที่ผ่านมาต้องปรับตัวใหม่ เนื่องจากความหลากหลายของชนเผ่า เชื้อชาติ วัฒนธรรมมีมากขึ้น การจัดสวัสดิการในรูปแบบนี้จึงให้ความสำคัญกับมนุษย์ทุกคน (Welfare for All) ภายใต้อหุการ สิทธิ ความเท่าเทียม ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และความต้องการของประชาชน ในที่นี้หมายถึง 3 ส่วนหลัก ได้แก่

1. สวัสดิการกระแสหลัก หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐ เป็นการจัดสวัสดิการภาคบังคับของรัฐที่จัดให้กับประชาชน โดยคำนึงถึง ความครอบคลุม ทัวถึง เป็นธรรม ครบถ้วน รูปแบบที่จัดให้ เช่น การจัดบริการในรูปแบบของสถาบัน การจัดบริการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดสวัสดิการกระแสหลักนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดโดยผ่านกลไกระบบการเงินการคลัง ระบบภาษีของรัฐ และโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรเป็นหลัก เช่น รูปแบบสวัสดิการพื้นฐาน (ภาคบังคับ) รูปแบบสวัสดิการท้องถิ่น เป็นต้น

2. สวัสดิการกระแสรอง หมายถึง สวัสดิการทางเลือกที่เกิดขึ้นจากศักยภาพ ความเข้มแข็งของภาคชุมชน ภาคประชาชน และภาคพื้นถิ่น สวัสดิการในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นจากความสนใจ ความสมัครใจร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ การจัดระบบสวัสดิการจึงขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกัน ประกอบด้วย

2.1 สวัสดิการพื้นฐาน หมายถึง การสร้างหลักประกันผ่านช่องทางของวัฒนธรรม ให้กับคนในชุมชน เป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากฐานคิดด้านประเพณี ด้านวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณ ด้านอื่นๆ เช่น กองบุญข้าว กองทุนชะกาตในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

2.2 สวัสดิการชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ให้ความหมายสวัสดิการชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน หมายถึง ทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปแบบของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น กองทุนสัจจะออมทรัพย์ กองทุนออมวันละบาท กองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น

3. สวัสดิการท้องถิ่น หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการร่วมระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น โดยใช้แผน โครงการ กิจกรรม ด้านสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. “รายงานการศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย”, พิมพ์ครั้งที่ 1 เดือน สิงหาคม 2548, ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิชย์, น. 4 - 7.)

คณะกรรมการกระจายรายได้ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 13) ได้มีการแบ่งรูปแบบสวัสดิการเป็น 4 ฐาน ซึ่ง ชะกาต ถือเป็นสวัสดิการฐานชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นสวัสดิการพื้นฐานของชีวิต ในขณะที่ ระพีพรรณ คำหอม (2545: 273) ได้กล่าวถึง “ชะกาต” ในความหมายที่ใกล้เคียงกัน คือ เป็น “สวัสดิการพื้นฐาน” ที่เกิดจากฐานคิดทางศาสนา เป็นสวัสดิการเชิงวัฒนธรรมที่ไม่ได้ปรากฏรูปแบบชัดเจนให้คนภายนอกได้เข้าใจมากนัก ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่คำว่า “ชะกาต” จะไม่ใช่คำที่คุ้นเคยนักสำหรับศาสนิกอื่นที่ไม่ใช่มุสลิม แต่เป็นสิ่งที่ผู้ศรัทธาในอิสลาม ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของศาสนา เนื่องจากเป็นหนึ่งในห้าข้อปฏิบัติที่มุสลิมต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ “ชะกาต” จึงถือเป็นการยืนยันการศรัทธาด้วยการปฏิบัติสำหรับมุสลิมทั่วโลก มิใช่เพียงชุมชนมุสลิมภาคใต้ของประเทศไทยเท่านั้น

ชะกาต ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมในอิสลามที่มุ่งเน้นให้สวัสดิการในการดูแลปกป้องบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นการกิจของปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถ โดยที่หลักสวัสดิการสังคมครอบคลุมตั้งแต่ระดับอุดมการณ์ของสังคม จริยธรรมของบุคคลในสังคม พฤติกรรมการใช้ชีวิตในสังคม โดยมีความศรัทธาต่อพระเจ้าเป็นแกนกลาง และการช่วยเหลือด้วยทรัพย์สินเป็นกลไก เพื่อให้ผู้มีสิทธิรับชะกาต สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข (ศุภชัย สมันตรัฐ. 2548: 16) เจตนาของการจ่ายชะกาต คือ การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากความตระหนี่ ขี้เหนียว ซึ่งเป็นโรคที่เป็นภัยต่อความเจริญทางจิตใจของสังคมมนุษย์ ชะกาตจึงเป็นสิ่งที่ชำระล้างสังคมให้บริสุทธิ์จากการขัดแย้งระหว่างคนมีกับคนจน ซึ่งนอกจากจะเป็นการภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์มาด้วยความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความสามารถแตกต่างกัน ที่ทำให้

รายได้ของแต่ละคนแตกต่างกันตามไปด้วย อิสลามไม่ต้องการให้ความแตกต่างด้านความสามารถ ด้านรายได้นี้ นำไปสู่ความแตกต่างด้านชนชั้น จนเกิดความขัดแย้งขึ้นจากความแตกต่างนั้น คนรวยไม่ใส่ใจคนยากจน มองดูด้วยสายตาเหยียดหยาม ในขณะที่คนยากจนมองคนรวยด้วยสายตาแห่งความอิจฉา และมีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้น อิสลามไม่ต้องการให้มีสถานการณ์แบบนี้เกิดขึ้นในสังคม ดังคำกล่าวของท่านศาสดามุฮัมมัดที่ว่า “คนใดกินจนท้องอืด แล้วปล่อยให้เพื่อนบ้านหิวโหย คนนั้นมิใช่มุสลิม” ซึ่งคำกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาที่จะให้คนในสังคมใช้ชีวิตอย่างเกื้อกูลกัน (อิศเรศ มะหะหมัด, 2561: ออนไลน์)

ในองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง ระบบชะกาดสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านความมั่นคงทางสังคม (Social Security) ส่วนในองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ กองทุนชะกาดสอดคล้องกับการบริการสังคม (Social Services) เป็นบริการทางเลือกที่รัฐเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบสังคม โดยจัดบริการให้กับประชาชนแทนรัฐ มุ่งส่งเสริมสวัสดิภาพของบุคคลในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ สอดคล้องกับความพยายามของรัฐในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามาร่วมรับผิดชอบในระบบสวัสดิการสังคมมากขึ้น

ตามแนวคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ระบบชะกาดจึงถือว่าเป็นรูปแบบสวัสดิการสังคมกระแสรอง และเป็นสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่ม คือ กลุ่มบุคคล 8 ประเภท ตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ได้แก่ 1) คนขัดสน ที่รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย 2) คนยากจน ที่ไม่มีทรัพย์สินและไม่มีรายได้ 3) เจ้าหน้าที่ดูแลชะกาด 4) มุอัลลัฟ คนต่างศาสนาที่เป็นมิตรกับชาวมุสลิม 5) ไถ่ทาส ไถ่เชลยศึก 6) คนติดหนี้ 7) ในวิถีทางของอัลลอฮ์ เช่นสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล 8) คนเดินทาง ผู้พลัดถิ่น เช่นนักศึกษาผู้เดินทางไปศึกษาต่างถิ่น กองทุนชะกาดจึงเป็นกลไกหรือเครื่องมือสนับสนุนการจัดกิจกรรมหรือโครงการบริการสังคมต่างๆขึ้นอย่างตรงตามลักษณะความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล (Serve Felt Needs) ประเภทต่างๆตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม เหล่านี้จะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณภาพการทำงานของกลไกทั้ง 3 ส่วน คือ กลไกด้านนโยบาย กลไกการบริหารจัดการ และกลไกการดำเนินงานของกองทุนชะกาด

ในสังคมที่นับถือศาสนาอิสลาม มีข้อบัญญัติทางศาสนาให้ชาวมุสลิมต้องประพฤติปฏิบัติตัวอย่างเช่น ในประเทศมาเลเซีย มีบางรัฐออกกฎหมายให้มุสลิมที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามข้อกำหนด ต้องจ่ายเงินหรือทรัพย์สินเข้ากองทุนชะกาดเพื่อให้องค์การบริหารกองทุนชะกาดจัดบริการสวัสดิการสังคมต่อไป เช่น รัฐกลันตัน ส่วนรัฐอื่นๆไม่ได้มีกฎหมายบังคับแต่มีองค์กรจัดการกองทุนชะกาดที่ถูกรับรองด้วยกฎหมายมาอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้จ่ายและรับชะกาดได้ปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ กองทุนชะกาดจึงเป็นกลไกสำคัญของระบบสวัสดิการสังคมกระแสรอง เป็นการจัดสวัสดิการจากชุมชนสู่ชุมชน ความร่วมมือที่เข้มแข็งของคนในท้องถิ่น เป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากฐานคิดด้านศาสนา ที่เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งในรูปแบบปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม

องค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาดภาคเอกชน ซึ่งบุคคลหรือองค์กรเหล่านี้ หากมีการวางระบบการจัดสวัสดิการสังคมที่ดี สามารถจะช่วยเหลือประชาชนทั้งที่เป็นมุสลิมหรือมิใช่มุสลิมแต่อยู่ร่วมกันในสังคมให้สามารถคลี่คลายปัญหาความเดือดร้อนของตนเองได้ สังคมมุสลิมจึงจะเป็นสังคมที่เกื้อกูลกัน จะช่วยให้เกิดเครือข่ายนิรภัยทางสังคม (Social Safety Net) ป้องกันปัญหาสังคม ช่วยลดงบประมาณของรัฐในการดูแลสวัสดิการสังคมได้อย่างมาก เมื่อกองทุนชะกาดมีการบริหารจัดการที่ดีโดยบูรณาการแนวคิดด้านสวัสดิการสังคมที่ถูกต้อง คือ ตระหนักในความสำคัญของมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ย่อมจะช่วยส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมแก่มุสลิมได้อย่างมีความเสมอภาค ทั้งถึง เท่าเทียม และสร้างความมั่นคงทางสังคม (Social Security) ในท้ายที่สุด

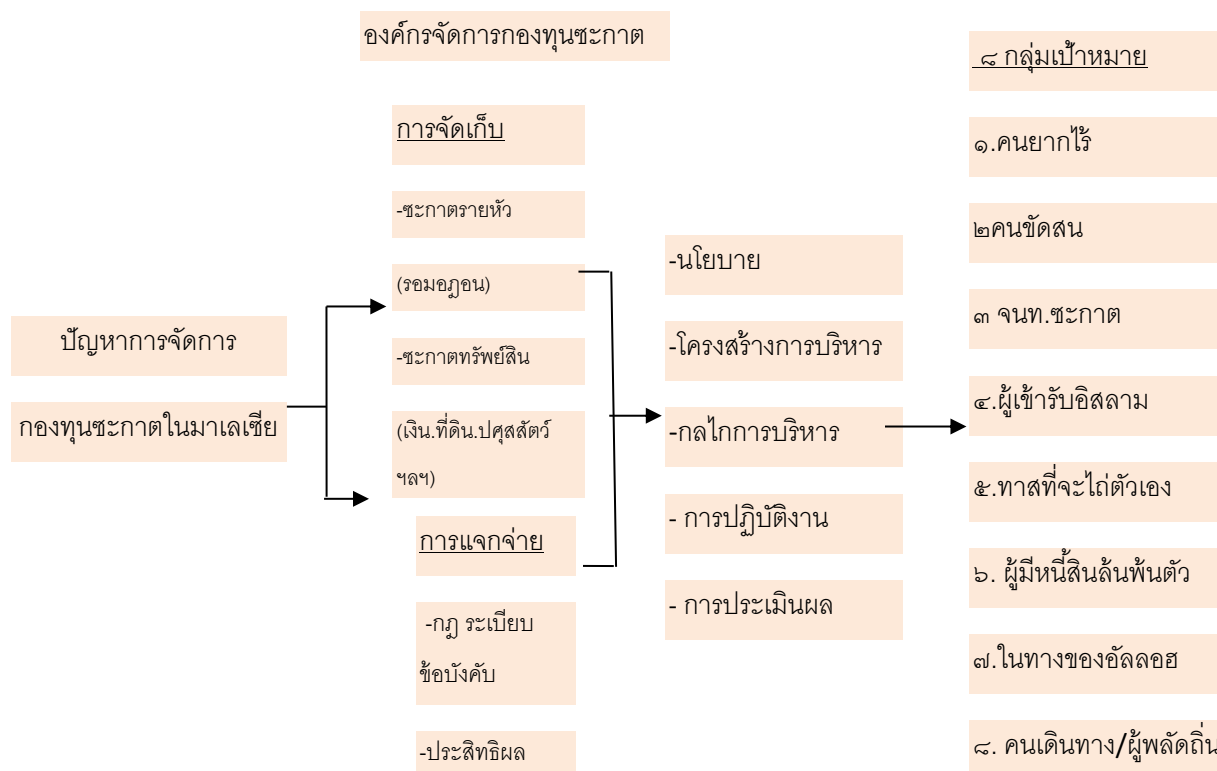
การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาด ชะกาดนับว่าเป็นกลไกสำคัญในการกระจายรายได้และช่วยในการพัฒนาสังคม ศาสนาอิสลามเน้นย้ำในการกระจายทรัพยากรภายในระบบเศรษฐกิจสังคม และเน้นย้ำในการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจนในวิถีที่ยังสามารถรักษาเกียรติยศและศักดิ์ศรีของคนจากจน ซึ่งแตกต่างจากการบริจาคโดยทั่วไปที่ให้แก่คนจน เพราะการบริจาคตานนั้นเกิดจากการเสียสละทรัพย์สินของคนรวยไปให้คนจน จากสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นของคนรวย แต่ในระบบชะกาดสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นของพระผู้เป็นเจ้าที่อนุญาติให้สิทธิในทรัพย์สินส่วนเกินส่วนหนึ่งของคนรวยเป็นของคนยากจน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาดจึงไม่ใช่ผู้ให้-ผู้รับ ที่อาจเกิดความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณ แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริง

โดยสรุป การจัดระบบสวัสดิการสังคม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม ยึดถือหลักการเดียวกันคือบุคคลย่อมมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เหมือนกัน (Human Dignity) แม้จะมีความแตกต่างกันในปัจเจกบุคคล (Individualization) ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกัน นับตั้งแต่ชาติกำเนิด วัฒนธรรมของการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดู ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น แต่เมื่อมนุษย์จำเป็นต้องมาอยู่ร่วมเป็นสังคมเดียวกันจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ตามแนวทางที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองออกแบบไว้

2.3 แนวคิดการวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบในการจัดการกองทุนชะกาด (Cause and Affect Analysis)

ศึกษาถึงปัญหาการจัดการกองทุนชะกาดที่เกิดขึ้นในองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในมาเลเซีย โดยวิเคราะห์หาสาเหตุของสถานการณ์ปัญหาการจัดการกองทุนชะกาด กำหนดประเด็นในการจัดเก็บข้อมูลตามแผนผังการวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาการจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซีย (Cause and Effect diagram) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการจัดการจัดเก็บและแจกจ่ายกองทุนชะกาด ไปสู่กลุ่มเป้าหมายตามศาสนบัญญัติดังนี้

แผนผัง 2-1 การวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาการจัดการกองทุนชาภาคในมาเลเซีย

2.4 แนวคิดการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) และการวิเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนา (TOW Matrix)

การวิเคราะห์ SWOT

ในการที่จะศึกษาบทบาทหน้าที่และแผนงานขององค์กรบริหารจัดการกองทุนชาภาคนั้น จำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์ SWOT เพื่อวิเคราะห์สภาพขององค์กรจัดการชาภาคมาเลเซียในปัจจุบัน เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดด้อย โอกาสและอุปสรรค ที่เกิดขึ้นกับทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อนำไปวิเคราะห์และหาวิธีพัฒนาหรือแก้ไขกับปัญหาที่เป็นอยู่ขององค์กรจัดการชาภาคในมาเลเซีย ซึ่งท้ายที่สุดจะเป็นการสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะพัฒนาแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนชาภาคในประเทศไทย

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strength, Weakness, Opportunities และ Threats โดยที่

Strength คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

Weakness คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง โอกาสซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องและพยายามจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง และในทางกลับกันอุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

วิเคราะห์ TOWS Matrix

ในการศึกษาเพื่อหากลยุทธ์การบริหารองค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาดในไทยได้นั้นจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์ 4 แบบ คือ กลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงรับ และ กลยุทธ์เชิงป้องกัน TOWS Matrix เป็นกลยุทธ์ที่ต่อเนื่องมาจาก SWOT Analysis เป็นการจับคู่ระหว่างปัจจัยภายนอก (External Factors) กับ ปัจจัยภายใน (Internal Factors) ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อสร้างกลยุทธ์ใหม่ขึ้นมา

TOWS Matrix คือ ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส และอุปสรรค ที่องค์กรกำลังเผชิญอยู่ สามารถนำมาจับคู่เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยภายนอกในที่เป็นจุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์กรและเป็นการจัดทำกลยุทธ์ที่เป็นทางเลือก 4 ชุด ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางเพื่อกำหนดกลยุทธ์ต่างๆ

วิธีการจัดทำ TOWS Matrix เป็นการจัดทำตาราง 9 ช่อง คือ ปัจจัยหลักสำคัญ 4 ช่อง ช่องกลยุทธ์ 4 ช่อง กับอีก 1 ช่อง บอกที่มาของปัจจัยว่าเป็นปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายใน ช่องกลยุทธ์ 4 ช่อง ให้ชื่อว่ากลยุทธ์ SO กลยุทธ์ WO กลยุทธ์ WT ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการใส่ปัจจัยหลักสำคัญทั้ง 4 ช่องแล้ว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์แบบ TOWS

	External Opportunities (O)	External Threats (T)
	1. 2. 3. 4.	1. 2. 3. 4.
Internal Strengths (S)	SO “Maxi-Maxi” Strategy Strategies that use strengths to maximize opportunities.	ST “Maxi-mini” Strategy Strategies that use strengths to minimize threats.
Internal Weaknesses (W)	WO “Mini-Maxi” Strategy Strategies that minimize weaknesses by taking advantage of opportunities.	WT “Mini-Mini” Strategy Strategies that minimize weaknesses and avoid threats.

ที่มา: อารีย์ แผ้วสกุลพันธ์, การจัดการเชิงกลยุทธ์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2553)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็งกับโอกาส จุดแข็งกับข้อจำกัด จุดอ่อนกับโอกาส และจุดอ่อนกับข้อจำกัด ซึ่งผลของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในข้อมูลแต่ละคู่ดังกล่าว ทำให้เกิดกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์สามารถแบ่งได้ 4 ประเภท คือ

1) กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและโอกาสมาพิจารณาพร้อม เพื่อจะนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงรุก

2) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและข้อจำกัดมาพิจารณาพร้อม เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงป้องกัน ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรมีจุดแข็ง ขณะเดียวกันองค์กรก็เจอกับสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดจากภายนอกที่องค์กรควบคุมไม่ได้ แต่องค์กรสามารถใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในการป้องกันข้อจำกัดที่มาจากภายนอกได้

3) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อนและโอกาสมาพิจารณาพร้อมกัน เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงแก้ไข ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรมีโอกาสนำแนวคิดหรือวิธีใหม่ ๆ มาใช้ในการแก้ไขจุดอ่อนที่องค์กรมีอยู่ได้

4) กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดมาพิจารณาพร้อมกัน เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงรับ ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรเผชิญกับทั้งจุดอ่อนและข้อจำกัดภายนอกที่องค์กรไม่สามารถควบคุมได้

2.5 ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกองทุนชะกาตในมาเลเซีย

ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชะกาตในมาเลเซีย ประกอบด้วยรัฐ 13 รัฐ และดินแดนสหพันธ์ 3 ดินแดน พื้นที่ทางภูมิศาสตร์แบ่งออกเป็นสองส่วนคือส่วนตะวันตกในคาบสมุทรมลายู และส่วนตะวันออกบนเกาะบอร์เนียว พื้นที่ในคาบสมุทรมลายูมีเขตการปกครอง 11 รัฐ ได้แก่ รัฐเปอรลิส รัฐเกอดะฮ์ รัฐปีนัง รัฐเปรัก รัฐกลันตัน รัฐตรังกานู รัฐมะลาคา รัฐยะโฮร์ รัฐเซอลาโงร์ รัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน รัฐปะหัง มีดินแดนสหพันธ์สองแห่งคือ ดินแดนสหพันธ์แห่งกัวลาลัมเปอร์และดินแดนสหพันธ์แห่งปุตราจายา พื้นที่ส่วนตะวันออกบนเกาะบอร์เนียวมีเขตการปกครอง 2 รัฐคือ รัฐซาบะฮ์และรัฐซาราวะก มีดินแดนสหพันธ์หนึ่งแห่งคือ ดินแดนสหพันธ์แห่งลาบวน มาเลเซียมีจำนวนประชากรจากการสำรวจสำมะโนประชากรในปีพ.ศ.2553 รวม 28,334,135 คน มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ มาเลเซียมีจำนวนประชากรมุสลิมรวม 17,375,794 คน คิดเป็นสัดส่วนประชากรมุสลิมร้อยละ 61.3 ในกิจการชะกาตนั้นแต่ละรัฐมีองค์กรบริหารจัดการชะกาต หรือ Pusat Urus Zakat (PUZ) ทั้ง 13 รัฐ ส่วนดินแดนสหพันธ์ซึ่งมี 3 ดินแดนคือ กัวลาลัมเปอร์ ปุตราจายาและลาบวนนั้น มีองค์กรบริหารจัดการชะกาต (PUZ) ร่วมกันเรียกว่า องค์กรจัดเก็บชะกาตแห่งเขตปกครองสหพันธรัฐ (Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan) มีสำนักงานกลางอยู่ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์

ตารางแสดงจำนวนประชากรและอัตราส่วนประชากรมุสลิมในแต่ละรัฐของมาเลเซียจากการสำรวจสำมะโนประชากรล่าสุด ปีพ.ศ. 2553 (2010 Malaysian Census. 2010: Online)

ลำดับ	รัฐ	จำนวนประชากรรวม	ผู้นับถือศาสนาอิสลาม	อัตราส่วน
1	รัฐยะโฮร์	3,348,283	1,949,393	58.22
2	รัฐเกอดะฮ์	1,947,651	1,504,100	77.23
3	รัฐกลันตัน	1,539,601	1,465,388	95.18
4	รัฐมะละกา	821,110	542,433	66.06
5	รัฐเนอเกอริเซิมบีลัน	1,021,064	615,235	60.25
6	รัฐปะหัง	1,500,817	1,124,909	74.95
7	รัฐเปรัก	2,352,743	1,301,931	55.34
8	รัฐปะลิส	231,541	203,476	87.88
9	รัฐปีนัง	1,561,383	696,846	44.63
10	รัฐซาบะฮ์	3,206,742	2,096,153	65.37
11	รัฐซาราวัก	2,471,140	796,239	32.22
12	รัฐเซอลาโงร์	5,462,141	3,161,994	57.89
13	รัฐตรังกานู	1,035,977	1,004,152	96.93
14	ดินแดนสหพันธ์แห่งกัวลาลัมเปอร์	1,674,621	776,958	46.40
15	ดินแดนสหพันธ์แห่งลาบวน	86,908	66,065	76.02
16	ดินแดนสหพันธ์แห่งปูลาจายา	72,413	70,744	97.70
	ประเทศมาเลเซีย	28,334,135	17,375,794	61.32

2.6 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

A. รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชะกาตในมาเลเซีย

รูปแบบการบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซียไม่ได้เกิดจากความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นการรับผิดชอบร่วมกันระหว่างปัจเจกบุคคลและรัฐ โดยรัฐมีหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต ผ่านองค์กรที่มีระบบการบริหารจัดการตามหลักการของศาสนาอิสลาม หากรัฐขาดความรับผิดชอบในการดำเนินการชะกาตจะถือเป็นบาปเพราะทำให้การบริหารจัดการชะกาตตามวิถีอิสลามไม่เกิดความสำเร็จ (Hassan. 1987)

ผู้ที่มีหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตทรัพย์สินที่จัดเก็บจากผลผลิตจากการเกษตรและปศุสัตว์ (obvious wealth) นั้นไม่ใช่ปัจเจกบุคคล แต่ต้องดำเนินการผ่านองค์กรของรัฐซึ่งจัดจ้างลูกจ้างมาเป็นผู้จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต ส่วนชะกาตทรัพย์สินที่จัดเก็บจากรายได้และทรัพย์สินที่ครอบครอง (hidden wealth) นั้น ปัจเจกบุคคลสามารถจัดเก็บและแจกจ่ายได้ด้วยตัวเอง (Dogarawa Ahmad Bello. 2008) อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการชะกาตนั้นมีการออกกฎหมายรองรับเพื่อบังคับใช้ในทุกรัฐ (Rahman, Alias และ Omar. 2012)

B. การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตในมาเลเซีย

การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตในมาเลเซียดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้องค์กรของรัฐที่มีหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต หรือ Pusat Urus Zakat (PUZ) ซึ่งมีในทุกรัฐ (Razimi, Romle และ Erdris. 2016) ปัจจัยสำคัญคือมีการนำแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในองค์กรชะกาต ที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารและเพิ่มช่องทางในการจัดเก็บชะกาตได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันทุกรัฐ ดังนั้นในงานศึกษาของ Azman et.al. (อ้างใน Razimi, Romle และ Erdris. 2016) ได้เสนอแนะว่าควรเปลี่ยนวิธีในการจัดเก็บชะกาตจากการขอให้ประชาชนมาจ่ายชะกาต ณ สถานที่ในการจัดเก็บชะกาต มาเป็นการสนับสนุนและให้ความรู้แก่ชาวมุสลิมและบริษัทห้างร้านให้ตระหนักถึงหน้าที่ในการเสียชะกาต และควรนำเสนอรูปแบบการเสียชะกาตที่ทันสมัยเช่นการหักชะกาตอัตโนมัติจากเงินเดือน ซึ่งจะช่วยลดภาระในการจัดเก็บชะกาตของเจ้าหน้าที่และทำให้ผู้เสียชะกาตเข้าถึงการกระบวนการจัดเก็บชะกาตด้วยความสะดวกมากยิ่งขึ้น ส่วน Johari, Mohd. Ali, และ Ab. Aziz (2015) ได้เสนอว่า องค์กรควรเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงการจ่ายชะกาตที่ทันสมัยเช่นช่องทางการทำธุรกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet banking) และช่องทางการทำธุรกรรมอื่นๆ และปรับปรุงองค์กรให้มีความทันสมัย ดึงดูดผู้ใช้บริการ

ประสิทธิภาพขององค์กรในการบริหารจัดการชะกาตยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ เช่น การนิยามประเภทของทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาตให้ครอบคลุมทั้งทรัพย์สินที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม(เช่นทรัพย์สินทาง

ปัญญา) การบริหารจัดการชะกาดที่เป็นระบบ ประสิทธิภาพของการแจกจ่ายชะกาด และการบริหารจัดการที่เคร่งครัดตามหลักการอิสลาม (Rahman, Alias และ Omar. 2012)

C. คุณประโยชน์ของกองทุนชะกาดในมาเลเซีย

การบริหารจัดการเรื่องชะกาดในปัจจุบันได้มีพัฒนาไปมากกว่าการเป็นบทบัญญัติทางศาสนา เนื่องจากจุดมุ่งหมายหลักของชะกาดนั้นคือสร้างสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นธรรม (Johari, Mohd. Ali, และ Ab. Aziz. 2015) และรับประกันความยุติธรรมทางเศรษฐกิจสังคม (socioeconomics) ชะกาด คือหนทางที่เหมาะสมที่สุดในหลักปรัชญาเศรษฐกิจอิสลามในอันที่จะจัดและแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมมุสลิม โดยการกระจายความมั่งคั่งสู่ผู้ด้อยโอกาสอันสมควรจะได้รับชะกาด (Razimi, Romle และ Erdris. 2016) นอกจากนั้นการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดสัมพันธ์กับการคลังของประเทศโดยตรง เพราะเงินที่ได้จากการจัดเก็บชะกาดเมื่อนำไปแจกจ่ายและไปสร้างงานสร้างอาชีพแก่คนยากจน จะช่วยลดภาระด้านการคลังของรัฐและช่วยส่งเสริมนโยบายด้านสวัสดิการสังคมของรัฐ (Hassan. 1987)

องค์กรชะกาดนั้นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการจัดปัญหาความยากจนในมาเลเซีย แม้ว่าเป้าหมายของการแจกจ่ายชะกาดจะมุ่งเน้นเฉพาะแก่มุสลิมก็ตาม (Rahman, Alias และ Omar. 2012) อย่างไรก็ตาม ผลสัมฤทธิ์ของการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซียถูกท้าทายจากข้อมูลซึ่งระบุว่าอัตราคนยากจนในมาเลเซียกลับสูงขึ้น (Razimi, Romle และ Erdris. 2016)

D. ผู้มีสิทธิรับชะกาดประเภทผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (อัสนาฟ ฟิสะบิลลาลฮฺ) ในมาเลเซีย

คำจำกัดความของ อัสนาฟ ฟิสะบิลลาลฮฺ สามารถศึกษาได้หลายแง่มุม: จากนักภาษาศาสตร์นักตีความและนักวิชาการร่วมสมัย นอกจากนั้นคำอธิบายของ asnaf fi sabillah นี้ยังแตกต่างกันบ้างในแต่ละรัฐของมาเลเซียขึ้นอยู่กับคำอธิบายของสภาศาสนาอิสลามของแต่ละรัฐ

ตามคำอธิบายตามภาษาศาสตร์ คำว่า ‘ฟิสะบิลลาลฮฺ’ (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) เป็นคำภาษาอาหรับ ประกอบด้วยคำศัพท์สามคำคือ ฟิ (fi), สะบิล (Sabil) และ อัลลอฮฺ (Allah) ฟิ (fi) หมายถึง ใน สะบิล (Sabil) หมายถึง ทาง หรือ หนทาง อัลลอฮฺ (Allah) หมายถึงพระเจ้า ดังนั้น ฟิสะบิลลาลฮฺ จึงหมายถึง ในหนทางของอัลลอฮฺ ดังปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บท(ซูเราะฮฺ) อัล-บะเกาะเราะฮฺ โองการ(อายะฮฺ) ที่ 195 ว่า

“และพวกเจ้าจงบริจาคในทางของอัลลอฮฺและจงอย่าโยนตัวของพวกเจ้าสู่ความพินาศ(*1*)

และจงทำดีเถิด แท้จริงอัลลอฮฺนั้นทรงชอบผู้กระทำดีทั้งหลาย”

(1) หมายความว่า จงอย่าตระหนี่ที่จะเสียสละในทางของอัลลอฮ์ เช่นในการป้องกันรักษาศาสนา ในการให้การศึกษาศาสนาแก่เด็ก ๆ มุสลิม และในการต่อสู้ผู้ที่รุกราน เป็นต้น เพราะการตระหนี่นั้นจะนำซึ่งความหายนะ ประหนึ่งโยนตัวเองสู่ความพินาศ (Thai Islamic Global Net Team, ออนไลน์) ดังนั้นในการเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์เพื่อปกป้องรักษาศาสนานั้น มีความหมายอยู่สองมิติคือ ในการให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ มุสลิม เพื่อธำรงไว้ซึ่งหลักการศาสนาอันเกิดจากการศึกษา และในการต่อสู้กับผู้รุกราน

Ab Rahman และ Abd Khafidz (2015: 138-139) ได้รวบรวมคำอธิบายต่อผู้มีสิทธิรับชะกาตประเภทผู้ที่ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลลาลาฮ์) ของแต่ละรัฐในประเทศมาเลเซียไว้ดังนี้

	รัฐ	คำอธิบาย
1.	รัฐยะโฮร์	ผู้ที่ต่อสู้เพื่อ ปกป้อง และส่งเสริมการเผยแพร่คำสอนของศาสนา
2.	รัฐเกอดะฮ์	ผู้ที่ปกป้องศาสนาและชาวมุสลิม และมอบให้ผลประโยชน์ของสาธารณะ
3.	รัฐกลันตัน	ผู้ที่ทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริม ปกป้องและเผยแพร่ศาสนาอิสลาม
4.	รัฐมะละกา	ผู้ที่ต่อสู้เพื่อธำรงไว้ซึ่งหลักการศาสนาอิสลาม
5.	รัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน	การดิ้นรนและความพยายาม หรือกิจกรรมในการส่งเสริม ปกป้อง และเพื่อพัฒนาศาสนาอิสลามและคำสอนของศาสนา
6.	รัฐปะหัง	คนที่ทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและปกป้องศาสนาอิสลาม
7.	รัฐเปรัก	ผู้ที่ทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริม ปกป้อง และประกาศคำสอนของศาสนาอิสลาม
8.	รัฐปะลิส	ผู้ที่ทำกิจกรรม หรือกิจกรรม ที่ส่งเสริม ปกป้อง และประกาศคำสอนของศาสนา
9.	รัฐปีนัง	การปกป้องศาสนาอิสลามและชาวมุสลิม และผลประโยชน์สาธารณะ
10.	รัฐซาบะฮ์	ผู้ที่ทำกิจกรรมที่ส่งเสริม ปกป้อง และเผยแพร่คำสอนของศาสนาอิสลาม
11.	รัฐซาราวัก	กิจกรรมและการดิ้นรนในหนทางของพระเจ้า เช่นการส่งเสริมกฎหมายอิสลาม การแสวงหาความรู้
12.	รัฐเซอลาโงร์	การดิ้นรน ความพยายาม และกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและรักษาศาสนาอิสลาม

13.	รัฐตรังกานู	ผู้ที่ทำกิจกรรม หรือกิจกรรมที่ส่งเสริม ปกป้อง และประกาศศาสนาอิสลาม
14.	ดินแดนสหพันธ์	ผู้ที่ทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริม ปกป้อง และประกาศศาสนาอิสลาม
15.	สำนักงานวะกัฟ ชะกาด และฮัจญ์ (JAWHAR)	ผู้ที่ต่อสู้ ดิ้นรน ปกป้อง และรักษาคุณค่าของศาสนาอิสลาม

ดังนั้นคำอธิบายผู้มีสิทธิรับชะกาดประเภทผู้ที่ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลิลลาฮฺ) ในมาเลเซียนั้นมีสองมิติคือ บุคคลและกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์

โครงการขององค์กรจัดการชะกาดที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีสิทธิรับชะกาดประเภทผู้ที่ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลิลลาฮฺ) ของรัฐที่ศึกษาในงานวิจัย Ab Rahman และ Abd Khafidz (2015: 140-151)

	รัฐ	กิจกรรม/ความช่วยเหลือ
1.	รัฐกลันตัน	1. การสอนศาสนาในมัสยิด 2. ครูสอนศาสนาอิสลาม 3. ความช่วยเหลือแก่มัสยิด 4. สนับสนุนการตีพิมพ์หนังสือ วารสาร และแผ่นพับที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม 5. การสอนการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอานของสภาศาสนาฯ 6. หลักสูตรอบรมครูสอนศาสนาอิสลามของสภาศาสนาฯ 7. โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามของ Tenku Amalin A'ishah Putri
2.	รัฐมะละกา	1. กิจกรรมทางศาสนา 2. บ้านเด็กกำพร้า 3. มอบให้ครูสอนศาสนา 4. มอบให้นักเรียนผู้ท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน 5. รถเข็นวีลแชร์ 6. มอบให้อาสาสมัครของสภาศาสนา 7. ผ้าอ้อมผู้ใหญ่ 8. โครงการช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเบาหวาน

3.	ดินแดนสหพันธ์	1. โครงการช่วยเหลือโรงเรียนทั่วไป 2. สนับสนุนทุนการศึกษา 3. ช่วยเหลือธุรกิจ 4. ช่วยเหลือซื้อรถแท็กซี่ให้เช่าขับ 5. ช่วยเหลือซื้อในการซื้อบ้าน 6. โครงการช่วยเหลือสถานศึกษา 7. ช่วยเหลือในเดือนรอมดอน 8. ช่วยเหลือทางการแพทย์ 9. บรรเทาภัยพิบัติ 10. ช่วยเหลือกวดวิชา 11. ช่วยเหลือนักเรียนท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน 12. ช่วยเหลือด้านการเกษตร 13. ช่วยเหลือในการซื้อรถตู้/รถบัสโรงเรียน 14. ช่วยเหลือค่าเล่าเรียนระดับอุดมศึกษา 15. ช่วยเหลือด้านกฎหมายชาอียิปต์
----	---------------	---

ดังนั้นกิจกรรมและความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภทพิเศษปิไลลาฮ์ ในรัฐกลันตัน มะละกา และดินแดนสหพันธ์ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และความช่วยเหลือทางด้านการศึกษา ในยุคปัจจุบันการอธิบายความหมายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภทพิเศษปิไลลาฮ์ ในมาเลเซียจึงเน้นไปด้าน การดีนรณ ความพยายาม และกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและรักษาศาสนาอิสลาม ซึ่งการศึกษานั้นเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและรักษาศาสนาอิสลามโดยตรง ดังนั้นนักเรียนก็คือผู้ที่ร่วมส่งเสริมและรักษาคำสอนของศาสนาอิสลามเพื่อสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลัง เป็นผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภทพิเศษปิไลลาฮ์ในมาเลเซียจึงเน้นไปถึงนักเรียนและการสนับสนุนการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม ไม่ได้หมายถึงการการต่อสู้ด้วยการใช้กำลัง

นอกจากนี้นักวิชาการได้อธิบายชนิดของผู้มีสิทธิรับชะกาดประเภทผู้ที่ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลลลาฮฺ) ในประเทศมาเลเซียมีดังนี้

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
4.	Muhamad, Sahid, Kamaruddin, & Karim (2018)	ผู้ทำงานในหนทางของอัลลอฮ์ เช่น นักเรียนนักศึกษา
5	Sarif, Kamri & Madun (2010)	ในหนทางของอัลลอฮ์ (รวมถึงการทำความดีและการเผยแพร่ศาสนา กิจกรรมเพื่อประโยชน์ของศาสนาอิสลาม)
6.	Zakaria, Maهران (2018)	ผู้ที่ต่อสู้เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาอิสลาม และการสอนศาสนาอิสลาม

การจ่ายเงินในวิถีทางของอัลเลาะห์ (Fisabillah) ครอบคลุมถึง การศึกษา องค์กรการศึกษา องค์กรการกุศล สถานรับผู้พิการ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ชะกาดถึงมือรากหญ้าในวงที่กว้างขึ้น

E. ปัญหาของการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซีย

แม้มาเลเซียจะมีสถาบันที่บริหารจัดการเรื่องชะกาดในแต่ละรัฐ แต่ก็มีปัญหาปรากฏจากการดำเนินงานองค์กร โดยเฉพาะมีข้อร้องเรียนมากมายเกี่ยวกับการแจกจ่ายชะกาดที่ไม่ทั่วถึง สร้างความคลางแคลงใจต่อองค์กร ปัญหาใหญ่ของการบริหารจัดการชะกาดคือชาวมุสลิมจำนวนมากไม่ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ในการเสียชะกาดทำให้ทรัพยากรที่ได้จากการจัดเก็บชะกาดน้อยกว่าที่ควรจะเป็น จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรชะกาดในการให้ความรู้แก่ประชาชน (Razimi, Romle และ Erdri. 2016)

อีกทั้งพบว่าหากองค์กรบริหารจัดการชะกาดไม่สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด ผู้จ่ายชะกาดที่มีฐานะมีแนวโน้มที่จะเลือกแจกจ่ายชะกาดของตนให้แก่ญาติพี่น้องซึ่งยากจนหรือคนที่ต้องการได้รับชะกาดโดยตรง มากกว่าดำเนินการผ่านองค์กรบริหารจัดการชะกาด ปัญหาความไร้ประสิทธิภาพขององค์กรฯเช่น ไม่สามารถแจกจ่ายชะกาดได้ อย่างทั่วถึง หรือไม่มีความล่าช้าในการแจกจ่าย ควรได้รับการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วนมิฉะนั้นแล้วก็องค์กรก็จะเจอปัญหาการแจกจ่ายชะกาดโดยไม่ผ่านองค์กรฯ หรือแจกจ่ายโดยตรงจากผู้ให้ถึงผู้รับ (Johari, Mohd. Ali, และ Ab. Aziz. 2015)

นอกจากนี้องค์กรฯควรพัฒนาแนวคิดจากเดิมที่ผู้มีสิทธิรับชะกาดต้องพึ่งพาชะกาดในการดำรงชีพมาเป็นสร้างงาน สร้างโอกาส สร้างรายได้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด (Johari, Mohd. Ali, และ Ab. Aziz. 2015)

F. สถานะของกองทุนชะกาดในไทย

อับดุลเลาะ หนู่มสุข และคณะ (2555) ได้ศึกษาสถานภาพการดำเนินงานของกองทุนชะกาดและสวัสดิการสังคมในประเทศไทย พบว่าในประเทศไทยมีองค์กรกองทุนชะกาดที่สร้างขึ้นอย่างเป็นทางการทั้งหมด 61 กองทุน ในจังหวัดที่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรวมทั้งสิ้น 39 จังหวัด อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 27 กองทุน ภาคกลาง 6 กองทุน ภาคเหนือ 5 กองทุน ภาคตะวันออก 1 กองทุน ภาคใต้ 22 กองทุน สถานภาพขององค์กรส่วนใหญ่เป็นมูลนิธิ จำนวน 39 กองทุน เป็นกองทุนชะกาดโดยเฉพาะ 9 กองทุน เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ 8 กองทุน เป็นชมรม 3 กองทุนและเป็นสมาคม 2 กองทุน เมื่อจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งพบว่าเป็นกองทุนชะกาดเพื่อสังคมสงเคราะห์ 23 กองทุน เพื่อสนับสนุนกิจการศาสนา 20 กองทุน เพื่อสนับสนุนการศึกษาสายสามัญ 17 กองทุน และเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย 1 กองทุน และพบว่าแต่ละกองทุนมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และยังไม่มียระบบตรวจสอบที่ชัดเจน

นอกจากกองทุนชะกาดที่สร้างขึ้นอย่างเป็นทางการข้างต้นแล้ว อาจมีกองทุนชะกาดกระจายอยู่ในมัสยิดต่างๆ ทั่วประเทศ แต่ยังไม่มีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามจากข้อมูลของกองส่งเสริมองค์กรศาสนาอิสลามและกิจการฮัจญ์ กรมการปกครอง พบว่าในปีพ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งรวมทั้งสิ้น 3,981 มัสยิด ใน 72 จังหวัด โดยแบ่งเป็น กรุงเทพมหานคร 184 มัสยิด ภาคเหนือ (8 จังหวัด) 31 มัสยิด ภาคกลาง (20 จังหวัด) 190 มัสยิด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (17 จังหวัด) 33 มัสยิด ภาคตะวันออก (7 จังหวัด) 123 มัสยิด ภาคตะวันตก (5 จังหวัด) 44 มัสยิด ภาคใต้ (14 จังหวัด) 3,376 มัสยิด (กรมการปกครอง, 2562 อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2562: ออนไลน์) อิศรา ศานติศาสน์ และศรัณย์ ศานติศาสน์ (2562) ชี้ว่า ไม่มีข้อมูลว่าแต่ละมัสยิดมีการจัดเก็บชะกาดหรือไม่ ถ้ามีการจัดเก็บก็ไม่ทราบว่ามีการบริหารจัดการอย่างไร ได้รับการยอมรับจากประชาชนขนาดไหน และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

อับดุลสุโก ดินอะ (2555) ได้ศึกษาการนำแนวคิดสวัสดิการชุมชนด้วยระบบชะกาดมาขับเคลื่อนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552-2555 เรียบเรียงจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับระบบชะกาดในอิสลาม การจัดเก็บชะกาดในสมัยอดีต และถอดบทเรียนการจัดเก็บชะกาดในชุมชนมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นแนวคิดหนึ่งในการให้สวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมอันมีค่าในหลักการอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนหลากหลายรูปแบบในนามศาสนสถานเช่น กองทุนสวัสดิการประจำมัสยิดประจำชุมชนซึ่งรายได้หลักมาจากการบริจาคทุกวันศุกร์ วันอีดิ้ททั้งสอง ค่ำคืนรอมฎอน กองทุนปากัดตันมัยยิด (กองทุนช่วยเหลือการจัดการศพประจำมัสยิดหรือชุมชน) กองทุนเด็กกำพร้าและอนาถา กองทุนการศึกษาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ กองทุนสร้างศาสนสถาน (มัสยิด สถานที่ละหมาดและสถาบันสอนศาสนาอิสลาม) ซึ่งรายได้หลักมาจากการจัดงานหารายได้ในแต่ละครั้งและที่สำคัญที่สุด

อันเป็นทานบังคับคือ กองทุนชะกาตเพื่อสวัสดิการชุมชน ชะกาตเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะชะกาตเป็นทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินนั้น มีหน้าที่ต้องจ่ายให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับชะกาตตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่บัญญัติศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ (อับดุลสุโก ดินอะ. 2555)

G. การบริหารจัดการกองทุนชะกาตในไทย

ชะกาตในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของปัจเจก หมายความว่ามุสลิมในไทยส่วนใหญ่จ่ายชะกาตโดยตรงจากผู้ให้ไปยังผู้รับ ไม่ผ่านองค์กรหรือสถาบัน (อิสรา ศานติศาสน์. 2562) ส่วนใหญ่ในชุมชนหรือในท้องถิ่นยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรหรือกองทุนในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตอย่างเป็นระบบ หรือถ้ามี องค์กรหรือกองทุนนั้นก็ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก แม้ว่าชะกาตในไทยยังเป็นเรื่องของปัจเจก แต่ก็มีองค์กรอาสาสมัคร เช่น สมาคมมุลนิธิ หรือองค์กรระดับชุมชนหรือมัสยิดดำเนินการอยู่บ้าง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์กลางบริหารจัดการ (อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณีย์ ศานติศาสน์. 2562)

แม้ระบบชะกาตจะเป็นระบบการให้ความช่วยเหลือทางสังคมที่ถูกบัญญัติขึ้นตามหลักศาสนาก็ตาม ข้อเท็จจริงที่ปรากฏพบว่าในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีชุมชนอีกหลายแห่งมีรูปแบบการแจกจ่ายชะกาตส่วนใหญ่ดำเนินการในลักษณะรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรที่ต่างคนต่างทำ แจกจ่ายแก่คนที่มิสิทธิรับในวงแคบและเป็นไปอย่างจำกัด ทำให้ระบบชะกาตยังไม่สามารถบรรลุผลสมจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง ความช่วยเหลือทางสังคมที่จะตกแก่คนยากจน ขัดสน ผู้ด้อยโอกาส จึงยังไม่เกิดประสิทธิผลอย่างที่ควรจะเป็น ขณะเดียวกันก็มีชุมชนชาวไทยมุสลิมหลายแห่งได้นำหลักการชะกาต มาช่วยเหลือสังคมที่ตนดำรงอยู่ทำให้ทรัพย์สินซึ่งเป็นชะกาตได้ถูกแจกจ่ายไปเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน คนขัดสน และบุคคลผู้มีสิทธิได้รับตามศาสนบัญญัติได้อย่างแท้จริงเต็มที่และทั่วถึง ก่อให้เกิดสวัสดิการแบบพึ่งตนเองชุมชนช่วยเหลือคนภายในชุมชนตนเอง ตามหลักแนวคิดสวัสดิการชุมชน นำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และอยู่ได้อย่างยั่งยืน (อับดุลสุโก ดินอะ, 2555) แต่ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ต่อการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการบริหารสวัสดิการชะกาตและรูปแบบการจัดสวัสดิการชะกาตที่เหมาะสม ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลผู้มีสิทธิรับชะกาตและต้องมีการติดตามประเมินผลการจัดสรรชะกาต (ศุภชัย สมันตรัฐ. 2548)

H. สภาพปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการชะกาตในประเทศไทย

การจัดตั้งกองทุนชะกาตในประเทศไทย มีผู้ศึกษาพบว่ามีปัญหาหลายประการ อาทิ การจ่ายชะกาตเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่จ่ายตามความพึงพอใจ โดยไม่มีการเปิดเผย ทำให้ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายและการรับชะกาต อีกทั้งกองทุนชะกาตที่สร้างขึ้นในปัจจุบัน ในองค์กรและมุลนิธิต่าง ๆ เช่นคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร มุลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย และกลุ่ม

สหกรณ์ออมทรัพย์มุสลิมต่าง ๆ มีระบบบริหารจัดการชะกาดที่แตกต่างกัน องค์กรเหล่านี้ มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย และมีการจัดทำบัญชีชะกาดแยกต่างหาก แต่ถ้ามีปัญหาตามกฎหมายเช่นฟ้องร้องคดี หรือเลิกกิจการ บัญชีชะกาดย่อมตกเป็นทรัพย์สินขององค์กรนั้นด้วย และถูกบังคับคดีด้วย อีกทั้งองค์กรชะกาดไม่มีระบบการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกที่มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานอย่างเดียวกัน รวมทั้งในกรณีที่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบัญชีการเงินกระทำความผิดเกี่ยวกับเงินชะกาด ไม่ว่าจะเป็นการทุจริตหรือยักยอกเงินเหล่านั้นไป ก็ไม่มีการกำหนดบทลงโทษที่นำมาใช้กับเจ้าหน้าที่เหล่านั้นโดยเฉพาะ อีกประเด็นหนึ่งคือ การจ่ายชะกาดเป็นเรื่องที่ผู้มีหน้าที่สมควรใจที่จะจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิ ได้รับตามความพึงพอใจของตน จึงเป็นผลทำให้จำนวนเงินชะกาดในแต่ละปีมีมาน้อยเพียงใดไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้โดยไม่มีแรงจูงใจหรือมาตรการส่งเสริมใดๆจากภาครัฐและองค์กรทางศาสนา ที่จะสนับสนุนให้ผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดทำการจ่ายชะกาดได้อย่างครบถ้วนถูกต้องในทุกๆปี ทำให้ยังมีช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมิได้ลดน้อยลง (รายงานวิชาการกองทุนชะกาด. 2550: 120-121)

ทั้งนี้อุปสรรคสำคัญที่มีผลให้ระบบชะกาดในประเทศไทยทำงานได้ไม่เต็มที่ คือความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงที่บางส่วนของสังคมไทยมีต่อศาสนาอิสลามและชาวมุสลิม เป็นการมองชะกาดว่าเป็นภัยคุกคามแทนที่จะมองว่าเป็นโอกาส (อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. 2562)

I. ชะกาดกับการแก้ปัญหาความยากจนของมุสลิมไทย

สถิติจำนวนมุสลิมในประเทศไทยนั้นมีหลากหลาย แต่หากพิจารณาจากรายงานสำมะโนประชากรมุสลิมไทยของมูลนิธิสร้างสุขมุสลิมไทยซึ่งใช้ข้อมูลดิบจากสำนักงานสถิติแห่งชาติชี้ว่าในปี 2553 ประเทศไทยมีประชากรมุสลิมจำนวน 3,260,111 คน ร้อยละ 44 อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ในปี 2560 ประชากรมุสลิมมีประมาณ 3.745 ล้านคน (อิสรา ศานติศาสน์. 2562)

มุสลิมไทยมีสัดส่วนคนยากจนมากกว่าคนไทยโดยทั่วไป (อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. 2562) กนกวรรณ ยีหวังเจริญ (2557) ได้เปรียบเทียบสัดส่วนของคนยากจนระหว่างคนไทยโดยทั่วไปและคนมุสลิมไทย พบว่าในปี 2549 คนไทยประมาณ 6.1 ล้านคนหรือร้อยละ 9.55 ของคนไทยทั้งประเทศตกอยู่ในความยากจน ในปีเดียวกันนี้มีมุสลิมไทยตกอยู่ในความยากจนร้อยละ 17.36 ต่อมาในปี 2552 ความยากจนของทั้งคนไทยโดยทั่วไปและมุสลิมลดลง คนไทยที่ตกอยู่ในความยากจนลดลงเหลือร้อยละ 8.12 ส่วนมุสลิมไทยลดลงเหลือร้อยละ 15.39 ต่อมาในปี 2556 สัดส่วนคนไทยทั่วไปที่ตกอยู่ในความยากจนเพิ่มเป็นร้อยละ 10.63 สัดส่วนมุสลิมไทยที่ตกอยู่ในความยากจนคือร้อยละ 19.77 หรือประมาณ 644,500 คน หากเทียบกับฐานประชากรปี 2553 และประมาณ 740,000 คน หากเทียบกับฐานประชากรประมาณการณ์ปี 2560 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสัดส่วนมุสลิมไทยที่ตกอยู่ในความยากจนมีมากกว่าเกือบสองเท่าของสัดส่วนคนไทยโดยทั่วไป

การแก้ไขปัญหาคะยากจนเป็นวาระหลักของรัฐบาลทุกรัฐบาล ทำให้ปัญหาคะยากจนในภาพรวมลดลง แต่ปัญหาคะยากจนในพื้นที่ที่มีมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ กลับรุนแรงกว่าและลดลงช้ากว่าพื้นที่อื่น ซึ่ง Isra Santisart (2005) (อ้างใน อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. 2562) ชี้ว่า “สาเหตุหนึ่งน่าจะเกิดจากการจัดสรรงบประมาณแก้ไขความยากจนไม่เท่าเทียมกันในแต่ละภูมิภาค”

Isra Santisart (2005) (อ้างใน อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. 2562) ยังระบุว่า จากผลการคำนวณค่าช่องว่างของความยากจน (Poverty Gap) การดึงมุสลิมไทยทุกคนที่ตกอยู่ในความยากจนให้หลุดพ้นจากปัญหานี้ แต่ละปีรัฐอาจต้องใช้งบประมาณจำนวนเกือบ 6 พันล้านบาท เพื่อช่วยให้มุสลิมไทยกว่า 7 แสนคนหลุดพ้นจากความยากจน ดังนั้นช่องทางแก้ปัญหาคะยากจนที่จะช่วยบรรเทาภาระงบประมาณของรัฐคือ การส่งเสริมระบบสหภาพ ซึ่งรายงานของอิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์ (2562) ชี้ว่าถ้าสหภาพทำงานอย่างเต็มศักยภาพจะสามารถลดจำนวนมุสลิมไทยที่ตกจนลงได้เกือบหนึ่งในสี่

จ. ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการกองทุนสหภาพในไทย

มุสลิมในประเทศไทยส่วนใหญ่จ่ายสหภาพโดยตรงจากผู้ให้ไปยังผู้รับ แม้จะมีองค์กรกองทุนสหภาพอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ดำเนินงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ไม่สามารถกระจายสหภาพได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้มีการช่วยเหลือคนยากจนขัดสนในระดับต่ำ ชัช หะชาเล็ม และ คณะ (2550) ชี้ว่า ถ้าต้องการให้การดำเนินงานเกี่ยวกับสหภาพประสบความสำเร็จ มีความจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายเพื่อตั้งองค์กรกลางขึ้นมา เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของกองทุนสหภาพในระดับต่าง ๆ โดยองค์กรนี้อาจเป็นหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรมหาชนก็ได้ นอกจากนั้นการมีองค์กรสหภาพกลางยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศไทย เพิ่มโอกาสในการได้รับสหภาพจากบุคคลหรือองค์กรในต่างประเทศ (อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. 2562)

สำหรับช่องทางในการนำสหภาพมาใช้สามารถนำสหภาพบางประเภทหรือทุกประเภทมาใช้ก็ได้ แต่สำหรับประเทศไทยควรนำมาใช้ในรูปแบบของเงินโอน (Income Transfer) ซึ่งเป็นการโอนรายได้จากผู้จ่ายสหภาพ (หรือกองทุนสหภาพ) ไปยังผู้รับสหภาพ จึงเป็นกลไกหนึ่งในการลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และแก้ไขปัญหาคะยากจน (อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. 2562)

นอกจากนั้น ผู้บริหารกองทุนสหภาพควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบูรณาการระบบการบริหารสหภาพกับหลักศาสนาอิสลามในด้านการจัดเก็บ การจัดสรรสหภาพและหลักคำนวณสหภาพ อีกทั้งควรเปิดโอกาสและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ต่อการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการบริหารสวัสดิการสหภาพและรูปแบบการจัดสวัสดิการสหภาพที่เหมาะสม ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลผู้มีสิทธิรับสหภาพและต้องมีการติดตามประเมินผลการจัดสรรสหภาพ (ศุภชัย สมันตรัฐ. 2548)

2.7 ระบบชะกาด

การจ่ายชะกาดเป็นหลักปฏิบัติสำคัญหนึ่งในห้าประการที่อิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องปฏิบัติ ในคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งตามความเชื่อของชาวมุสลิมคือพระวจนะของอัลลอฮ์ที่ถูกประทานมายังมนุษยชาติ คำว่า “ชะกาด” จะถูกกล่าวควบคู่กับคำว่า “เศาะลาฮฺ” (การละหมาด) แทบทุกครั้ง นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความสำคัญของชะกาด

ชะกาดเป็นสถาบันที่สำคัญในกรอบทางเศรษฐกิจและสังคมของศาสนาอิสลาม โดยเป็นหนึ่งในห้าเสาหลักของศาสนาอิสลาม ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานนั้น คำสั่งของการละหมาดจะตามมาด้วยชะกาด ศาสนาอิสลามถือว่าการกำเนิดของศาสนาอิสลามนั้นเริ่มตั้งแต่พระผู้เป็นเจ้าส่งมนุษย์คนแรกคืออาดัม ซึ่งมีสถานะเป็นศาสดาคนแรกลงมาในโลกมนุษย์ โดยศาสดาคนสุดท้ายคือศาสดามุฮัมมัด ดังนั้นคำสั่งใช้จากพระผู้เป็นเจ้าเรื่องชะกาดจึงมีมาตลอดโดยศาสดาก่อนหน้าศาสดามุฮัมมัด ชะกาดคือสถาบันที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนสำคัญในการกำเนิดยุคทองของศาสนาอิสลาม

ความหมายและความสำคัญ

-ความหมายทางภาษาศาสตร์

ชะกาดเป็นหนึ่งในบทบัญญัติที่สำคัญที่สุดในศาสนาอิสลาม ในทางภาษานั้น “ชะกาด” หมายถึง ‘การเจริญเติบโต’ ‘การเพิ่มขึ้น’ ‘บริสุทธิ์’ หรือ ‘ทำให้บริสุทธิ์’ หากนำมาใช้กับบุคคล จะหมายถึงการปรับปรุง หรือ ทำให้ดีขึ้น ดังนั้นความหมายทางภาษาโดยรวมของชะกาดคือ ความจำเริญ เป็นสิ่งที่ทำให้สะอาดและทำให้ดีขึ้น บนหลังการพื้นฐานสำคัญของศาสนาอิสลามคือทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของพระเจ้าและความมั่งคั่งจึงถูกจัดขึ้นโดยมนุษย์ในความไว้วางใจ ดังที่กล่าวไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บท(ซูเราะฮฺ) อัตเตาบะห์ โองการ(อายะฮฺ)ที่ 103

“(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยส่วนตัวที่เป็นทานนั้น”

ชะกาดยังนับเป็นส่วนหนึ่งของการศอดาเกาะฮฺ หรือ การบริจาคทาน แต่ชะกาดเป็นทานภาคบังคับ โดยผู้ที่จ่ายชะกาดที่มุ่งหวังความดีและทำให้ทรัพย์สินที่ครอบครองเกิดความบริสุทธิ์ แท้จริงแล้วชะกาดนั้นมีความหมายทั้งการชำระล้าง (purification) และการเจริญเติบโต (growth) ดังนั้นทรัพย์สินที่ถือครองจะถูกชำระล้างโดยแบ่ง

ส่วนหนึ่งให้กับผู้ยากไร้ เปรียบเสมือนกับการตัดแต่งกิ่งของพืช ซึ่งจำเป็นต้องตัดยอดเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโต

การจ่ายชะกาดไม่ได้เป็นเพียงการชำระความสะอาดให้แก่ทรัพย์สินของผู้ถือครอง แต่ยังเป็นการชำระหัวใจของผู้ถือครองทรัพย์สินจากความเห็นแก่ตัวและความละโมภ นอกจากนั้นยังเป็นการชำระหัวใจของผู้รับชะกาดจากความอิจฉาริษยา ความเกลียดชัง ความยากลำบาก เป็นการส่งเสริมให้เกิดความดี และความสุจริตทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ

ความมั่นคงของบุคคลนั้นจะยังไม่บริสุทธิ์หากเขาไม่ยอมจ่ายทรัพย์สินส่วนหนึ่งให้แก่บุคคลที่พระผู้เป็นเจ้าได้ระบุไว้ ไม่ใช่เพียงแค่ทรัพย์สิน แต่รวมถึงหัวใจของเขาก็จะยังไม่สะอาดจนกว่าบุคคลนั้นจะปฏิบัติตามพระดำรัสของพระผู้เป็นเจ้า ผู้ซึ่งเมตตาให้เขามีทรัพย์สินมากกว่าความจำเป็นที่บุคคลหนึ่งควรมีเพื่อดำรงชีพ

ความหมายทางภาษาศาสตร์ของชะกาดที่แปลว่าการเจริญเติบโตนั้น การเติบโตนี้มีสองมิติ ประการแรกชะกาดนั้นพัฒนาจิตวิญญาณโดยการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ประการที่สองชะกาดคือการแจกจ่ายรายได้ซึ่งนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดความสุขของผู้ให้และผู้รับและทำให้เกิดการผลิตที่มากขึ้น ศาสนาอิสลามถือว่าการสะสมและการกักตุนทุนและสินค้าส่งผลกระทบต่อการผลิตและในทางตรงกันข้ามการกระจายและการหมุนเวียนจะกระตุ้นการผลิตและการเติบโต

-ความหมายทางนิติศาสตร์อิสลาม

ในทางนิติศาสตร์อิสลาม(ฟิกฮฺ) “ชะกาด” หมายถึง ส่วนแบ่งของทรัพย์สินที่อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดไว้ให้นำไปแจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิได้รับ คือส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของนครวยที่ถือครองทรัพย์สินมากกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ (นิศอบ) เพื่อนำไปให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด เป็นการส่วนหนึ่งของทรัพย์สินสมบัติ (ทรัพย์สินสมบัติส่วนเกิน) แก่คนยากจนและคนขัดสน

ชะกาดคือข้อบังคับทางศาสนา แตกต่างจากภาษีที่เป็นเงินที่รัฐ หรือท้องถิ่นบังคับเก็บจากราษฎรเพื่อใช้จ่ายในการบริหารประเทศ หรือท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่เงินจากชะกาดต้องนำไปให้แก่ผู้มีสิทธิรับคือบุคคลแปดจำพวกซึ่งก็คือคนยากจนและผู้ขัดสนเท่านั้น โดยพวกเขาคือผู้มีสิทธิในชะกาดตามบัญญัติของศาสนา นักวิชาการศาสนาอิสลามทุกแขนงไม่มีความเห็นต่างกันแต่ประการใดต่อหลักการของชะกาดที่คนมีทรัพย์สินเกินกว่าที่ศาสนากำหนดต้องจ่าย ความเห็นที่แตกต่างนั้นมีเพียงในรายละเอียดปลีกย่อยซึ่งตีความต่างกัน เช่น อัตรา

ขั้นต่ำของการถือครองทรัพย์สินแต่ละประเภทที่ต้องจ่ายชะกาต หรือประเภทของทรัพย์สินนั้นที่ต้องจ่ายชะกาต ยกตัวอย่างเช่นความเห็นต่างในเรื่องความจำเป็นในการเสียชะกาตจากทรัพย์สินของเด็กและคนวิกลจริต ความเห็นต่างเรื่องประเภทของผลผลิตทางการเกษตรซึ่งมีบางทัศนะเห็นว่าครอบคลุมทุกประเภท ความเห็นต่างในเรื่องหนี้สินว่าต้องนำมาคำนวณในการเสียชะกาตหรือไม่ ความเห็นต่างเรื่องชะกาตจากธุรกิจและเครื่องประดับสตรี ความเห็นต่างเรื่องวิธีในการแจกจ่ายชะกาต เป็นต้น

ในยุคต้นของรัฐอิสลามนั้น ชะกาตเป็นแหล่งรายได้ขั้นแรกของรัฐอิสลาม เป็นเสมือนพลังที่จะมาผลักดันให้กลไกทางเศรษฐกิจและสังคมดำเนินไป ชะกาตเป็นศาสนบัญญัติหนึ่งในห้าประการที่สำคัญถัดไปต่อจาก การละหมาดวันละ 5 เวลา ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญที่สุดที่อิสลามบังคับให้มุสลิมทุกคนปฏิบัติ ความสำคัญของชะกาตมีมากจนถึงขนาดที่คอลีฟะฮ์อับดุลอะซิซ ปรมุแห่งรัฐอิสลามหลังจากที่ท่านศาสดามุฮัมมัดสิ้นชีวิตไปแล้วสั่งประกาศสงครามแก่ผู้ที่ไม่ยอมจ่ายมันอย่างเด็ดขาด

ชะกาตเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากทรัพย์สินประเภทต่างๆ เช่น ทรัพย์สินที่สะสมไว้ เงินแท่ง ทองแท่ง ผลผลิตทางการเกษตร และปศุสัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องจ่ายชะกาตทันทีเมื่อมีประมาณหรือมูลค่าถึงขีดกำหนดระดับหนึ่ง (นิศอบ)¹ ซึ่งแตกต่างกันไปตามชนิดของทรัพย์สิน (บรรจง บินกาชัน. 2523: 225) ทรัพย์สินที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาตมีสี่ประเภทคือ 1) สัตว์ที่กินหญ้าจำพวกปศุสัตว์ 2) สิ่งที่ออกมาจากผืนดิน 3) เงินตรา 4) สิ่งของเพื่อการค้าขาย

ทั้งนี้ภาษีชะกาตไม่เหมือนกับลักษณะของภาษีสมัยใหม่ กฎของการเก็บภาษีชะกาตนั้นง่ายดายและชัดเจน ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดเก็บที่ต้องเน้นก็คือ ความแตกต่างระหว่างทรัพย์สินที่ปรากฏชัด (apparent property) และทรัพย์สินที่ปรากฏไม่ชัด (non-apparent property) ชะกาตบนทรัพย์สินที่ปรากฏชัดได้แก่ ปศุสัตว์และผลผลิตทางการเกษตร ทรัพย์สินประเภทนี้รัฐจะเป็นผู้เก็บรวบรวมและแจกจ่าย ส่วนชะกาตบนทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏชัดนั้น เจ้าของทรัพย์สินสามารถจ่ายให้โดยตรงแก่ผู้มีสิทธิที่จะได้รับ ชะกาตบนทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏชัดจะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐก็ต่อเมื่อผู้เป็นเจ้าของส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ที่รัฐบาลส่งไปทำการจัดเก็บตามจุดต่างๆ (อาซิริ)

¹ ขีดกำหนดนี้ ทางกฎหมายอิสลามเรียกว่า “นิศอบ” ซึ่งหมายถึง พิกัดหรืออัตราที่กำหนดว่าทรัพย์สินที่เหลือจากการใช้จ่ายในรอบปีเป็นจำนวนเท่าใดที่จะต้องจ่ายชะกาต

บรรจง บินกาซัน กล่าวถึงคุณประโยชน์ของการเก็บรวบรวมชะกาดว่า เป็นการขจัดความเหลื่อมล้ำกันทางทรัพย์สิน และทำให้เกิดการกระจายรายได้ และยังสามารถลดแนวโน้มการเกิดปัญหาเงินเฟ้อ อีกทั้งการจัดเก็บชะกาดที่ถูกต้องจะสามารถสร้างดุลยภาพทางเศรษฐกิจที่ต้องการขึ้นมาได้อีกด้วย (บรรจง บินกาซัน. 2523: 228)

-ข้อบัญญัติว่าด้วยชะกาดประเภทต่างๆ

การจ่ายชะกาดปศุสัตว์มีสามประเภทคือ อูฐ วัว และแพะหรือแกะ โดยมีเงื่อนไขที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดอยู่สองประการคือ 1) เป็นสัตว์ที่หาอาหารกินเองจนครบรอบปีหรือมากกว่านั้น (ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดปศุสัตว์ที่เราจัดกาอาหารให้ 2) เลี้ยงเพื่อต้องการน้ำนมหรือขยายพันธุ์ และไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดปศุสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน ส่วนปศุสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการค้าขายก็ให้จ่ายชะกาดตามชะกาดสิ่งของเพื่อการค้าขาย

อัตราชะกาดอูฐ

จำนวนอูฐ	จ่ายชะกาด
อูฐ 1 ตัว ถึง 4 ตัว	ไม่ต้องจ่ายชะกาด
อูฐ 5 ตัว ถึง 9 ตัว	แกะ 1 ตัว
อูฐ 10 ตัว ถึง 14 ตัว	แกะ 2 ตัว
อูฐ 15 ตัว ถึง 19 ตัว	แกะ 3 ตัว

อัตราชะกาดสำหรับวัวและควาย

จำนวนวัวและควาย	จ่ายชะกาด
วัวและควาย 1-29 ตัว	ไม่ต้องจ่ายชะกาด
วัวและควาย 30 ตัว	ลูกวัวอายุ 1 ขวบ 1 ตัว
วัวและควาย 40 ตัว	ลูกวัวอายุ 2 ขวบ 1 ตัว
วัวและควาย 60 ตัว	ลูกวัวอายุ 1 ขวบ 2 ตัว
วัวและควาย 70 ตัว	ลูกวัวอายุ 1 ขวบ 1 ตัว กับสองขวบอีก 1 ตัว

อัตราชะกาดสำหรับแพะหรือแกะ

จำนวน (ตัว)	จ่ายชะกาด
แพะหรือแกะ 1-39 ตัว	ไม่ต้องจ่ายชะกาด
แพะหรือแกะ 40-120 ตัว	แพะหรือแกะ 1 ตัว
แพะหรือแกะ 121-200 ตัว	แพะหรือแกะ 2 ตัว
แพะหรือแกะ 201-399 ตัว	แพะหรือแกะ 3 ตัว

การจ่ายชะกาดสิ่งที้ออกมาจากผืนดิน

จำเป็นต้องจ่ายชะกาดพืชผลไม้ที่เป็นเมล็ดและผลด้วยเงื่อนไขสามประการ ดังต่อไปนี้ 1) เป็นพืชผลไม้ที่สามารถดวงและเก็บได้นานได้ แบ่งออกเป็นสองประเภทคือจากที่เป็นเมล็ด ได้แก่ ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี เป็นต้น และจากที่เป็นผล ได้แก่ องุ่น อินทผลัม เป็นต้น ส่วนจำพวกพืชผลไม้ที่ไม่สามารถดวงและเก็บไว้ได้นาน เช่น ผักต่างๆ ไม้ล้มลุก เป็นต้น ก็ไม่ต้องจ่ายชะกาด 2) ครบปริมาณที่กำหนด คือ ตั้งแต่ 653 กิโลกรัมขึ้นไป 3) ต้องให้พืชผลไม้ อยู่ในการครอบครองของเขา เมื่อถึงเวลาที่กำหนดจึงจำเป็นต้องจ่ายชะกาด เวลาที่กำหนดก็คือ เมื่อเริ่มที่มีเค้าว่า จะสุกและบริโภคได้ คือ ถ้าเป็นผลไม้ก็เริ่มมีสีแดงหรือเหลือง ถ้าเป็นธัญพืชก็คือเมื่อเมล็ดข้าวเริ่มแข็งและแห้ง

จำเป็นต้องจ่ายชะกาดร้อยละ 10 สำหรับพืชที่รดน้ำโดยไม่ใช้แรง เช่น ใช้น้ำฝนหรือน้ำจากแม่น้ำและลำคลอง และร้อยละ 5 ถ้าเป็นพืชที่รดน้ำโดยใช้แรงและลำบาก เช่น รดน้ำจากบ่อ เป็นต้น ส่วนพืชที่บางครั้งรดน้ำโดยใช้แรงในช่วงหนึ่งปี และอีกช่วงหนึ่งรดน้ำไม่ต้องใช้แรง ให้ดูเกณฑ์ว่าอันไหนมีส่วนมากกว่ากัน โดยนับว่าใช้วิธีการแบบไหนมากกว่ากันในปีนั้น² (อรรถาธิบายอัลกรุอัน สามมุขุซุสสุดท้าย จากหนังสืออัด-ตัฟสิร อัล-มุยัสสิร. ม.ป.พ.: 142-144)

ชะกาดเงินและทอง

ชะกาดชนิดนี้มีสองประเภทคือ 1) ทอง ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดจนกว่าจะครบ 85 กรัม 2) เงินบริสุทธิ์ ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดจนกว่าจะครบ 595 กรัม ส่วนเงินตราและธนบัตรนั้นไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดจนกว่าจะมีค่าเท่ากับกิดที่น้อยกว่าที่สุทธระหว่างทองหรือเงินบริสุทธิ์ ณ เวลาที่จะจ่ายชะกาดนั้น ชะกาดประเภทนี้ต้องจ่ายหนึ่ง

² อรรถาธิบายอัลกรุอัน สามมุขุซุสสุดท้าย จากหนังสืออัด-ตัฟสิร อัล-มุยัสสิร. ม.ป.พ. น.142-144

ส่วนสิบ หรือ 2.5% ของทรัพย์สินนั้นได้ แม้ว่าทรัพย์สินบางส่วนยังไม่ถึงรอบปีก็ตาม ส่วนผู้ที่มีเงินเดือนหรือเงินจากค่าเช่าบ้านหรือที่ดิน ถ้าหากว่าเขาไม่เก็บสะสมมันไว้ก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะภาค แม้ว่ามันจะมากหรือน้อยแค่ไหนก็ตาม แต่ถ้าเขาเก็บสะสมไว้ก็ต้องจ่ายชะภาคในส่วนที่เขาเก็บสะสมเมื่อครบรอบปี และถ้าหากเป็นการลำบากสำหรับเขาที่จะทำเช่นนั้น เขาก็สามารถที่จะกำหนดวันที่แน่นอนในแต่ละปี เพื่อจ่ายชะภาคเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้ว

ชะภาคหนี้สิน

เจ้าหนี้ที่มีหนี้สินอยู่กับคนรวยหรือมีสมบัติที่เขาสามารถรับคืนมาได้ จำเป็นที่เขาต้องจ่ายชะภาคเมื่อเขาได้ครอบครองมันอีกครั้ง แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะผ่านเวลามาหลายปีแล้วก็ตาม แต่ถ้าหากว่าเขาไม่สามารถทวงหนี้คืนได้ เช่น มีหนี้สินอยู่กับคนที่ล้มละลาย ก็ไม่ต้องจ่ายชะภาค เนื่องจากเขาไม่สามารถที่จะจัดการทรัพย์สินนั้นได้

ชะภาคสินทรัพย์ในการค้าขาย

ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะภาคนี้ เว้นแต่ด้วยเงื่อนไขสี่ประการคือ 1) ต้องครอบครองมัน 2) ต้องตั้งเจตนาเพื่อค้าขาย 3) มูลค่าของมันครบพิกัดต้องจ่ายชะภาค 4) ครบรอบปี ถ้าครบเงื่อนไขทั้งหมดนี้ก็ต้องจ่ายชะภาคตามมูลค่าของมัน ถ้าหากว่าเขาไม่มีเงินหรือทองหรือเงินตรา ก็ให้เขารวมกับมูลค่านี้ด้วยเพื่อให้ครบพิกัด และถ้าหากว่าตั้งเจตนากับสินทรัพย์ที่ใช้ในการค้าขายว่าเอาไว้เพื่อใช้งาน เช่น เสื้อผ้า บ้าน รถ หรืออื่นๆ ก็ไม่ต้องจ่ายชะภาคส่วนนั้น แต่หากหลังจากนั้นเขาตั้งเจตนาว่าเอาไว้เพื่อค้าขายก็ให้เริ่มนับรอบปีใหม่

ชะภาคฟิฏูร

หากผู้ใดมีทรัพย์สินมากกว่าอาหารที่จำเป็นต้องบริโภคสำหรับตัวเขาและผู้ที่เขาต้องเลี้ยงดูในคืนและวันอีด ผู้นั้นจำเป็นต้องจ่ายชะภาคฟิฏูร จำนวนชะภาคคือ 2.25 กิโลกรัม จากอาหารพื้นเมืองในการจ่ายต่อหนึ่งคนไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง แต่ถ้าหากว่าผู้ใดมีเงื่อนไขครบที่จำเป็นต้องจ่ายชะภาคนี้ เขาก็จำเป็นต้องจ่ายให้กับผู้ที่เขามีภาระเลี้ยงดูด้วย (เช่น ภรรยาและบุตร เป็นต้น) ในคืนอีดเมื่อเขาครอบครองมันในคืนนั้น และสунต์ให้จ่ายในเช้าวันอีดก่อนที่จะละหมาดอีด และไม่อนุญาตให้ยืมเวลาล่าช้าไปหลังละหมาดอีดเสร็จแล้ว และอนุญาตให้จ่ายก่อนวันอีดหนึ่งหรือสองวันได้ และอนุญาตให้มอบชะภาคที่สามารถจ่ายให้คนหลายคนแก่บุคคลรับชะภาคเพียงคนเดียวได้ในทางกลับกันก็อนุญาตให้จ่ายชะภาคที่พอจ่ายสำหรับคนหนึ่งคนโดยแบ่งมอบให้กับผู้รับหลายคนได้

การจ่ายชะกาต

จำเป็นต้องจ่ายชะกาตทันทีเมื่อถึงเวลา สำหรับเด็กและคนวิกลจริตนั้น ผู้ปกครองของทั้งสองจำเป็นต้องจ่ายให้แทน และส่งเสริมให้จ่ายออกโดยใจแข็งและให้เจ้าของชะกาตเป็นผู้แจกจ่ายเอง และมีเงื่อนไขว่าจ้างตั้งเจตนาขณะจ่ายและต้องเป็นมุกลัฟ (เป็นผู้ที่มีหน้าที่ต้องทำตามศาสนบัญญัติ) และจะถือว่าใช้ได้ถ้าหากเจตนาว่าเป็นการบริจาคทาน (ชะดาเกาะห์) แม้ว่าเขาจะเจตนาบริจาคทรัพย์สินทั้งหมดของเขาก็ตาม สิ่งที่ดีที่สุดก็คือจ่ายชะกาตทรัพย์สินทั้งหมดแก่บรรดาคนยากจนในเมืองหรือประเทศของเขา และอนุญาตให้ยืมจ่ายที่อื่นได้หากมีผลดีอย่างอื่น และอนุญาตให้ถือว่าใช้ได้ถ้าจะจ่ายชะกาตล่วงหน้าสำหรับสองรอบปีเมื่อมีพิศุคครบ

-ความสำคัญของชะกาต

ชะกาตไม่ได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติตามพระบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า ชะกาตมีความสำคัญในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ ซึ่งคนในสังคมให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน ธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความต้องการไม่สิ้นสุด มีความเห็นแก่ตัว ต้องการสะสมความมั่งคั่งไม่สิ้นสุด ขาดการแบ่งปันต่อผู้อื่น ระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนปรัชญาผลประโยชน์ส่วนตนเช่นนี้ทำให้สังคมที่ผู้คนเห็นแก่ตัว มุ่งแต่สะสมทรัพย์สิน ช่องว่างทางเศรษฐกิจจะเติบโต ความเหลื่อมล้ำจะเพิ่มทวีคูณ ความวุ่นวายในสังคม ในทางกลับกัน สังคมที่คนในสังคมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทุกคนในสังคมจะได้ประโยชน์ร่วมกัน ศาสนาอิสลามไม่ได้ปฏิเสธความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ ที่มีทั้งคนรวยและคนยากจน แต่ศาสนาอิสลามต้องการให้คนรวยไม่ทอดทิ้งคนยากจน ต้องยอมเสียทรัพย์สินส่วนหนึ่งไปอุดหนุนผู้ที่มีรายได้น้อย

เงื่อนไขที่บุคคลจะต้องจ่ายชะกาตมีดังต่อไปนี้ ก) จะต้องเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ข) เป็นอิสระชน ไม่ใช่ทาส ค) เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ต้องการจ่ายชะกาต ง) มีจำนวนทรัพย์สินถึงเกณฑ์ที่จะต้องจ่ายชะกาต หรือ นิศอบ จ) ถึงรอบปีที่จะต้องจ่ายชะกาต (Rais. 2013: 70) ยกเว้นชะกาตพืชผลที่ออกมาจากแผ่นดิน

พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานในบทอัตเตอาบะฮ์ โองการที่ 103 ได้อนุมัติแก่ท่านศาสดามุฮัมมัดในการจัดเก็บชะกาตและเงินบริจาคตามความสมัครใจเพื่อชำระความบริสุทธิ์ ในข้อนี้ "ชำระให้บริสุทธิ์" หมายถึงการชำระให้บริสุทธิ์จากความแค้น ความโลภ ความอ่อนแอและการขาดความสำนึกผิดที่มีต่อคนจนและคนอนาถา การชำระให้บริสุทธิ์นั้นคือการยกพวกเขาด้วยความดีงามและพรเพื่อพวกเขาจะได้รับความสุขทั้งในปัจจุบันและในชีวิตหลังความตาย ดังข้อความในคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัซ-ซารียาต โองการที่ 15-19

“แท้จริงบรรดาผู้ยำเกรงจะได้อยู่ในสวนสวรรค์มากมาย และตาน้ำพุ พวกเขาปิติยินดีในสิ่งที่พระเจ้าของพวกเขาได้ประทานให้แก่พวกเขา แท้จริงพวกเขาก่อนหน้านั้นเป็นผู้กระทำความดี พวกเขาเคยหลับนอนแต่เพียงส่วนน้อยของเวลากลางคืน และในยามรุ่งสางพวกเขาขอภัยโทษ (ต่อพระองค์) และในทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาจัดไว้เป็นส่วนของผู้เอ๋ยขอ และผู้ไม่เอ๋ยขอ”

การมีจิตใจเกื้อกูลและรักความเป็นธรรมคือคุณสมบัติของผู้ศรัทธา ทรัพย์สินที่ผู้มีจิตใจเกื้อกูลเสียให้แก่คนยากไร้ นั่นคือการแสดงออกของความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจ ดังพระดำรัสของอัลลอฮ์ในบทอัลเตอาบะฮ์ โองการที่ 71

“และบรรดามุมิน (ผู้ศรัทธา) ชาย และบรรดามุมิน (ผู้ศรัทธา) หญิงนั้น บางส่วนของพวกเขาต่างเป็นผู้ช่วยเหลืออีกบางส่วน ซึ่งพวกเขาจะใช้ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ชอบและห้ามปรามในสิ่งที่ไม่ชอบ และพวกเขาจะดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจ่ายซะกาต และภักดีต่ออัลลอฮ์ และร่อซูลของพระองค์จนเหล่านี้แหละ อัลลอฮ์จะทรงเอ็นดูเมตตาแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

ในทางกลับกัน พระองค์อัลลอฮ์ได้กล่าวถึงการลงโทษแก่ผู้ตั้งใจปฏิเสธจ่ายซะกาตในบทอัลเตอาบะฮ์ โองการที่ 34-35 ว่า

“บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! แท้จริงจำนวนมากมายจากบรรดานักปราชญ์ และบาทหลวงนั้น กินทรัพย์สินของประชาชนโดยไม่ชอบ และขัดขวาง(ผู้คน) ให้ออกจากทางของอัลลอฮ์และบรรดาผู้ที่สะสมทองและเงิน และไม่จ่ายมันในทางของอัลลอฮ์ นั้น จงแจ้งข่าวดีแก่พวกเขาเถิด ด้วยการลงโทษอันเจ็บปวดวันที่มันจะถูกเผาไฟนรกแห่งญะฮันนัม แล้วหน้าผากของพวกเขา และสีข้างของพวกเขา และหลังของพวกเขาจะถูก نابด้วยมัน นี้แหละ คือสิ่งที่พวกเขารู้ได้สะสมไว้ เพื่อ ตัวของพวกเขาเอง ดังนั้นจงลืมนสิ่งที่พวกเขารู้ได้สะสมไว้เถิด”

และทรงตรัสในบทอาลีอิมรอน โองการที่ 180 ว่า

“และบรรดาผู้ที่ตระหนี่ในสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานให้แก่พวกเขาจากความกรุณาของพระองค์นั้น จงอย่าได้คิดเป็นอันขาดว่ามันเป็นการดีแก่พวกเขา หากแต่มันเป็นความชั่ว แก่

พวกเขา ซึ่งพวกเขาจะถูกคล้องสิ่งที่พวกเขาได้ตระหนักรู้ในวันกียามะฮ์ และสำหรับอัลลอฮ์นั้น คือมรดกแห่งบรรดาชั้นฟ้า และแผ่นดิน และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้ อย่างละเอียดในสิ่งที่พวกเขากำลังทำกัน”

ชะกาตจึงมีฐานะเป็นข้อบังคับทางศาสนา หากมุสลิมปฏิเสธในข้อบังคับนี้ จะถือว่าปฏิเสธคำบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า ผู้ปฏิเสธคำบัญชาของผู้พระผู้เป็นเจ้า คือผู้ปฏิเสธพระเจ้า เป็นเหตุให้ผู้นั้นตกละหมาต (ตกมูรตัด) หรือออกจากศาสนาอิสลาม

แต่สำหรับผู้ที่ยังตงใจจากการจ่ายแต่ไม่ได้ปฏิเสธข้อบังคับนี้ การกระทำของเขาถือว่าเป็นบาป ไม่ถึงขั้นเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธา เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะใช้อำนาจให้ผู้นั้นต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติและดำหนิการกระทำของเขา โดยให้จัดเก็บชะกาตจากเขาในอัตราไม่เกินกว่าที่กำหนด

-ชะกาตในยุคสมัยท่านศาสนามุฮัมมัด

ชะกาตเป็นข้อปฏิบัติ (อิบาดะฮ์) ที่เป็นภาคบังคับตามบัญญัติในศาสนาอิสลาม และเป็นหลักสำคัญ (รูกน) ทางศาสนาเช่นเดียวกับการละหมาด ชะกาตยังเป็นข้อบังคับแก่ประชาชาติอิสลามของศาสดาก่อนศาสดามุฮัมมัด แสดงให้เห็นความสำคัญของหลักการชะกาตที่มีต่อชีวิตของชาวมุสลิมทุกคน

ข้อบัญญัติเรื่องชะกาตเริ่มขึ้นในสมัยท่านศาสนามุฮัมมัด เมื่อท่านได้เผยแผ่ศาสนาอิสลาม สามารถแบ่งได้เป็นสองยุคคือ ยุคมักกะฮ์และยุคมาดีนะฮ์

เมื่อท่านศาสดามุฮัมมัดเริ่มเผยแผ่ศาสนาอิสลามในเมืองมักกะฮ์ ข้อบัญญัติเรื่องชะกาตได้ถูกกำหนดเป็นการบริจาคทานที่เป็นข้อบังคับทั่วไป ไม่มีข้อจำกัดและเงื่อนไข ไม่มีเกณฑ์ทรัพย์สินต่ำสุด (นิศอบ) ที่ต้องจ่ายชะกาต ไม่มีระยะเวลาหรืออัตราของชะกาต

ต่อมาเมื่อท่านศาสดามุฮัมมัดได้อพยพไปอยู่ที่เมืองมะดีนะฮ์ บทบัญญัติเรื่องชะกาตจึงมีความชัดเจนในเรื่องเกณฑ์ทรัพย์สินต่ำสุด (นิศอบ) ที่ต้องจ่ายชะกาต ระยะเวลา และอัตราของชะกาต แม้ไม่มีบันทึกชัดเจนว่าข้อกำหนดเรื่องชะกาตนี้เริ่มใช้เมื่อใด แต่นักวิชาการศาสนาส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ชะกาตได้ถูกกำหนดเป็นข้อบังคับในปีที่สองของการอพยพมาเมืองมะดีนะฮ์ (ฮิจเราะห์ที่ 2) ซึ่งตรงกับ ค.ศ. 623 หลังจากที่มีการถือศีลอดใน

เดือนรอมาดอนและการจ่ายชะกาตฟิฏร ได้ถูกกำหนดเป็นข้อบังคับ (มุฮัมหมัด ซุลฟิการ์. 2559 แปลโดย บรรจง บินกาซัน: 44)

-ระบบการจัดเก็บชะกาต

ศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติที่ครอบคลุมทุกกิจกรรมในชีวิตของมนุษย์ เงินถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพในระดับปัจเจกบุคคล และสำคัญต่อความสมดุลและความยุติธรรมในระดับสังคม ชะกาตเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในระบบเศรษฐกิจอิสลาม โดยมีเป้าหมายสองประการตามบทบัญญัติคือ

หนึ่ง เพื่อสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ ดังที่ระบุไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า “ชะกาตจะถูกเก็บจากคนรวยในหมู่พวกเขาและนำไปให้แก่คนจนในหมู่พวกเขา” (บุคอรี: 1395)

สอง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ดังที่ระบุไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า “เพื่อที่มันจะได้ไม่หม่นเวียนอยู่ในหมู่ผู้มั่งคั่งของสุเจ้าเท่านั้น” (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัล-หัจร์ โองการที่ 7)

ในระบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตนี้ ผู้ให้ต้องไม่คิดว่าการจ่ายชะกาตเป็นการให้เพื่อหวังสิ่งตอบแทน ขณะเดียวกัน ผู้รับก็ต้องไม่มีความรู้สึกที่ตัวเองต่ำต้อยหรือเป็นหนี้บุญคุณต่อผู้ให้ ระบบถูกออกแบบมาให้การขอบคุณนั้น คือการขอบคุณอัลลอฮ์ ดังนั้นระบบชะกาตเป็นระบบร่วมกันทำ (มุฮัมหมัด ซุลฟิการ์. 2559 แปลโดย บรรจง บินกาซัน: 362)

-การจัดความยากจนโดยระบบชะกาต

ความยากจนมิได้จำกัดเฉพาะคนจนที่ขัดสนทางเศรษฐกิจหรือรายได้ในการยังชีพเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลายๆด้านที่มีผลทำให้ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต ขาดการศึกษาหรือได้รับการศึกษาน้อย ขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกินหรือที่ดินทำกินมีขนาดเล็ก ขาดการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมทางการเมือง ขาดข้อมูลข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งมีภาระการพึ่งพิงสูงตลอดจนไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งสาเหตุและปัจจัยตามที่กล่าวมานั้นทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นความยากจนครอบคลุมถึงความยากจนด้านรายได้ ความจนโอกาส และความจนด้านสิทธิ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557: 1-1)

อิสลามถือว่าแท้จริงโลกนี้มีปัจจัยอย่างเพียงพอสำหรับมนุษย์ ดังระบุในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัล-อะอฺรอฟ โองการที่ 10 ที่ว่า

“และเราได้ให้สุเจ้าฟ้านักอยู่ ณ แผ่นดิน และได้จัดเตรียมปัจจัยยังชีพในแผ่นดินนั้นไว้ให้สุเจ้าแต่น้อยนักที่สุเจ้าจะขอบคุณ”

ศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติให้ชาวมุสลิมทำงานเพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ ดังบทบัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัล-ญุมอะฮฺ โองการที่ 10 ที่ว่า

“หลังจากนั้น เมื่อการละหมาดเสร็จสิ้นแล้ว สุเจ้าก็จงแยกย้ายกันไปในแผ่นดินและแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮฺและจงรำลึกถึงอัลลอฮฺให้มาก เพื่อที่ว่าสุเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

แม้จะมีบทบัญญัติให้มุสลิมทำงานหาเลี้ยงชีพ แต่กระนั้นก็อาจมีบางสถานการณ์ ปัจจัยเหตุ ที่ทำให้บางคนไม่สามารถหาปัจจัยเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียง นั่นก็คือคนยากจน ดังนั้นเพื่อจัดการกับปัญหาความยากจนและความขาดแคลนนี้ ชะกาตจึงเป็นกลไกในการช่วยเหลือคนยากจน โดยการนำทรัพย์สินของคนรวยไปให้แก่คนจน ดังที่ระบุในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานว่า **“และบรรดาผู้ที่ทรัพย์สินของเขามีส่วนหนึ่งที่กำหนดไว้สำหรับบรรดาผู้เอื่อยขอและผู้ขัดสน”** (พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัล-มะอาริจญ์ โองการที่24-25) ทั้งนี้ตามหลักศรัทธาของศาสนาอิสลามนั้น ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงคืออัลลอฮฺ ไม่ใช่มนุษย์ ดังนั้นการที่คนรวย (ผู้จ่ายชะกาต) ต้องเสียทรัพย์สินไปให้แก่คนจนนั้น แท้จริงแล้วเป็นการนำทรัพย์สินของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงไปให้แก่ผู้มีสิทธิในทรัพย์สิน นั่น คือ ผู้รับชะกาต ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ชะกาตบนทรัพย์สินของคนรวยถือเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของคนยากจน (มุฮัมมัด ซุลฟิกัร. 2559 แปลโดย บรรจง บินกาชัน: 367)

ปัญหาความยากจนนี้สามารถแก้ไขได้ทั้งโดยกลไกของรัฐและภาคประชาสังคม อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาความยากจนในบางครั้งก็เกิดความผิดพลาด จนกลายเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งของความยากจน นั่นก็คือความผิดพลาดในการชี้เป้าหมายความยากจน (Poverty Targeting) ความผิดพลาดนี้แยกได้เป็นสองส่วนคือ ก. ความผิดพลาดจากการที่คนจนจริงไม่ได้รับความช่วยเหลือ (Type I Error หรือ Exclusion Error) เป็นการปล่อยทิ้งให้ปัญหาความยากจนไม่ได้รับการดูแลแก้ไข จนสะสมไว้ถึงจุดหนึ่งที่ยากจะเยียวยา ข. ความผิดพลาดที่คนไม่จนจริงได้รับความช่วยเหลือ (Type II Error หรือ Inclusion Error) เป็นการสูญเสียเงินงบประมาณที่ใช้ ทางแก้

ก็คือ การใช้กลไกแก้ปัญหาความยากจนในระดับท้องถิ่นผนวกกับการบริหารจัดการที่ดี (อิสรา ศานติศาสน์ และ ศรัณย์ ศานติศาสน์, 2562) ความผิดพลาดทั้งสองแบบสามารถที่ทำให้การบริหารจัดการชะงักงันไม่มีประสิทธิภาพได้ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแจกจ่ายชะงักงัน การแจกจ่ายชะงักงันคือการส่งผ่านหรือโอนทรัพย์สินเงินทองจากผู้จ่ายชะงักงันไปยังผู้รับชะงักงัน ซึ่งอาจเป็นการแจกจ่ายชะงักงันโดยตรงระหว่างผู้จ่ายชะงักงันและผู้รับชะงักงัน หรือการแจกจ่ายชะงักงันผ่านองค์กรกองทุนชะงักงัน การแจกจ่ายชะงักงันทั้งสองแบบอาจเกิดปัญหาความผิดพลาดในการชี้เป้าหมายความยากจนได้ ทำให้คนจนจริงไม่ได้รับความช่วยเหลือและคนไม่จนจริงได้รับความช่วยเหลือ วิธีแก้ปัญหาก็คือการสร้างฐานข้อมูลผู้รับและผู้จ่ายชะงักงัน ที่ละเอียด เพื่อให้การแจกจ่ายชะงักงันสามารถครอบคลุมถึงคนจนจริงได้

-คุณูปการของชะงักงันในทางเศรษฐกิจ

ชะงักงันนั้นมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ จากการแจกจ่ายและกระจายรายได้จากคนรวยไปสู่คนจน ลดการบริโภคที่เกินควรของคนร่ำรวย เพิ่มการลงทุน และทำให้ชะงักงันที่จ่ายออกไปเกิดความงอกเงย (Mohd Ridhwan Ab. Aziz. 2013: 97) เป็นกลไกในการลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้น และเป็นความช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) ซึ่งช่วงบรรเทาความยากจนในสังคม อีกทั้งช่วยบรรเทาปัญหาความยากจน (Saran Santisart, 2015 อ้างใน อิสรา ศานติศาสน์ และศรัณย์ ศานติศาสน์, 2562)

ก. ชะงักงันและการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ชะงักงันสามารถสร้างความเจริญเติบโตให้กับเศรษฐกิจ โดยทำให้เกิดการไหลเวียนของทรัพย์สินและความมั่งคั่ง ทำให้ระบบเศรษฐกิจอิสลามเติบโตอย่างมั่นคง เป็นรูปแบบหนึ่งของสวัสดิการสังคมอิสลามที่สร้างความรับผิดชอบร่วมกันของคนในสังคม นอกจากนั้นชะงักงันสนับสนุนการทำงานของรัฐบาลตามหลักศรัทธาในศาสนาอิสลามให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามระบบชะงักงันอาจทำงานได้อย่างไม่เต็มประสิทธิภาพหากระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานของดอกเบี้ย ชะงักงันสามารถเพิ่มการลงทุนโดยนำทรัพย์สินที่อาจไม่ก่อให้เกิดผลผลิตไปสร้างผลผลิต

ข. ผลทางอ้อมของชะงักงันต่อระบบเศรษฐกิจ

1) ความมีเสถียรภาพ

ระบบการคลังที่อิงระบบชะกาดนั้นจะมีเสถียรภาพเพราะนอกจากภาษีที่รัฐจัดเก็บแล้ว เงินหมุนเวียนในระบบชะกาดจะทำให้คนมีรายได้มากขึ้น ทำให้รัฐอาจเรียกเก็บภาษีได้มากขึ้น

2) ชะกาดกับอัตราเงินเฟ้อ

เงินเฟ้อคือภาวะทางเศรษฐกิจที่ปริมาณเงินหมุนเวียนในประเทศมีมากเกินไปและทำให้สินค้าราคาแพง มูลค่าของเงินลดลง อย่างไรก็ตามอัตราเงินเฟ้อที่ต่ำและคงที่นั้นเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจมากกว่าภาวะเงินฝืด และภาวะเงินเฟ้อสูง จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้ผลิตมีการลงทุนขยายการผลิต และมีการจ้างงาน ซึ่งทำให้เศรษฐกิจประเทศขยายตัวได้ดี ด้วยเหตุนี้เงินที่จัดเก็บมาในระบบชะกาดจะทำให้มีปริมาณเงินหมุนเวียนมากขึ้นนั่นเอง เงินจากคนรวยที่กระจายสู่คนจน สุดท้ายก็เป็นเงินที่คนจนจะนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ในสังคมที่คนจนมากกว่าคนรวยนี้ หมายถึงคนจนก็จะจับจ่ายใช้สอยมากกว่าคนรวยไปด้วย

3) ผลกระทบของชะกาดต่อการบริโภค การออม และการลงทุน

ชะกาดทำให้เกิดผลกระทบสองประการในเศรษฐกิจอิสลาม ประการแรก ชะกาดจะช่วยให้ความต้องการในการบริโภคเพิ่มมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจแบบอิสลามมากกว่าระบบเศรษฐกิจอื่นที่ไม่มีมาตรการกำกับ ประการที่สองช่องว่างในการลงทุนในแต่ละระดับของรายได้จะน้อยลงในระบบเศรษฐกิจแบบอิสลามซึ่งมีระบบชะกาดเป็นกลไกในการกระจายอำนาจในการซื้อของคนรวยไปสู่คนยากจน ซึ่งลดความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องรายได้และทรัพย์สิน

นอกจากนั้น ชะกาดยังเป็นวิธีการที่สามารถดึงเอาทรัพย์สินที่ถูกสะสมออกมายังประโยชน์ให้แก่สังคม ดังที่ชะกาดเป็นคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้า การร่วมมือในการจ่ายชะกาดจะเป็นไปโดยความเต็มใจของบุคคล ซึ่งภายใต้ระบบการเก็บภาษีสมัยใหม่ การร่วมมือเช่นนี้เป็นเรื่องที่มีอาจเกิดขึ้นได้ง่ายๆ เพราะไม่มีใครเต็มใจที่จะเปิดเผยถึงจำนวนทรัพย์สินของตนแก่รัฐ แต่ชะกาดจะเป็นช่องทางในการตรวจสอบการสะสมทรัพย์สินและเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการลงทุนตามเป้าประสงค์ของอิสลามอยู่ตลอดเวลา (บรรจง ปินกาชัน. (2523). เศรษฐศาสตร์อิสลาม. น. 268-269)

4) เพิ่มอัตราการจ้างงานและรายได้ในระบบเศรษฐกิจ

ระบบชะกานับเป็นมาตรการหนึ่งที่ช่วยจัดความยากจนมากกว่ามาตรการที่เพียงแต่อุดหนุนงบประมาณให้แก่คนยากจน โดยการที่คนรวยเสียทรัพย์สินส่วนเกินส่วนหนึ่งให้แก่คนยากจน ความช่วยเหลือทางการเงินที่ไปสู่คนยากจนนี้ไม่ได้มีแต่เรื่องเงินสด แต่รวมถึงความช่วยเหลือให้คนยากจนมีทุนไปสร้างงานได้ด้วยตนเองอีกด้วย

แท้จริงชะกานั้นเป็นผลดีต่อทั้งคนรวยและคนจน คือแก่ทั้งผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาด ดังที่คัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวว่า “มัน (ชะกาด) จะสร้างความอยู่ดีแก่ผู้ที่ย่ำแย่และผู้ที่ย่ำแย่” เมื่อมีการจ่ายชะกาดให้แก่บรรดาผู้ยากจนขัดสนก็เท่ากับว่าพวกเขาจะมีอำนาจในการซื้อมากยิ่งขึ้น ก่อประโยชน์ต่อกระบวนการผลิตซึ่งเป็นการเปิดทางไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศ กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีอำนาจการซื้อสูงขึ้น ประชาชนก็ต้องการสินค้ามากขึ้น ผู้ประกอบการก็ผลิตสินค้ามากขึ้น การจ้างงานในประเทศก็มากขึ้นตาม และรายได้ประชาชาติก็จะสูงขึ้นตามไปด้วย เท่ากับว่าชะกาดได้สร้างดุลยภาพระหว่างอุปสงค์กับอุปทานขึ้น (บรรจง บินกาชัน. 2523: 276)

ค. ระบบสวัสดิการชะกาด

ระบบชะกาดเป็นกลไกสำคัญในการกระจายรายได้ อิสลามเน้นย้ำในการกระจายทรัพยากรภายในระบบเศรษฐกิจสังคม และเน้นย้ำในการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจนในวิธีที่ยังสามารถรักษาเกียรติยศและศักดิ์ศรีของคนยากจน ซึ่งแตกต่างจากการบริจาคโดยทั่วไปที่ให้แก่คนจน เพราะการบริจาคตานั้นเกิดจากการเสียสละทรัพย์สินของคนรวยไปให้คนจน จากสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นของคนรวย แต่ในระบบชะกาดสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นของพระเจ้าเป็นเจ้าที่อนุมัติให้สิทธิในทรัพย์สินส่วนเกินส่วนหนึ่งของคนรวยเป็นของคนยากจน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาดจึงไม่ใช่ผู้ให้-ผู้รับ ที่อาจเกิดความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณ แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศรัทธาในพระเจ้าซึ่งเป็นผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริง

2.8 การจัดระบบชะกาดในมาเลเซีย

การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดในมาเลเซีย ปัจจุบันมีสภาศาสนาอิสลามแต่ละรัฐทำหน้าที่เป็นแกนหลัก โดยมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการจัดตั้งหน่วยงานเอกชนมาช่วยให้การบริหารจัดการมีความทันสมัย กองทุนชะกาดในแต่ละรัฐรับผิดชอบในการจัดบริการทางสังคมแก่ผู้รับชะกาดได้อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ ทำให้ผู้รับชะกาดได้รับการช่วยเหลือและบรรเทาปัญหา อีกทั้งมีโครงการพัฒนาทุนมนุษย์ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ผู้รับชะกาด ซึ่งเป็นการช่วยเหลือที่ยั่งยืน การจัดระบบชะกาดในมาเลเซียมีพัฒนาการของกองทุนชะกาดและ

องค์กรกองทุนชะกาตที่บริหารจัดการชะกาตในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกัน การจัดระบบชะกาตในมาเลเซียนี้ นับว่ามีการพัฒนาที่ก้าวหน้าในโลกมุสลิม และกลายเป็นแบบอย่างให้กับประเทศต่าง ๆ

2.8.1 ประวัติของชะกาตในมาเลเซีย

ชะกาตได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญในระบบเศรษฐกิจกิจและสังคมของศาสนาอิสลาม ในมาเลเซีย นั้นการจัดเก็บชะกาตอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐตามที่ได้ระบุในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐ (Federal Constitution) หน่วยงานที่บริหารจัดการเรื่องชะกาตนั้นมีหน้าที่รับผิดชอบหลักสามประการคือ การส่งเสริมการจ่ายชะกาต การจับเก็บชะกาต และการแจกจ่ายชะกาต ในมิติทางเศรษฐกิจชะกาตเป็นกลไกสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน คนขาดแคลนทุนทรัพย์ และผู้มีสิทธิได้รับชะกาตประเภทอื่นๆตามที่ได้ระบุไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและตามแบบฉบับของท่านศาสดามุฮัมมัด ศาสนาอิสลามถือว่าการจ่ายชะกาตนั้น เป็นถูกสั่งใช้โดยพระเจ้า โดยมีแบบอย่างการปฏิบัติจากท่านศาสดามุฮัมมัด โดยมีเป้าหมายสำคัญคือสร้างความยุติธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ประชาชาติอิสลาม (Hasan. 2007: 56)

ระบบชะกาตได้รับการส่งเสริมด้วยแนวคิดในศาสนาอิสลามเรื่องความเป็นพี่น้อง (brotherhood) ร่วมศรัทธา ดังที่ระบุไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ในบทอัลหุญรูต โองการที่ 10 ความว่า

**“แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกล่เกลี่ยประนีประนอมกัน
ระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้า และจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด หวังว่าพวกเจ้าจะได้รับ
ความเมตตา”**

ศาสนาอิสลามยอมรับสัจธรรมของสังคมที่ว่า ในสังคมหนึ่งๆ ย่อมจะมีทั้งคนฐานะดี ฐานะปานกลาง และฐานะยากจน มีคนขาดทุนทรัพย์ คนมีหนี้สิน มีเด็กกำพร้า พ่อ-แม่เลี้ยงเดี่ยว และอื่นๆ ไม่มีทางที่จะทำให้ทุกคนมีฐานะทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกันหมด แต่อิสลามมีกลไกทางเศรษฐกิจที่เข้ามาลดความเหลื่อมล้ำและกระจายรายได้จากคนร่ำรวยไปสู่คนยากจน

การจ่ายชะกาตถือเป็นข้อบังคับก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นถือครองทรัพย์สินและมีรายได้เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามประเภทของทรัพย์สินและรายได้นั้นๆ หลักการเงินอิสลามไม่ว่าจะเป็นชะกาต หรือ วากัฟ นั้นมีไว้เพื่อส่งเสริมสวัสดิการสังคมอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม

ระบบการจัดการชะกาดในมาเลเซียนั้นมีมาอย่างยาวนานพร้อมๆกับการเข้ามาของอิสลามในศตวรรษที่ 13 อย่างไรก็ตามข้อมูลเรื่องการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดในช่วงแรกจนถึงก่อนการเข้ามาของชาตินิยมยุโรปเพื่อล่าอาณานิคมยังหาได้ยาก ระบบการจัดเก็บชะกาดในช่วงยุคก่อนอาณานิคมไม่ได้มีการจัดการอย่างเป็นทางการ โดยเป็นการจัดการภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำชะกาดในรูปของสิ่งของหรือผลผลิตไปมอบให้กับครูในโรงเรียนสอนศาสนาซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด(อามิล) หลังจากนั้นครูสอนศาสนาอาจเป็นผู้รับชะกาดเองตามสิทธิที่ทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมหรือ อามิล ซึ่งมีสิทธิรับเงินชะกาดไว้ใช้เองตามบทบัญญัติทางศาสนา หรือไม่ครูสอนศาสนาอาจนำชะกาดไปแจกจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ได้ระบุไว้ตามบทบัญญัติทางศาสนา (Jaapar, Yaacob & Yusof. 2015: 70)รูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดช่วงก่อนอาณานิคมจึงดำเนินไปอย่างเรียบง่ายและยังไม่มีระบบชัดเจนนัก (Mohd Ridhwan Ab. Aziz. 2013: 116) ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลไว้ ทำให้ค้นคว้าข้อมูลเรื่องระบบชะกาดในช่วงเวลาดังกล่าวทำได้ยาก ระบบชะกาดได้พัฒนาอย่างเป็นรูปเป็นร่างในช่วงยุคอาณานิคมและยุคหลังอาณานิคม (Jaapar, Yaacob & Yusof. 2015: 70)

ก. ยุคอาณานิคม (1867-1946)

มาเลเซียมีต้นกำเนิดมาจากอาณานิคมหลายอาณานิคมที่ปรากฏในพื้นที่ ต่อมาในเมื่อเข้าสู่ยุคอาณานิคม อาณานิคมเหล่านั้นก็ทยอยขึ้นตรงต่อจักรวรรดิบริเตน โดยอาณานิคมกลุ่มแรกของบริเตนมีชื่อเรียกรวมกันว่า นิคมช่องแคบ (The Straits Settlements) ส่วนอาณานิคมหลายที่ที่เลือกกลายเป็นรัฐในอารักขาของบริเตน (The Protectorate of the Federated and Unfederated Malay States) และ ในเวลาต่อมา ดินแดนทั้งหมดในมาเลเซียตะวันตกรวมตัวกันเป็นครั้งแรกในฐานะสหภาพมาลายาในปี ค.ศ. 1946 มาลายาถูกปรับโครงสร้างเป็นสหพันธรัฐมาลายาในปี ค.ศ. 1948 และได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1957 มาลายารวมกับบอร์เนียวเหนือ ซาราวัก และสิงคโปร์เป็นมาเลเซียเมื่อวันที่ 16 กันยายน ค.ศ.1963 แต่ไม่ถึงสองปีถัดมา คือในปี ค.ศ.1965 สิงคโปร์ก็ถูกขับออกจากสหพันธ์

ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ระบบการบริหารบ้านเมืองถูกแยกออกจากการบริหารศาสนา การบริหารบ้านเมืองอยู่ภายใต้กฎหมายแพ่งและอาญาของอังกฤษโดยอำนาจส่วนกลาง ส่วนการบริหารกิจการศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีเป็นเรื่องระดับรัฐ โดยก่อตั้งสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ หรือ Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) ในละรัฐขึ้นมาดูแลกิจการศาสนาซึ่งรวมถึงเรื่องการบริหารจัดการชะกาด เช่น สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐเกอดะฮ์ สภาศาสนาอิสลามแห่งเกาะปีง ในขณะที่บางรัฐได้ระบุให้วัฒนธรรมมาเลย์อยู่ภายใต้การดูแลของสภา

ศาสนาด้วย จึงก่อตั้งสภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายู หรือ Majlis Agama Islam dan Adat Melayu เช่น สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐเปรัก สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐตรังกานู เป็นต้น การบริหารจัดการชะกาทกำหนดให้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสภาศาสนาอิสลามของแต่ละรัฐ (Jaapar, Yaacob & Yusof. 2015: 70)

การก่อตั้งสภาศาสนาและประเพณีมาเลย์เริ่มขึ้นครั้งแรกที่รัฐกลันตันในปีค.ศ. 1915³ และเป็นต้นแบบให้แก่รัฐอื่นๆ โดยระบบบริหารจัดการชะกาทจะแบ่งออกเป็นสองระดับคือระดับรัฐและระดับหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีอิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้รับผิดชอบทั้งจัดเก็บและแจกจ่าย เงินชะกาทส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปยังสภาศาสนาในแต่ละรัฐ เพื่อเป็นงบประมาณในการบริหารกิจการศาสนา ระบบชะกาทแบบใหม่ที่ให้สิทธิแก่อิหม่ามทำหน้าที่ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาทแทนครูสอนศาสนาโดยมีกฎหมายรองรับนี้สามารถมองได้สองแบบ แบบแรกคือการสร้างระบบการจัดการชะกาทที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น แบบที่สองคือความพยายามในการเข้าควบคุมกิจการชะกาทโดยรัฐ (Muhammad Abdul Aziz. 1993. In Hairunnizam Wahid. 2014: 32.)

แม้ระบบบริหารจัดการชะกาทในมาเลเซียได้ออกแบบไว้อย่างเป็นระบบ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกรัฐจะสามารถดำเนินการได้ตามระบบได้อย่างสมบูรณ์ ในทางปฏิบัติแล้วนั้นระบบชะกาทยังคงแยกส่วนจากระบบบริหารกิจการศาสนาโดยรวม สุดท้ายแล้วหลายรัฐจึงได้พัฒนาระบบการบริหารจัดการชะกาทของตนเองขึ้นมา

ข. การบริหารจัดการชะกาทในมาเลเซียก่อนทศวรรษ 1990

สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ (MAIN) เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารกิจการชะกาท ภายใต้การดูแลของสมเด็จพระราชาธิบดีหรือสุลต่านแห่งรัฐ สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ (MAIN) ทำงานร่วมกับกรมกิจการศาสนาอิสลามประจำรัฐ (State Department of Islamic Affairs) หรือ Jabatan Agama Islam Negeri (JAIN) อย่างไรก็ตามก่อนทศวรรษ 1990 จำนวนชะกาทที่จัดเก็บได้ยังมีจำนวนน้อย หนึ่งในสาเหตุหลักก็คือ นอกเหนือจากการจ่ายชะกาทพิตราะห์แล้ว คนส่วนใหญ่นิยมจ่ายชะกาททรัพย์สินประเภทผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าว (paddy yield) ส่วนชะกาททรัพย์สินประเภทอื่นๆ เช่นเงินทอง สินแร่ และปศุสัตว์ มีการจัดเก็บได้ค่อนข้างต่ำ ส่วนสาเหตุอื่นๆเช่น ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาท (อามิล) ไม่ได้ทำงานตลอดทั้งปี แต่ทำงานเฉพาะฤดูกาล

³ กาก่อตั้งสภาศาสนา รัฐกลันตันต่อมาได้รับการรับรองโดยพระราชบัญญัติกฎระเบียบสมาชิกสภาศาสนาและประเพณีมาเลย์ ที่ 14/1916 (กลันตัน) ซึ่งให้อำนาจเฉพาะกับสภาศาสนาในการจัดเก็บชะกาท โดยสามารถดำเนินงานโดยการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาทหรืออามิล

เก็บเกี่ยวและเดือนรอมดอนเท่านั้น เนื่องจากชะกาดที่จัดเก็บส่วนใหญ่คือผลผลิตทางการเกษตรคือข้าวนั่นเอง (Jafree & Amin. In Hannan et al. (Eds). 2003: 80-82.) Rahman, Alias และ Omar (2012) กล่าวถึงสาเหตุอีกประการหนึ่งคือ การขาดแคลนทรัพยากรบุคคล ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด (อามิล) คือคนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ ซึ่งก็คือเจ้าหน้าที่ของสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐนั่นเอง ซึ่งไม่ได้ทำหน้าที่นี้อย่างเดียวแต่รวมถึงหน้าที่อื่นๆภายใต้ความรับผิดชอบของสภา

Mohammad Rais กล่าวถึงปัญหาของระบบการจัดการชะกาดในมาเลเซียก่อนจะมีการปฏิรูปในทศวรรษ 1990 ดังนี้ (Rais. 2013: 71-72)

- i. สภาศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐไม่ได้ให้ความสำคัญไปที่ชะกาดทรัพย์สิน แต่เน้นความสำคัญไปที่การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดพิตเราะห์และชะกาดการเกษตรจำพวกข้าวเปลือก สาเหตุสำคัญมาจากชาวมุสลิมส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมการเกษตรชั้นมูลฐาน ไม่ได้มีฐานะร่ำรวย ส่วนใหญ่ไม่มีรายได้และทรัพย์สินมากพอจะถึงเกณฑ์ต้องจ่ายชะกาด ต่างจากปัจจุบันที่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจทำให้ชาวมุสลิมมาเลเซียส่วนมากมีรายได้และทรัพย์สินมากขึ้น ทำให้มีผู้ถึงเกณฑ์ต้องจ่ายชะกาดมีมากขึ้นไปด้วย
- ii. แม้มุสลิมจำนวนหนึ่งรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับในการจ่ายชะกาด แต่พวกเขากลับไม่ทราบว่าจ่ายชะกาดทรัพย์สินและรายได้เหล่านี้อย่างไร ไม่รู้ว่าจะจ่ายในสัดส่วนจำนวนเท่าใด ทั้งนี้เป็นความบกพร่องของคณะกรรมการอิสลามแห่งรัฐที่จะสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชนได้ กระทั่งในบางครั้ง ‘อามิล’ หรือผู้จัดเก็บชะกาดเองก็ไม่ได้มีความรู้เรื่องชะกาดทรัพย์สินอย่างแท้จริง ทำให้ไม่สามารถอธิบายให้กับประชาชนได้
- iii. ปัญหาเรื่องความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรบริหารจัดการชะกาด โดยเฉพาะในประเด็นการแจกจ่ายชะกาดให้กับคนยากจนขัดสนว่าได้แจกจ่ายได้เข้าถึงคนที่มีความจำเป็นมากหรือไม่

ในเรื่องการรับรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติเรื่องการจ่ายชะกาดนั้น Mohammad Rais ได้จำแนกชาวมุสลิมในมาเลเซียออกเป็นสามจำพวก

- i. คนที่รู้และเข้าใจในเรื่องข้อบังคับเรื่องการจ่ายชะกาด และเป็นผู้จ่ายชะกาด

ii. คนที่รู้และเข้าใจในเรื่องข้อบังคับเรื่องการจ่ายชะกาด แต่พวกเขาลังเลหรือประวิงเวลาที่จะจ่ายชะกาด หากไม่มีการแจ้งให้ทราบ

iii. คนที่ไม่รับรู้ ไม่ตระหนัก กระทั่งปฏิเสธข้อบังคับเรื่องการจ่ายชะกาด คนเหล่านี้จะไม่พยายามหาความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ในการจ่ายชะกาด ทางเดียวที่จะทำให้คนเหล่านี้จ่ายชะกาดคือการใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าไปดูแล

แม้จะมีการกำหนดหน้าที่ให้การบริหารจัดการชะกาดอยู่ในความรับผิดชอบของสภาศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐ แต่การบริหารงานของสภาศาสนาอิสลามมักไม่มีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจาก

i ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ผู้จัดเก็บชะกาด ส่งเสริมการจ่ายชะกาด และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและให้ความรู้เกี่ยวกับระบบชะกาด

ii. การจัดเก็บชะกาดดำเนินไปอย่างไม่เป็นระบบ

iii ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และได้รับการฝึกอบรมในการคิดคำนวณและประเมินทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด

iv. เจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาดไม่สามารถอธิบายเรื่องชะกาดให้แก่ผู้มีสิทธิจ่ายชะกาดเข้าใจได้อย่างถ่องแท้

v. เจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาดขาดความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการจ่ายชะกาดและจัดเก็บชะกาดอย่างจริงจัง

vi. หน่วยงานจัดบริหารจัดการเก็บชะกาดขาดความรู้เรื่องเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด การบริหารจัดการองค์กรชะกาด การรวบรวมฐานข้อมูลผู้จ่ายและรับชะกาด

ปัญหาในการบริหารจัดการชะกาดเหล่านี้ทำให้การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดไม่สามารถเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ ทำให้สังคมมุสลิมขาดโอกาสที่จะได้รับจากชะกาดมาเป็นระยะเวลายาวนาน และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซียตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

ค. การบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซียตั้งแต่ทศวรรษ 1990

รูปแบบการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซียหลังยุคอาณานิคมเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในทศวรรษ 1990 เมื่อเกิดการปฏิรูปการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด โดยการแปรรูปองค์กรบริหารจัดการชะกาด

(privatization) ผ่านการตั้งบริษัทเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการชะกาด (corporatization) โดยอยู่ภายใต้การดูแลของสภาศาสนาประจำรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐมีสิทธิเลือกได้ว่าจะนำแนวคิดการตั้งบริษัทมาใช้หรือไม่ หรือนำมาปรับใช้อย่างไร เนื่องด้วยระบบชะกาดในมาเลเซียตั้งแต่ละรัฐมีอำนาจและมีอิสระในการบริหาร ทำให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการชะกาดซึ่งเริ่มต้นในทศวรรษ 1990 อยู่สามรูปแบบในมาเลเซีย คือ หนึ่ง คงรูปแบบเดิมที่สภาศาสนาอิสลามประจำรัฐมีหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดโดยตรง สอง ก่อตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่จัดเก็บชะกาดภายใต้การดูแลของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ ส่วนการแจกจ่ายยังคงเป็นหน้าที่ของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ และ สาม ก่อตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่ทั้งจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดภายใต้การดูแลของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ (Steiner. 2011. in Wahid. 2014: Online).

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของการจัดการระบบชะกาดในมาเลเซียในทศวรรษ 1990 คือการก่อตั้งหน่วยงานในรูปแบบบริษัทเอกชน (Privatization) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่จัดเก็บชะกาดภายใต้การดูแลของสภาศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐ (MAIN) โดยเริ่มต้นจากการก่อตั้งศูนย์จัดเก็บชะกาดแห่งเขตปกครองสหพันธรัฐ (Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan หรือ PPZ) ในปี 1991 ศูนย์จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดแห่งรัฐเซอลาโงร์ (Lembaga Zakat Selangor) ในปี 1994 ศูนย์จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดแห่งรัฐปีนัง (Pusat Zakat Negeri Pulau Pinang หรือ ZPP) ในปี 1994 ศูนย์จัดเก็บชะกาดแห่งรัฐปะหัง (Pusat Kutipan Zakat Pahang) ในปี 1995 ศูนย์จัดเก็บชะกาดแห่งรัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน (Pusat Zakat Negeri Sembilan หรือ PZNS) ในปี 1998 และศูนย์จัดเก็บชะกาดแห่งรัฐมะละกา (Pusat Zakat Melaka หรือ PZM) ในปี 2001 (Rahman et al., 2012)

Azman et al. (2012: 35-41) ได้ระบุจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งหน่วยงานในรูปแบบเอกชนเพื่อมาจัดเก็บชะกาดนั้นซึ่งมีสามประการดังต่อไปนี้

หนึ่ง สร้างหน่วยงานเฉพาะด้านที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บชะกาดแยกออกมาจากสภาอิสลามประจำรัฐ (MAIN) ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ สำนักงาน หน่วยจัดเก็บชะกาดเป็นเอกเทศ

สอง ให้นำระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการชะกาด

สาม ตั้งระบบการทำงานขององค์กรซึ่งไม่ได้ถูกจำกัดด้วยระบบราชการ

ด้วยวิธีเหล่านี้จะกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์เชิงรุกและยังสามารถทำให้การแจกจ่ายชะกาด นั้นรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นหน่วยงานในรูปแบบเอกชนยังสามารถจัดการระบบการบริการด้วยองค์กรเองแก่บุคลากรในสังกัดเพื่อดูแลสวัสดิการที่จะรับประกันความมั่นคงในการทำงานและอนาคตของ

บุคลากร การก่อตั้งหน่วยงานประเภทนี้ยังสามารถสรรหาบุคลากรที่มีประสบการณ์ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆเพื่อประสิทธิภาพในการบริหารงานสูงสุด เช่นนักวิชาการด้านอิสลามศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการเงิน การตลาด เทคโนโลยีสารสนเทศ การวิจัย การบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ สื่อสารมวลชน และอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ยังมีศาสนาอิสลามบางรัฐที่ยังไม่ได้ก่อตั้งหน่วยงานในลักษณะนี้เช่น รัฐเปรัก

บริษัทชะกาตที่ก่อตั้งขึ้นมานั้นมี 4 รูปแบบ โดยบางแห่งมีหน้าที่ทั้งจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต ดังต่อไปนี้ (Jaapar, Yaacob & Yusof. 2015: 71)

หนึ่ง บริษัทชะกาตที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติชะกาตแห่งรัฐ ในรัฐซึ่งหน่วยงานชะกาตของรัฐก่อตั้งเป็นเอกเทศจากสภาอิสลามแห่งรัฐ เช่นบริษัทชะกาตแห่งรัฐเกอดะฮ์ซึ่งก่อตั้งภายใต้สำนักงานชะกาตแห่งรัฐเกอดะฮ์ โดยก่อตั้งภายใต้พระราชบัญญัติชะกาตแห่งรัฐเกอดะฮ์ในปี 1955 ซึ่งระบุให้สำนักงานชะกาตแห่งรัฐเกอดะฮ์รับผิดชอบงานด้านชะกาตโดยเฉพาะ ดำเนินงานเป็นเอกเทศจากสภาอิสลามแห่งรัฐ ซึ่งดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเกอดะฮ์ (Kedah Administration of Islamic Law Enactment)

แผนกการคลังแห่งรัฐซาราวัก ถูกก่อตั้งภายใต้พระราชบัญญัติบริษัทแห่งศาสนาอิสลามแห่งรัฐซาราวัก (แก์ไซ) ในปี 1984 และพระราชกฤษฎีกาศาสนาอิสลามแห่งรัฐซาราวัก (แก์ไซ) ปี 1984 โดยมีหน้าที่ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตและครอบคลุมถึงทรัพย์สินของกองคลัง (บัยตุลมาล)

สอง บริษัทที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารกฎหมายอิสลามแห่งรัฐ เช่นสถาบันชะกาตแห่งรัฐเซอลังงอร์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สิน ปี 1952 ศูนย์บริหารชะกาตแห่งรัฐปีนัง (PUZ) ก่อตั้งขึ้นภายใต้ศาสนาอิสลามแห่งรัฐปีนัง ก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติบริษัทปี 1965 (Kamaruddin, A, 2011)

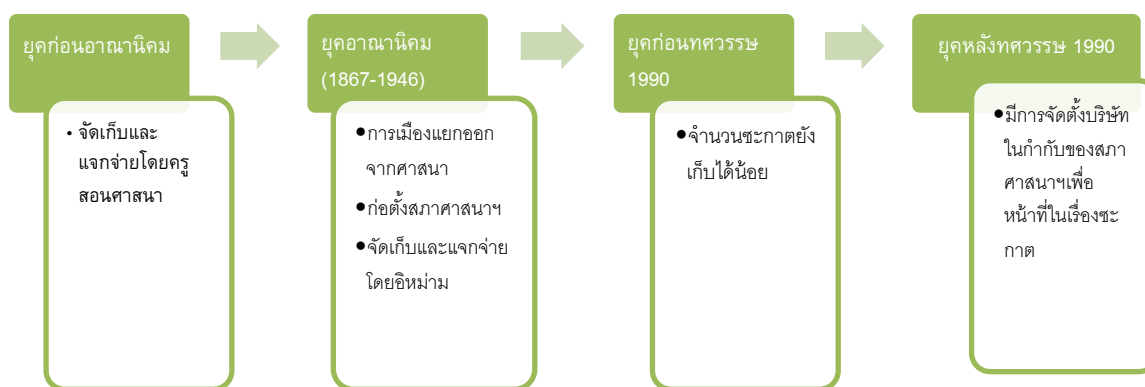
สาม บริษัท ที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การกระทำหรือการบริหารงานของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม ซึ่งมีหน้าที่เก็บรวบรวมเท่านั้น เมื่อบริษัทจัดเก็บชะกาตมาได้จะส่งชะกาตต่อไปยังสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐซึ่งจะมีหน้าที่เป็นผู้แจกจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตต่อไป ยกตัวอย่างเช่น ศูนย์รวบรวมชะกาตแห่งดินแดนสหพันธ์ หรือ PPZMAIWP (Harta Suci Sdn. Bhd.) ศูนย์ชะกาตมะละกา หรือ PZM-MAIM (Pusat Zakat Melaka

Sdn. Bhd.) ศูนย์ชะกัตรัฐเนอเกอรีเซมลีตัน หรือ PZNS-MAINS (Pusat Zakat Negeri Sembilan Sdn. Bhd.)
ศูนย์รวบรวมชะกัตแห่งรัฐปะหัง หรือ PKZ-MAIP (Pusat Kutipan Zakat Pahang Sdn. Bhd.)

สี่ การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกัต ดำเนินการโดยสภาอิสลามแห่งรัฐเท่านั้น ผ่านหน่วยงานภายในสภาฯ เช่น แผนกกองคลัง (บัยตุลมาล) หรือ ศูนย์ชะกัต ได้แก่ สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐยะโฮร์ (Majlis Agama Islam Johor) สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส (Majlis Agama Islam Perlis) สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐเปรัก (Majlis Agama Islam dan Adat Melayu Perak) สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan) สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐตรังกานู (Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Terengganu) สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐซาบะฮ์ (Majlis Agama Islam Sabah)

จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการชะกัตในแต่ละรัฐผ่านการพัฒนาและปฏิรูปมาโดยตลอดเพื่อให้ชะกัตเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บชะกัตจากผู้จ่ายไปแจกจ่ายยังผู้มีสิทธิรับชะกัตนั่นเอง

แผนผัง 2-2 แสดงพัฒนาการของระบบชะกัตในมาเลเซียในแต่ละยุค

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ใช้เทคนิควิธีวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสาร (Documentary study -DS) เกี่ยวกับระบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดในมาเลเซีย และองค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซีย

2) วิจัยภาคสนาม (Field Research) ประกอบด้วย การลงพื้นที่และสังเกตการบริหารจัดการกองทุนชะกาด การวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้บริหารกองทุนชะกาด ผู้จ่ายชะกาด ผู้รับชะกาด และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการกองทุนชะกาด ทั้งผู้บริหารกองทุนชะกาด ผู้จ่ายชะกาด ผู้รับชะกาด และผู้ไม่ได้รับชะกาด (คนต่างศาสนา)

3) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis)

4) นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT มาวิเคราะห์ TOWS Matrix

5) สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

วิธีการเก็บข้อมูล

1) การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

การเก็บข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ในการเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้จำนวนทั้งสิ้น 300 ชุด โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยทำการประเมินและทดสอบประสิทธิภาพเครื่องมือวิจัย การเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ถึงวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2562 และการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล โดยร่วมมือกับ Center for Islamic Philanthropy and Social Finance, Universiti Teknologi MARA Melaka ประเทศมาเลเซีย ดำเนินการในกระบวนการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในรัฐมะละกา ดินแดนสหพันธรัฐกัวลาลัมเปอร์ และรัฐกลันตัน

2) การเก็บข้อมูลโดยใช้การสนทนากลุ่ม

ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วยผู้จ่ายชะกาต ผู้รับชะกาต ผู้เคยรับชะกาต แต่ปัจจุบันไม่รับแล้ว องค์กรที่บริหารจัดการกองทุนชะกาต ประชาชนต่างศาสนิกและนักวิชาการ จำนวนรวมทั้งสิ้น 20 คน โดยจัดขึ้นที่ Universiti Teknologi MARA Melaka ประเทศมาเลเซีย ในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2562

3) การเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารกองทุนชะกาตในรัฐสามขนาด ขนาดละ 1 คน รวม 3 คน

ขอบเขตของการวิจัย

ก. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ศึกษาวิจัยเก็บข้อมูลในประเทศมาเลเซียบริเวณคาบสมุทรมาลาญที่มีอยู่ 13 รัฐ โดยเก็บข้อมูลในรัฐที่มีอัตราส่วนชาวมุสลิม ดังนี้

- 1) รัฐที่มีชาวมุสลิมต่ำกว่าร้อยละ 50 (ขนาดเล็ก) คือ ดินแดนสหพันธ์แห่งกัวลาลัมเปอร์
- 2) รัฐที่มีชาวมุสลิมร้อยละ 51 -70 (ขนาดกลาง) คือ รัฐมะลากา
- 3) รัฐที่มีชาวมุสลิมร้อยละ 71 ขึ้นไป (ขนาดใหญ่) คือ รัฐกลันตัน

ตารางแสดงจำนวนประชากรและอัตราส่วนประชากรมุสลิมในแต่ละรัฐของมาเลเซียจากการสำรวจสำมะโนประชากรล่าสุด ปีพ.ศ. 2553 (2010 Malaysian Census. 2010: Online)

ลำดับ	รัฐ	จำนวนประชากร รวม	ผู้นับถือศาสนา อิสลาม	อัตราส่วน
1	รัฐยะโฮร์	3,348,283	1,949,393	58.22
2	รัฐเกอดะฮ์	1,947,651	1,504,100	77.23
3	รัฐกลันตัน	1,539,601	1,465,388	95.18

4	รัฐมะละกา	821,110	542,433	66.06
5	รัฐเนอเกรีเซิมปีตัน	1,021,064	615,235	60.25
6	รัฐปะหัง	1,500,817	1,124,909	74.95
7	รัฐเปรัก	2,352,743	1,301,931	55.34
8	รัฐปะลิส	231,541	203,476	87.88
9	รัฐปีนัง	1,561,383	696,846	44.63
10	รัฐซาบะฮ์	3,206,742	2,096,153	65.37
11	รัฐซาราวัก	2,471,140	796,239	32.22
12	รัฐเซอลาโงร์	5,462,141	3,161,994	57.89
13	รัฐตรังกานู	1,035,977	1,004,152	96.93
14	ดินแดนสหพันธ์แห่ง กัวลาลัมเปอร์	1,674,621	776,958	46.40
15	ดินแดนสหพันธ์แห่งลาบวน	86,908	66,065	76.02
16	ดินแดนสหพันธ์แห่งปุตรา จายา	72,413	70,744	97.70
	ประเทศมาเลเซีย	28,334,135	17,375,794	61.32

ข. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

-ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเพื่อการศึกษาครั้งนี้คือการวิจัยครั้งนี้คือชาวมาเลเซีย ซึ่งข้อมูลการสำรวจสำมะโนประชากรปี 2010 พบว่ามี 28,334,135 คน

-กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 333 คนเพื่อตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น

- 1) ผู้จ่ายชะกาด 120 คน ในรัฐสามขนาด ขนาดละ 40 คน
- 2) ผู้รับชะกาด 120 คน ในรัฐสามขนาด ขนาดละ 40 คน
- 3) ประชาชนต่างศาสนา 60 คน ในรัฐสามขนาด ขนาดละ 20 คน
- 4) ผู้บริหารจัดการกองทุนชะกาดในรัฐสามขนาด ขนาดละ 1 คน รวม 3 คน
- 5) ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 30 คน

ค. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่ พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2562

ง.ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาตามวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซีย และใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามแนวคิดที่ใช้ประกอบการวิจัย มีแนวคำถามกับ กลุ่มตัวอย่างประชากรในการเก็บข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้จ่ายชะกาด ผู้รับชะกาด ประชาชนต่างศาสนา รัฐละ 100 คน จำนวน 3 รัฐ มีแนวคำถามดังนี้

- ประวัติผู้ตอบ ภูมิหลัง สถานภาพ การศึกษา อายุ รายได้ เหตุที่ รับ /จ่าย ชะกาด
- ประสบการณ์ในการจ่าย / รับชะกาด
 - จำนวน หรือประมาณ ที่ จ่าย/รับชะกาด
 - จำนวนครั้งที่ จ่าย/รับชะกาด
 - ระยะเวลาที่ จ่าย /รับ ชะกาด
 - ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจาก จ่าย /รับชะกาด
 - ความคาดหวังที่มีต่อกองทุนชะกาด
 - ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต ค่าสหสัมพันธ์

2) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ SWOT และ TOWS Matrix เพื่อให้ได้ทราบแบบอย่างในการบริหารกองทุนชะกาดของมาเลเซีย และให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารกองทุนชะกาดในประเทศไทย

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

4.1 ระบบการจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซียในปัจจุบัน

ทุกๆรัฐของมาเลเซียจะมีรัฐธรรมนูญและประมุขของรัฐของตนเอง ตำแหน่งประมุขของรัฐที่มีสุลต่าน คือ ตำแหน่งประมุขในกิจการศาสนาด้วย ส่วนรัฐที่ไม่มีสุลต่านซึ่งได้แก่ปีนัง มะละกา ซาบะห์และซาราวัก และดินแดนสหพันธรัฐ ตำแหน่งประมุขของรัฐเป็นของผู้ว่าการรัฐ (Governor) ซึ่งแต่งตั้งโดยสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย ส่วนประมุขด้านการบริหารเป็นของมุขมนตรี (Chief Minister) แห่งรัฐซึ่งมาจากการเลือกตั้ง ในรัฐเหล่านี้ผู้ว่าการรัฐไม่ได้เป็นประมุขในกิจการศาสนา แต่สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซียทำหน้าที่ประมุขในกิจการศาสนา

ในเมื่อระบบบริหารกิจการศาสนาเป็นการจัดการภายในแต่ละรัฐภายใต้การบริหารของสภาศาสนา ดังนั้นระบบการบริหารจัดการชะกาดของทุกรัฐจึงขึ้นตรงต่อสภาศาสนา (MAIN) ด้วย ยกเว้นรัฐเกอดะฮ์ ซึ่งได้ตั้งคณะกรรมการชะกาดขึ้นมาบริหารจัดการชะกาดโดยตรงโดยไม่ขึ้นต่อสภาศาสนาแต่ขึ้นต่อประมุขของรัฐหรือสุลต่าน ภายใต้พระราชบัญญัติชะกาด (Azman et al., 2012) ในขณะที่รัฐบาลกลางมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้แก่สภาศาสนาของแต่ละรัฐ (PPZ-MAIWP. 2018)

สมเด็จพระราชาธิบดีซึ่งเป็นประมุขสูงสุดในกิจการศาสนาของแต่ละรัฐ ทำหน้าที่รับรองกฎระเบียบและกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาซึ่งรวมถึงเรื่องชะกาด ส่วนรัฐบาลกลางมีหน้าที่เพียงให้คำแนะนำต่อร่างข้อเสนอ ร่างข้อเสนอจะผ่านการรับรองหรือไม่ขึ้นอยู่กับรัฐบาลในแต่ละรัฐ

ด้วยโครงสร้างการบริหารกิจการศาสนาอิสลามในมาเลเซียดังกล่าว ทำให้รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชะกาดในแต่ละรัฐมีความแตกต่างกัน อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละรัฐซึ่งแตกต่างกัน แต่ละรัฐจึงมีกฎหมายบังคับใช้ในการบริหารกิจการอิสลามซึ่งรวมถึงข้อบังคับทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานของชะกาด ซึ่งรวมถึงระบบการจัดเก็บชะกาด บุคคลที่ทำหน้าที่จัดเก็บ ผู้มีสิทธิรับชะกาด บทลงโทษทางกฎหมายแก่ผู้ที่ไม่จัดเก็บชะกาดโดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้ที่ขัดขวางการจัดเก็บชะกาด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามไม่ใช่ทุกรัฐที่จะมีกฎระเบียบเรื่องชะกาดที่เป็นระบบและชัดเจน กฎระเบียบที่ชัดเจนจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารกิจการชะกาดได้ หากกฎระเบียบไม่ชัดเจนก็จะมีปัญหาต่อการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้กฎระเบียบกลายเป็นเพียงข้อแนะนำไม่ใช่ข้อบังคับ เช่นกรณีของรัฐตรังกานูซึ่งไม่มีข้อกฎหมายรองรับกิจการชะกาด (Mohd Ridhwan Ab. Aziz. 2013: 118)

ตารางที่ 4-1 แสดงผลการจัดเก็บชะกาดทรัพย์สิน(มัล) และชะกาดพิตเราะฮ์ ในมาเลเซีย

ระหว่างปี ค.ศ. 2012-2017 ข้อมูล: (PPZ-MAIWP. 2017: 80)

รัฐ	2017	2016	2015	2014	2013	2012
ดินแดนสหพันธ์	621,414,431	580,690,160	565,830,627	540,795,062	492,402,029	410,411,327
รัฐเซอลาโงร์	757,112,778	673,736,282	627,220,773	582,120,552	517,305,275	451,325,027
รัฐยะโฮร์	260,761,607	//	239,919,232	211,218,871	199,328,056	171,939,397
รัฐตรังกานู	137,949,523	133,360,034	126,639,148	120,120,120	120,881,661	107,080,411
รัฐเปรัก	170,804,837	//	132,584,966	//	//	99,577,587
รัฐปีนัง	101,454,432	96,781,464	94,320,447	87,935,987	84,981,290	76,501,447
รัฐปะหัง	133,655,623	122,248,982	118,082,517	109,325,106	115,826,642	102,875,834
รัฐกลันตัน	179,303,841	//	//	//	//	113,163,004
รัฐเกอดะฮ์	166,966,730	140,448,128	134,556,613	128,939,859	//	106,471,950
รัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน	125,495,635	104,760,388	94,420,490	88,200,428	//	65,352,483
รัฐมะละกา	85,603,863	70,536,967	65,967,051	58,280,964	53,106,623	43,980,976
รัฐซาราวัก	92,492,168	//	68,573,966	67,319,511	69,462,067	50,831,899
รัฐซาบะฮ์	88,318,640	63,704,056	61,796,695	52,829,145	49,211,488	48,929,401
รัฐปะลิส	//	//	//	//	//	78,912,426
รวม	2,920,244,146	1,986,266,463	2,329,911,558	2,047,085,609	1,701,505,123	1,927,535,201

จากตารางข้างต้นเห็นได้ว่ายอดรวมการเก็บชะกาดในมาเลเซียเพิ่มขึ้นทุกปี จาก 1,927 ล้านริงกิตในปี ค.ศ. 2012 เป็น 2,930 ล้านริงกิตในปีค.ศ. 2017⁴ รัฐที่มียอดรวมการเก็บชะกาดที่โดดเด่นและสูงที่สุดคือ ดินแดนสหพันธ์และรัฐเซอลาโงร์ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของมาเลเซีย ดินแดนสหพันธ์จัดเก็บได้กว่า 410 ล้านริงกิต

⁴ บางรัฐไม่มีข้อมูล

ในปี 2012 540 ล้านริงกิต ในปี 2014 และ 621 ล้านริงกิตในปี 2017 ในขณะที่รัฐเซอลาโงร์จัดเก็บได้กว่า 451 ล้านริงกิต ในปี 2012 582 ล้านริงกิต ในปี 2014 และ 757 ล้านริงกิตในปี 2017

4.1.1 ระบบการจัดเก็บชะกาต จากผู้จ่ายชะกาต

ระบบการจัดเก็บชะกาต เพื่อรวบรวมเป็นกองทุนชะกาตในมาเลเซียมีความแตกต่างกันในแต่ละรัฐ โดยสามารถแบ่งออกได้เป็นสามรูปแบบดังต่อไปนี้ (Mohd Ridhwan Ab. Aziz. 2013: 118)

รูปแบบแรก การจัดเก็บชะกาตผ่านเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นรูปแบบที่ปฏิบัติอย่างแพร่หลายในมาเลเซีย อย่างไรก็ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในแต่ละรัฐมีระดับที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่นในรัฐเกอดะฮ์ เจ้าหน้าที่ผู้จัดเก็บชะกาตมีอำนาจในการจัดเก็บชะกาตจากผลผลิตการเกษตร และชะกาตพิตราะห์เท่านั้น ส่วนชะกาตประเภทอื่นผู้จ่ายต้องไปจ่าย ณ สำนักงานชะกาตประจำท้องถิ่นเท่านั้น

รูปแบบที่สอง ผู้จ่ายชะกาตทำการจ่ายชะกาต ณ สำนักงานชะกาต โดยมีเจ้าหน้าที่จะทำการประเมินว่าต้องจ่ายชะกาตเป็นจำนวนเท่าไร

รูปแบบที่สาม การจัดเก็บชะกาตผ่านการหักจากเงินเดือนของลูกจ้างที่มีรายได้ประจำ รูปแบบนี้เหมือนกับการจัดเก็บภาษีของกรมสรรพากรซึ่งหักจากเงินเดือนโดยตรง⁵

รูปแบบการบริหารองค์กรชะกาตในการจัดเก็บชะกาตมีสามรูปแบบคือ *รูปแบบแรก* การจัดเก็บโดยบริษัทในกำกับของศาสนาอิสลามแห่งรัฐ ได้แก่ ศูนย์รวบรวมชะกาตแห่งดินแดนสหพันธ์ หรือ PPZMAIWP (Harta Suci Sdn. Bhd.) ศูนย์ชะกาตมะละกา หรือ PZM-MAIM (Pusat Zakat Melaka Sdn. Bhd.) ศูนย์ชะกาตรัฐเนอเกอรีเซิมลีตัน หรือ PZNS-MAINS (Pusat Zakat Negeri Sembilan Sdn. Bhd.) ศูนย์รวบรวมชะกาตแห่งรัฐปะหัง หรือ PKZ-MAIP (Pusat Kutipan Zakat Pahang Sdn. Bhd.) สถาบันชะกาตแห่งรัฐเซอลังงอร์ ศูนย์บริหารชะกาตแห่งรัฐปีนัง (PUZ) *รูปแบบที่สอง* การจัดเก็บโดยบริษัทในกำกับของสำนักงานชะกาตแห่งรัฐ คือ บริษัทชะกาตแห่งรัฐเกอดะฮ์ซึ่งก่อตั้งภายใต้สำนักงานชะกาตแห่งรัฐเกอดะฮ์ *รูปแบบที่สาม* การจัดเก็บชะกาตดำเนินโดยศาสนาอิสลามแห่งรัฐ ได้แก่ ศาสนาอิสลามแห่งรัฐยะโฮร์ (Majlis Agama Islam Johor) ศาสนาอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส (Majlis Agama Islam Perlis) ศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐปรัค

⁵ ในมาเลเซียนั้น จำนวนชะกาตที่จ่ายไปในแต่ละปีจะสามารถนำไปหักจำนวนภาษีเงินได้ที่บุคคลต้องเสียในแต่ละปี อย่างไรก็ตามเรื่องนี้ต้องการการศึกษาเป็นการเฉพาะ และยังมีข้อถกเถียง การทำวิจัยนี้จะไม่ขอพิจารณาในประเด็นนี้

(Majlis Agama Islam dan Adat Melayu Perak) สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan) สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐตรังกานู (Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Terengganu) สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐซาบะฮ์ (Majlis Agama Islam Sabah) (Rahman et al., 2012)

จากรูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต รวมถึงการแปรรูปองค์กรชะกาต สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้ (ตาราง 4-2)

รัฐ	ปีที่แปรรูป (privatization)	งานของบริษัทชะกาต		กองคลัง (บัญชีมูล)	
		จัดเก็บ	แจกจ่าย	จัดเก็บ	แจกจ่าย
รัฐปะลิส				✓	✓
รัฐยะโฮร์				✓	✓
รัฐตรังกานู				✓	✓
รัฐเกอดะฮ์				✓	✓
รัฐเปรัก				✓	✓
รัฐกลันตัน				✓	✓
ดินแดนสหพันธ์	1990	✓			✓
รัฐมะละกา	1996	✓			✓
รัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน	1998	✓			✓
รัฐปะหัง	1995	✓			✓
รัฐเซอลาโงร์	1994	✓	✓		
รัฐปีนัง	1995	✓	✓		
รัฐซาราวัก	2001	✓	✓		
รัฐซาบะฮ์	2007	✓	✓		

ข้อมูล: ปรับจากรายงานประจำปีของ PPZ ปี 2017

สรุปว่ารูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตในมาเลเซียมี 3 รูปแบบคือ 1) ทั้งจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตโดยสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ (กองคลัง) 2) จัดเก็บชะกาตโดยบริษัทในกำกับของสภาศาสนาอิสลาม แจกจ่ายโดยสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ (กองคลัง) 3) ทั้งจัดเก็บและแจกจ่ายโดยบริษัทในกำกับของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ

อย่างไรก็ตามมีรูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตอีกหนึ่งรูปแบบที่เป็นไปได้แต่ไม่มีการนำไปปฏิบัติ คือ การจัดเก็บโดยศาสนาอิสลาม (กองคลัง) และแจกจ่ายโดยบริษัทในกำกับของศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามแต่ละรัฐนั้นอยู่ภายใต้พระราชอำนาจของสุลต่านประจำรัฐ (ในกรณีรัฐนั้นมีสุลต่าน) หรือภายใต้พระราชอำนาจของกษัตริย์แห่งมาเลเซีย (ในกรณีรัฐที่ไม่มีสุลต่าน) โดยใช้พระราชอำนาจผ่านศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐ ดังนั้นการจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตใดๆ ขึ้นอยู่กับพระราชวินิจฉัยขององค์สุลต่านแต่ละรัฐหรือพระมหากษัตริย์แห่งมาเลเซีย การแปรรูปสถาบันชะกาตเป็นเอกชน (privatization) ในมาเลเซียนั้นนับว่าประสบผลสำเร็จ ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการชะกาตดีขึ้น อย่างไรก็ตามศาสนาอิสลามมีแนวโน้มที่จะรักษาอำนาจ โดยเฉพาะการแจกจ่ายชะกาต การให้มีการแปรรูปองค์กรแจกจ่ายชะกาตจะทำให้ศาสนา (กองคลัง) ถูกลดอำนาจลง แม้บริษัทที่จัดตั้งขึ้นจะอยู่ในกำกับของศาสนาอิสลามก็ตาม อย่างไรก็ตาม มีสี่รัฐที่การจัดเก็บและการแจกจ่ายชะกาตดำเนินการโดยบริษัทในกำกับของศาสนา ได้แก่ รัฐเซอลาโงร์ รัฐปีนัง รัฐซาราวัก รัฐซาบะฮ์ ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในการบริหารจัดการชะกาต แต่เมื่อมองถึงปัจจัยสำคัญแล้วจะเห็นว่า มีเพียงรัฐเซอลาโงร์ที่มีสุลต่านประจำรัฐ อีกสามรัฐที่เหลือไม่มีสุลต่าน เมื่อไม่มีสุลต่านอำนาจในการบริหารจัดการกิจการศาสนาจะขึ้นตรงต่อส่วนกลางคือ กษัตริย์มาเลเซีย ศาสนาอิสลามในรัฐดังกล่าวนี้มักมีอำนาจน้อยกว่าศาสนาอิสลามในรัฐที่มีสุลต่านประจำรัฐ ดังนั้นการตั้งบริษัทมาแจกจ่ายชะกาตจึงเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าในรัฐที่ไม่มีสุลต่าน⁶

ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศสหพันธรัฐ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 รัฐ และ 3 ดินแดนสหพันธ์ โดย 11 รัฐ กับ 2 ดินแดนสหพันธ์ อยู่ในมาเลเซียตะวันตก และอีก 2 รัฐ กับ 1 ดินแดนสหพันธ์ อยู่ในมาเลเซียตะวันออก ดินแดนสหพันธ์เป็นดินแดนที่รัฐบาลกลางปกครองโดยตรง ได้แก่ กัวลาลัมเปอร์ (เมืองหลวง), ปูตราจายา (เมืองราชการ) และลาบวน (ศูนย์กลางทางการเงินระหว่างประเทศนอกชายฝั่ง) โดยทั้งกัวลาลัมเปอร์และปูตราจายาอยู่ในพื้นที่รัฐเซอลาโงร์ ส่วนลาบวนอยู่ใกล้รัฐซาบะฮ์

⁶ สัมภาษณ์ Dr. Azhana Othman, Center for Islamic Philanthropy and Social Finance, UiTM Melaka และ muhsin nor paizin, Pusat Pungutan Zakat-MAIWP (PPZ-Kualalumpur)

พื้นที่ศึกษา

ก. ดินแดนสหพันธ์

การบริหารกิจการศาสนาอิสลามในดินแดนสหพันธ์อยู่ในภายใต้ความรับผิดชอบของสภาศาสนาอิสลามแห่งดินแดนสหพันธ์ (Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan) หรือ MAIWP ซึ่งมีหน้าที่ครอบคลุมถึงเรื่องการบริหารจัดการชะกัตในดินแดนสหพันธ์ทั้งสามคือ กัวลาลัมเปอร์ ปูตราจายา และลางกานัตด้วย

นับตั้งแต่ปี 1991 เป็นต้นมา การจัดเก็บชะกัตในดินแดนสหพันธ์ดำเนินการโดยบริษัทที่จัดตั้งโดยสภาศาสนา โดยมีชื่อจัดตั้งคือ HartaSuci Private Limited และดำเนินกิจการภายใต้ชื่อศูนย์จัดเก็บชะกัต หรือ Pusat Pungutan Zakat มีชื่อย่อว่า PPZ. ส่วนการแจกจ่ายชะกัตนั้นอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของแผนการคลัง (บัญชีมูลา) ของสภาศาสนา (MAIWP) (Paizin. 2017: Online)

PPZ คือบริษัทที่บริหารจัดการเรื่องชะกัตแห่งแรกที่ตั้งขึ้นในมาเลเซียในปี 1991 และกลายเป็นต้นแบบในการตั้งบริษัทลักษณะเดียวกันให้แก่รัฐอื่นๆในมาเลเซีย⁷ อันเป็นผลจากการตระหนักว่าระบบการเก็บรวบรวมชะกัตแต่เดิมนั้นมีจุดอ่อนอยู่หลายประการ ได้แก่ สภาศาสนาฯไม่มีความมุ่งมั่นในการจัดเก็บชะกัต เนื่องจากมีงานอื่นๆที่จะต้องทำอีกมากนอกเหนือจากเรื่องชะกัต ไม่มีระบบบริหารจัดการชะกัตที่เป็นมืออาชีพ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งให้ความรู้และเชิญชวนผู้คนในจ่ายชะกัต การจัดเก็บชะกัตเน้นเฉพาะชะกัตฟิตรีฮะฮ์ ไม่มีคำอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการคำนวณชะกัตทรัพย์สิน และขาดช่องทางในการอำนวยความสะดวกในการชำระชะกัต (Rais. 2013)

Dato Haji Abdul Rahim Abu Bakar อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานและคมนาคม จึงได้เสนอต่อประธานสภาศาสนาอิสลามแห่งดินแดนสหพันธ์ Tan Sri Dato Dr. Mohd Yusof Noor ให้จัดตั้งบริษัทที่มีหน้าที่จัดเก็บชะกัต ซึ่งสภาศาสนาฯได้ว่าจ้างบริษัทไพรซ์วอเตอร์เฮาส์คูเปอร์ส หรือ พิต์ดับบลิวซี (อังกฤษ: PricewaterhouseCoopers หรือที่เรียกโดยย่อว่า PwC) บริษัทที่ปรึกษาด้านบัญชีและการเงิน ให้ทำการศึกษาถึงแนวทางการปฏิรูปการจัดเก็บชะกัต พิต์ดับบลิวซีได้เสนอแนวทางดังต่อไปนี้ i) ต้องแปรรูปองค์กรจัดเก็บชะกัตจากองค์กรภาครัฐเป็นรัฐวิสาหกิจในรูปแบบบริษัท ii) ต้องจัดตั้งสำนักงานที่รับผิดชอบเรื่องชะกัตโดยเฉพาะ การ

⁷ ไซมาไคมีการจัดตั้งบริษัทบริหารจัดการชะกัตในรัฐอื่นๆตามมาเช่น Selangor-MAIS (1994), Pinang-ZPP (1994), Pahang-PKZ (1995), N.Sembilan-PZNS (1998) และ Melaka-PZM (2001)

จัดเก็บชะกาดต้องดำเนินการอย่างเป็นเอกเทศโดยบริษัท ให้มีหน้าที่แยกต่างหากจากภารกิจอื่นๆของสภาศาสนาฯ

iii) ต้องปฏิรูปด้านเทคโนโลยีในองค์กรจัดเก็บชะกาดโดยนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ (Rais. 2013)

ข้อเสนอให้มีการจัดตั้งบริษัทจัดเก็บชะกาดได้ผ่านการอนุมัติ จึงมีการจัดตั้งบริษัทศูนย์รวบรวมชะกาด Pusat Pungutan Zakat หรือ PPZ ขึ้น เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 1990 โดยมีหน้าที่จัดเก็บชะกาด และนำชะกาดที่จัดเก็บได้ส่งต่อให้สภาศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นผู้นำไปแจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด PPZ ได้นำระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อจัดเก็บชะกาดเป็นครั้งแรกในมาเลเซีย PPZ เปิดอย่างเป็นทางการโดยมีนายกรัฐมนตรี Mahathir Mohammad มาเป็นประธานในพิธีเปิด เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 1991 ซึ่งนายกรัฐมนตรีกล่าวถึงความต้องการที่จะเห็น PPZ-MAIWP สร้างยุคใหม่ในการบริหารงานชะกาด

นับเป็นครั้งแรกที่ผู้เก็บรวบรวมชะกาด (อามิล) จากเดิมที่เป็นบุคลากรในสภาศาสนาอิสลาม เปลี่ยนมาเป็นบริษัทภายใต้การกำกับของสภาศาสนา ซึ่งบริษัทจัดเก็บชะกาดนี้มีประกอบด้วยบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ความรู้สมัยใหม่ที่จำเป็นในการบริหารงานในยุคใหม่ เช่นผู้เชี่ยวชาญด้านบัญชี คอมพิวเตอร์ การบริหาร การตลาด เลขานุการ เป็นต้น เป็นผลทำให้จำนวนเงินชะกาดที่จัดเก็บในดินแดนสหพันธ์มีจำนวนมากขึ้นทุกปี

PPZ-MAIWP ได้สร้างรูปแบบการบริหารงานที่ปฏิรูปการบริหารงานชะกาดที่ยืดหยุ่น ไม่มีอุปสรรคของระบบราชการ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน สามารถสร้างนวัตกรรมในการจ่ายชะกาดที่หลากหลายช่องทาง บริการโดยเน้นลูกค้าเป็นศูนย์กลาง สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียชะกาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเก็บรวบรวม ชะกาดเพิ่มขึ้นทุกปี รูปแบบการดำเนินงานที่นำแนวคิดการตลาดมาใช้สามารถสร้างความตระหนักของชุมชนมุสลิมในเรื่องชะกาดได้ เมื่อจัดเก็บชะกาดได้มากขึ้นจึงสามารถนำไปพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมและการศึกษาต่อไปได้ (PPZ-MAIWP. 2018: Online)

ช่องทางในการจัดเก็บชะกาดของ PPZ นั้นมีหลากหลายช่องทาง โดยมีรูปแบบการจ่ายชะกาดอยู่สามประการคือ 1) หักจากเงินเดือน 2) จ่ายผ่านธุรกรรมออนไลน์ 3) จ่ายเงินสด ช่องทางในการจัดเก็บชะกาดนั้นมีอยู่หลายช่องทาง แบ่งออกเป็นวิธีดั้งเดิม และวิธีสมัยใหม่ วิธีดั้งเดิมได้แก่ 1) การชำระเงินด้วยเงินสดหรือเช็คเงินสดที่เคาน์เตอร์ PPZ 2) การจัดส่งทางไปรษณีย์ (เช็ค ธนาณัติ ตัวแลกเงินของธนาคาร 3) ผ่านธนาคาร บริษัทตรวจสอบบัญชี บริษัทที่ปรึกษาด้านภาษีในฐานะตัวแทนของ PPZ และ ที่ทำการไปรษณีย์ วิธีสมัยใหม่ได้แก่ 1) การธนาคาร

อิเล็กทรอนิกส์ 2) เว็บท่า (web portal) 3) บัตรเครดิตฮาลาล 4) แอปพลิเคชันบนมือถือของ PPZ เรียกว่า *iZakat* 5) ตู้กดเงินสด และ 6) ผ่านการหักเงินเดือน

ชะกาตที่จัดเก็บได้ส่วนใหญ่เป็นชะกาตจากรายได้ รองลงมาคือชะกาตธุรกิจ เนื่องจากผู้เสียชะกาตเป็นคนในเมืองใหญ่ ส่วนใหญ่ทำงานประจำและประกอบธุรกิจ

ตารางที่ 4-3 แสดงชนิดของชะกาตที่จัดเก็บได้โดย PPZ ในปี ค.ศ. 2016

(เอกสารประกอบการบรรยาย PPZ. 2018.)

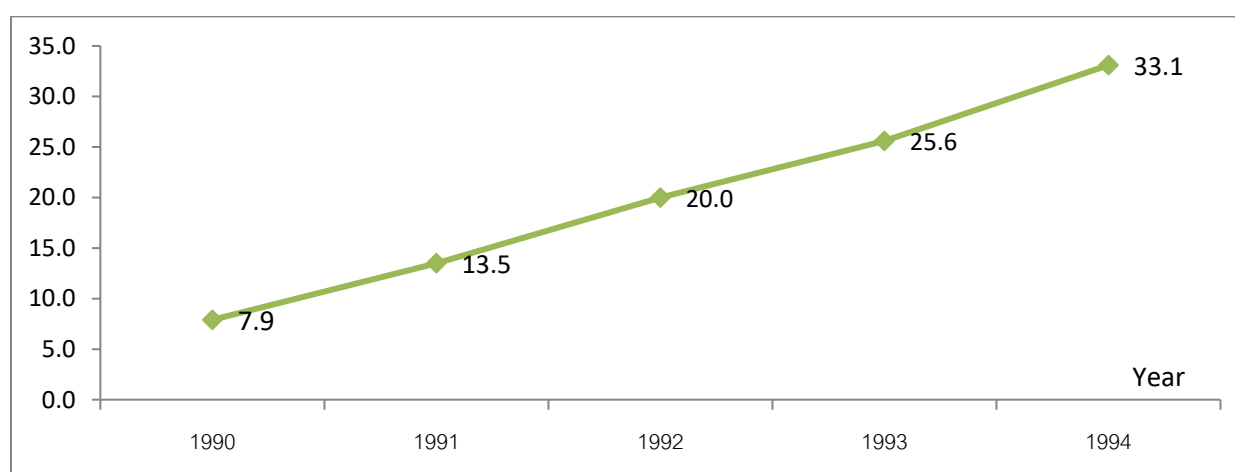
ชนิดของชะกาต	ปี 2016	
	ริงกิตมาเลเซีย	อัตราส่วน
ชะกาตรายได้	392,446,919.06	67.6%
ชะกาตธุรกิจ	106,304,269.21	18.3%
ชะกาตทรัพย์สิน	39,606,805.24	6.8%
ชะกาตเงินออม	39,328,135.04	6.8%
อื่นๆ	2,571,047.84	0.4%
ชำระย้อนหลัง	432,984.45	0.07%
รวม	580,690,160.84	100%

ตารางที่ 4-4 แสดงผลการจัดเก็บชะกาตโดย PPZ ดินแดนสหพันธ์ ปีค.ศ. 2017

การจัดเก็บชะกาต		
ชนิดของชะกาต	Total (RM)	Number of Payers
ชะกาตพิตราระฮู	8,742,980	3,127
ชะกาตรายได้	408,868,187	143,388
ชะกาตธุรกิจ	122,142,890	2,680
ชะกาตเงินออม	32,971,008	11,497
ชะกาตหุ้น	2,411,226	1,049
ชะกาตกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (KWSP)	5,450,530	2,304
ชะกาตทองคำและเงิน	1,982,587	2,127
ชะกาตการเกษตร	6,261	25
ชะกาตปศุสัตว์	1,026	21
ชะกาตแร่ธาตุ	300	1
ชำระย้อนหลัง	1,071,544	448
อื่นๆ	37,738,539	4,224
Kutipan Lain-Sedekah Wajib	27,353	79
Total	621,414,431	170,970

ข้อมูล: (PPZ-MAIWP. 2017: 83)

แผนภูมิ 4-1 แสดงมูลค่าชะกาตที่จัดเก็บโดย PPZ

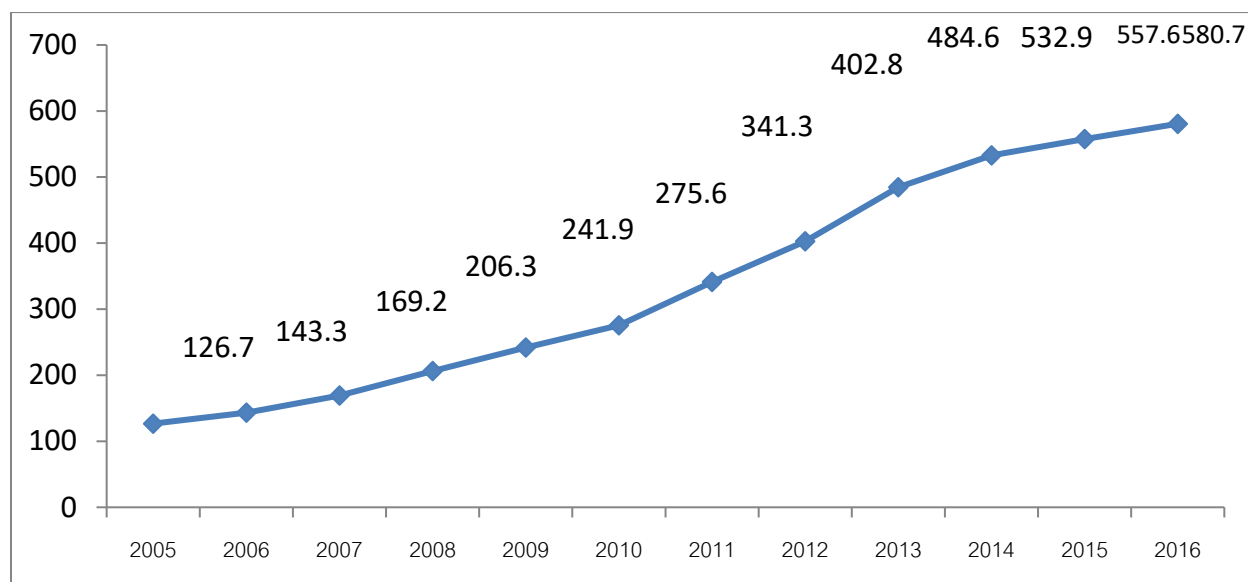
ข้อมูล: (เอกสารประกอบการบรรยาย PPZ. 2018)

แผนภูมิ 4-2 แสดงมูลค่าชะกาดที่จัดเก็บโดย PPZ

ข้อมูล: (เอกสารประกอบการบรรยาย PPZ. 2018)

แผนภูมิ 4-3 แสดงมูลค่าชะกาดที่จัดเก็บโดย PPZ

ข้อมูล: (เอกสารประกอบการบรรยาย PPZ. 2018)

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของ PPZ

การก่อตั้ง PPZ สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมากแก่ระบบชะกัตในมาเลเซีย คุณสมบัติที่สำคัญก็คือการปฏิรูประบบบริหารจัดการองค์กร การเข้ามาของแนวคิดรัฐวิสาหกิจ และการปฏิรูปเทคโนโลยีในองค์กรด้วยระบบคอมพิวเตอร์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอีกทางหนึ่งคือการก้าวพ้นข้อจำกัดของระบบราชการนั่นเอง

PPZ ได้นำระบบการบริหารองค์กรสมัยใหม่เข้ามาแทนระบบเดิม สร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อความคิดสร้างสรรค์ การสรรสร้างนวัตกรรม สร้างความกระตือรือร้นให้แก่พนักงาน สร้างแนวความคิดการบริการโดยมีลูกค้าเป็นศูนย์กลาง ในขณะเดียวกัน PPZ ยังได้นำระบบการตลาดมาใช้ อีกทั้งตอบสนองอย่างทันที่ต่อความคิดเห็นและข้อร้องเรียนของผู้จ่ายชะกัต (PPZ-MAIWP. 2017: 83)

ข. รัฐมละกา

มละกาเป็นรัฐทางตอนใต้ในประเทศมาเลเซีย ตั้งอยู่บริเวณช่องแคบมะละกา ตรงข้ามกับเกาะสุมาตรา รัฐมละกาเป็นหนึ่งในสองรัฐของมาเลเซียที่ไม่มีเจ้าผู้ครองรัฐเป็นประมุขแต่มีผู้ว่าราชการรัฐแทน

การบริหารจัดการชะกัตในรัฐมละกา แต่เดิมดำเนินงานโดยแผนกวาถ์ ชะกัต และบัยตุลมาล (the Waqf Board, Zakat and Baitulmal) ซึ่งเป็นแผนกหนึ่งในสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมละกา (Majlis Agama Islam Melaka) ดังเช่นรัฐอื่นๆของมาเลเซีย การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อจัดเก็บและแจกจ่ายชะกัตซึ่งเริ่มที่ดินแดนสหพันธ์โดย PPZ ในปี 1991 เป็นแบบอย่างในการปฏิรูปองค์กรให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในรัฐอื่นๆ ดังนั้นในปี 1993 จึงมีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกัตเรียกว่า เคาน์เตอร์คอมพิวเตอร์ในกิจการชะกัต หรือ Kaunter Zakat Berkomputer หรือ KZB โดยก่อตั้งรวม 5 สาขา ในอำเภอมะละกากลาง (Central Melaka) อำเภออลอร์ กอญาส (Alor Gajah) อำเภอญาชิน (Jasin) ตำบลเมอร์ลิมา (Merlimau) และอาคารกรอฮา มาญู (Graha Maju Building) การดำเนินงานในช่วงต้นนี้ยังไม่ได้มีการก่อตั้งเป็นบริษัทเพื่อมาบริหารจัดการชะกัต แต่เป็นการปฏิรูปองค์กรชะกัตของรัฐให้ทันสมัยโดยนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ (เอกสารประกอบการบรรยายของศูนย์ชะกัตแห่งรัฐมละกา PZM. 2018)

ต่อมาในปีค.ศ. 1996 ได้มีการเปลี่ยนชื่อเคาน์เตอร์คอมพิวเตอร์ในกิจการชะกัต (KZB) เป็นศูนย์ชะกัตแห่งมะละกา (Zakat Center for Melaka) เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับการบริหารสมัยใหม่โดยรับบุคลากรที่มี

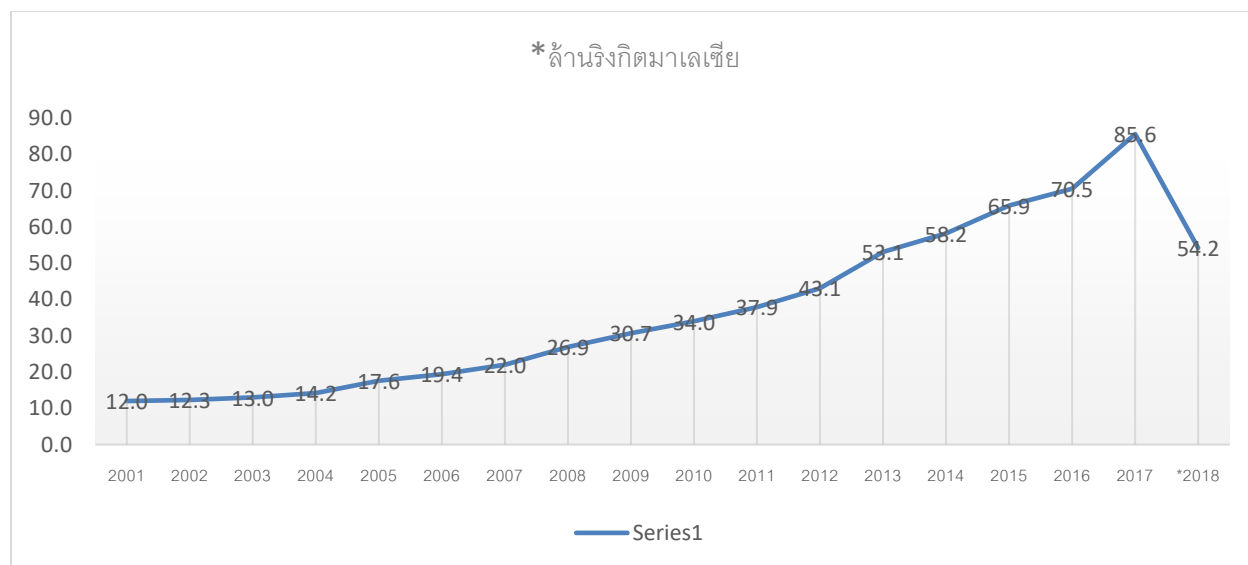
ความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเข้ามาเพิ่ม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บซะกาต (เอกสารประกอบการบรรยายของศูนย์ซะกาตแห่งรัฐมะละกา PZM. 2018)

การก่อตั้งบริษัทเพื่อจัดเก็บซะกาตในดินแดนสหพันธ์ หรือ PPZ เป็นจุดริเริ่มของการปฏิรูปการบริหารจัดการซะกาตในมาเลเซีย เช่นเดียวกับในรัฐมะละกา ซึ่งในวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 2001 ได้มีการจัดตั้งบริษัทขึ้นมาจัดเก็บซะกาต เรียกว่าศูนย์ซะกาตแห่งมะละกา (Pusat Zakat Melaka) หรือ PZM ส่วนการแจกจ่ายซะกาตยังคงเป็นหน้าที่ของกองคลัง (บัญชีมูลา) ภายใต้ศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกา (MAIM) ต่อไป (Majlis Agama Islam Melaka. 2018: Online)

ช่องทางในการจัดเก็บซะกาตของ PZM นั้นมีหลากหลายช่องทาง โดยมีรูปแบบการจ่ายซะกาตอยู่สามประการคือ 1) หักจากเงินเดือน 2) จ่ายผ่านธุรกรรมออนไลน์ 3) จ่ายเงินสด โดยทำการประชาสัมพันธ์ผ่าน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แผ่นพับ เทศนาธรรม (คุฎบะฮ์) ในละหมาดวันศุกร์ โซเชียลมีเดีย และวิทยุ โดยจัดเก็บผ่านตัวแทนดังต่อไปนี้ 1) ธุรกรรมออนไลน์ของธนาคาร (online banking) 2) เคาเตอร์ธนาคารและเครื่องกดเงินสด 3) อีหม่ามที่ได้รับมอบหมาย 4) PPZ ดินแดนสหพันธ์ และ 5) ที่ทำการไปรษณีย์

ตารางที่ 4-5 แสดงผลการจัดเก็บชะกาดโดย PZM รัฐมะละกา
(เอกสารประกอบการบรรยายของศูนย์ชะกาดแห่งรัฐมะละกา PZM. 2018)

ชนิดของชะกาด	ยอดชะกาดที่จัดเก็บได้ (ริงกิตมาเลเซีย)					
	2013	2014	2015	2016	2017	31/7/2018
ชะกาดรายได้	25,052,218.97	30,427,271.92	35,260,377.24	39,623,568.36	44,607,990.55	29,382,284.66
ชะกาดเงินออม	9,682,386.34	11,049,697.55	12,286,830.30	13,149,704.32	14,151,004.45	9,408,390.59
ชะกาดธุรกิจ	13,147,567.53	11,113,063.33	12,370,338.08	12,316,086.87	21,206,155.88	10,339,290.24
ชะกาดทองและเงิน	528,324.76	515,386.69	651,146.17	716,427.44	771,424.28	460,289.34
ชะกาดหุ้น	1,208,161.19	1,458,248.96	1,622,393.11	861,170.48	908,088.91	656,869.33
ชะกาดปลุสส์ตัว	81,925.00	67,600.00	89,555.00	77,483.00	82,747.00	26,215.00
ชะกาดการเกษตร	64,350.75	80,873.70	61,296.00	76,338.25	35,316.00	16,104.00
รวมชะกาดทรัพย์สิน	49,764,934.54	54,712,142.15	62,341,935.90	66,820,778.72	81,762,727.07	50,289,443.16
ชะกาด ปีตเราะฮ์	3,341,689.00	3,568,822.00	3,625,115.40	3,716,188.50	3,842,336.10	3,926,608.70
รวมชะกาดทั้งหมด	53,106,623.54	58,280,964.15	65,967,051.30	70,536,967.22	85,605,063.17	54,216,051.86

แผนภูมิ 4-4 แสดงมูลค่าซะกาตที่จัดเก็บโดย PZM รัฐมะละกา ระหว่างปีค.ศ. 2001-2018 (เอกสารประกอบการบรรยายของศูนย์ซะกาตแห่งรัฐมะละกา PZM. 2018)

ค. รัฐกลันตัน

การก่อตั้งสภาศาสนาและประเพณีมาเลย์ (Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan) หรือMAIK เริ่มขึ้นครั้งแรกที่รัฐกลันตันในวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ. 1915 และเป็นต้นแบบให้แก่รัฐอื่นๆ การก่อตั้งสภาศาสนาฯ (MAIK) ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้คำแนะนำแก่องค์กรสุลต่านในฐานะประมุขทางศาสนาแห่งรัฐมะละกา ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและประเพณีมาเลย์ของรัฐมะละกา ตามเจตนารมณ์ของ สุลต่านมูฮัมหมัดที่ 4 (ครองราชย์ ค.ศ. 1900-1920)

โดยระบบบริหารจัดการซะกาตจะแบ่งออกเป็นสองระดับคือระดับรัฐและระดับหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีอิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้รับผิดชอบทั้งจัดเก็บและแจกจ่าย เงินซะกาตส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปยังสภาศาสนาฯในแต่ละรัฐ เพื่อเป็นงบประมาณในการบริหารกิจการศาสนา

ตาราง 4-6 แสดงผลการจัดเก็บชะกาดโดยศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2017

(PPZ-MAIWP. 2017: 91)

การจัดเก็บชะกาด		
ชนิดของชะกาด	รวม (ริงกิต)	จำนวนผู้จ่ายชะกาด
ชะกาดพิตเราะฮ์	8,358,993	1,744
ชะกาดรายได้	107,062,732	49,050
ชะกาดธุรกิจ	38,682,821	2,444
ชะกาดเงินออม	12,239,732	5,338
ชะกาดหุ้น	293,122	197
ชะกาดกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (KWSP)	-	-
ชะกาดทองคำและเงิน	684,268	635
ชะกาดการเกษตร	1,845	4
ชะกาดปศุสัตว์	13,300	11
ชะกาดแร่ธาตุ	-	-
จ่ายย้อนหลัง	65,195	156
อื่นๆ	11,901,833	2,572
รวม	179,303,841	62,151

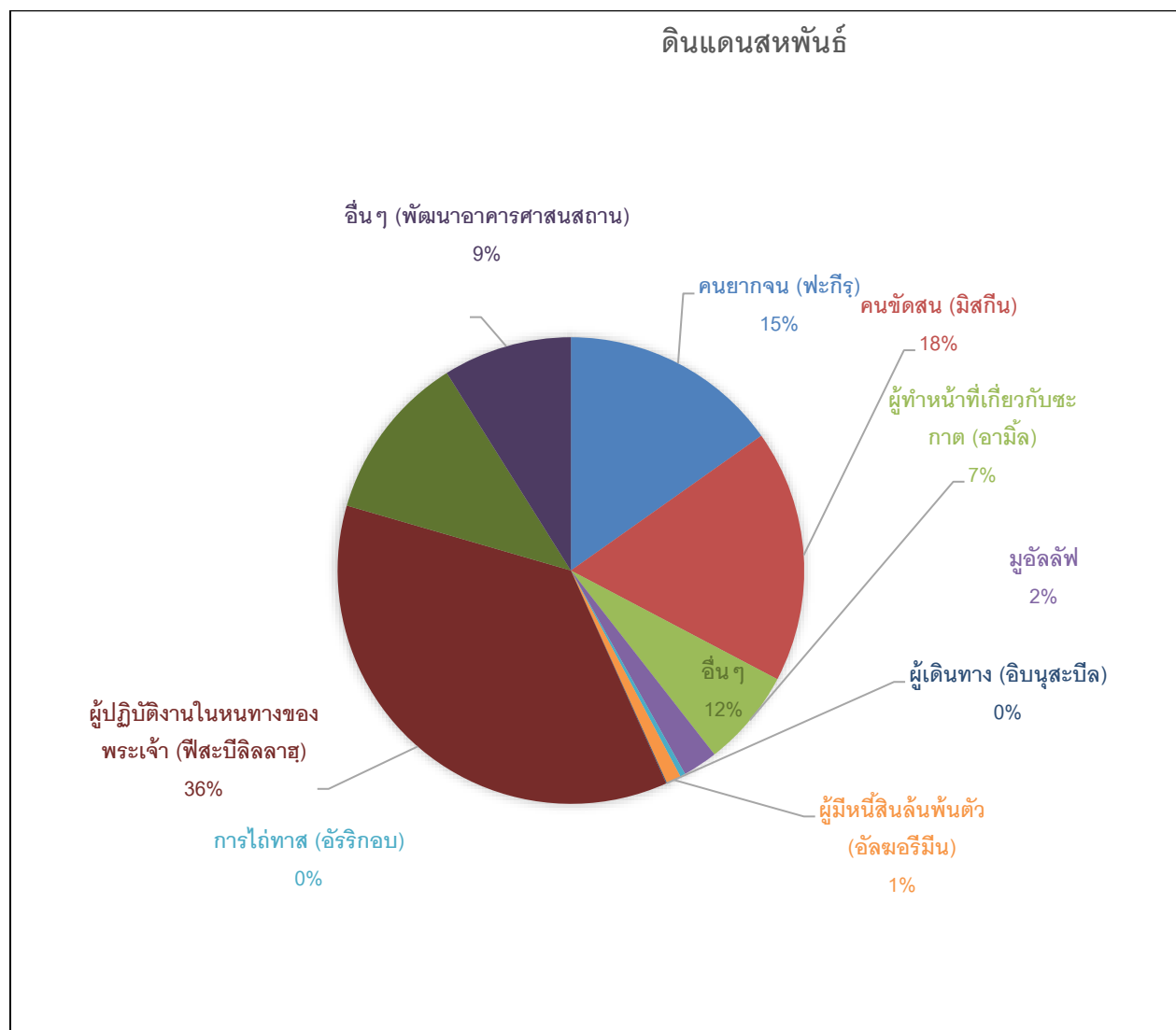
ตาราง 4-7 แสดงผลการจัดเก็บชะกาดโดยศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2015-2017 (MAIK. 2018:

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)

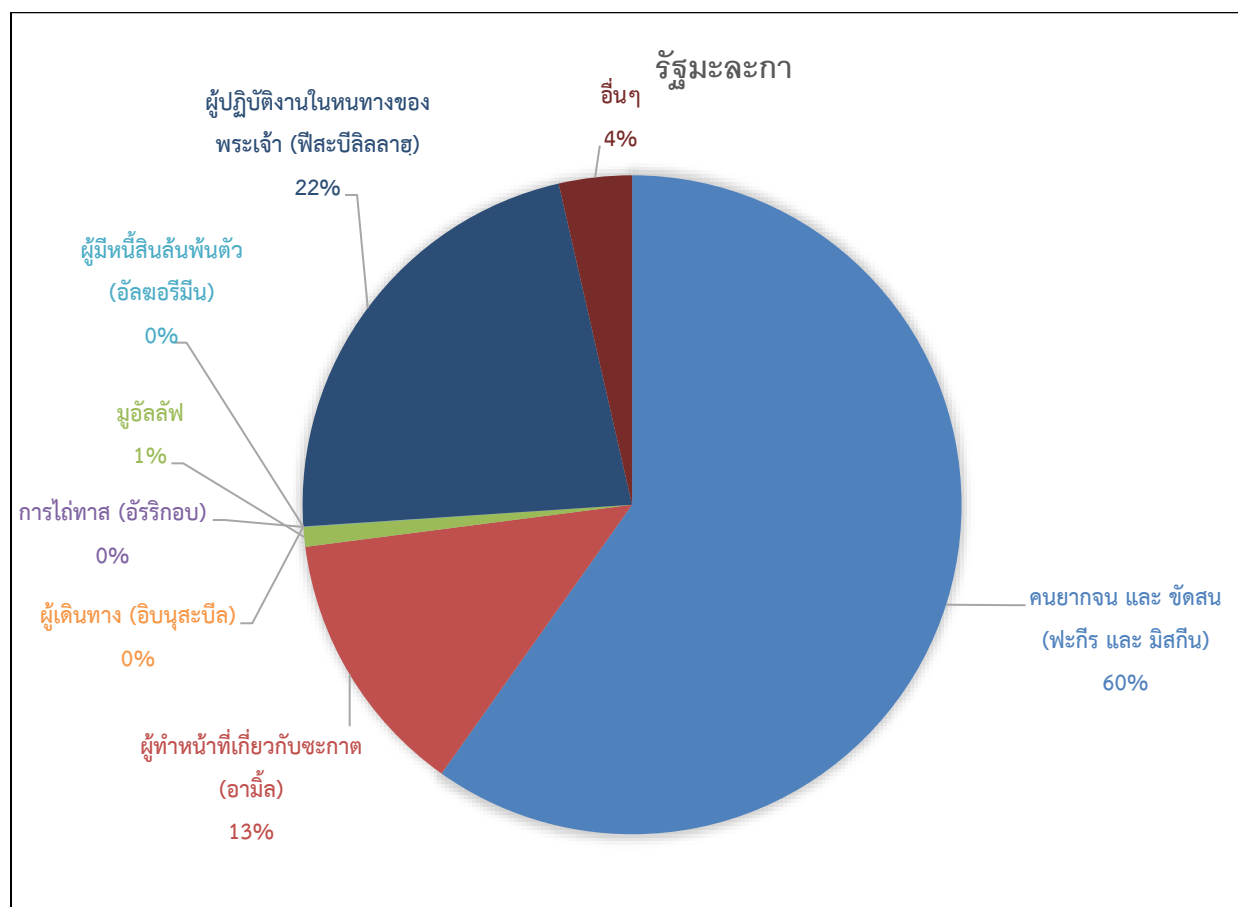
การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดรัฐกลันตัน		
ปี	ยอดจัดเก็บชะกาด (ริงกิต)	ยอดแจกจ่ายชะกาด (ริงกิต)
2015	161,908,949.42	196,744,773.04
2016	162,678,761.00	171,950,947.00
2017	181,917,909.00	185,027,240.00

จากข้อมูลผู้จ่ายชะกาดทั้งสามรัฐพบว่าสัดส่วนประเภทชะกาดที่จ่ายเป็นดังนี้

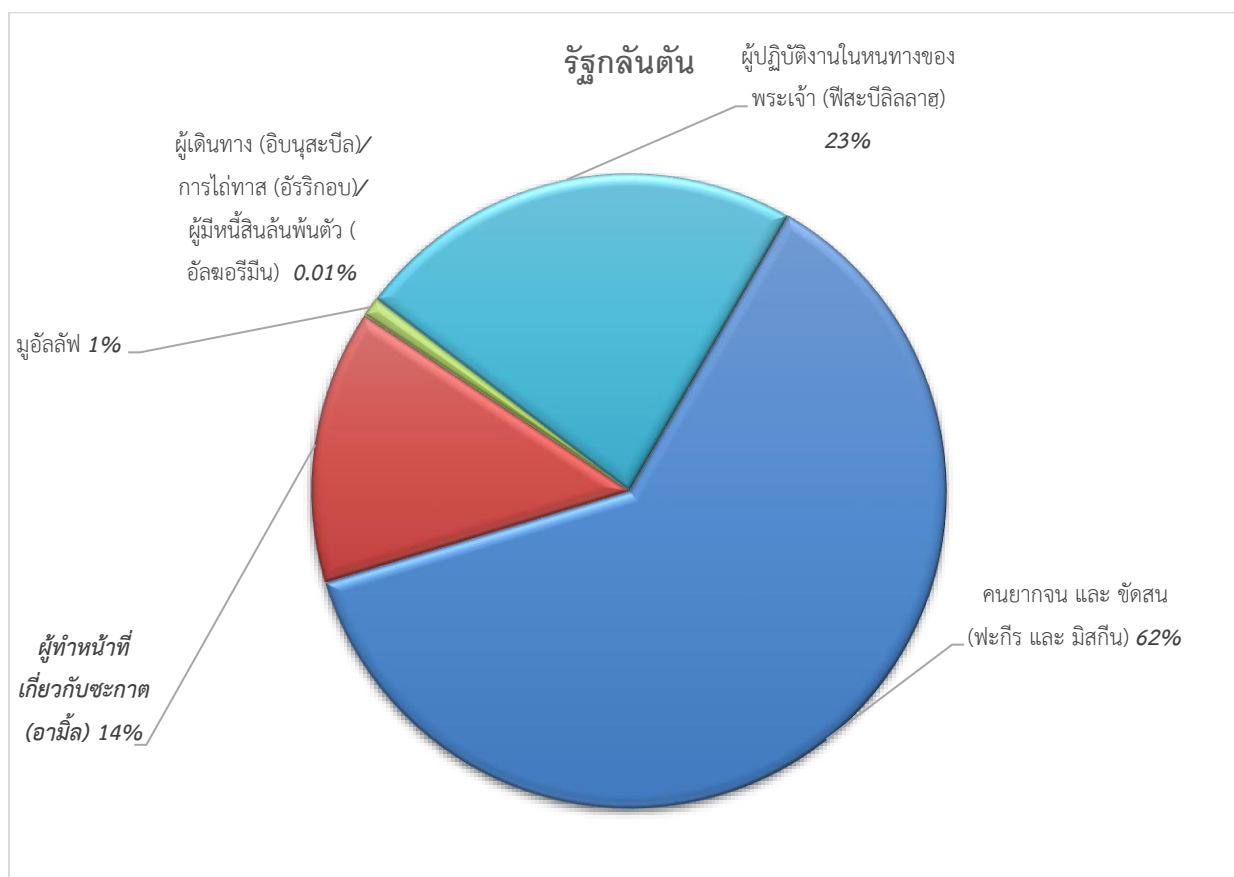
แผนภูมิ 4-5 แสดง แสดงผลแจกจ่ายชะกาดโดยศาสนาอิสลามฯแห่งดินแดนสหพันธ์ ปีค.ศ. 2017 (PPZ-MAIWP. 2017: 83)

แผนภูมิ 4-6 แสดงผลแจกจ่ายชะกาดโดยศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกา ปีค.ศ. 2017 (PPZ-MAIWP. 2017: 92)

แผนภูมิ 4-7 อัตราส่วนเงินชะกาดที่แจกจ่ายให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดประเภทต่างๆในรัฐกลันตัน ปี 2016 (เงินชะกาดที่แจกจ่ายรวม 171,951,067 ริงกิต (MAIK. 2018: เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)

4.1.2 ระบบการแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้รับชะกาด

ในแนวคิดเรื่องการแจกจ่ายชะกาด จุดมุ่งหมายของชะกาด คือการชำระล้างทรัพย์สินของผู้ถือครองให้สะอาดบริสุทธิ์ โดยการยอมเสียสละทรัพย์สินส่วนหนึ่งให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด ดังนั้นในระดับปัจเจกบุคคล ชะกาดจึงช่วยพัฒนาจิตใจของผู้จ่ายชะกาด ให้เป็นผู้มีเมตตาและเสียสละ ในระดับสังคม ชะกาดช่วยสร้างสังคมแห่งการช่วยเหลือ ช่วยลดช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนรวยกับคนยากจน ในอิสลามนั้นความมั่นคงคือเครื่องมือในการสร้างคุณธรรมและเสถียรภาพแก่สังคม ผ่านช่องทางอย่างชะกาด

สถาบันชะกาศสามารถพัฒนาทัศนคติเชิงบวกในหมู่คนร่ำรวย ในฐานะตัวกลางที่สนับสนุนให้คนรวยได้ช่วยเหลือคนจน ทัศนคตินี้มีความสำคัญเช่นเดียวกับกระบวนการปรับโครงสร้างสังคม หากปราศจากวิญญานแห่งความรักและความห่วงใยแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่จะสร้างประเทศที่เข้มแข็ง

หลักการพื้นฐานในการแจกจ่ายชะกาศนั้นได้ถูกกล่าวไว้อย่างชัดเจนในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ในบทอัล-เตาบะฮ์ โองการที่ 60 ความว่า

“แท้จริงทานทั้งหลาย(*1*)นั้น สำหรับบรรดาผู้ที่ยากจน(*2*) และบรรดาผู้ที่ขัดสน(*3*) และบรรดาเจ้าหน้าที่ในการรวบรวมมัน(*4*) และบรรดาผู้ที่หัวใจของพวกเขาสนิทสนม(*5*) และในการไถ่ทาส และบรรดาผู้ที่หนี้สินล้นพ้นตัว(*6*) และในทางของอัลลอฮ์(*7*) และผู้ที่อยู่ในระหว่างเดินทาง(*8*) ทั้งนี้เป็นบัญญัติอันจำเป็นซึ่งมาจากอัลลอฮ์ และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณ”⁸

ดังนั้นในการแจกจ่ายชะกาศนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องมีความเข้าใจและมีแผนงานในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการแจกจ่ายชะกาศ เจ้าหน้าที่ชะกาศจะต้องมีรายชื่อผู้รับชะกาศเพื่อที่เงินชะกาศจะได้แจกจ่ายไปยังพวกเขาอย่างทั่วถึง นอกจากนี้องค์กรชะกาศควรมีแผนงานในการสร้างงาน สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ให้แก่ผู้รับชะกาศ เพื่อวันหนึ่งพวกเขาจะสามารถหลุดพ้นจากความยากจน วันที่พวกเขาจะเปลี่ยนจากผู้รับชะกาศเป็นผู้ให้ชะกาศ

ดังนั้นในระบบเศรษฐกิจแบบอิสลาม เป้าหมายของมนุษย์ในการมีปัจจัยยังชีพที่เพียงพอได้รับการรับรองจากพระผู้เป็นเจ้าในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ในบทอัลอิสรออ “และพวกเจ้าอย่าฆ่าลูกๆ ของพวกเจ้าเพราะกลัว

⁸ (1) หมายถึงทรัพย์สินส่วนชะกาศ

(2) คือผู้ที่มีรายได้น้อยพอเลี้ยงครอบครัว

(3) คือผู้ที่มีรายได้อะไร และไม่มีเงินที่จะใช้จ่ายในการครองชีพ

(4) คือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งให้ไปรวบรวมชะกาศทั้งนี้โดยแบ่งทรัพย์สินชะกาศส่วนนั้นให้เป็นคอกางแก่พวกเขา

(5) คือผู้ที่อิสลามได้โน้มน้าวจิตใจของเขาให้แกมุสลิม ในการให้ชะกาศส่วนหนึ่งแก่พวกเขา นั้นก็เพื่อจงใจพวกเขาให้รับนับถืออิสลาม หรือไม่ก็เพื่อเป็นการยับยั้งพวกเขามิให้คิดฮวนฮวนมุสลิม และเป็นกำลังป้องกันให้แกมุสลิมอีกด้วย และยังหมายถึงผู้ที่รับนับถืออิสลามใหม่ ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อไม่เกิดความขัดแย้งในการศรัทธาของเขา

(6) หมายถึงหนี้สินที่มีได้เกิดขึ้นจากการกระทำที่ผิดบัญญัติศาสนา

(7) หมายถึงจ่ายไปในการเตรียมกำลังเพื่อต่อสู้ฝ่ายศัตรูที่รุกราน และเพื่อป้องกันและเผยแพร่ซึ่งศาสนาของอัลลอฮ์ตลอดจนในทางอื่นๆ ที่เป็นวิถีทางของพระองค์

(8) คือที่ขาดค่าใช้จ่ายในระหว่างเดินทาง ทั้งนี้ย่อมเป็นการดำเนินทางที่ได้รับการเห็นชอบด้วยบัญญัติศาสนา

ความยากจน เราให้ปัจจัยยังชีพแก่พวกเขาและแก่พวกเจ้าโดยเฉพาะ(*1*)แท้จริงการฆ่าพวกเขานั้นเป็นความผิดอันใหญ่หลวง”⁹ ดังนั้นในรัฐอิสลามนั้น รัฐมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามพระดำรัสของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของโดยความช่วยเหลือคนยากจนจากเงินชะกาตที่เปรียบเสมือนภาษีศาสนาที่คนร่ำรวยต้องจ่าย

-หน้าที่ของกองคลัง (บัยตุลมาล) ในการแจกจ่ายชะกาต

บัยตุลมาล (Bait al-Mal) คำนี้เกิดจากการสันธานของคำสองคำคือคำว่า บัยตุณ แปลว่าบ้าน และคำว่า อัลมาล แปลว่า ทรัพย์สิน เงินทอง เมื่อรวมกันแล้วคำนี้ตามหลักภาษาแปลว่า สถานที่ที่จัดเตรียมไว้เพื่อเก็บรวบรวมทรัพย์สิน

ในศาสนาอิสลาม หมายถึง สถานที่เก็บรักษาทรัพย์สินเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปในสังคมมุสลิมหรือประเทศอิสลามในอดีตซึ่งในกฎหมายอิสลามในการปกครองประเทศ(กฎหมายอิสลาม) ซึ่งทรัพย์สินที่รวบรวมไว้นั้นเป็นรายได้ของรัฐอิสลาม ซึ่งได้มาจากญิซยะฮฺ (ภาษีที่เรียกเก็บจากผู้ที่มีไม่มุสลิม) ชะกาต (ภาษีที่มุสลิมถูกกำหนดให้จ่าย หรือทานบังคับ) เคาะรอจญ์ (ภาษีที่ดิน) อุซร์ (ภาษีพืชผลจากที่ดิน) ทรัพย์สินที่ได้จากสงครามหรือการยึดครองที่ดิน ภาษีจากพ่อค้าที่มีไม่มุสลิมซึ่งเดินทางเข้ามาค้าขายในรัฐอิสลาม ซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้เปรียบเสมือนงบประมาณแผ่นดินที่ไม่มีผู้ถือสิทธิ์ผูกขาดหากแต่เป็นผลประโยชน์ของมุสลิมในประเทศนั้น ๆ ทุกคนทั้งนี้ประมุขของประเทศจะพิจารณาความเหมาะสมของผู้มีสิทธิ เช่น ผู้ขัดสน ยากจน คนพลัดถิ่น หรือเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ ในด้านต่าง เป็นต้น ซึ่งบางสังคมของมุสลิม อาจจะนำรูปแบบนี้มาปรับใช้เพื่อบริหารจัดการชุมชนโดยเฉพาะรายได้จากกองทุนชะกาตชุมชน หรืองบประมาณต่างๆของรัฐหรือการดำเนินธุรกิจชุมชน (อับดุลซุโกร ดินอะ. 2553: Online และ Masjid Jami Musaid Ad-dhobi. 2015: Online) ทั้งนี้หากพิจารณาจากต้นแบบของรัฐอิสลามในยุคต้นนั้น วัตถุประสงค์ในการเก็บภาษีทุกชนิดในรัฐอิสลามก็เพื่อเป็นสวัสดิการของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นมุสลิมหรือมีไม่มุสลิม อิสลามประณามการกดขี่ชนกลุ่มน้อยทุกรูปแบบ เพราะอิสลามถือว่าชนกลุ่มน้อยเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลอิสลามที่จะต้องให้ความคุ้มครองดูแล (บรรจง บินกาชัน. 2523: 225-226)

⁹ (1) คือปัจจัยยังชีพของลูก ๆ และของภยานั้นเป็นหน้าที่ของอัลลอฮ์ ตะอาลาให้แก่วรรพบุรุษความยากจนเพราะมีลูกมากเกินไปเพราะการกระทำเช่นนั้นมาภาพเช่นเดียวกับพวกญะฮิลียะฮ์ ที่ฝังลูกผู้หญิงเพราะกลัวความยากจนและความอับอาย

ดังนั้นกองคลังหรือบัญชีมูลจึงมีหน้าที่แจกจ่ายชะกาตที่จัดเก็บมาได้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาต (อัสนาฟ) และเป็นผู้บริหารกองทุนชะกาตให้เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งนี้จะช่วยให้กองคลังอำนวยความสะดวกในการเป็นตัวกลางทางการเงินและการจัดการเพื่อกระตุ้นและเร่งกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อีกทางหนึ่ง

ในประเทศมาเลเซียกองคลังหรือบัญชีมูล อยู่ภายใต้การรับผิดชอบของสภาศาสนาอิสลามในแต่ละรัฐ และปฏิบัติตามนโยบายของสภาศาสนาอิสลาม กองคลังมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- i. จัดเก็บ บริหารจัดการ แจกจ่ายชะกาต
- ii. จัดการกองคลังทั้งการจัดเก็บและแจกจ่ายเงินกองคลัง (trust funds)
- iii. ตีพิมพ์และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองคลัง
- iv. บริหารจัดการทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคเพื่อสาธารณกุศล (วะกัฟ) และทรัพย์สินอื่นๆของสภาศาสนาอิสลามฯ
- vi. บริหารทรัพยากรบุคคลภายในสภาศาสนาอิสลาม

หน้าที่ของกองคลังเกี่ยวกับการบริหารจัดการชะกาตมีดังนี้

- i. จัดเก็บชะกาตทุกประเภท
- ii. แจกจ่ายชะกาตและใช้ประโยชน์จากเงินชะกาตให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การแจกจ่ายชะกาตนั้นตั้งอยู่บนหลักการสองประการคือ 1) มอบให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับชะกาตตามลำดับความสำคัญและความจำเป็น คือ คนยากจน (ฟากียร) คนขัดสน (มัสกิน) และเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาต (อามิล) 2) จากนั้นจึงมอบให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับชะกาตประเภทอื่นๆ

ระบบแจกจ่ายชะกาตตั้งอยู่บนหลักการดำเนินงานต่อไปนี้

- i. การวางแผนที่ดี (Well planned)
- ii. ควบคุมได้ (Controllable)

iii. สอดคล้องกับกฎหมายอิสลาม (ชารีอะ) (In accordance with the syara)

iv. รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Fast and effective)

v. โปร่งใสและมีรูปแบบ (Transparent and uniform)

งบประมาณในกองคลังนั้นได้มาจากทรัพย์สินหลายชนิด ส่วนใหญ่ได้มาจากชะกาต นอกจากนั้นยังมีทรัพย์สินจากเงินบริจาคทาน (ศอดาเกาะฮฺ) ทรัพย์สินที่บริจาคเพื่อการกุศล (วะกัฟ) และอื่นๆ อย่างไรก็ตามทรัพย์สินแต่ละประเภทมีเป้าหมายในการใช้ที่แตกต่างกัน จึงต้องบริหารให้แยกออกจากกัน

-สามพื้นที่ศึกษา

ก. รัฐมละกา

กิจการชะกาตในรัฐมละกานั้นอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมละกา (Majlis Agama Islam Melaka) หรือ MAIM สภาศาสนาอิสลามฯได้ตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่จัดเก็บชะกาต เรียกว่า PZM ซึ่งจะนำชะกาตที่จัดเก็บได้ส่งต่อไปยังสภาศาสนาอิสลามฯ ซึ่งทำหน้าที่แจกจ่ายชะกาต

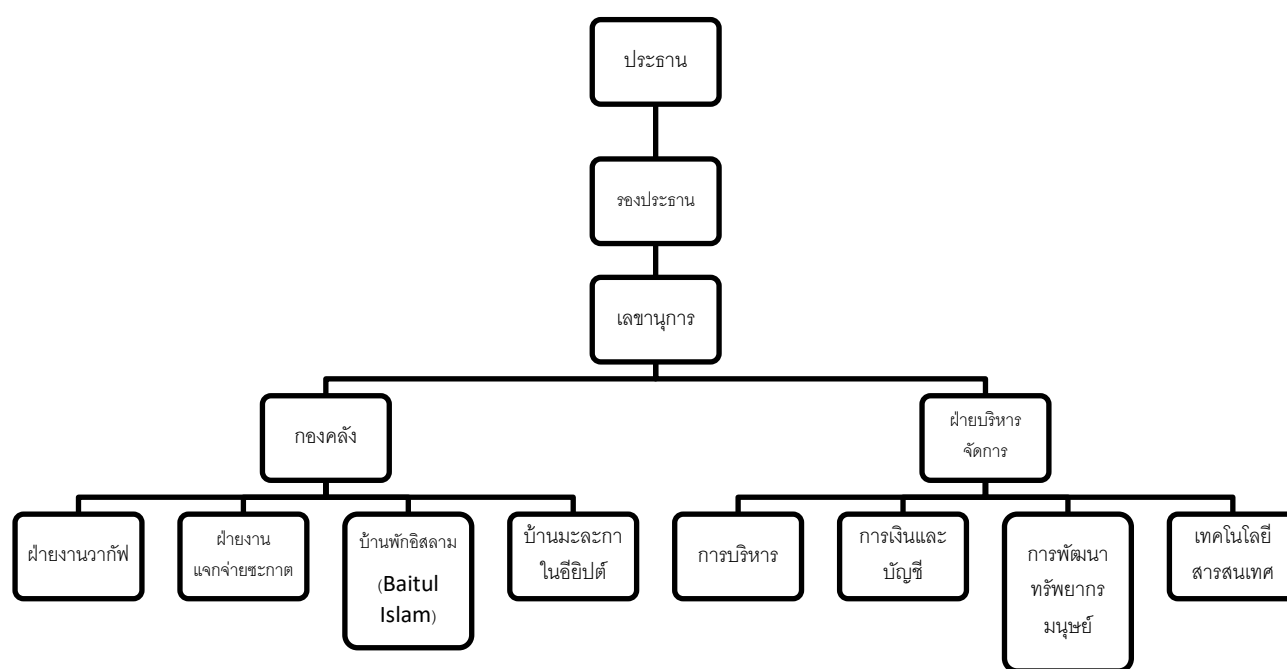
สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมละกา หรือ MAIM ก่อตั้งเมื่อวันที่ 28 กันยายน ค.ศ.1960 เพื่อบริหารกิจการศาสนาอิสลามในรัฐมละกา และให้คำแนะนำในกิจการศาสนาอิสลามแก่สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย (The Yang di-Pertuan Agong) มีลักษณะเป็นองค์กรกลางในกิจการศาสนา มีอำนาจในการควบคุมดูแลองค์กรศาสนาทั้งหมดในรัฐมละกา ผ่านกลไกการทำงานโดยหน่วยงานย่อยต่างๆใน MAIM เช่น สำนักงานศาสนาอิสลาม (Jabatan Agama Islam Melaka) แผนกผู้ซ้ชาตทางศาสนาอิสลาม แผนกศาลกฎหมายอิสลาม และอื่นๆ (เอกสารประกอบการบรรยายของสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมละกา (MAIM). 2018)

สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมละกา (MAIM) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กรคือ “เป็นองค์กรผู้นำที่มีประสิทธิภาพ เป็นมิตร มีคุณภาพ ส่งเสริมบทบาทการคลังและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยสอดคล้องกับประชาชาติอิสลาม ” ภารกิจ (Mission) ขององค์กรแบ่งออกเป็นด้านการจัดการและด้านกองคลัง (บัญชี) ในภารกิจด้านการจัดการนั้น “เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการที่ตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบัน ให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี” ภารกิจด้านกองคลัง (บัญชี) นั้น “เพื่อออกแบบและพัฒนาให้ผู้มีสิทธิรับชะกาต (อัสนาฟ) มีความภาคภูมิใจในตนเอง”

MAIM ได้กำหนดภารกิจขององค์กรดังต่อไปนี้ 1) ส่งเสริมและขับเคลื่อนชุมชนมุสลิมสู่การพัฒนา วิทยาศาสตร์และการปฏิบัติที่เป็นเลิศให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างสังคมที่มีคุณธรรมจริยธรรมตาม บทบัญญัติของกฎหมายอิสลาม 2) สร้างเอกภาพของประชาชาติอิสลาม แก้ปัญหาของชุมชนมุสลิม 3) สร้าง เอกภาพในสังคมที่หลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยการเผยแพร่หลักธรรมและความรู้ความ เข้าใจให้แก่คนต่างศาสนา 4) ส่งเสริมและพัฒนากองคลังให้มีพันธกิจในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในสังคม ให้กองคลังมีศักยภาพในการลงทุนและสรรค์สร้างทางธุรกิจ 5) เพื่อสร้างและพัฒนาองค์กรชะกาตให้เกิดประโยชน์ สูงสุดแก่ชาวมุสลิม (MAIM. 2019: Online)

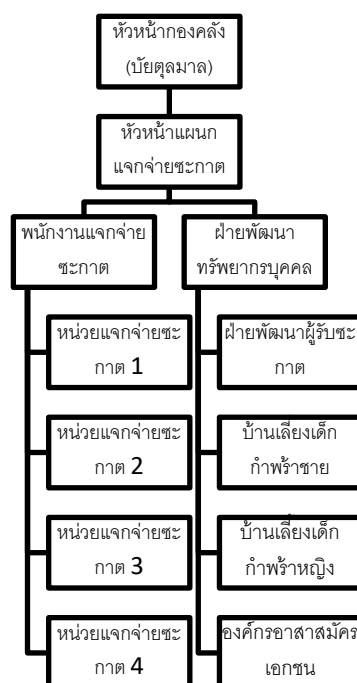
แผนผัง 4-1 การบริหารศาสนาอิสลามแห่งมะละกา (MAIM)

(เอกสารประกอบการบรรยายของศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกา (MAIM). 2018)

ศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกามีสองสายงานหลักคือ กองคลัง (บัยตุลมาล) และ ฝ่ายบริหารจัดการ แผนกแจกจ่ายชะกาตเป็นฝ่ายงานหนึ่งของกองคลัง ซึ่งในฝ่ายงานแจกจ่ายชะกาตนี้มีโครงสร้างภายในดังต่อไปนี้

แผนผัง 4-2 แสดงโครงสร้างการทำงานของแผนกแจกจ่ายชะกาด ในรัฐมะละกา
(เอกสารประกอบการบรรยายของสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกา (MAIM). 2018)

จะเห็นได้ว่าฝ่ายแจกจ่ายชะกาดในรัฐมะละกานั้นได้แบ่งงานออกเป็นสองแผนกชัดเจนคือ ฝ่ายแจกจ่ายชะกาด และฝ่ายพัฒนาทรัพยากรบุคคล ฝ่ายแจกจ่ายชะกาดมีหน้าที่รับเรื่องสำหรับผู้ประสงค์ขอรับชะกาด ประเมินความต้องการของผู้ขอรับชะกาด สํารวจและตรวจสอบผู้มีสิทธิรับชะกาด และแจกจ่ายเงินชะกาด ส่วนฝ่ายพัฒนาทรัพยากรบุคคลมีหน้าที่หลักการพัฒนาทักษะผู้รับชะกาดเพื่อใช้ในการทํางาน ภายใต้แนวคิดการให้ความรู้และทักษะแก่ผู้รับชะกาดเพื่อสามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพหรือธุรกิจได้ ซึ่งเป็นความช่วยเหลือที่ยั่งยืน

สภาศาสนาอิสลามแห่งมะละกามีเป้าหมายในการแจกจ่ายชะกาดและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังต่อไปนี้

เป้าหมายในการแจกจ่ายชะกาด

- ดำเนินการช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะกาดตามความต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผล ด้วยมิตรภาพ

- วางแผนและดำเนินการโครงการให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้มีสิทธิรับชะกาท ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอิสลาม (มะกอศิดอ์ช-ชะรีอะฮ์)¹⁰
- แจกจ่ายชะกาทแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาททั้งแปดประเภท ตามแผนงาน โปรแกรม และโครงการของแผนกแจกจ่ายชะกาท MAIM เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและตรงตามความต้องการของผู้รับชะกาท
- ตรวจสอบและเข้าถึงคนยากไร้และคนขัดสนที่มีคุณสมบัติเป็นผู้รับชะกาท ประเมินผลการดำเนินงานอยู่เสมอ เพื่อประสิทธิภาพของการดำเนินงาน
- สร้างความปิติให้แก่ผู้รับชะกาท

เป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- เป็นหน่วยที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการให้ความช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะกาท
- วางแผนและดำเนินการโครงการยุทธศาสตร์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการฝึกอบรมที่มีประสิทธิผลสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของปี 2020 ในการสร้างสังคมที่มีวิสัยทัศน์และมีศักยภาพ
- เพื่อช่วยลดภาระของคนยากจนและให้บริการที่ดีที่สุดแก่คนยากจนที่ขาดแคลนตามหลักเกณฑ์ทางสังคมของประเทศ
- จัดการสวัสดิการของเด็กกำพร้าและคนยากจนด้วยการให้การศึกษาสร้างความมั่นใจในการเติบโตในสังคม
- วางแผนและดำเนินโครงการโดยเน้นคุณค่าการศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักการของศาสนาอิสลาม
- สร้างโอกาสให้คนยากจนสามารถยกระดับชีวิตกลายเป็นผู้ประกอบการ โดยให้ความรู้ ทักษะ ฝึกอบรมประสานงานกับหน่วยงานวิชาชีพ ให้พวกเขาหลุดพ้นจากความยากจนได้

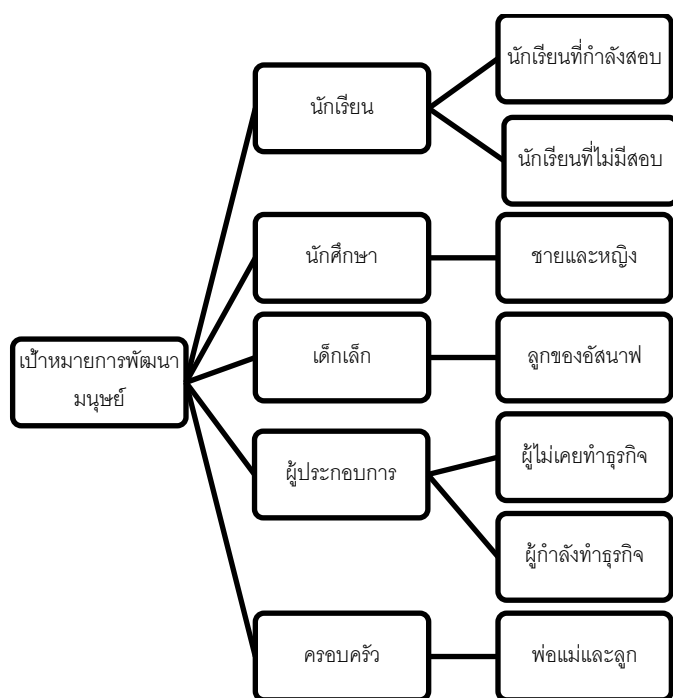
¹⁰ เจตนารมณ์แห่งกฎหมายอิสลาม (มะกอศิดอ์ช-ชะรีอะฮ์) นั้นมุ่งไปความคุ้มครองความศรัทธา ชีวิต เชื้อสาย สติปัญญา และทรัพย์สิน

โปรแกรมในการพัฒนาผู้รับชะกาต

การให้ความช่วยเหลือด้วยเงินแก่ผู้รับชะกาตนั้นไม่สามารถทำให้ผู้รับชะกาตหลุดพ้นจากความยากจนได้ การพัฒนาผู้รับชะกาตให้สามารถมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอาชีพที่จะเลี้ยงชีพได้ พัฒนาทักษะฝีมือ คือหนทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน ในการสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้รับชะกาตจะสามารถเลี้ยงชีพได้นั้น MAIM ได้ทำโครงการหลายโครงการครอบคลุมทั้งด้านสังคม การศึกษา ความศรัทธาและครอบครัว เพื่อพัฒนาชีวิตของผู้รับชะกาต ปัจจุบัน MAIM มีโครงการดังต่อไปนี้

- 1) โปรแกรมสร้างแรงบันดาลใจแก่บุตรผู้มีสิทธิรับชะกาต (Program motivasi perdana anak-anak asnaf)
- 2) โปรแกรมพัฒนาเศรษฐกิจผู้มีสิทธิรับชะกาต
- 3) Program khemah ibadah kepada anak asnaf kelas peperiksaan
- 4) โปรแกรมรางวัลเรียนดีให้แก่บุตรของผู้มีสิทธิรับชะกาต (Program anugerah pelajar cemerlang peperiksaan bagi anak asnaf)
- 5) โปรแกรมอบรบการเลี้ยงดูบุตรให้แก่ครอบครัวของผู้มีสิทธิรับชะกาต (Program kemahiran keibubapaan kepada keluarga asnaf)
- 6) โปรแกรมการพื้นฐานการทำธุรกิจแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตประเภทผู้มีหนี้สินล้มพันตัวหรืออัล-การีมิน (Program pendedahan kemahiran asas perniagaan asnaf gharimin)
- 7) หลักสูตรการฝึกอบรมทักษะและการเป็นผู้ประกอบการให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตโดย Jobs Malaysia (เว็บไซต์หางานของกระทรวงทรัพยากรมนุษย์) และ Community College (วิทยาลัยชุมชนของกระทรวงศึกษาธิการ) (Kursus, latihan kemahiran dan keusahawanan asnaf bersama pihak Jobs Malaysia dan Kolej Komuniti)
- 8) โครงการอุดหนุนการออกร้านให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตในงานเมาลิด (งานวันเกิดท่านศาสดามุฮัมมัด) (Program perniagaan Bazar Ekspo Maulidur Rasul)
- 9) โปรแกรมกวดวิชาให้แก่บุตรหลานผู้มีสิทธิรับชะกาต (Kursus penekaan kemahiran menjawab peperiksaan)

- 10) โปรแกรมแนะแนวการศึกษาและการประกอบอาชีพแก่บุตรของผู้มีสิทธิรับชะกาตซึ่งจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (SPM) (Kursus halatuju lepasan SPM anak-anak asnaf)
- 11) โปรแกรมการเลี้ยงอาหารละศีลอดในเดือนรอมฎอน (Program pengimarahan bulan Ramadhan)
- 12) โปรแกรมเลี้ยงอาหารเช้าในเดือนเราะมะฎอน (Program ziarah dan Singgah Sahur)
- 13) โปรแกรมพัฒนาศรัทธาในบ้านพัก MAIM แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาต (Program kerohanian di rumah-rumah asnaf milik MAIM)

แผนผัง 4-3 แสดงเป้าหมายของบัยตุลมาล (MAIM) รัฐมะละกาในการพัฒนามนุษย์

(MAIM. Program Pembangunan Insan. 2019: Online)

ตาราง 4-8 แสดงผลแจกจ่ายชะกาดโดยศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐมะละกา ปีค.ศ. 2017 (PPZ-MAIWP. 2017: 92)

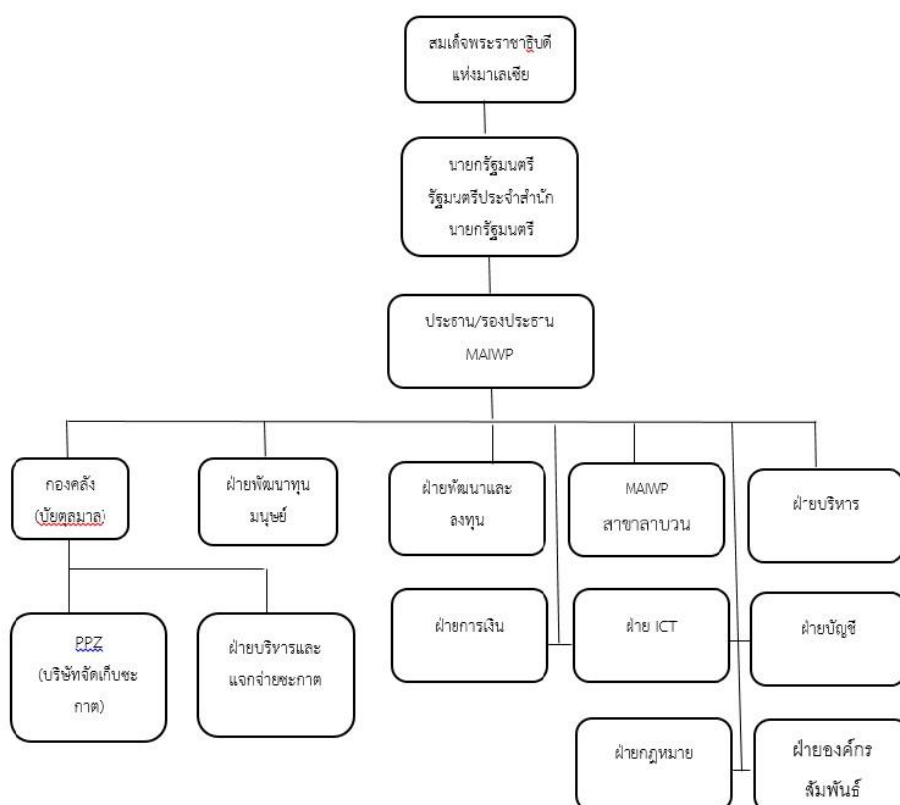
การแจกจ่ายชะกาด		
ประเภทผู้รับชะกาด	รวม (ริงกิต)	จำนวนผู้รับชะกาด
คนยากจน และ ชัดสน (พะกัร และ มิสกิน)	110,674,036	59,651
ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะกาด (อามัล)	24,321,014	633
มูอัลลัฟ	1,785,315	1,000
การไถ่ทาส (อรริกอบ)	-	-
ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอรีมีน)	41,404	56
ผู้เดินทาง (อิบนุสะบิล)	8,790	44
ผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบี ลิลลาฮฺ)	41,576,587	8,361
อื่นๆ	6,620,094	4
รวม	185,027,240	69,749

ข. ดินแดนสหพันธ์

กิจการชะกาดในดินแดนสหพันธ์ (Federal Territories) ถือเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการชะกาดสมัยใหม่ให้แก่รัฐอื่นๆในมาเลเซีย กิจการชะกาดในดินแดนสหพันธ์อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของศาสนาอิสลามแห่งดินแดนสหพันธ์ (Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan) หรือ MAIWP ได้แก่วาลาอัมเปอร์ ปุตราจายา และลางวัน หน่วยงานภายใต้ศาสนาฯที่รับผิดชอบเรื่องการแจกจ่ายชะกาดคือ กองคลัง (บัยตุลมาล)

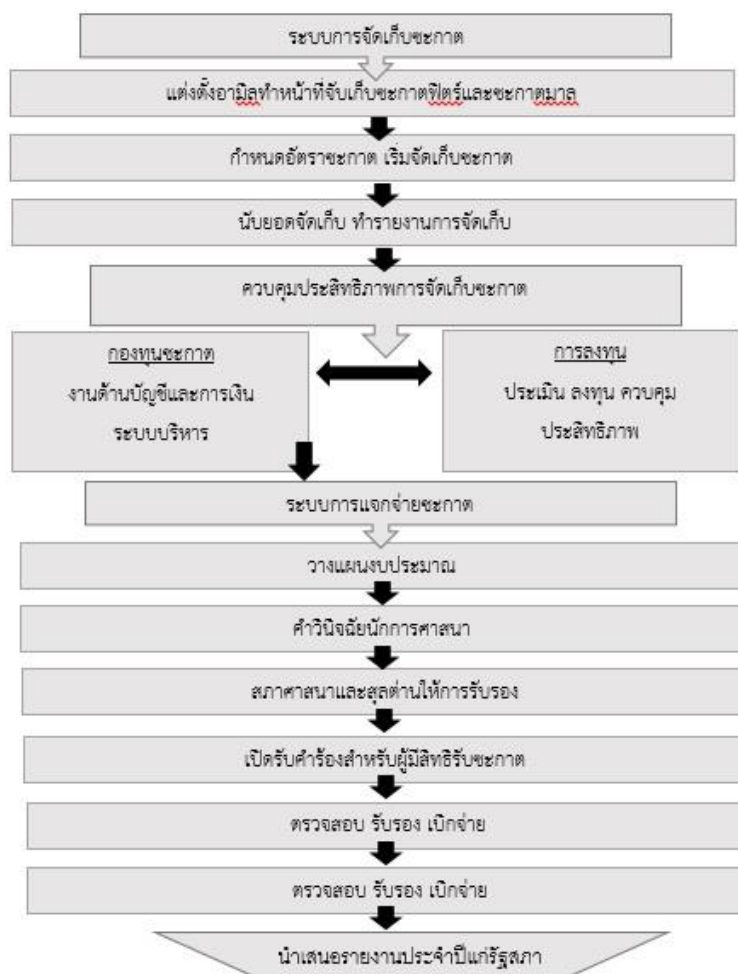
ศาสนาอิสลามแห่งดินแดนสหพันธ์ (MAIWP) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กรคือ “เป็นผู้นำในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชาติอิสลาม” ภารกิจ (Mission) ขององค์กรคือ “ตระหนักถึงวาระการพัฒนาประชาชาติอิสลามอย่างมีกลยุทธ์และทั่วถึง” คติพจน์ (Slogan) ขององค์กรคือ “ขับเคลื่อนความรู้โรจน์แห่งประชาชาติเอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการจัดการชะกาดของกองคลัง(บัยตุลมาล) MAIWP. 2019: เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)

สภาศาสนาอิสลามแห่งดินแดนสหพันธ์ (MAIWP) มีโครงสร้างองค์กรดังต่อไปนี้

แผนผัง 4-4 โครงสร้างสภาศาสนาอิสลามแห่งดินแดนสหพันธ์และหน่วยงานชะกาต

ในดินแดนสหพันธ์ กองคลัง (บัยตุลมาล) มีหน้าที่โดยตรงในการแจกจ่ายชะกาต ประกอบด้วยหน่วยงานย่อยคือ ฝ่ายพัฒนาผู้รับชะกาต (ฮัสนาฟ) ฝ่ายพัฒนาประชาชาติอิสลาม (อุมมะฮฺ) ฝ่ายตรวจสอบ ฝ่ายจัดการชะกาตฟิตเราะฮฺ วากัฟ และทรัพยากรทั่วไป ฝ่ายบริหารและเลขานุการ

แผนผัง 4-5 การบริหารจัดการชะกาตในดินแดนสหพันธ์ (Rais. 2013)

กองคลัง (บัญชีมูล) มีหน้าที่หลักอยู่ 3 ประการคือ

- 1) บริหารจัดการชะกาต จัดเก็บชะกาตจากให้ (โดยบริษัท PPZ) และแจกจ่ายชะกาตไปยังผู้รับ
- 2) บริหารจัดการเรื่องวากัฟและมรดก
- 3) บริหารจัดการอื่นๆ เช่น การรับบริจาค กฎหมายมรดก (Faraid) ค่าชดเชยสำหรับผู้ไม่สามารถถือศีลอด (fidyah และ kaffarah) ทรัพย์สินสูญหาย (al-luqatah)

การพิจารณาจำนวนชะกาตที่พึงได้รับ (Had Kifayah)

Had Kifayah (เส้นความยากจนของผู้มีสิทธิรับชะกาต) คือกลไกในการพิจารณาว่าบุคคลอยู่ในเกณฑ์ผู้จ่ายชะกาตหรือผู้รับชะกาต อีกทั้ง Had Kifayah ยังถูกใช้ในการประเมินความต้องการพื้นฐานของบุคคลและครอบครัว ซึ่งความต้องการพื้นฐานของบุคคลมี 6 อย่างคือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และการเดินทาง Had Kifayah ยังสามารถบอกถึงค่าใช้จ่ายของบุคคล เนื่องด้วยอัตราค่าครองชีพที่ต่างกันทำให้ Had Kifayah ย่อมแตกต่างกันในแต่ละรัฐ ดังนั้น Had Kifayah จึงเป็นเหมือน Zakat poverty Line ซึ่งประเมินโดยเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นผู้กำหนดสถานภาพความยากจน

กองคลัง (บัญชีมาล) ของดินแดนสหพันธ์ใช้หลักการเช่นเดียวกับรัฐอื่นๆในมาเลเซียเรียกว่า Had Kifayah ซึ่งเป็นวิธีการคำนวณรายได้ขั้นต่ำต่อครัวเรือน ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้ขั้นต่ำดังกล่าวสามารถรับชะกาตได้ หลักการของการพิจารณานั้นได้จำแนกความต้องการหลักของบุคคลว่ามี 6 อย่างคือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และการเดินทาง ดังนั้นบุคคลควรมีเงินยังชีพเพียงพอที่จะสนองต่อความต้องการหลักดังกล่าวได้

ตาราง 4-9 แสดงอัตราการคำนวณชะกาตที่พึงได้รับ

ลำดับ	ประเภท	อัตรา (ริงกิต)
1	หัวหน้าครอบครัว (บ้านที่ต้องเช่า)	1000
2	หัวหน้าครอบครัว (เจ้าของบ้าน)	550
3	คนทำงาน (ผู้หญิง)	280
4	นักศึกษา (อายุ 18 ปีขึ้นไป)	210
5	เด็กนักเรียน (อายุ 13-17 ปี)	270
6	เด็กนักเรียน (อายุ 7-12 ปี)	240
7	เด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 5-6 ขวบ)	220
8	เด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 0-4 ขวบ)	200

ตาราง 4-10 แสดงอัตราการคำนวณชะกาดที่พึงได้รับ (ชนิดอื่นๆ)

ลำดับ	ประเภท	อัตรา (ริงกิต)
1	เจ็บป่วยเรื้อรัง	250
2	คนพิการ (OKU)	250
3	พ่อ-แม่เลี้ยงเดี่ยว	250
4	ศึกษาระดับมหาวิทยาลัย	250
5	ครอบครัวมีปัญหา	250
6	เด็กแรกเกิด	250

ตาราง 4-11 แสดงผลแจกจ่ายชะกาดโดยศาสนาอิสลามฯแห่งดินแดนสหพันธ์ ปีค.ศ. 2017 (PPZ-MAIWP. 2017: 83)

การแจกจ่ายชะกาด		
ประเภทผู้รับชะกาด	รวม (ริงกิต)	จำนวนผู้รับชะกาด
คนยากจน (พะกีร์)	88,346,794	42,507
คนขัดสน (มัสกิน)	101,904,970	46,088
ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะกาด (อามัล)	39,187,436	363
มูอัลลัฟ	13,994,759	3,185
การไถ่ทาส (ฮัรริกอบ)	2,117,476	1,251
ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอรีมีน)	5,939,285	2,131
ผู้เดินทาง (อิบนุสะบีล)	338,230	1,001
ผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบีลิลลาฮ์)	210,444,043	12,103
อื่นๆ	67,349,259	21
อื่นๆ (พัฒนาอาคารศาสนสถาน)	51,911,970	1
รวม	581,534,222	108,629

ประเภทโครงการความช่วยเหลือจากกองทุนชะกาต

MAIWP มีพันธกิจสำคัญสองประการเกี่ยวเนื่องกับการแจกจ่ายชะกาตได้แก่ การพัฒนาผู้มีสิทธิได้รับชะกาต และการพัฒนาประชาชาติอิสลาม (Ummah) กองคลังของ MAIWP ได้จำแนกประเภทแผนงานความช่วยเหลือจากกองทุนชะกาตออกเป็น 5 ประเภทคือ แผนงานพัฒนาผู้มีสิทธิรับชะกาต (Pembangunan Asnaf) แผนงานความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย (Tempat Tinggal) แผนงานอิสระ (Berdikari) แผนงานด้านการศึกษา (Pendidikan) แผนงานพัฒนาอุมมะฮ์ (Pembangunan Ummah) มีจำนวนโครงการให้ความช่วยเหลือทั้งสิ้น 28 โครงการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (MAIWP. Jenis Skim Bantuan Zakat. 2018: Online)

1. แผนงานพัฒนาผู้มีสิทธิรับชะกาต มีรายละเอียดกิจกรรมดังนี้

- ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้รับชะกาตเป็นรายเดือน
- เงินช่วยเหลือในวันตรุษอีดีลฟิตรี
- บริการประกันภัย(ตะกาฟูล) แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาต จากอุบัติเหตุและความตาย
- ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาหนี้สินแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตประเภท Al-Gharimin (ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว)
- ความช่วยเหลือทางการแพทย์ (การผ่าตัดหรือการรักษาด้วยยา ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ทางการแพทย์ และการฟอกเลือด)
- ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายหรืออะห
- ความช่วยเหลือทางการแต่งงาน
- ความช่วยเหลือฉุกเฉิน (ด้วยเงินสดแก่ผู้ยากไร้)
- ความช่วยเหลือจากภัยพิบัติ
- ความช่วยเหลือแก่ผู้เดินทางที่ขัดสน

2. แผนงานความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย

- ช่วยเหลือเรื่องค่าเช่าบ้าน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาต

- ช่วยเหลือค่าสร้างบ้านและซ่อมแซมบ้าน
- ช่วยเหลือการซื้อบ้านราคาประหยัด

3. แผนงานอิสระ

- ช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะกาดในการเริ่มต้นธุรกิจหรือเพิ่มทุนเพื่อสร้างรายได้
- ความช่วยเหลือด้านการเกษตร การประมง และการปศุสัตว์
- ความช่วยเหลือด้านจักรยานยนต์คนพิการ
- ความช่วยเหลือในการเช่าซื้อแท็กซี่เพื่อสร้างรายได้
- ความช่วยเหลือในการเช่าซื้อรถโรงเรียน

4. แผนงานด้านการศึกษา

- ความช่วยเหลือเรื่องค่าเล่าเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
- ความช่วยเหลือด้านเครื่องแต่งงานและอุปกรณ์การเรียน
- ความช่วยเหลือเรื่องค่าเล่าเรียนแก่บุตรของผู้มีสิทธิรับชะกาด
- ความช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนต่อระดับสูง
- ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาวิทยาลัยของบัยตุลมาล (Kolej Profesional Baitulmal Kuala Lumpur)
- ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์การแพทย์นานาชาติ (Kolej Antarabangsa Sains Perubatan)
- ความช่วยเหลือแก่นักเรียนท่องจำคัมภีร์อัล-กุรอาน
- ความช่วยเหลือเงินรางวัลสำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนดีเยี่ยม

5. แผนงานพัฒนาอุมมะฮ์

- ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานสาธารณะประโยชน์ (NGOs) และสถาบันการศึกษาที่ต้องการเงินทุน

- ความช่วยเหลือโรงเรียนท้องทำคัมภีร์อัล-กุรอาน

ข้อกำหนดด้านความช่วยเหลือ

เงื่อนไขทั่วไปของการสมัครรับความช่วยเหลือ

- นับถือศาสนาอิสลาม
- สัญชาติมาเลเซีย
- อาศัยอยู่ในดินแดนสหพันธ์ไม่น้อยกว่า 1 ปี และยังคงอาศัยอยู่ในปัจจุบัน
- ตามหลักเกณฑ์ Had al-Kifayah

งานบริการของหน่วยงานชะกาต MAIWP

- การลงพื้นที่ดูแลผู้มีสิทธิรับชะกาต

MAIWP ได้ก่อตั้งหน่วยลงพื้นที่ดูแลผู้มีสิทธิรับชะกาตเรียกว่า *Skuad Jejak Asnaf Baitulmal MAIWP* ในปี 2013 โดยมีจุดประสงค์เพื่อค้นหาและติดตามผู้มีสิทธิรับชะกาต

- เคาน์เตอร์บริการเคลื่อนที่

นอกจากนั้น MAIWP ยังส่งรภไปในชุมชนเพื่อเข้าถึงผู้มีสิทธิรับชะกาตให้ได้อย่างทั่วถึง กองทุนชะกาตยังให้บริการแจ้งผู้มีสิทธิรับชะกาตผ่านทางโทรศัพท์อีกด้วย โดยให้บริการโทรฟรีไปยังหมายเลข 1-800-88-5222 และยังมีบริการโทรศัพท์สายด่วนหมายเลข 012-5183614 / 012-5127614 อีกทั้งยังสามารถติดต่อกับ MAIWP ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กดังต่อไปนี้

- เฟสบุ๊กของ MAIWP : <https://www.facebook.com/maiwp.hq>
- เฟสบุ๊กบัยตุลมาล MAIWP : <https://www.facebook.com/baitulmal.wp>

- เคาน์เตอร์บริการ

MAIWP มีเคาน์เตอร์บริการสำหรับผู้มีสิทธิรับชะกาดจำนวน 11 แห่งในทุกเขตไว้คอยบริการ เพื่อให้เข้าถึงผู้ใช้บริการ

ฝ่ายพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital Development Department)

เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการแจกจ่ายชะกาดที่ต้องการพัฒนาผู้รับชะกาดให้มีความเป็นอยู่ที่ดีปลอดภัย สามารถพึ่งพาตนเองได้ MAIWP ได้ก่อตั้งหน่วยงานเพื่อดูแลผู้มีสิทธิรับชะกาดดังต่อไปนี้

- สถานรับเลี้ยงเด็กดาร์ลุ ฮันนัน (Taska Darul Hannan) รับเลี้ยงเด็กอายุ 2-4 ขวบ
- โรงเรียนอนุบาลอิสลาม (Islamic kindergarten)
- โรงเรียนมัธยม MAIWP (Sekolah Menengah Agama Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan)
- โรงเรียนท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน (Sekolah Menengah Integrasi Sains Tahfiz MAIWP)
- สถาบันทักษะอาชีพบัยตุลมาล (Institut Kemahiran Baitulmal)
- โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามดาร์ลุคิฟายะฮ์ (Darul Kifayah)
- โรงเรียนสตรีดาร์ อัสซาดะห์ (Dar Assaadah)
- ศูนย์เรียนรู้ศาสนาอิสลามสำหรับผู้สูงอายุ (Majlis Graduasi Darul Ilmi MAIWP)

ความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ระหว่าง MAIWP และ หน่วยงานอื่นๆ เพื่อสวัสดิการผู้รับชะกาด

-ศูนย์ดูแลสตรีตั้งครรภ์และคลอดบุตร (Pusat Bersalin Berisiko Rendah)

MAIWP ได้ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขและสำนักนายกรัฐมนตรี ก่อตั้งศูนย์ดูแลสตรีตั้งครรภ์และคลอดบุตรขึ้นที่โรงพยาบาลปุตราจายา ในปี 2012 เพื่อดูแลสตรีผู้รับชะกาดให้ได้รับบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพลดภาวะเสี่ยงของการตั้งครรภ์และคลอดบุตร โดย MAIWP ได้นำเงินชะกาดเป็นประมาณเพื่อก่อตั้งจำนวนเงิน 3.2 ล้านริงกิต นับเป็นบริการทางการแพทย์ครั้งแรกในมาเลเซียที่มีเป้าหมายคือผู้รับชะกาด

-ศูนย์ผ่าตัดต้อกระจก (MAIWP Cataract Operation Center)

MAIWP ได้ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข ก่อตั้งศูนย์ผ่าตัดต่อกระดูกในปี 2013 เพื่อดูแลผู้ป่วยที่เป็นผู้รับชะกาตในการรักษาโรคต่อกระดูก งบประมาณก่อตั้งนำมาจากเงินชะกาต ได้รับการสนับสนุนด้านบุคลากรจากโรงพยาบาล Selayang

ค. รัฐกลันตัน

ระบบจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตในรัฐกลันตัน ดำเนินการโดยสภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan หรือ MAIK) โดยไม่ได้จัดตั้งบริษัทขึ้นมาจัดเก็บหรือแจกจ่ายเหมือนบางรัฐ สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐกลันตันอยู่ภายใต้การดูแลโดยตรงโดยสุลต่านแห่งรัฐกลันตัน กิจกรรมชะกาตอยู่ภายใต้แผนกพัฒนา (Bahagian Pembangunan) เช่นเดียวกับหน่วยอื่นๆเช่น หน่วยการคลัง หน่วยการบริหารโครงการและการลงทุน หน่วยวากัฟ และหน่วยจัดการการเงิน

สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (MAIK) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กรคือ “เพื่อสร้างองค์กรบริหารจัดการชะกาต บัณฑิตมูล และวากัฟ ที่ดีที่สุดในมาเลเซีย” ภารกิจ (Mission) ขององค์กรคือ “พัฒนาสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของมุสลิม” คติพจน์ (Slogan) ขององค์กรคือ “อิสลามแสงสว่างแห่งชีวิต”

สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (MAIK) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กรเกี่ยวกับด้านต่างๆดังต่อไปนี้

- การเผยแพร่ศาสนา: การเผยแพร่ศาสนาอิสลามอย่างมีประสิทธิภาพ
- ชุมชน: สร้างชุมชนมุสลิมที่ก้าวหน้า
- ความเป็นพี่น้องมุสลิม: เพื่อปลูกฝังศรัทธาและเสริมสร้างความเชื่อมั่นแก่ชาวมุสลิมในรัฐกลันตันและในประเทศมาเลเซียโดยทั่วไปเพื่อให้เกิดความสามัคคีของชาวประชาชาติอิสลาม
- สังคม: สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม
- การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม: สร้างความก้าวหน้าและความเป็นอยู่ที่ดีให้กับชาวมุสลิมในรัฐกลันตัน

แผนผัง 4-6 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของสภาศาสนาอิสลามและประเพณีมาเลย์รัฐกลันตัน

ตาราง 4-12 แสดงผลการแจกจ่ายชะกาตโดยศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2017 (PPZ-MAIWP. 2017: 91)

การแจกจ่ายชะกาต		
ประเภทผู้รับชะกาต	รวม (ริงกิต)	จำนวนผู้รับชะกาต
คนยากจน และ ชัดสน (ฟะกัร และ มิสกิน)	110,674,036	59,651
ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะกาต (อามัล)	24,321,014	633
มูอัลลัฟ	1,785,315	1,000
การไถ่ทาส (อรรีกอบ)	-	-
ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอริมีน)	41,404	56
ผู้เดินทาง (อิบนุสะบิล)	8,790	44
ผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลิลลาฮ)	41,576,587	8361
อื่นๆ	6,620,094	4
รวม	185,027,240	69,749

ในการแจกจ่ายเงินชะกาตนั้น ศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (MAIK) ได้นำเงินชะกาตไปแจกจ่ายตามประเภทผู้รับชะกาตข้างต้น เงินชะกาตที่นำไปแจกจ่ายนั้นมีทั้งแจกจ่ายให้กับผู้รับโดยตรงและนำไปพัฒนาผู้รับชะกาตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

MAIK ได้จำแนกประเภทผู้รับชะกาตและโครงการย่อยเพื่อพัฒนาผู้รับชะกาตดังต่อไปนี้

1.โปรแกรมช่วยเหลือคนยากจน (ฟากัร) และคนขัดสน (มิสกิน)

1) การแจกจ่ายชะกาตให้แก่คนยากจน (ฟากัร) และ คนขัดสน (มิสกิน) (Bantuan Bulanan Fakir Miskin)

ศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (MAIK) ได้จำแนกข้อกำหนดของผู้รับชะกาตออกเป็นสองหลักเกณฑ์คือ ข้อกำหนดทั่วไป และข้อกำหนดพิเศษ

ข้อกำหนดทั่วไประบุข้อกำหนดของผู้รับชะกาตไว้ได้แก่ 1) เป็นผู้มีสิทธิรับชะกาต (ฮัสนาฟ) 2) เป็นผู้ผ่านการสมัครเข้ารับชะกาตกับทาง MAIK 3) เป็นผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม

ข้อกำหนดพิเศษได้ระบุไว้ว่า 1) เงินชะงักที่จะได้รับคือ 400 ริงกิตต่อเดือน โดยโอนผ่านบัญชีธนาคาร 2) เป็นคนยากจนและเป็นผู้มีสิทธิรับชะงัก (อัสนาฟ) 3) ผู้รับชะงักจะต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป เว้นแต่เป็นผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มุอัลลัฟ) 4) ผู้มีสิทธิรับชะงักอาจมีอายุต่ำกว่า 60 ปี ในกรณีที่ป่วยและไม่สามารถทำงานได้ 5) ไม่ใช่ผู้รับผลประโยชน์เงินสวัสดิการรายเดือนจากหน่วยงาน อื่น ๆ เช่นกรมสวัสดิการสังคม

2) โครงการสนับสนุนเงินทุนในการทำธุรกิจ (Bantuan Pemulihan Perniagaan) เป็นโครงการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการทำธุรกิจขนาดเล็ก แก่คนยากไร้และคนขัดสน โดยให้ลำดับความสำคัญกับผู้เคยทำธุรกิจมาก่อน เงินทุนสนับสนุนสูงสุดคือ 5,000 ริงกิต

3) โครงการความช่วยเหลือฉุกเฉิน (Bantuan Kecemasan) เป็นโครงการความช่วยเหลือแก่คนยากจน ในจำพวกผู้มีสิทธิรับชะงักประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มัสกิน) รวมถึงแม่เลี้ยงเดี่ยว เด็กกำพร้า และคนพิการ (OKU) โครงการนี้มอบเงินชะงักให้ผู้รับคนละ 3,000 ริงกิต

4) โครงการความช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล (Bantuan Rawatan Perubatan) ซึ่งครอบคลุมค่าใช้จ่ายด้านการรักษา ค่าเครื่องมือแพทย์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ผู้รับความช่วยเหลือต้องเป็นเป็นผู้มีสิทธิรับชะงักประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มัสกิน) โดยจะได้รับเงินช่วยเหลือจำนวน 3,000 ริงกิต

5) โครงการความช่วยเหลือในการเข้าเรียน (Bantuan Persekolahan) เป็นการช่วยเหลือบุตรของผู้มีสิทธิรับชะงักประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มัสกิน) รวมถึงแม่เลี้ยงเดี่ยว เด็กกำพร้า และคนพิการ (OKU) ในการเข้าศึกษาในระดับประถมและมัธยม เป็นเงิน 100-200 ริงกิตต่อเด็กหนึ่งคน ในปี 2019 MAIK ยังได้มอบบัตรกำนัลแก่ครอบครัวที่ได้รับความช่วยเหลือเพื่อนำไปซื้อเสื้อผ้าและอุปกรณ์การเรียน

6) โครงการความช่วยเหลือในการเข้าศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (Bantuan Melanjutkan Pelajaran Ke IPT) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ มีสิทธิรับชะงักประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มัสกิน) และผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลิลลาฮฺ) เป็นผู้ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ โดยได้รับความช่วยเหลือครั้งเดียวเท่านั้น โดยมีอัตราความช่วยเหลือดังนี้ (ตาราง 4-13)

ประเภทผู้รับความช่วยเหลือ	ระดับการศึกษา	จำนวนเงิน (ริงกิต)
คนยากจน (ฟาگیر) และคน ขัดสน (มัสกิน)	ศึกษาระดับปริญญาตรี	2,500
	ศึกษาระดับประกาศนียบัตร	1,700
พีชะบิลิลลาห์ (ไม่อยู่ในเกณฑ์ของคนยากไร้ และคนขัดสน)	ศึกษาระดับปริญญาตรีและ ประกาศนียบัตร	500

7) โครงการทุนการศึกษาให้กับนักเรียนของมุณิอิฮิสลามกลันตัน (Biasiswa Kecil Pelajar YIK) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้รับชะกาตประเภทผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มุอัลลัฟ) คนยากจน (ฟาگیر) และคนขัดสน (มัสกิน) รวมถึงบุตรของแม่เลี้ยงเดี่ยว ลูกกำพร้า และคนพิการ เป็นผู้มีผลการเรียนดีเลิศ

อัตราความช่วยเหลือ (ตาราง 4-14)

ระดับชั้นเรียน	ทุนการศึกษา (ริงกิต) / ปี
มัธยม 1-3	240
มัธยม 4-5	360
มัธยม 6	480

8) ทุนการศึกษาเต็งกูนิส (Biasiswa Tengku Anis) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้รับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟาگیر) และคนขัดสน (มัสกิน) รวมถึงบุตรของแม่เลี้ยงเดี่ยว ลูกกำพร้า และคนพิการ เป็นผู้ไม่ได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ

อัตราความช่วยเหลือ (ตาราง 4-15)

ระดับชั้นเรียน	ทุนการศึกษา (ริงกิต) ต่อเดือน
ประถมศึกษา	80
มัธยมศึกษา 1-5	120

มัธยมศึกษา 6	180
--------------	-----

9) โครงการช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนปอเนาะ (Bantuan Kepada Sekolah Pondok) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้รับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกีน) เป็นผู้ไม่ได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ

อัตราความช่วยเหลือ (ตาราง 4-16)

ประเภทโรงเรียนปอเนาะ	ทุนการศึกษา (ริงกิต) / ปี
โรงเรียนปอเนาะแบบบูรณาการ	1,500
โรงเรียนปอเนาะแบบดั้งเดิม	1,000

10) โครงการความช่วยเหลือในวันตรุษอีดีลฟิตรีและอีดีลอัฎฮา (Bantuan Hari Raya) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้รับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกีน) อัตราความช่วยเหลือสูงสุดคือ 3,000 ริงกิต

11) โครงการความช่วยเหลือเพื่อซ่อมแซมบ้าน (Bantuan Pemulihan Rumah Kediaman) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือผู้รับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกีน) บ้านที่รับการซ่อมแซมต้องเป็นบ้านของผู้มีสิทธิรับชะกาตประเภทดังกล่าวเท่านั้น อัตราความช่วยเหลือสูงสุดคือ 10,000 ริงกิต

12) โครงการความช่วยเหลือเพื่อสร้างบ้าน (Rumah Kediaman) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้รับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกีน) รวมถึงบุตรของแม่เลี้ยงเดี่ยว ลูกกำพร้า และคนพิการ เป็นผู้มีหนี้สินมาก บ้านต้องสร้างในที่ดินของตนเอง หากเป็นที่ดินของผู้อื่นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน อัตราเงินช่วยเหลือคือ 43,000 ริงกิต แต่หากอยู่ในตำบล Gua Musang ตำบล Jeli และตำบล Kuala Krai อัตราเงินช่วยเหลือคือ 46,000 ริงกิต

13) ความช่วยเหลือด้านการรักษาทางการแพทย์ (โครงการพิเศษโรคตาและไต) (Rawatan Perubatan (Projek Khas) เป็นความช่วยเหลือสำหรับผู้ป่วยที่ต้องผ่าตัดตาและผู้ป่วยที่ต้องฟอกไต ผู้รับชะกาตประเภทคน

ยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกิน) โดยผู้ป่วยสามารถเข้ารับการรักษาได้ที่ คลินิก NKF คลินิก Wakaf An-nur และโรงพยาบาล USM Kubang Kerian

14) โครงการอบรมคอมพิวเตอร์ในมัสยิด (Program Latihan Komputer Di Masjid Bandar) เป็นการจัดการเรียนคอมพิวเตอร์โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่บุตรของผู้มีสิทธิรับชะกาต (อัสนาฟ) โดยจัดขึ้นที่มัสยิดสามแห่งคือ มัสยิดสุต่านอิสมาแอล เพตรา และมัสยิด Bandar Pasir Mas นอกจากอบรมคอมพิวเตอร์แล้วยังมีการสอนภาษาอังกฤษและวิชาคณิตศาสตร์อีกด้วย ชั้นเรียนในโครงการนี้จัดขึ้นทุกสุดสัปดาห์ (วันศุกร์และวันเสาร์) ให้กับนักเรียนประมาณ 30 คน

15) โครงการเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการทำงาน ในงานช่างฝีมือและช่างยานยนต์ (Program Kemahiran Hidup)

ระยะเวลาของหลักสูตร: (ตาราง 4-17)

หลักสูตร	ระยะเวลา
งานตัดเย็บ	8 เดือน
งานเย็บปักถักร้อย	8 เดือน
งานช่างเครื่องยนต์	8 เดือน

ผู้สมัครต้องมีคุณสมบัติดังนี้: อายุระหว่าง 18-30 ปี จบการศึกษาขั้นต่ำระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (PMR) เป็นผู้ที่มีสิทธิรับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกิน) สถานภาพโสด ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมจะได้รับมอบเงินสนับสนุนเดือนละ 300 ริงกิต

16) โครงการเพาะปลูกเพื่อการเกษตร (Projek Agroekonomi Das) เป็นโครงการสร้างรายได้ให้แก่คนยากจนและคนขัดสน (ฟากีร์และมิสกิน) โดยปลูกแปลงพริกที่หมู่บ้าน Desa Alam Shah หมู่บ้าน Kg. Gong Jenarah หมู่บ้าน Bukit Awang และหมู่บ้าน Pasir Puteh บนที่ดินรวม 37 ไร่ มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 28 คน ทำงานในแปลงปลูกในระยะเวลา 5 ปี ผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับเงินสงเคราะห์รายเดือน 900 ริงกิต และจะได้รับรายได้ 300 ริงกิตต่อเดือนหากสามารถปลูกได้ตามเป้าหมาย

2.โปรแกรมช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลลลาฮ)

1) โครงการความช่วยเหลือในการเข้าศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (Bantuan Melanjutkan Pelajaran Ke IPT) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ มีสิทธิรับชะกาตประเภทคนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มัสกิน) และผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลลลาฮ) เป็นผู้ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ โดยจะได้รับความช่วยเหลือครั้งเดียวเท่านั้น โดยมีอัตราความช่วยเหลือดังนี้ (ตาราง 4-18)

ประเภทผู้รับความช่วยเหลือ	ระดับการศึกษา	จำนวนเงิน (ริงกิต)
คนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มัสกิน)	ศึกษาระดับปริญญาตรี	2,500
	ศึกษาระดับประกาศนียบัตร	1,700
ฟิสะบิลลลาห์ (ไม่อยู่ในเกณฑ์ของคนยากไร้ และคนขัดสน)	ศึกษาระดับปริญญาตรีและประกาศนียบัตร	500

2) โครงการความช่วยเหลือจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ศาสนาอิสลาม (Bantuan Kepada Badan / Pertubuhan/ Sumbangan Kpd Pembangunan Islam) เป็นความช่วยเหลือที่มอบให้หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนรัฐกลันตัน โดยเป็นกิจกรรมที่ไม่ละเมิดบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม และกิจกรรมที่ไม่มีประโยชน์

3) มูลนิธิการศึกษาระดับสูงสุลต่านอิสมาแอล เพตรา (Tabung Yayasan Pengajian Tinggi Ke Luar Negara Sultan Ismail Petra (TYPTSIP) เป็นการสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่ นักศึกษากลันตันในระดับอุดมศึกษาในต่างประเทศ ผู้มีสิทธิรับทุนการศึกษานี้คือ ผู้มีสิทธิรับชะกาตประเภทฟิสะบิลลลาห์ ครอบครัวมีรายได้น้อยกว่าเดือนละ 10,000 ริงกิต อาจเป็นผู้ได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานอื่นๆ แต่ทุนการศึกษานั้นไม่เพียงพอ จำนวนเงินทุนการศึกษาจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเทศโดยหากนักศึกษาเรียนที่จอร์แดนสามารถรับทุนการศึกษา 5,000 ริงกิต หากเรียนที่อียิปต์สามารถรับทุนการศึกษา 4,000 ริงกิต นอกจากนั้นยังมีทุนการศึกษาต่อเนื่องในต่างประเทศสำหรับนักเรียนที่เป็นผู้สามารถท่องจำอัลกุรอานได้ ให้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยด้านศาสนาในต่างประเทศ หากศึกษาในอียิปต์สามารถรับทุนการศึกษา 7,000 ริงกิตต่อปี พร้อมค่าเครื่องบิน

ระยะเวลาที่ให้ทุนคือ 3 ปี หากศึกษาในจอร์แดนสามารถรับทุนการศึกษา 12,500 ริงกิตต่อปี พร้อมค่าเครื่องบิน
ระยะเวลาที่ให้ทุนคือ 4 ปี

3.โปรแกรมช่วยเหลือผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มูอัลลัฟ)

1) การแจกจ่ายชะกาตให้แก่คนยากจน (ฟากีร์) และ คนขัดสน (มิสกิน) (Bantuan Bulanan Fakir Miskin)

สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมลายูแห่งรัฐกลันตัน (MAIK) ได้จำแนกข้อกำหนดของผู้รับชะกาตออกเป็นสองหลักเกณฑ์คือ ข้อกำหนดทั่วไป และข้อกำหนดพิเศษ

ข้อกำหนดทั่วไประบุข้อกำหนดของผู้รับชะกาตไว้ได้แก่ 1) เป็นผู้มีสถานะรับชะกาต (อัสนาฟ) 2) เป็นผู้ผ่านการสมัครเข้ารับชะกาตกับทาง MAIK 3) เป็นผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม

ข้อกำหนดพิเศษได้ระบุไว้ว่า 1) เงินชะกาตที่จะได้รับคือ 400 ริงกิตต่อเดือน โดยโอนผ่านบัญชีธนาคาร 2) เป็นคนยากจนและเป็นผู้มีสถานะรับชะกาต (อัสนาฟ) 3) ผู้รับชะกาตจะต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป เว้นแต่เป็นผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มูอัลลัฟ) 4) ผู้มีสถานะรับชะกาตอาจมีอายุต่ำกว่า 60 ปี ในกรณีที่ป่วยและไม่สามารถทำงานได้ 5) ไม่ใช่ผู้รับผลประโยชน์เงินสวัสดิการรายเดือนจากหน่วยงาน อื่น ๆ เช่นกรมสวัสดิการสังคม

2) โครงการทุนการศึกษาให้กับนักเรียนของมุสนิอิฮิสลามกลันตัน (Biasiswa Kecil Pelajar YIK) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้รับชะกาตประเภทผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มูอัลลัฟ) คนยากจน (ฟากีร์) และคนขัดสน (มิสกิน) รวมถึงบุตรของแม่เลี้ยงเดี่ยว ลูกกำพร้า และคนพิการ เป็นผู้มีผลการเรียนดีเลิศ

อัตราความช่วยเหลือ (ตาราง 4-19)

ระดับชั้นเรียน	ทุนการศึกษา (ริงกิต) / ปี
มัธยม 1-3	240
มัธยม 4-5	360
มัธยม 6	480

4.โปรแกรมช่วยเหลือผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอริมีน)

1) โครงการความช่วยเหลือบรรเทาหนี้สิน (Bantuan Kepada Gharimin) เป็นความช่วยเหลือชำระหนี้คงค้าง (หนี้ที่เกิดจากความต้องการพื้นฐานเท่านั้น) ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ ผู้มีสิทธิรับชะกาดประเภทหนี้สินล้นพ้นตัวไม่สามารถจ่ายคืนได้ (อัลฆอริมีน)

5.โปรแกรมช่วยเหลือผู้เดินทางที่ขัดสน (อิบนุสะบิล)

1) โครงการความช่วยเหลือแก่ผู้เดินทางที่ขัดสน (Bantuan Kepada Ibnu Sabil) เป็นความช่วยเหลือค่าเดินทางให้แก่ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการเดินทางที่ไม่สามารถเดินทางต่อไปยังที่อื่นได้ ผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือคือ คนเดินทางที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชนรัฐกลันตันเท่านั้น แต่เดินทางมายังรัฐกลันตัน แต่ไม่สามารถเดินทางต่อไปยังรัฐอื่นได้

6.โปรแกรมช่วยเหลือทาส (อรรริกอบ)

MAIK ไม่ได้แจกจ่ายเงินชะกาดในหมวดนี้ในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากไม่ปรากฏว่ามีทาสเช่นในยุคก่อน

ตาราง 4-20 แสดงผลการแจกจ่ายชะกาดโดยสภาศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2015-2017

(PPZ-MAIWP. 2017: 91)

การแจกจ่ายชะกาดโดยสภาศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2015-2017			
ประเภทผู้รับชะกาด	ยอดแจกจ่ายรวม (ริงกิต)		
	2015	2016	2017
คนยากจน และคนขัดสน (พะกีร์ และ มิสกี้น)	109,216,195.59	108,624,703.00	110,674,036.00
ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะกาด (อาหมัล)	22,671,453.05	23,438,882.00	24,321,014.00
มุอัลลัฟ	1,473,362.18	1,660,990.00	1,785,315.00
การไถ่ทาส (อรรริกอบ)	-	-	-
ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอริมีน)	37,807.00	39,000.00	41,404.00
ผู้เดินทาง (อิบนุสะบิล)	200.00	11,120.00	8,790.00
ผู้ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบีลิลลาฮฺ)	40,538,522.98	39,374,154.00	6,620,094.00

ช่วยเหลือน้ำท่วมปี 2014	22,807,232.24	0.00	0.00
รวม	196,744,773.04	171,951,067.00	185,027,240.00

ตาราง 4-21 แสดงการใช้จ่ายเงินชะกาดให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดและโครงการพัฒนาผู้มีสิทธิรับชะกาดโดยสภาศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2016-2017 (MAIK. 2018: เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)

ลำดับ	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	งบประมาณที่ใช้ในปี 2016 (ริงกิต)	งบประมาณที่ใช้ในปี 2017 (ริงกิต)
1	21101	การแจกจ่ายชะกาดให้แก่คนยากจน(ฟาเกิร์) และคนขัดสน (มัสกิน)	45,027,060.00	45,178,200
2	21102	โครงการสนับสนุนเงินทุนในการทำธุรกิจ	504,750.00	367,000
3	21103	โครงการเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการทำงาน	365,811.00	481,383
4	21104	โครงการความช่วยเหลือฉุกเฉิน	4,868,445.00	5,008,830
5	21105	โครงการความช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล	3,082,086.00	2,725,352
6	21106	โครงการความช่วยเหลือในการเข้าเรียน	4,984,000.00	5,001,800
7	21107	โครงการความช่วยเหลือในการเข้าศึกษาระดับมหาวิทยาลัย	19,637,960.00	21,725,400
8	21108	โครงการทุนการศึกษาให้กับนักเรียนของมุสลิมอิสลามกลันตัน	1,200,000.00	1,500,000
9	21109	โครงการช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนปอเนาะ	234,500.00	327,000
10	21110	โครงการความช่วยเหลือในวันตรุษอีดีลฟิตรีและอีดีลอัฎฮา	750,800.00	601,100

11	21113	โครงการความช่วยเหลือเพื่อซ่อมแซมบ้าน	2,413,400.00	2,987,602
12	21114	โครงการความช่วยเหลือเพื่อสร้างบ้าน	5,769,685.00	6,195,595
13	21115	ทุนการศึกษาเด็กกูนิส	1,619,560.00	1,707,280
14	21116	ความช่วยเหลือด้านการรักษาทางการแพทย์ (โครงการพิเศษโรคตาและไต)	417,922.00	580,946
15	25101	โครงการความช่วยเหลือบรรเทาหนี้สิน	39,000.00	41,404
16	27101	โครงการความช่วยเหลือแก่ผู้เดินทางที่ขัดสน	11,120.00	8,790
17	28410	โครงการความช่วยเหลือจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ ศาสนาอิสลาม	598,882.83	566,979
18	28413	โครงการความช่วยเหลือจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ ศาสนาอิสลาม	200,030.00	111,675
19	28421	โครงการทุนการศึกษาให้กับนักเรียนของมูลนิธิ อิสลามกัณฑ์	1,002,500.00	3,500,000
20	28505	โครงการอบรมคอมพิวเตอร์ในมัธยม	19,790.00	16,380
21	28995	โครงการความช่วยเหลือในการเข้าศึกษาระดับ มหาวิทยาลัย	980,000.00	1,180,000
22	28995	โครงการเพาะปลูกเพื่อการเกษตร	-	153,436
23	28999	โครงการฟิซายิลละห์อื่นๆ	1,599,541.00	980,224

24	19202	มูลนิธิการศึกษาในระดับสูงสุลต่านอิสมาแอล เพตรา	5,000,000.00	5,131,000
		รวม	111,126,842.83	106,080,379.22

4.2 ระบบการบริหารงานสวัสดิการสังคม (Social Welfare Management) ในมาเลเซีย

การบริหารงานสวัสดิการสังคมมุสลิมในมาเลเซีย ได้ใช้งบประมาณ จากกองทุนชะกาต (Zakat Fund Organization) ที่ชาวมุสลิมบริจาคเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้จากการบริจาคภาคบังคับตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ โดยจ่ายชะกาตให้กับสภากรรมการอิสลามประจำรัฐหรือชุมชน ที่จะเป็นผู้กำหนดแนวนโยบาย แผนงาน โครงการต่างๆ ให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาต 8 ประเภท แต่ละประเภทจะมีจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ สถานการณ์ความเดือดร้อน และลักษณะการปกครองของรัฐนั้นๆ

4.2.1 การกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Project): กระบวนการจัดหางบประมาณเพื่อจัดบริการสวัสดิการสังคม (Process) โดยการจัดเก็บชะกาตจากชาวมุสลิม

ในที่นี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาใน 3 รัฐ ที่มีขนาดประชากรชาวมุสลิมต่างกัน คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ คือ ที่ กัวลาลัมเปอร์ มะละกา และ กลันตัน จึงส่งผลต่อขนาดของกองทุนชะกาตแตกต่างกัน แม้ชะกาตจะเป็นทานภาคบังคับ และมีกฎหมายกำหนดเป็นความผิดถ้าไม่จ่ายชะกาตและมีบทลงโทษต้องจ่ายค่าปรับหรือจำคุกหรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้มีการบังคับใช้จริงจังนัก กลับมุ่งสร้างแรงจูงใจให้บุคคลต้องจ่ายชะกาตตามเกณฑ์และพัฒนาช่องทางการจ่ายชะกาตให้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น จากทาง E-Banling, หักเงินเดือนจ่ายที่เคาน์เตอร์ธนาคาร จ่ายที่องค์กรชะกาตและที่ตั้งของสาขาในชุมชนต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งการทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทาง วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ตัวอย่างกฎหมายที่ใช้บังคับให้ชาวมุสลิมจ่ายชะกาต เช่น

1) ที่ดินแดนสหพันธ์ (กัวลาลัมเปอร์) มีกฎหมาย เรียกว่า พระราชบัญญัติความผิดทางอาญาของกฎหมายชารีอะฮ์ ใช้บังคับตั้งแต่ ปี คศ. 1997 ในมาตรา 559 กล่าวถึง การไม่จ่าย ชะกาตหรือการจ่ายชะกาตใน

ช่องทางที่ผิดกฎหมาย (องค์กรที่ไม่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย) มีบทลงโทษคือ ปรับไม่เกิน 1000 ริงกิต หรือ จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ องค์กรผิดกฎหมายที่ไม่ได้รับอนุมัติจากองค์กรชะกาดปรับไม่เกิน 3000 ริงกิต หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ รวมทั้งผู้จ่ายชะกาดให้กับองค์กรที่ผิดกฎหมายเหล่านั้นด้วย ในทางปฏิบัติจะยกเว้นโทษสำหรับผู้ไม่จ่ายชะกาด เพื่อมุ่งสร้างจิตสำนึกมากกว่าการลงโทษ แต่ไม่ยกเว้นโทษสำหรับองค์กรที่ผิดกฎหมาย

2) ที่รัฐมะละกา มีกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายชะกาด เรียกชื่อว่า พระราชบัญญัติการบริหารศาสนาอิสลาม แห่งรัฐมะละกา ในปี 200 ในมาตรา 74, 75, 76 กล่าวว่า สภาศาสนาอิสลามเป็นผู้มีอำนาจในการจัดเก็บชะกาด เท่านั้น, สภาศาสนาซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย (ที่รัฐมะละกาไม่มีสุลต่าน) สามารถกำหนดข้อบังคับในการกำกับดูแลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมชะกาด และการบริหารชะกาด รวมทั้งสามารถกำหนดบทลงโทษ, สภาศาสนามีสิทธิในการสั่งให้ผู้ละเว้นการจ่าย ต้องจ่ายชะกาด แต่ไม่ได้รับบุบลงโทษไว้

3) รัฐกลันตันมี พระราชบัญญัติสภาศาสนาและประเพณีมาเลย์รัฐกลันตันปี 1994

ได้กล่าวถึงเรื่องชะกาด ใน มาตรา 51, 52, 53, 55 ไว้ว่า สภาศาสนามีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการจัดเก็บ ชะกาดและแจกจ่ายชะกาด, ชาวมุสลิมผู้จ่ายชะกาดต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและเงื่อนไขของสภาศาสนา, สภาศาสนาอาจแต่งตั้งผู้จัดเก็บชะกาด (อามิล) ทำหน้าที่จัดเก็บรวบรวมชะกาด อิหม่ามอาจได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้จัดเก็บชะกาด, ผู้มีความสามารถจะจ่ายชะกาด จะต้องจ่ายชะกาดตามอัตราที่สภาศาสนากำหนดไว้, ไม่มีผู้ใดมีสิทธิในการรวบรวมชะกาดให้แก่สภาศาสนา เว้นแต่ผู้จัดเก็บชะกาด (อามิล) ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสภาศาสนา และจะมีอำนาจเฉพาะในพื้นที่ทำงานของตนเท่านั้น หากผู้รวบรวมชะกาดพบว่าผู้ใดที่มีความสามารถแต่ไม่จ่ายชะกาด ชื่อของผู้นั้นจะถูกรายงานแก่สภาศาสนาเพื่อตรวจสอบ

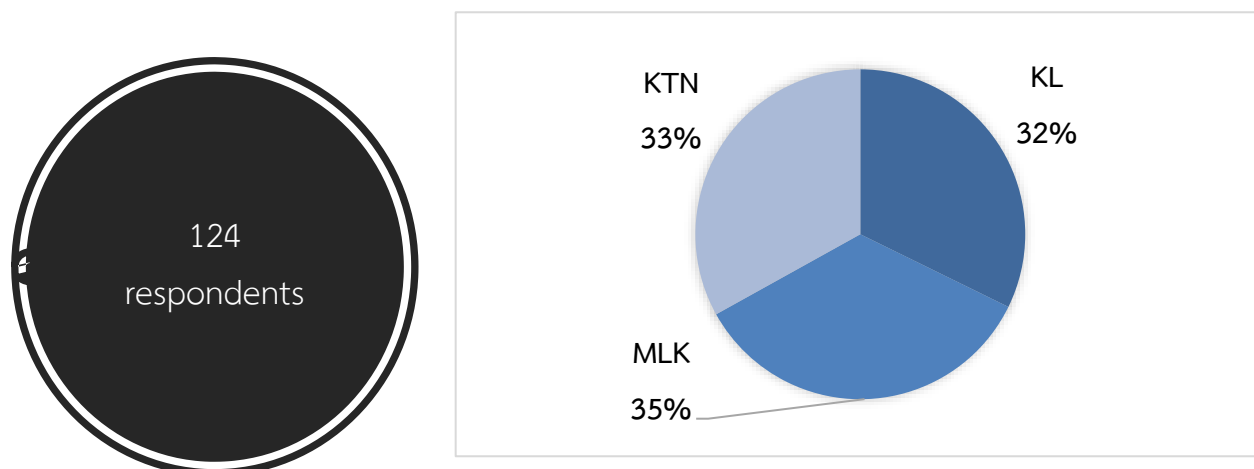
ตารางที่ 4-22 แสดงผลการจัดเก็บชะกาดทรัพย์สิน(มัล) และชะกาดพิตเราะฮ์ ในมาเลเซีย

ระหว่างปีค.ศ. 2012-2017

รัฐ	2017	2016	2015	2014	2013	2012
ดินแดนสหพันธ์	621,414,431	580,690,160	565,830,627	540,795,062	492,402,029	410,411,327
รัฐกลันตัน	179,303,841	//	//	//	//	113,163,004
รัฐมะละกา	85,603,863	70,536,967	65,967,051	58,280,964	53,106,623	43,980,976

ผู้วิจัยพบว่า ชาวมุสลิมใน 3 รัฐของกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 91 เป็นผู้เคยจ่ายชะกาด มีเพียงส่วนน้อยมากที่ไม่เคยจ่ายชะกาด แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกรับผิดชอบหรือการมีจิตสำนึกที่ดีของมุสลิมในการปฏิบัติตนตามข้อบัญญัติของศาสนา มากกว่าการจ่ายชะกาดเพราะมีกฎหมายบังคับ ซึ่งกฎหมายค่อนข้างจะเอาผิดต่อบุคคลหรือองค์กรที่กระทำผิดด้วยเหตุที่ไม่ได้รับการรับรองมากกว่า แต่จุดอ่อนของการประสิทธิภาพในการจัดเก็บชะกาดคือการขาดข้อมูลเชิงระบบในการทราบจำนวนผู้เข้าเกณฑ์จ่ายชะกาด ทำให้ไม่สามารถคำนวณวงเงินงบประมาณของกองทุนชะกาด ที่จะสัมพันธ์กับการกำหนด แผนงาน โครงการที่จะช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะกาด ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

แผนภูมิ 4-8 แสดงผู้จ่ายชะกาดที่ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4-23 แสดงผู้จ่ายชะกาต

พื้นที่	เคยจ่ายชะกาตหรือไม่		รวม
	เคย	ไม่เคย	
กัวลาลัมเปอร์	36	4	40
มะละกา	37	6	43
กลันตัน	40	1	41
รวม	113	11	124
อัตราส่วนผู้เคยจ่ายชะกาต	91%	9%	100%

ระบบการจัดเก็บชะกาต เพื่อใช้เป็นต้นทุน ในการจัดบริการสวัสดิการสังคม

การก่อตั้งบริษัทเพื่อจัดเก็บชะกาตในดินแดนสหพันธ์ หรือ PPZ เป็นจุดริเริ่มของการปฏิรูปการบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซีย เช่นเดียวกับในรัฐมะละกา ซึ่งในวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 2001 ได้มีการจัดตั้งบริษัทขึ้นมาจัดเก็บชะกาต เรียกว่าศูนย์ชะกาตแห่งมะละกา (Pusat Zakat Melaka) หรือ PZM ส่วนการแจกจ่ายชะกาตยังคงเป็นหน้าที่ของกองคลัง (บัญชีมูล) ภายใต้ศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกา (MAIM) ต่อไป (Majlis Agama Islam Melaka. 2018: Online)

ช่องทางในการจัดเก็บชะกาตของ PZM นั้นมีหลากหลายช่องทาง โดยมีรูปแบบการจ่ายชะกาตอยู่สามประการคือ 1) หักจากเงินเดือน 2) จ่ายผ่านธุรกรรมออนไลน์ 3) จ่ายเงินสด โดยทำการประชาสัมพันธ์ผ่าน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แผ่นพับ เทศนาธรรม (คุฎบะฮ์) ในละหมาดวันศุกร์ โซเชียลมีเดีย และวิทยุ โดยจัดเก็บผ่านตัวแทนดังต่อไปนี้ 1) ธุรกรรมออนไลน์ของธนาคาร (online banking) 2) เคาน์เตอร์ธนาคารและเครื่องกดเงินสด 3) อีหม่ามที่ได้รับมอบหมาย 4) PPZ ดินแดนสหพันธ์ และ 5) ที่ทำการไปรษณีย์

ตาราง 4-24 แสดงผลการจัดเก็บชะกาตโดย PPZ ดินแดนสหพันธ์ ปีค.ศ. 2017 (PPZ-MAIWP. 2017: 83)

การจัดเก็บชะกาต		
ชนิดของชะกาต	Total (RM)	Number of Payers
1. ชะกาตพิตเราะฮ์	8,742,980	3,127
2. ชะกาตรายได้	408,868,187	143,388
3. ชะกาตธุรกิจ	122,142,890	2,680
4. ชะกาตเงินออม	32,971,008	11,497
5. ชะกาตหุ้น	2,411,226	1,049
6. ชะกาตกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (KWSP)	5,450,530	2,304
7. ชะกาตทองคำและเงิน	1,982,587	2,127
8. ชะกาตการเกษตร	6,261	25
9. ชะกาตปศุสัตว์	1,026	21
10. ชะกาตแร่ธาตุ	300	1
11. ชำระย้อนหลัง	1,071,544	448
12. อื่นๆ	37,738,539	4,224
13. Kutipan Lain-Sedekah Wajib	27,353	79
Total	621,414,431	170,970

ตาราง 4-25 แสดงมูลค่าชะกาตที่จัดเก็บโดย PZM รัฐมะละกา ระหว่างปีค.ศ. 2013-2018

ชนิดของชะกาต	ยอดชะกาตที่จัดเก็บได้ (ริงกิตมาเลเซีย)					
	2013	2014	2015	2016	2017	31/7/2018
1.ชะกาตรายได้	25,052,218.97	30,427,271.92	35,260,377.24	39,623,568.36	44,607,990.55	29,382,284.66
2.ชะกาตเงินออม	9,682,386.34	11,049,697.55	12,286,830.30	13,149,704.32	14,151,004.45	9,408,390.59
3.ชะกาตธุรกิจ	13,147,567.53	11,113,063.33	12,370,338.08	12,316,086.87	21,206,155.88	10,339,290.24
4.ชะกาตทองและเงิน	528,324.76	515,386.69	651,146.17	716,427.44	771,424.28	460,289.34
5.ชะกาตหุ้น	1,208,161.19	1,458,248.96	1,622,393.11	861,170.48	908,088.91	656,869.33
6.ชะกาตปศุสัตว์	81,925.00	67,600.00	89,555.00	77,483.00	82,747.00	26,215.00

7.ชะกาดการเกษตร	64,350.75	80,873.70	61,296.00	76,338.25	35,316.00	16,104.00
รวมชะกาดทรัพย์สิน	49,764,934.54	54,712,142.15	62,341,935.90	66,820,778.72	81,762,727.07	50,289,443.16
8.ชะกาด พื้ดเราะฮ์	3,341,689.00	3,568,822.00	3,625,115.40	3,716,188.50	3,842,336.10	3,926,608.70
รวมชะกาดทั้งหมด	53,106,623.54	58,280,964.15	65,967,051.30	70,536,967.22	85,605,063.17	54,216,051.86

ตาราง 4-26 แสดงผลการจัดเก็บชะกาดโดยศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2017

(PPZ-MAIWP. 2017: 91)

การจัดเก็บชะกาด		
ชนิดของชะกาด	รวม (ริงกิต)	จำนวนผู้จ่ายชะกาด
1.ชะกาดพื้ดเราะฮ์	8,358,993	1,744
2.ชะกาดรายได้	107,062,732	49,050
3.ชะกาดธุรกิจ	38,682,821	2,444
4.ชะกาดเงินออม	12,239,732	5,338
5.ชะกาดหุ้น	293,122	197
6.ชะกาดกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (KWSP)	-	-
7.ชะกาดทองคำและเงิน	684,268	635
8.ชะกาดการเกษตร	1,845	4
9.ชะกาดปศุสัตว์	13,300	11
10.ชะกาดแร่ธาตุ	-	-
11.จ่ายย้อนหลัง	65,195	156
12.อื่นๆ	11,901,833	2,572
รวม	179,303,841	62,151

ตาราง 4-27 แสดงผลการจัดเก็บซะกาตโดยศาสนาอิสลามแห่งรัฐกลันตัน ปีค.ศ. 2015-2017

(MAIK. 2018: เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)

การจัดเก็บและแจกจ่ายซะกาตรัฐกลันตัน		
ปี	ยอดจัดเก็บซะกาต (ริงกิต)	ยอดแจกจ่ายซะกาต (ริงกิต)
2015	161,908,949.42	196,744,773.04
2016	162,678,761.00	171,950,947.00
2017	181,917,909.00	185,027,240.00

จากตารางการจัดเก็บซะกาตของทั้งสามรัฐข้างบนนี้ แสดงให้เห็นถึงชนิดของซะกาตประเภทต่างๆที่เป็นเงินและทรัพย์สิน ที่องค์กรกองทุนซะกาตจัดเก็บรวบรวมจากมุสลิมที่มีคุณสมบัติตรงตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งทุกคนต้องจ่าย หากขัดข้องประการใดก็จะมี การนำไปจ่ายย้อนหลังได้ ทั้งนี้เป็นข้อประพัตินตามหลักของศาสนาอิสลาม เป็นความเชื่อและศรัทธาทางศาสนา มากกว่าทางกฎหมาย ชนิดของซะกาต ได้แก่ 1) ซะกาตฟิตเราะฮ์ 2) ซะกาตรายได้ 3) ซะกาตธุรกิจ 4) ซะกาตเงินออม 5) ซะกาตหุ้น 6)ซะกาตกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (KWSP) 7)ซะกาตทองคำและเงิน 8) ซะกาตการเกษตร 9) ซะกาตปศุสัตว์ 10) ซะกาตแร่ธาตุ 11) ซ้ำระย้อนหลัง 12) อื่นๆ

จากแผนภูมิแสดงมูลค่าชะกาดที่จัดเก็บทั้งสามรัฐพบว่า ประเภทของชะกาดที่จัดเก็บมากที่สุดสามลำดับแรกของทั้งสามรัฐคือ ลำดับที่หนึ่ง ชะกาดรายได้ ลำดับที่สอง ชะกาดธุรกิจ และลำดับที่ สาม ชะกาดเงินออม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชะกาดรายได้คือชะกาดที่มีมูลค่าสูงสุดก็คือ เป็นชะกาดชนิดที่ใกล้ชิดกับผู้จ่ายชะกาดที่สุด เพราะผู้จ่ายชะกาดทุกคนย่อมมีรายได้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือช่องทางการจ่ายชะกาดที่ทันสมัยเช่นการหักเงินเดือนอัตโนมัติเพื่อจ่ายชะกาดเป็นต้น

ระบบแจกจ่ายชะกาดตั้งอยู่บนหลักการดำเนินงานที่มีคุณภาพประกอบด้วย 1) การวางแผนที่ดี (Well planned) 2) ควบคุมได้ (Controllable) 3) สอดคล้องกับกฎหมายอิสลาม (ชารีอะ) (In accordance with the syara) 4) รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Fast and effective) และ 5) โปร่งใสและมีรูปแบบ (Transparent and uniform) (PPZ-MAIWP. 2017: 83)

4.2.2 กลุ่มเป้าหมายของงานสวัสดิการสังคม: ผู้มีสิทธิรับชะกาด (Asnaf)

ชาวมุสลิมทุกคนมีสิทธิได้รับชะกาดหากตกอยู่ในสภาพการณ์ตามที่กำหนดในข้อบัญญัติทางศาสนามุสลิม 8 ประเภท ได้แก่ ซึ่งสะท้อนเห็นถึงวิสัยทัศน์หรือการมีสายตายาวไกลของพระผู้เป็นเจ้า ที่ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่จะมีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต จึงกำหนดให้มีการเก็บเงินจากคนรวย แบ่งปันไปช่วยเหลือคนจน รวมทั้งคนที่ทำงานในกระบวนการช่วยเหลือเหล่านั้น โดยกำหนดขอบข่ายไว้อย่างกว้างๆ หากสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ก็มอบเป็นภาระหน้าที่ของศาสนา หรือสภาศาสนา เป็นผู้ใช้ดุลพินิจพิจารณาช่วยเหลือโดยใช้กองทุนชะกาดเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือเพื่อสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นการสร้างความปลอดภัยให้แก่สังคม (Social Safety Net) ระดับหนึ่ง

ตาราง 4-28 เปรียบเทียบลำดับประเภทและจำนวนผู้รับชะกาด ในดินแดนสหพันธ์ (KL) รัฐมะละกา (MLK)

และรัฐกลันตัน (KT) ในปี คศ. 2017

ประเภทผู้รับชะกาด	จำนวนผู้รับชะกาด		
	KL	MLK	KT
1. คนยากจน (พะกีร์)		*	*
2. ขัดสน (มัสกิน)	*	*	*
3. เจ้าหน้าที่เก็บชะกาด (อามิล)	**		***

4. มุอัลลัฟ	***	***	
5. การไถ่ทาส (อรรริกอบ)			
6. ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลการีมิน)			
7. ผู้เดินทาง (อิบนุ ซาบีล)			
8. ในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิสะบิลิลลาฮฺ)		**	**

จากตารางข้างบนนี้ เป็นการแสดงผลเปรียบเทียบประเภทและจำนวนผู้รับชะกาต ในดินแดนสหพันธ์ (KL) รัฐมะละกา(MLK) และรัฐกลันตัน (KT) ในปี ค.ศ. 2017 (โดยการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 4-6, 4-7, 4-8 แสดงผลการแจกจ่ายชะกาตโดยสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ ในดินแดนสหพันธ์ (กัวลาลัมเปอร์- KL) รัฐมะละกา (MLK) และรัฐกลันตัน (KT) ในปีค.ศ. 2017) โดยเปรียบเทียบให้เห็นประเภทผู้รับชะกาตจำนวนมากเป็นลำดับที่ 1,2 และ 3 โดยใช้เครื่องหมาย *, **, *** ตามลำดับ พบว่า ในประเภทผู้มีสิทธิรับชะกาต 8 ประเภทตามข้อบัญญัติศาสนาอิสลามนั้น มีผู้มาใช้สิทธิเป็นผู้รับชะกาตจำนวนมาก 5 ประเภทในสามลำดับแรก ได้แก่ 1) คนยากจน (the poor) 2) คนขัดสน (the needy) 3) เจ้าหน้าที่เก็บชะกาต (Amil) 4) มุสลิมใหม่ (มุอัลลัฟ Mualluf) และ 5) ผู้อยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิสะบิลิลลาฮฺ) ส่วนผู้มีสิทธิรับชะกาตอีก 3 ประเภท มีผู้ขอใช้สิทธิรับชะกาตเพียงเล็กน้อย ได้แก่ 1) การไถ่ทาส (อรรริกอบ) 2) ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลการีมิน) 3) ผู้เดินทาง (อิบนุ ซาบีล)

ผู้รับชะกาตจำนวนมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 คือ ชาวมุสลิมประเภทคนยากจนและขัดสน ที่อาศัยอยู่ในรัฐมะละกาเนื่องจากประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ค่าขาย มีรายได้น้อย ไม่มั่นคง และรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย แม้มะละกาเป็นเมืองท่องเที่ยวและเมืองธุรกิจ เช่นเดียวกับ ดินแดนสหพันธ์ กัวลาลัมเปอร์ แต่มีผู้ขัดสน จำนวนมากเป็นลำดับ 1 เพราะรายได้ไม่พอกับรายจ่าย เนื่องจากที่รัฐนี้มีค่าครองชีพสูงกว่า ส่งผลกระทบทำให้ประชาชนยากจนลงจึงมีผู้มาขอใช้สิทธิผู้รับชะกาตประเภทคนยากจนมากเป็นลำดับ 3

ผู้รับชะกาตจำนวนมากเป็นลำดับที่ 2 มีความแตกต่างกันมากในสามรัฐที่ทำการศึกษา กล่าวคือ ในดินแดนสหพันธ์กัวลาลัมเปอร์ ประเภทผู้รับชะกาตจำนวนมากเป็นลำดับ 2 คือ มุอัลลัฟหรือมุสลิมใหม่ เนื่องจากศาสนาอิสลามมีกองทุนชะกาตคอยช่วยเหลือมุสลิมผู้เดือดร้อนและสามารถเข้าถึงในการรับสิทธิได้ง่ายและสะดวก ประชาชนจึงสนใจเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม เป็นมุอัลลัฟ ตรงกันข้ามกับในรัฐมะละกา ผู้รับชะกาตมากเป็นลำดับ 2 คือ ผู้อยู่ในหนทางพระเจ้า (Fissibillah) อาทิ ผู้ได้รับทุนการศึกษา

ผู้รับชะกาตจำนวนมากเป็นลำดับที่ 3 มีความแตกต่างกันมากในสามรัฐที่ทำการศึกษาเช่นกัน กล่าวคือ ในดินแดนสหพันธ์กัวลาลัมเปอร์ มีคนยากจนเป็นมากเป็นลำดับ รัฐมะละกา มีมุอัลลัฟ และรัฐกลันตัน มีผู้อยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิสะบิลิลลาฮฺ) มากเป็นลำดับสาม

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้รับชะกาดมีทั้งประเภทและจำนวนที่แตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ในพื้นที่รวมทั้งศักยภาพของมุสลิม อย่างไรก็ตามในข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามได้กำหนดสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตและมีการเตรียมพร้อมหรือเปิดโอกาสให้พัฒนาแนวทางให้ความช่วยเหลือจากทานภาคบังคับหรือกองทุนชะกาด หากประเด็นปัญหาความเดือดร้อนของมุสลิมอาจแปลกใหม่ไปจากดั้งเดิมหรือประเภทผู้มีสิทธิรับชะกาดตามข้อบัญญัติทางศาสนา เป็นหน้าที่รับผิดชอบของสภากรรรมการอิสลามแห่งรัฐที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิหลายสาขามาร่วมกันพิจารณา ติความว่าจะเข้าขอบข่ายผู้มีสิทธิรับชะกาดข้อใดได้บ้าง เช่น ผู้ถูกค้ามนุษย์ ผู้ประสบภัยพิบัติ ครอบครัวแตกแยก บุคคลไร้บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการวางแผนพัฒนาคุณภาพมุสลิมให้สามารถพึ่งตนเองและใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขภายในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน แต่อาจไม่ใช้กับผู้อ่อนแอ เช่น ผู้สูงอายุหรือเด็กอ่อนที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้

4.2.3 ปัญหาความเดือดร้อนของผู้รับชะกาด (Problems) และการให้ความช่วยเหลือ

ชาวมุสลิม แม้จะมีสิทธิรับชะกาดตามข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามแล้ว แต่หากยังต้องกลับมารับ ชะกาดหรือความช่วยเหลืออย่างซ้ำซาก นั้นไม่ใช่วิถีทางของสวัสดิการสังคมที่ “มุ่งช่วยเหลือผู้เดือดร้อนให้สามารถช่วยตนเองได้ ” ทำนองเดียวกับ “การให้เบ็ดตกปลาดีกว่าการให้ปลากิน” เบ็ดจะเป็นเครื่องมือให้เขาช่วยตนเอง และเรียนรู้ในการทำกินเพื่อช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ต่อไป (Give him a fish he can one day, give him how to fish he can eat all life.) Pearlman ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการแก้ไขปัญหา (Pearlman Problem’s Solving) (Pearlman Problem’s Solving Theory. 2019: Online) โดยเชื่อว่าคนเราสามารถพัฒนาการทำหน้าที่ของตนเองได้หากได้รับโอกาสและการจูงใจที่ดี ตามหลัก MCO (Motivation-Capability- Opportunity) และกล่าวถึงองค์ประกอบในการแก้ไขปัญหา 4 ประการ (4 Ps) ได้แก่ คน, ปัญหา, สถานที่และกระบวนการ (People, Problem, Place, Process) เป็นหลักความรู้พื้นฐานที่นักสังคมสงเคราะห์ระดับวิชาชีพ นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือ คน กลุ่มบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม นอกจากนี้ยังต้องเรียนรู้ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและบูรณาการเข้ากับกระบวนการทำงานด้วยเทคนิคเฉพาะด้าน สังคมสงเคราะห์จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำงานที่มุ่งสู่เป้าหมายของสวัสดิการสังคม อันเป็นสถานะที่คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน งานสวัสดิการสังคมจะมองถึงความเป็นองค์รวมของคน (Whole person) คือ กาย-จิต- สังคม -ปัญญา มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อกันรวมถึงสภาวะแวดล้อมย่อมมีอิทธิพลต่อคนเช่นกัน ในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงสวัสดิการสังคมจึงต้องทำงานเกี่ยวข้องกับหลายมิติของชีวิตคน อาทิ ด้านสุขภาพ การศึกษา แรงงาน นันทนาการ การมีงานทำ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความยุติธรรม (พ.ร.บ.

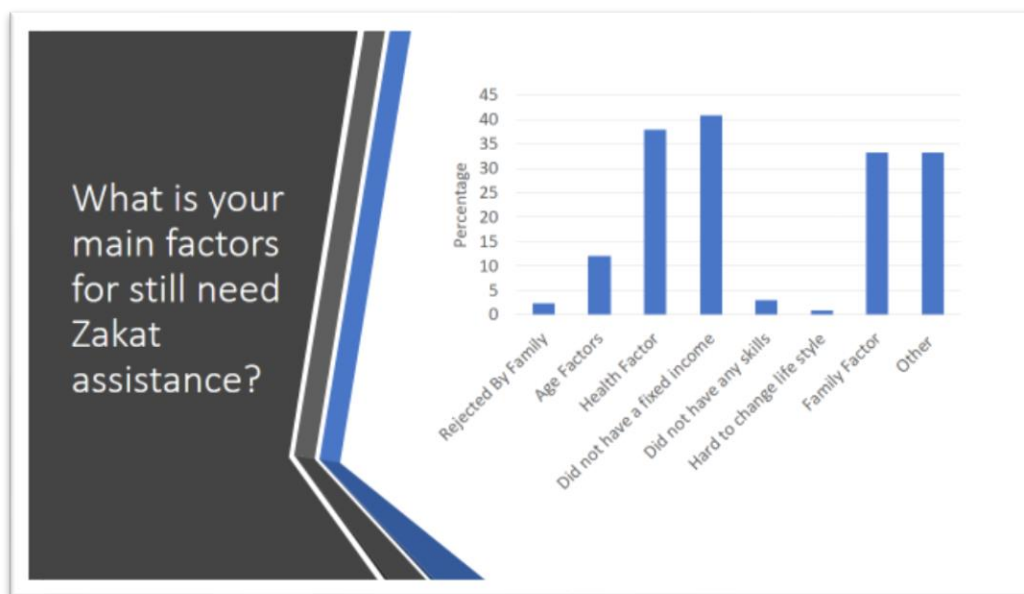
ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ฉบับแก้ไขครั้งที่ 2 พ.ศ. 2550. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

ในมาเลเซีย จากสามรัฐที่ศึกษาวิจัย พบว่า ผู้รับชะกาต ส่วนใหญ่เป็นหญิงสมรส อยู่ในช่วงวัยทำงาน มีปัญหาความยากจนหรือขาดทุน มาขอรับชะกาตโดยถือเป็นสิทธิสวัสดิการ (Welfare Rights) ที่พระผู้เป็นเจ้าบัญญัติไว้ให้คนรวยและคนจนต้องช่วยเหลือกัน โดยผ่านองค์กรชะกาตหรือรับตรงกับผู้จ่ายชะกาตก็ได้ แต่ไม่ใช่รับจากองค์กรที่ผิดกฎหมาย สวัสดิการสังคมจากองค์กรชะกาตในมาเลเซีย เป็นการช่วยเหลืออยู่ในระนาบเดียวกันผ่านองค์กรชะกาต ไม่ใช่เป็นระดับแนวตั้งจากผู้จ่ายถึงผู้รับ ผู้รับชะกาตจึงไม่มีความรู้สึกเป็นต่ำต้อยหรือเป็นปมด้อย ตรงกันข้ามกลับมุ่งมั่นทำในสิ่งที่ดีๆ เพื่อใช้ชะกาตเป็นต้นทุนในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนเอง และเป็นมุสลิมที่ดี มีจิตใจบริสุทธิ์และเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น (Purification and Growth)

ปัญหาความเดือดร้อนของผู้รับชะกาตทั้งสามรัฐที่มีมากที่สุดเหมือนกัน คือ ปัญหาสุขภาพ ที่ดินแดนสหพันธ์กัวลาลัมเปอร์ มีปัญหารายได้ไม่แน่นอนและปัญหาสุขภาพ รัฐมะละกา มีปัญหาครอบครัวและปัญหาสุขภาพ และรัฐกลันตันมีปัญหารายได้ไม่มั่นคง ปัญหาครอบครัวและปัญหาสุขภาพ เรียงตามลำดับ ซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ด้านเศรษฐกิจและสังคมและการประกอบอาชีพ

ตาราง 4-29 แสดงปัญหาความเดือดร้อนของผู้รับชะกาตในดินแดนสหพันธ์กัวลัมเปอร์ (KL) รัฐมะละกา (MLK) และรัฐกลันตัน (KTN)

ปัญหาความเดือดร้อนของผู้รับชะกาต	KL	MLK	KTN
ปัญหาครอบครัวไม่ยอมรับ	2	0	1
ปัญหาผู้สูงอายุ	5	1	9
ปัญหาสุขภาพ*	10	16	18
ปัญหารายได้ไม่มั่นคง	16	7	23
ปัญหาขาดทักษะ	1	0	3
ปัญหาความยากในการเปลี่ยนวิถีชีวิต	0	0	1
ปัญหาครอบครัว	5	18	20
ปัญหาอื่นๆ	3	9	4
รวมจำนวนผู้รับชะกาต 164 คน	32	51	81

แผนภูมิ 4-12 แสดงปัญหาความเดือดร้อนของผู้รับชะกาตในดินแดนสหพันธ์กัวลัมเปอร์ (KL) รัฐมะละกา (MLK) และรัฐกลันตัน (KTN)

ผู้รับชะกาต ส่วนมากเป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 47 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมปลาย มีรายได้เฉลี่ย 857.30 ริงกิต ต่อเดือน ที่กัวลัมเปอร์โดยมากมีกิจการของตนเองและรัฐ ที่รัฐกลันตันส่วนมากมีกิจการของตนเองหรือประกอบอาชีพอื่นๆ ที่รัฐมะละกาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นๆ ที่นอกเหนือบริษัทเอกชน ประกอบกิจการของตนเองและคนตกงาน

ตาราง 4-30 แสดงอาชีพของผู้รับชะกาต

AREA * Occupation Crosstabulation								
			Occupation					Total
			Private	Own business	Housewife	Jobless	Others	
AREA	KL	Count	6	16	2	5	6	35
		% within AREA	17.1%	45.7%	5.7%	14.3%	17.1%	100.0%
		% within Occupation	24.0%	48.5%	66.7%	45.5%	14.6%	31.0%
		% of Total	5.3%	14.2%	1.8%	4.4%	5.3%	31.0%
	MLK	Count	9	5	0	0	23	37

		% within AREA	24.3%	13.5%	.0%	.0%	62.2%	100.0%
		% within Occupation	36.0%	15.2%	.0%	.0%	56.1%	32.7%
		% of Total	8.0%	4.4%	.0%	.0%	20.4%	32.7%
	KTN	Count	10	12	1	6	12	41
		% within AREA	24.4%	29.3%	2.4%	14.6%	29.3%	100.0%
		% within Occupation	40.0%	36.4%	33.3%	54.5%	29.3%	36.3%
		% of Total	8.8%	10.6%	0.9%	5.3%	10.6%	36.3%
	Total	Count	25	33	3	11	41	113
		% within AREA	22.1%	29.2%	2.7%	9.7%	36.3%	100.0%
		% within Occupation	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
		% of Total	22.1%	29.2%	2.7%	9.7%	36.3%	100.0%

การจัดบริการสวัสดิการสังคม (Social Welfare Services) เพื่อช่วยเหลือผู้รับชะงักงันที่เดือดร้อนให้หลุดพ้นจากสภาพความเดือดร้อนต่างๆที่ระบุไว้ในแบบฟอร์มขอรับชะงักงัน ก็จะได้รับชะงักงันช่วยเหลือเฉพาะหน้าตามหลักเกณฑ์ที่องค์กรชะงักงันแต่ละรัฐกำหนดไว้ ซึ่งอาจจะไม่มากพอที่จะแก้ปัญหาความเดือดร้อนโดยไม่กลับมาขอรับชะงักงันอีก พบว่า จำนวนปีที่รับชะงักงันและพื้นที่ไม่มีค่าสหสัมพันธ์(correlation) ต่อกัน จากแบบสำรวจพบว่าร้อยละ 42.9 ของผู้รับชะงักงันในกรุงกัวลาลัมเปอร์รับชะงักงันต่อเนื่อง 1-3 ปี ในรัฐมะละกาและกลันตัน สัดส่วนผู้รับชะงักงันต่อเนื่อง 1-3 ปีมีร้อยละ 28.9 และ 36.6 ตามลำดับ ในรัฐกลันตันผู้รับชะงักงันต่อเนื่องมากกว่า 5 ปีมีร้อยละ 34.1 ทั้งนี้ในสามพื้นที่ศึกษานั้นสัดส่วนผู้รับชะงักงันต่อเนื่อง 4-5 ปีมีสัดส่วนน้อยที่สุด

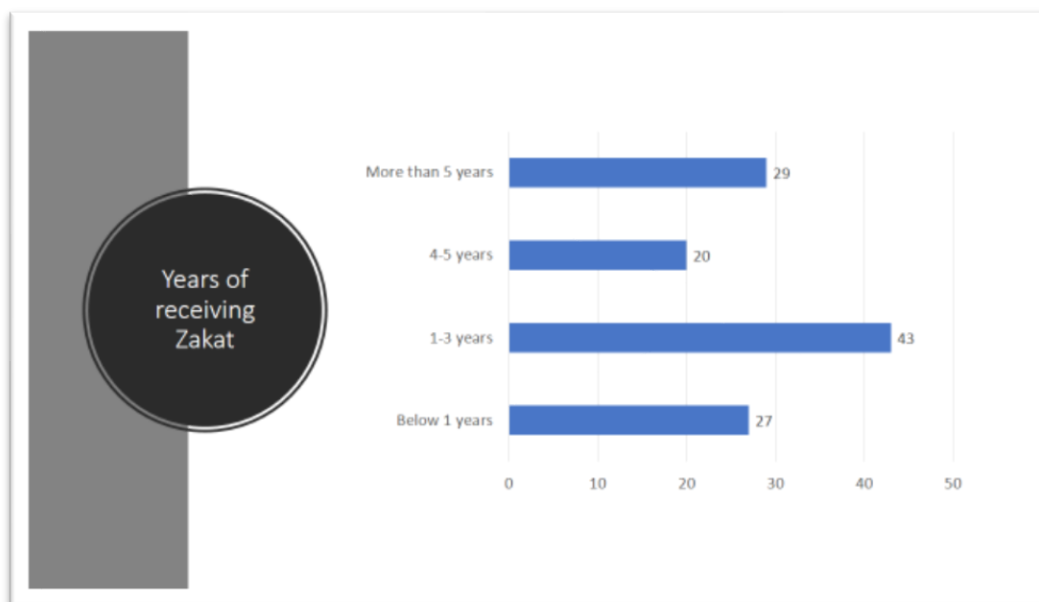
ตาราง 4-31 แสดงจำนวนปีที่รับชะงักงัน

Crosstab							
			Years of receiving				Total
			Below 1 years	1-3 years	4-5 years	More than 5 years	
AREA	KL	Count	5	15	9	6	35
		% within AREA	14.3%	42.9%	25.7%	17.1%	100.0%

		% within Years of receiving	20.8%	36.6%	45.0%	20.7%	30.7%
		% of Total	4.4%	13.2%	7.9%	5.3%	30.7%
	MLK	Count	11	11	7	9	38
		% within AREA	28.9%	28.9%	18.4%	23.7%	100.0%
		% within Years of receiving	45.8%	26.8%	35.0%	31.0%	33.3%
		% of Total	9.6%	9.6%	6.1%	7.9%	33.3%
	KTN	Count	8	15	4	14	41
		% within AREA	19.5%	36.6%	9.8%	34.1%	100.0%
		% within Years of receiving	33.3%	36.6%	20.0%	48.3%	36.0%
		% of Total	7.0%	13.2%	3.5%	12.3%	36.0%
	Total	Count	24	41	20	29	114
		% within AREA	21.1%	36.0%	17.5%	25.4%	100.0%
		% within Years of receiving	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
		% of Total	21.1%	36.0%	17.5%	25.4%	100.0%

เนื่องจาก หากผู้ขอรับชะภาตรับชะภาตมากกว่า 3 ปี ทางเจ้าหน้าที่กองทุนชะภาต (Amil) ก็จะพิจารณาจัดส่งไปรับการพัฒนาทักษะ ฝึกอาชีพ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการดูแลรับผิดชอบตนเองและครอบครัวตามความเหมาะสมต่อไป ดังนั้นองค์การกองทุนชะภาต ในแต่ละรัฐจึงมีการกำหนดแผนงาน โครงการ เพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Development) โดยมุ่งหมายให้เขาเหล่านั้นสามารถจัดการกับปัญหาและพึ่งตนเองได้ต่อไป

แผนภูมิ 4-13 แสดงจำนวนปีที่รับชะกาต

ยกตัวอย่างเช่น ในรัฐมะละกา สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐมะละกา (Majlis Agama Islam Melaka) หรือ MAIM) มีแผนงานโครงการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development) ที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1) การให้ความช่วยเหลือด้านการสร้างคุณภาพชีวิต (Life Value Assistance) ได้แก่ การให้ค่าอาหารประจำเดือนเราะมะฎอน, แวนตา, เงินช่วยค่าครองชีพ, ค่ารักษาพยาบาล (Dialysis treatment) ที่พักอาศัยสำหรับคนยากจนและคนขัดสน, Tabung Haji Deposit), ค่ารักษาโรคเรื้อรัง, การส่งเสริมการศึกษาต่อ, เงินช่วยเหลือรายเดือน, การช่วยให้ไปโรงเรียน

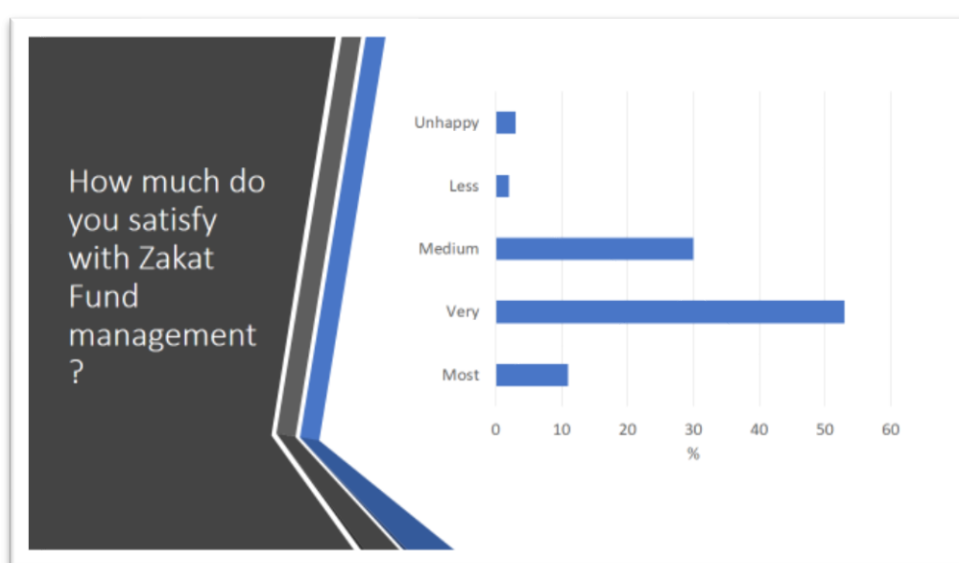
2) การให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา (Education Assistance) ได้แก่ การไปโรงเรียน, การให้รางวัลนักเรียนดีเด่น, SPM Grads Assessment and Workshop, การฝึกอาชีพ, โปรแกรมการจูงใจ, การฝึกพูดโต้ตอบ, ค่าธรรมเนียมการสอบจบการศึกษา, ค่าหอพัก

3) การให้ความช่วยเหลือด้านการดำเนินชีวิต (Living Remuneration Assistance) ได้แก่ ทักษะทางธุรกิจ, การพัฒนาความรู้และการฝึกหัด, การสมรสของแม่เลี้ยงเดี่ยว, การสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ, หลักสูตรผู้ประกอบการ, การวางแผนครอบครัว

4.2.4 ผลลัพธ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้รับชะกาต

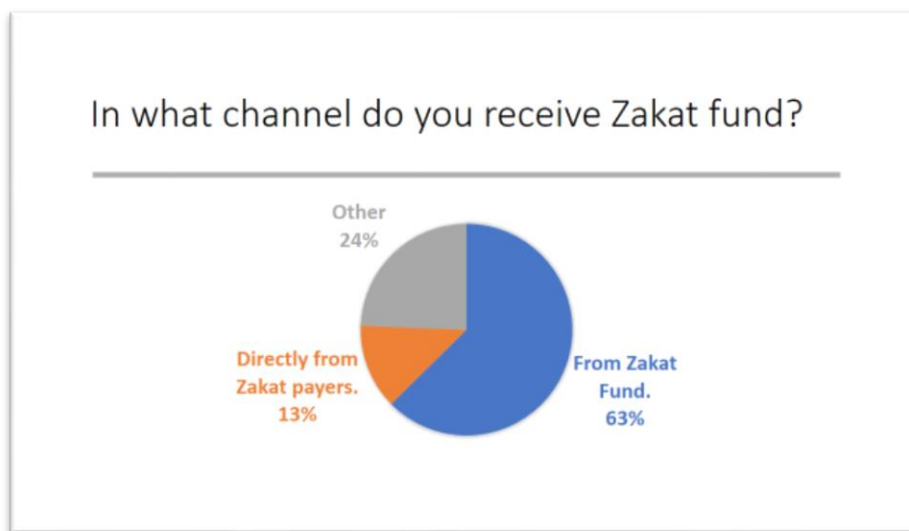
ผู้รับชะกาตทั้งสามรัฐที่ศึกษาวิจัย มีความพึงพอใจในการบริหารจัดการแจกจ่ายชะกาตขององค์กรชะกาตอยู่ในระดับมาก เนื่องจากองค์กรกองทุนชะกาตมีการแบ่งส่วนงานแจกจ่ายชะกาตและงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อย่างชัดเจนและมีการประชาสัมพันธ์หลายช่องทางทั้งสื่อสารมวลชน (Mass Media) และเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร (Information Technology)

แผนภูมิ 4-14 แสดงความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการขององค์กรชะกาต

จากแผนภาพทำยนี้ว่าส่วนมากผู้รับชะกาต ร้อยละ 63 รับชะกาตจากองค์กรกองทุนชะกาต มีเพียงร้อยละ 13 ที่รับชะกาตโดยตรงจากผู้จ่ายชะกาตตามวิธีดั้งเดิม การที่ผู้รับชะกาตส่วนใหญ่รับชะกาตจากองค์กรกองทุนชะกาตนี้เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการขององค์กรจึงทำหน้าที่ทั้งผู้รับชะกาตและผู้จ่ายชะกาตรับและจ่ายชะกาตผ่านองค์กร นอกจากนั้นตามกฎหมายของทุกรัฐยังระบุว่า การรับและจ่ายชะกาตต้องกระทำผ่านองค์กรชะกาตของศาสนาในแต่ละรัฐเท่านั้น ห้ามองค์กรอื่นๆดำเนินงานดังกล่าว

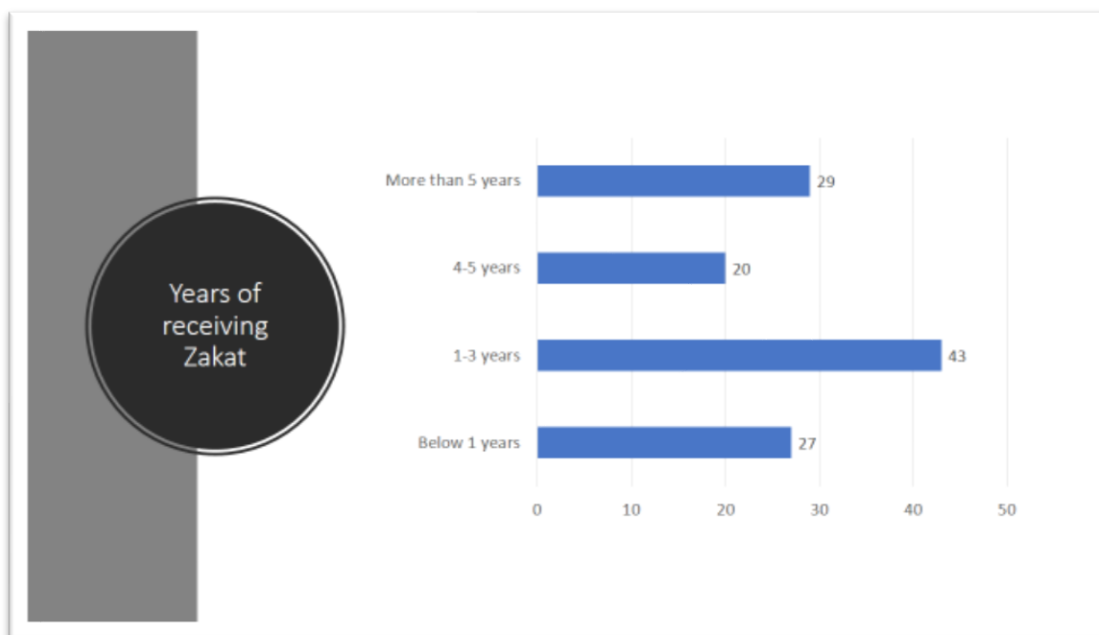
แผนภูมิ 4-15 แสดงช่องทางในการรับชะกาต

แผนภาพแสดง ผู้รับชะกาตเข้าถึงบริการสวัสดิการสังคมจากองค์การกองทุนชะกาต

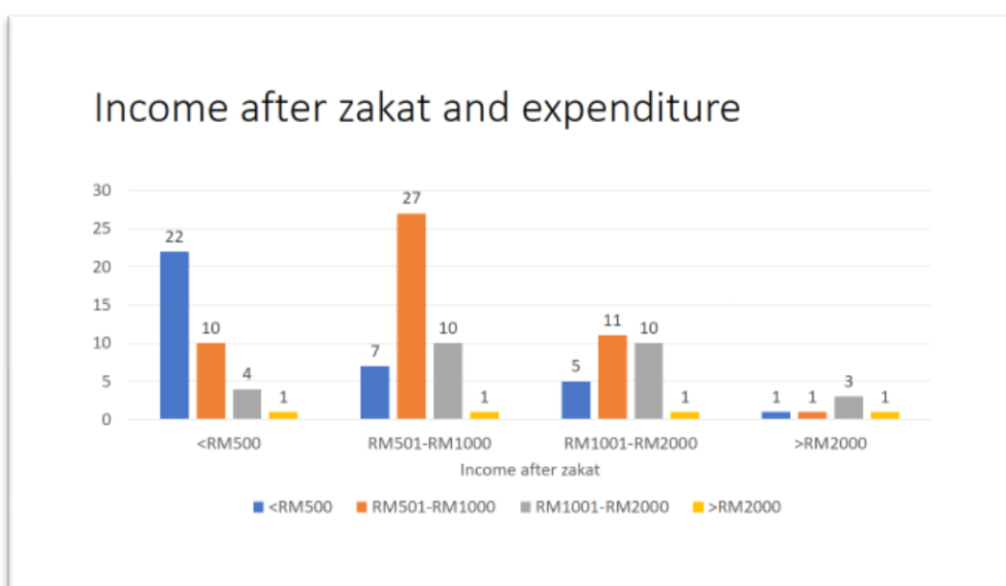
ผู้รับชะกาตแม้จะได้รับชะกาตจำนวนไม่มากนัก มีค่าเฉลี่ย ประมาณ 500 – 1000 ริงกิตต่อเดือน แต่การช่วยเหลือเหล่านั้นได้ช่วยคลี่คลายปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าและในหลายกรณียังได้รับการดูแลช่วยเหลือระยะยาว ซึ่งส่วนใหญ่ผู้รับชะกาต มีความถนัดในการรับชะกาตอยู่ระหว่าง 1-3 ปี รวมทั้งหลายกรณีได้รับการส่งต่อเข้ารับโครงการพัฒนาความรู้และทักษะด้านต่างๆเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเองต่อไป เช่น โครงการเข้ารับการศึกษาต่อ โครงการฝึกทักษะทางอาชีพ โครงการดูแลรักษาสุขภาพ เป็นต้น

แผนภูมิ 4-16 แสดงจำนวนปีที่รับชะกาต

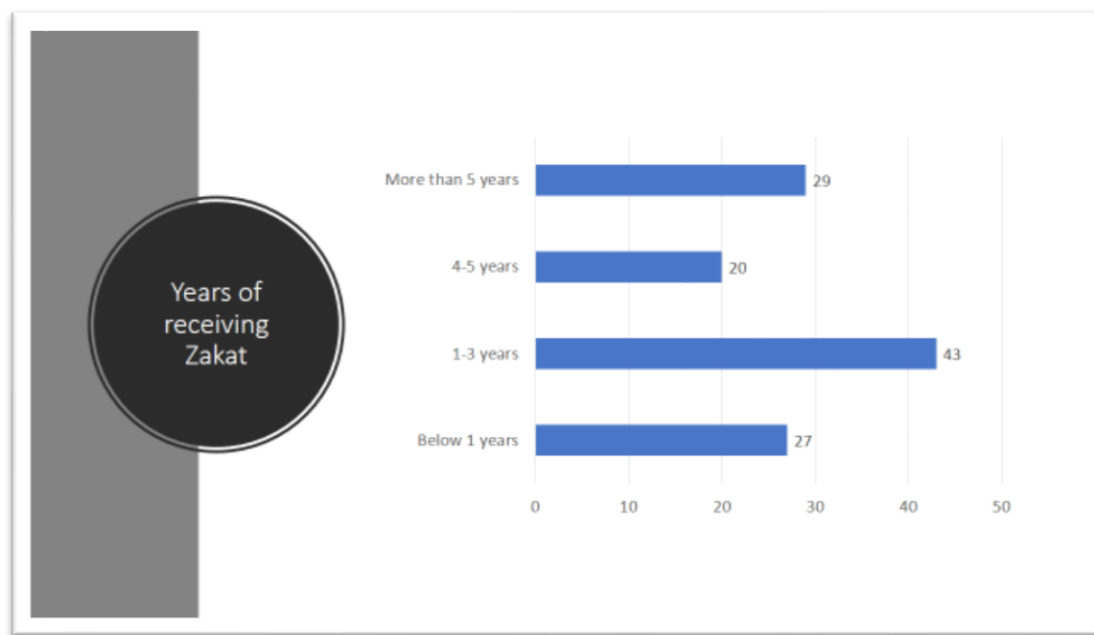

รายได้หลังจากรับชะกาต ร้อยละ 30 ของผู้รับชะกาต รับชะกาตน้อยกว่าเดือนละ 500 รिंगิต ยังคงมีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่าเดือนละ 500 รिंगิต ในมะละกา มีผู้รับชะกาตที่รายได้หลังจากรับชะกาตน้อยกว่า 500 รिंगิต ร้อยละ 40.5 คนที่ได้รับชะกาตน้อยกว่าเดือนละ 500 รिंगิต ควรได้รับชะกาตมากกว่าเดือนละ 500 รिंगิต

แผนภูมิ 4-17 แสดงรายได้หลังจากรับชะกาต

แผนภูมิ 4-17 แสดงจำนวนปีที่รับชะกาต

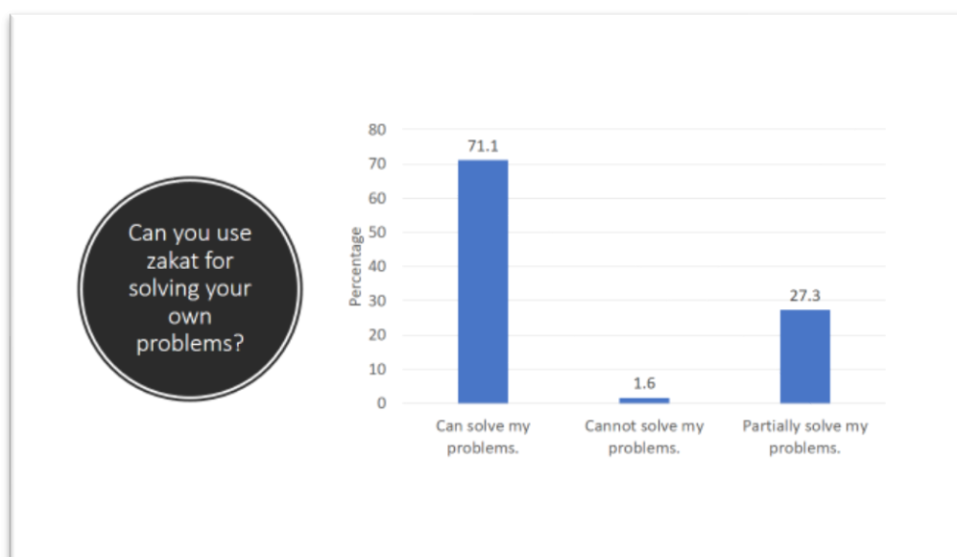

ผู้รับชะกาตส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครได้รับเงินชะกาตไปเป็นค่าใช้จ่ายรายเดือน (Monthly Assistance) ส่วนผู้รับชะกาตส่วนใหญ่ในรัฐมะละกาและรัฐกลันตันรับเงินชะกาตไปเป็นค่าใช้จ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน (Grocery Money) ผู้รับเงินชะกาตช่วยเหลือในวันตรุษอีดิลฟิตรีและอีดิลอัฎฮาามีมากที่สุดในรัฐกลันตัน

แผนภูมิ 4-18 วัตถุประสงค์ของการใช้เงินซะกาต

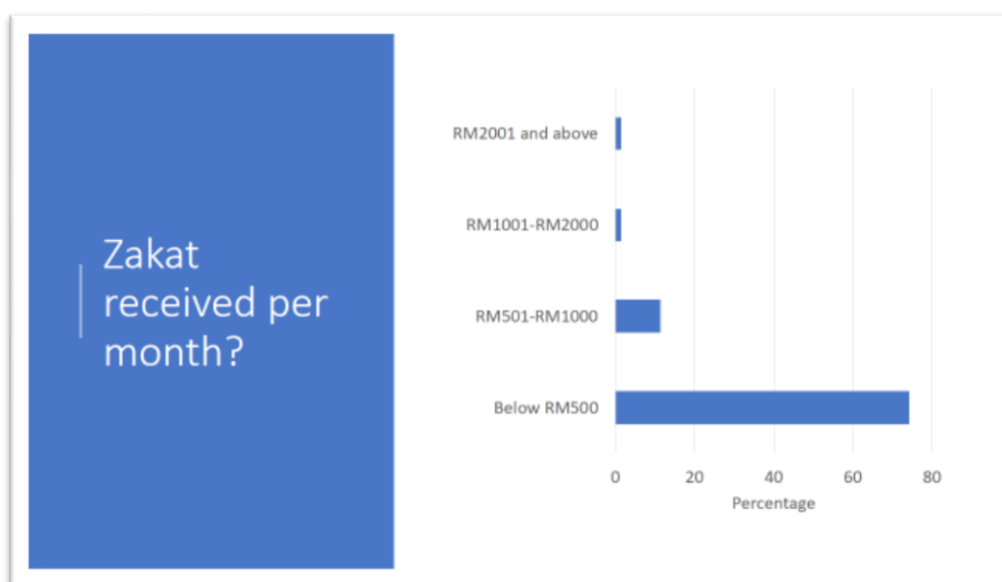

ผู้รับซะกาตทั้งสามรัฐ ที่ทำการศึกษาวิจัยหมด มีความเห็นว่าซะกาตสามารถช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่เขาเหล่านั้นได้ (แผนภูมิ 4-19 แสดงการแก้ไขปัญหาโดยซะกาต)

เงินชะกาดที่ได้รับต่อเดือน จำนวนเงินชะกาดที่ได้รับกับพื้นที่มีค่าสหสัมพันธ์ (correlation) อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ (.001) ผู้รับชะกาดส่วนมากในสามพื้นที่รับชะกาดน้อยกว่าเดือนละ 500 ริงกิต อย่างไรก็ตาม ผู้รับชะกาดในกรุงกัวลาลัมเปอร์ที่รับชะกาดระหว่าง 501-1000 ริงกิตมีจำนวนมากกว่ารัฐอื่นๆประมาณร้อยละ 20

แผนภูมิ 4-20 แสดงเงินชะกาดที่ได้รับต่อเดือน

ตาราง 4-32 แสดงจำนวนเงินชะกาดที่ได้รับ

			Zakat amount				Total
			Below RM500	RM501 - RM1000	RM1001 - RM2000	RM2001 and above	
AREA	KL	Count	20	10	1	2	33
		% within AREA	60.6%	30.3%	3.0%	6.1%	100.0%
		% within Zakat amount	21.1%	71.4%	100.0%	100.0%	29.5%
		% of Total	17.9%	8.9%	.9%	1.8%	29.5%
	MLK	Count	37	1	0	0	38
		% within AREA	97.4%	2.6%	.0%	.0%	100.0%
		% within Zakat amount	38.9%	7.1%	.0%	.0%	33.9%
		% of Total	33.0%	.9%	.0%	.0%	33.9%

	KTN	Count	38	3	0	0	41
		% within AREA	92.7%	7.3%	.0%	.0%	100.0%
		% within Zakat amount	40.0%	21.4%	.0%	.0%	36.6%
		% of Total	33.9%	2.7%	.0%	.0%	36.6%
Total		Count	95	14	1	2	112
		% within AREA	84.8%	12.5%	.9%	1.8%	100.0%
		% within Zakat amount	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
		% of Total	84.8%	12.5%	.9%	1.8%	100.0%

Chi-Square Tests				
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Pearson Chi-Square	22.676 ^a	6		.001

รายได้ภายหลังจากรับชะกาด

ร้อยละ 30 ของผู้รับชะกาดที่รับชะกาดน้อยกว่าเดือนละ 500 ริงกิต ภายหลังจากที่รับชะกาดแล้วก็ยังคงมีรายได้รวมต่อเดือนน้อยกว่า 500 ริงกิต เนื่องจากรายได้น้อยและชะกาดที่ได้รับก็น้อยทำให้เมื่อรวมกันแล้วก็ยังคงมีรายได้รวมน้อยกว่าเดือนละ 500 ริงกิต ในรัฐมะละกาผู้รับชะกาดในกลุ่มนี้มีจำนวนร้อยละ 40.5 ซึ่งมากกว่าที่กรุงกัวลาลัมเปอร์และรัฐมะละกา

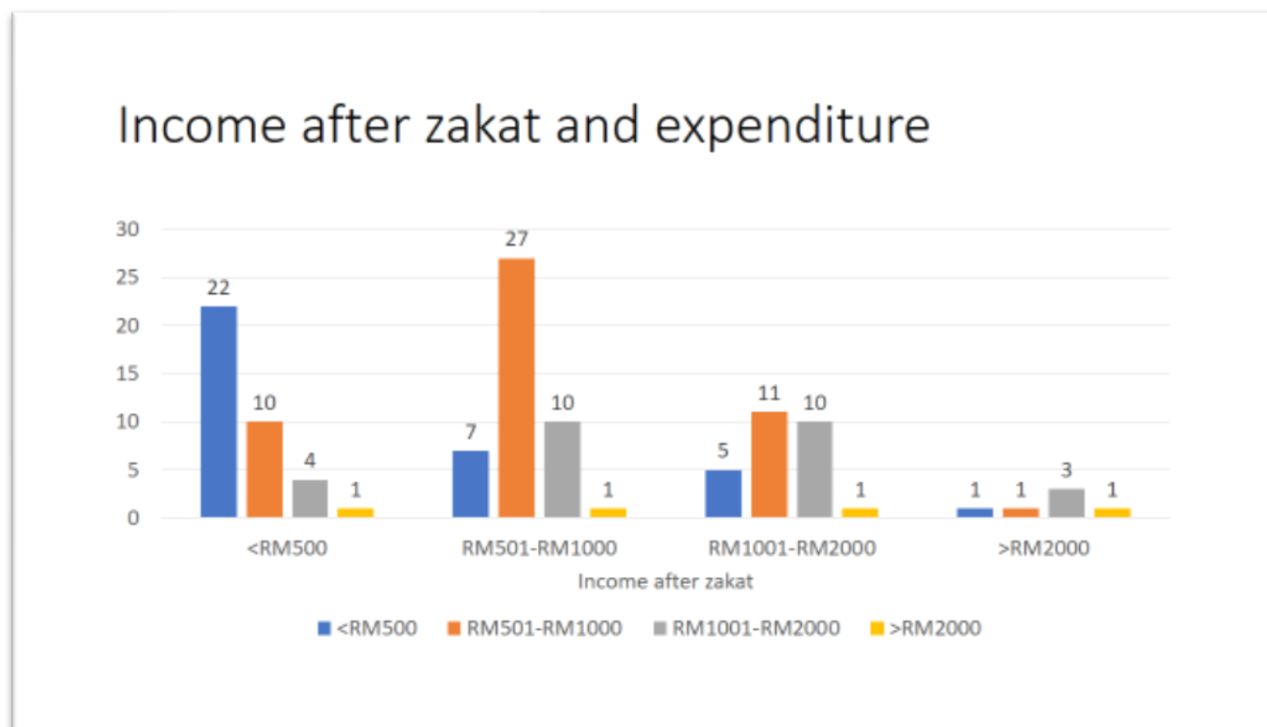
ตาราง 4-33 แสดงรายได้ภายหลังจากรับชะกาด

AREA				Income after received zakat				Total
				Below RM 500	RM501 - RM1000	RM1001 - RM2000	RM2001 and above	
KL	Zakat amount	Below RM500	Count	6	9	4	1	20
			% Zakat amount	30.0%	45.0%	20.0%	5.0%	100.0%
			% After received zakat	85.7%	52.9%	66.7%	50.0%	62.5%
		RM501 - RM1000	Count	1	8	1	0	10
			% Zakat amount	10.0%	80.0%	10.0%	.0%	100.0%
			% After received zakat	14.3%	47.1%	16.7%	.0%	31.2%
		RM1001 - RM2000	Count	0	0	1	0	1
			% Zakat amount	.0%	.0%	100.0%	.0%	100.0%
			% After received zakat	.0%	.0%	16.7%	.0%	3.1%
		RM2001 and above	Count	0	0	0	1	1
			% Zakat amount	.0%	.0%	.0%	100.0%	100.0%
			% After received zakat	.0%	.0%	.0%	50.0%	3.1%
	Total		Count	7	17	6	2	32
			% Zakat Amount	21.9%	53.1%	18.8%	6.2%	100.0%
			% After received zakat	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

MLK	Zakat amount	Below RM500	Count	15	12	7	3	37
			% Zakat amount	40.5%	32.4%	18.9%	8.1%	100.0%
			% After received zakat	100.0%	92.3%	100.0%	100.0%	97.4%
		RM501 - RM1000	Count	0	1	0	0	1
			% Zakat amount	.0%	100.0%	.0%	.0%	100.0%
			% After received zakat	.0%	7.7%	.0%	.0%	2.6%
	Total		Count	15	13	7	3	38
			% Zakat Amount	39.5%	34.2%	18.4%	7.9%	100.0%
			% After received zakat	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
KTN	Zakat amount	Below RM500	Count	12	13	13	0	38
			% Zakat amount	31.6%	34.2%	34.2%	.0%	100.0%
			% After received zakat	100.0%	86.7%	100.0%	.0%	92.7%
		RM501 - RM1000	Count	0	2	0	1	3
			% Zakat amount	.0%	66.7%	.0%	33.3%	100.0%
			% After received zakat	.0%	13.3%	.0%	100.0%	7.3%
	Total		Count	12	15	13	1	41
			% Zakat amount	29.3%	36.6%	31.7%	2.4%	100.0%

			% After received zakat	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--	------------------------------	--------	--------	--------	--------	--------

แผนภูมิ 4-21 แสดง รายได้ภายหลังจากรับชะกาต

รายจ่ายต่อเดือน

ผู้รับชะกาตจำนวนครึ่งหนึ่งมีรายจ่ายเดือนละ 501-1000 ริงกิต ผู้รับชะกาตที่มีรายจ่ายในจำนวนเงินดังกล่าวในรัฐกลันตันมีจำนวนน้อยกว่าอีกสองพื้นที่

4.2.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม

ผู้รับชะกาต

การปรับปรุงเรื่องข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตคือสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสามรัฐเห็นว่าควรปรับปรุงมากที่สุด นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้วผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละรัฐมีข้อเห็นควรที่

ปรับปรุงแตกต่างกัน ผู้ตอบแบบสอบถามในรัฐมะละกาต้องการให้มีการปรับปรุงช่องทางการจ่ายชะกาดที่ทันสมัย ใช้เทคโนโลยีและระบบอินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้น ผู้ตอบแบบสอบถามในกัวลาลัมเปอร์ต้องการให้องค์กรชะกาดปรับปรุงในเรื่องของการประกาศผลการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดแก่สาธารณะ.

จากการสนทนากลุ่มพบว่าผู้รับชะกาดมีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่ควรลงพื้นที่สำรวจผู้มีสิทธิรับชะกาด อย่าง กระจือหรือร้านและทั่วถึงเพื่อค้นหาผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ ต้องการให้เพิ่มจำนวนเงินชะกาด ให้มากขึ้นเพื่อจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพิ่มความเข้มงวดในการพิจารณาคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับชะกาดให้มากขึ้น เพื่อให้คนที่ต้องการความช่วยเหลือจริงๆ เข้าถึงการช่วยเหลือได้มากและมีคุณภาพมากขึ้น ลดกระบวนการทำงาน ที่เป็นราชการซึ่งยุ่งยากให้น้อยลง ต้องการให้องค์กรชะกาดให้ความสำคัญกับเงินชะกาดที่สามารถใช้เพื่อเป็นทุนในการเริ่มกิจการ ต้องการให้มอบเงินชะกาดให้ต่อเนื่อง

ผู้จ่ายชะกาด

ข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามพบว่าผู้จ่ายชะกาดต้องการให้ปรับปรุงช่องทางการจ่ายชะกาดให้ทันสมัย มากขึ้น ควรสื่อสารกับสังคมเกี่ยวกับผลการดำเนินงานให้มากขึ้น

จากการสนทนากลุ่มพบว่าผู้รับชะกาดมีความเห็นว่าควรปรับปรุงเรื่องบริการขององค์กรชะกาด ควรใส่ใจ ต่อความต้องการของผู้รับชะกาดให้มากขึ้น องค์กรชะกาดต้องเอาใจใส่ต่อปัญหาในปัจจุบันของผู้รับชะกาด ลด กระบวนการทำงานที่ซับซ้อนแบบราชการลง เพิ่มความสำคัญในการพัฒนาทักษะผู้รับชะกาด และสร้างโอกาสให้กับ ผู้รับชะกาดในการสร้างงานสร้างรายได้จากกองทุนชะกาด เช่นการซื้อเครื่องจักร สร้างเครือข่ายและความร่วมมือ กับภาคธุรกิจ พัฒนาเทคโนโลยีในการรับชะกาดเช่นอินเทอร์เน็ต ควรสร้างความตระหนักให้แก่สังคมเกี่ยวกับการ จ่ายชะกาดให้มากขึ้น ควรนำตัวอย่างความสำเร็จของผู้รับชะกาดที่องค์กรชะกาดเคยช่วยเหลือให้พวกเขาได้มีงาน มีอาชีพ หลุดพ้นจากสถานะผู้รับชะกาด มาเป็นแบบอย่างนำเสนอทางสื่อ ซึ่งทำให้ผู้จ่ายชะกาดตระหนักถึง ความสำคัญและประโยชน์ของการจ่ายชะกาดได้มากขึ้น

คนต่างศาสนิก

จากการสนทนากลุ่มพบว่าคนต่างศาสนิกมีความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาดว่าเป็นรูปแบบของสวัสดิการสังคม ของชาวมุสลิม เข้าใจว่าทำไมเงินชะกาดถึงแจกจ่ายให้เฉพาะชาวมุสลิม คนต่างศาสนิกก็ได้ความช่วยเหลือจาก องค์กรศาสนาของตนและจากทางรัฐบาลอยู่แล้ว

ข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามพบว่า คนต่างศาสนิกส่วนใหญ่เข้าใจว่าชะกาดเป็นเรื่องที่ดี มีไว้สำหรับชาวมุสลิม มีเพียงส่วนน้อยที่คิดว่าการช่วยเหลือดังกล่าวไม่ควรจำกัดเฉพาะชาวมุสลิมแต่รวมถึงคนที่เดือดร้อนโดยไม่แยกศาสนา มีความเห็นว่าองค์กรชะกาดควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องชะกาดแก่สังคมให้มากขึ้น นอกจากนี้คนต่างศาสนิกต้องการเรียนรู้เรื่องชะกาดเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการสร้างสวัสดิการสังคมให้แก่ชุมชนคนต่างศาสนาอีกด้วย

การวิเคราะห์ SWOT Analysis

	ปัจจัยที่เอื้อประโยชน์	ปัจจัยที่ส่งผลกระทบ
ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง	จุดอ่อน
	1) หลักการชะกาดดำรงอยู่บนพื้นฐานศรัทธาของชาวมุสลิมที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า 2) หลักการชะกาดได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้รับและผู้จ่ายชะกาด รวมทั้งหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บและแจกจ่ายอย่างชัดเจน 3) ในแต่ละรัฐมีสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ 4) ในแต่ละรัฐมีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการชะกาด 5) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดเก็บชะกาด	1) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดไม่สามารถกำหนดวงเงินงบประมาณได้อย่างชัดเจนจากกองทุนชะกาดเพื่อทำตามนโยบายสาธารณะที่ควรจะเป็น 2) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและคนขัดสนได้อย่างทั่วถึง 3) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดบริหารจัดการล่าช้า จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้มีสิทธิรับชะกาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดไม่ได้ให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับความช่วยเหลือระยะยาวในการพัฒนาทักษะวิชาชีพเพื่อให้ผู้รับสามารถช่วยเหลือตนเองได้ 5) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดยังไม่สามารถใช้เทคโนโลยีในการจับเก็บชะกาดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้
ปัจจัยภายนอก	โอกาส	อุปสรรค
	1) การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาดเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) การพัฒนาระบบการสืบค้นผู้จ่ายชะกาดและอำนวยความสะดวกในการจ่ายชะกาด	1) มุสลิมบางส่วนขาดสำนึกความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเองและการประพฤติตนตามข้อบัญญัติทางศาสนา 2) ผู้มีสิทธิรับชะกาดบางส่วนไม่ตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้

	3) การพัฒนาระบบการสืบค้นผู้มีสิทธิรับชะงาดให้เข้าถึงบริการขององค์กรจัดการกองทุนชะงาดและสามารถเข้ารับการช่วยเหลือได้ทันต่อความต้องการ 4) องค์กรจัดการกองทุนชะงาดสามารถพัฒนาโครงการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อให้ผู้มีสิทธิรับชะงาดสามารถช่วยเหลือตนเองในระยะต่อไป 5) องค์กรจัดการกองทุนชะงาดสามารถสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ให้กับชาวมุสลิมได้ประพุดิตนตามข้อบัญญัติทางศาสนา	3) ผู้จ่ายชะงาดบางส่วนขาดความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการกองทุนชะงาด ทำให้เลือกที่จะจ่ายเงินชะงาดโดยตรงแก่ผู้มีสิทธิรับชะงาด 4) แนวโน้มของผู้มีสิทธิรับชะงาดแบบถาวรมีจำนวนมากขึ้นตามสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่นผู้ป่วย ผู้สูงอายุติดเตียง 5) ผู้จ่ายไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดเก็บชะงาด
--	---	---

การวิเคราะห์แบบ TOWS Matrix

SO พัฒนาระบบข้อมูลในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะงาดให้ทั่วถึงและเป็นธรรม พร้อมทั้งพัฒนาการจัดการช่วยเหลือผู้รับชะงาดให้สามารถพัฒนาตนเองได้ในระยะยาวต่อไป	ST ส่งเสริมจิตสำนึกและการประพุดิตนตามหลักข้อบัญญัติศาสนา โดยองค์กรศาสนาและสถาบันครอบครัว และกำหนดนโยบายเพื่อช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะงาด โดยเฉพาะผู้มีสิทธิรับชะงาดที่มีความเดือดร้อนแบบถาวรและไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้
WO ควรพัฒนาระบบข้อมูลที่ให้เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและแผน การช่วยเหลือจากกองทุนชะงาด และการกำหนดวงเงินงบประมาณการช่วยเหลือ การพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะงาด อย่างทั่วถึง ถูกต้องและเป็นธรรม โดยไม่การลงพื้นที่ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่	WT สร้างกระแสความรับผิดชอบของตนเองและสังคมตามข้อบัญญัติทางศาสนา โดยเริ่มตนจากสถาบันครอบครัวและองค์กรชะงาด โดยการปรับเพิ่มโครงการจัดบริการช่วยเหลือโดยเน้นพัฒนาทักษะด้านอาชีพของบุคคล ครอบครัวและชุมชน ให้สามารถดูแลตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สหพันธรัฐมาเลเซียเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียนที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม รองลงมาเป็นชาวพุทธ และชาวคริสต์ แต่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข มาเลเซียจึงเป็นประเทศพหุชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรม มาเลเซียปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย 13 รัฐ (States) และ 3 ดินแดนสหพันธ์ (Federal States) มีทะเลจีนใต้แบ่งพื้นที่มาเลเซียออกเป็น 2 ส่วน ขนาดพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทยทั้งทางบกและทางทะเล ทางบกติดต่อกับจังหวัดสงขลา สตูล ยะลา และนราธิวาส มีพื้นที่ทางทะเลร่วมกับไทย รวมถึงประเทศอื่นๆ ได้แก่ สิงคโปร์ เวียดนามและ อินโดนีเซีย ในทางศาสนานั้น ชาวมมาเลเซียส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมจะต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามข้อบัญญัติศาสนาอิสลาม 5 ประการ ได้แก่ การปฏิญาณตน การละหมาด การถือศีลอด การจ่ายซะกาต และการประกอบพิธีฮัจญ์

ศาสนบัญญัติเรื่องซะกาตนั้นมีไว้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามนอบรับข้อปฏิบัติตามพระดำรัสของพระเจ้าเป็นเจ้ามุงหวังให้ผู้ปฏิบัติตาม มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีความเจริญงอกงามเพิ่มพูนผล และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในการบริหารงานด้านศาสนา มีคณะกรรมการกลางศาสนาอิสลามแต่ละรัฐเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในเรื่องการจัดเก็บซะกาตและการแจกจ่ายซะกาตให้แก่บุคคล 8 ประเภทได้แก่ คนยากจน คนขัดสน เจ้าหน้าที่ซะกาต ผู้ที่ถูกดลใจให้เข้ารับอิสลาม ผู้ไร้อิสรภาพ ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ในหนทางของอัลลอฮ์และคนเดินทางตามทีระบุไว้ในข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลาม คณะกรรมการกลางศาสนาอิสลามแต่ละรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและออกแบบระบบการจัดเก็บซะกาตและแจกจ่ายซะกาต ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่

ประเทศไทยและมาเลเซียเป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณี การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาประเทศคืออีกหนึ่งมิติในการกระชับความสัมพันธ์ มาเลเซียได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบสำคัญของโลกมุสลิมในการพัฒนาสวัสดิการสังคมจากกองทุนซะกาต ดังนั้นความรู้เรื่องการจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนซะกาตของมาเลเซียย่อมเป็นประโยชน์กับประเทศไทย แม้ชาวมุสลิมในประเทศไทยจะเป็นชนส่วนน้อย แต่หากชาวมุสลิมในไทยมีศักยภาพในการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกันจากกองทุน

ชะกาดเช่นเดียวกับในประเทศมาเลเซีย ย่อมจะช่วยให้ชาวมุสลิมในไทยมีสวัสดิการที่ดียิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยในการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาด จึงเป็นที่น่าสนใจทำการศึกษาวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดในประเทศมาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาถึงระบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดในมาเลเซีย 2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และแผนงานขององค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซีย 3) เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะพัฒนาแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนชะกาดในไทย

ระเบียบวิธีการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาวิจัยใน 3 รัฐของมาเลเซีย พิจารณาจากรัฐที่มีจำนวนประชากรมุสลิม ขนาดใหญ่ (มีชาวมุสลิมร้อยละ 71 ขึ้นไป) ขนาดกลาง (มีชาวมุสลิมร้อยละ 51 -70) และขนาดเล็ก (มีชาวมุสลิมน้อยกว่าร้อยละ 50) ขนาดละ 1 รัฐ รวมทั้งสิ้น 3 รัฐ ได้แก่ รัฐกลันตัน (95.18 %) รัฐมะละกา (66.06%) และ ดินแดนสหพันธรัฐกัวลาลัมเปอร์ (46.40%) ตามลำดับ ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นและเก็บข้อมูลจากประชากรจำนวนทั้งสิ้น 333 คน แบ่งเป็น 1) ผู้จ่ายชะกาด 120 คน ในรัฐสามขนาด ขนาดละ 40 คน 2) ผู้รับชะกาด 120 คน ในรัฐสามขนาด ขนาดละ 40 คน 3) ประชาชนต่างศาสนา 60 คน ในรัฐสามขนาด ขนาดละ 20 คน ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารจัดการกองทุนชะกาดในรัฐสามขนาด ขนาดละ 1 คน รวม 3 คน และการสนทนากลุ่ม 1 ครั้ง ประกอบด้วย ตัวแทนผู้จ่ายชะกาด ผู้รับชะกาด คณะกรรมการบริหารกองทุนชะกาด จำนวน 30 คน ซึ่งได้จัดขึ้นในรัฐมะละกา สรุปผลการศึกษาวิจัยดังนี้

ชาวมุสลิมทุกคนที่มีรายได้และทรัพย์สินถึงเกณฑ์ในรอบปีต้องจ่ายชะกาดทันทีเมื่อถึงเวลา ชะกาดไม่ได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติตามพระบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า แต่ชะกาดมีความสำคัญในการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ เงื่อนไขที่บุคคลจะต้องจ่ายชะกาดมีดังต่อไปนี้ ก) จะต้องเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม ข) เป็นอิสระชน ไม่ใช่ทาส ค) เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ต้องการจ่ายชะกาด ง) มีจำนวนทรัพย์สินถึงเกณฑ์ที่จะต้องจ่ายชะกาด หรือ นิศอบ จ) ถึงรอบปีที่จะต้องจ่ายชะกาด ยกเว้นชะกาดพิเศษที่ออกมาจากแผ่นดิน

ในประวัติศาสตร์อิสลามนั้น กองทุนชะกาดเป็นแหล่งรายได้ขั้นแรกของรัฐอิสลาม เป็นเสมือนพลังที่จะมาผลักดันให้กลไกทางเศรษฐกิจและสังคมดำเนินไป ชะกาดเป็นทานภาคบังคับที่เรียกเก็บจากทรัพย์สินประเภทต่างๆ เช่น ทรัพย์สินที่สะสมไว้ เงินแท่ง ทองแท่ง ผลผลิตทางด้านการเกษตร และปศุสัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องจ่ายชะกาด

ทันทีเมื่อมีประมาณหรือมูลค่าถึงขีดกำหนดระดับหนึ่ง (นิศอบ)¹¹ ซึ่งแตกต่างกันไปตามชนิดของทรัพย์สิน¹² ทรัพย์สินที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดมีสี่ประเภทคือ 1) สัตว์ที่กินหญ้าจำพวกปศุสัตว์ 2) สิ่งที่ออกมาจากผืนดิน 3) เงินตรา 4) สิ่งของเพื่อการค้าขาย ชะกาดไม่ใช่เงินบริจาคแต่เป็นทงภาคบังคับ ภายใต้บริบทของรัฐธรรมนูญอิสลาม ชะกาดเสมือนภาษีชนิดหนึ่ง ภาษีชะกาดไม่เหมือนกับลักษณะของภาษีสมัยใหม่ กฎของการเก็บภาษีชะกาดนั้นง่ายตายและชัดเจน ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดเก็บที่ต้องเน้นก็คือ ความแตกต่างระหว่างทรัพย์สินที่ปรากฏชัด (apparent property) และทรัพย์สินที่ปรากฏไม่ชัด (non-apparent property) ชะกาดบนทรัพย์สินที่ปรากฏชัด ได้แก่ ปศุสัตว์และผลผลิตทางการเกษตร ทรัพย์สินประเภทนี้รัฐจะเป็นผู้เก็บรวบรวมและแจกจ่าย ส่วนชะกาดบนทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏชัดนั้น เจ้าของทรัพย์สินสามารถจ่ายให้โดยตรงแก่ผู้มีสิทธิที่จะได้รับชะกาดบนทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏชัด จะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐก็ต่อเมื่อผู้เป็นเจ้าของส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด

ระบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด ในระบบนี้ผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาด ต้องไม่คิดว่าการจ่ายชะกาดเป็นการให้เพื่อหวังสิ่งตอบแทน ขณะเดียวกัน ผู้รับก็ต้องไม่มีความรู้สึกว่าได้ตัวเองต่ำต้อยหรือเป็นหนี้บุญคุณต่อผู้ให้ ระบบถูกออกแบบมาให้การขอบคุณนั้น คือการขอบคุณอัลลอฮ์ ระบบชะกาดจึงเป็นระบบที่ร่วมมือกันทำงาน

การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาด ชะกาดนับว่าเป็นกลไกสำคัญในการกระจายรายได้และช่วยในการพัฒนาสังคม ศาสนาอิสลามเน้นย้ำในการกระจายทรัพยากรภายในระบบเศรษฐกิจสังคม และเน้นย้ำเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมตามข้อบัญญัติของศาสนาซึ่งมุ่งให้คนรวยช่วยเหลือคนจน เป็นการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจนในวิธีที่ยังสามารถรักษาเกียรติยศและศักดิ์ศรีของคนยากจน ซึ่งแตกต่างจากการบริจาคโดยทั่วไปที่ให้แก่คนจน เพราะการบริจาคทานนั้นเกิดจากการเสียสละทรัพย์สินของคนรวยไปให้คนจน จากสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นของคนรวย แต่ในระบบชะกาดสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นของพระผู้เป็นเจ้าของที่อนุมัติให้สิทธิในทรัพย์สินส่วนเกินส่วนหนึ่งของคนรวยเป็นของคนยากจน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาดจึงไม่ใช่ผู้ให้-ผู้รับ ที่อาจเกิดความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณ แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริง

¹¹ ขีดกำหนดนี้ ทางกฎหมายอิสลามเรียกว่า “นิศอบ” ซึ่งหมายถึง พิกัดหรืออัตราที่กำหนดว่าทรัพย์สินที่เหลือจากการใช้จ่ายในรอบปีเป็นจำนวนเท่าใดที่จะต้องจ่ายชะกาด

¹² บรรจง ปินากัน. เศรษฐศาสตร์อิสลาม. 2523. น. 225.

การพัฒนาระบบการจัดการชะกาดในมาเลเซีย มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานพร้อมๆกับการเข้ามาของอิสลามในศตวรรษที่ 13 ระบบการจัดการชะกาดในช่วงยุคก่อนอาณานิคม ไม่ได้มีการจัดการอย่างเป็นทางการ โดยเป็นการจัดการภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำชะกาดในรูปของสิ่งของหรือผลผลิตไปมอบให้กับครูในโรงเรียน สอนศาสนาซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาด หลังจากนั้นครูสอนศาสนาอาจเป็นผู้รับชะกาดเองตาม สิทธิที่ทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวมหรือ อามิล (Amil) ซึ่งมีสิทธิรับเงินชะกาดไว้ใช้เองตามบทบัญญัติทางศาสนา หรือไม่ครูสอนศาสนาอาจนำชะกาดไปแจกจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ได้ระบุไว้ตามบทบัญญัติทางศาสนา รูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดช่วงก่อนอาณานิคมจึงดำเนินไปอย่างเรียบง่ายและยังไม่มีระบบชัดเจนนัก

ยุคอาณานิคม (1867-1946) มาเลเซียมีต้นกำเนิดมาจากอาณานิคมหลายอาณานิคมที่ปรากฏในพื้นที่ ต่อมาในเมื่อเข้าสู่ยุคอาณานิคม อาณานิคมเหล่านั้นก็ทยอยขึ้นตรงต่อจักรวรรดิบริเตน โดยอาณานิคมกลุ่มแรกของบริเตนมีชื่อเรียกรวมกันว่านิคมช่องแคบ (The Straits Settlements) ส่วนอาณานิคมหลายที่เหลือ กลายเป็นรัฐในอารักขาของบริเตน (The Protectorate of the Federated and Unfederated Malay States) และ ในเวลาต่อมา ดินแดนทั้งหมดในมาเลเซียตะวันตกรวมตัวกันเป็นครั้งแรกในฐานะสหภาพมาลายาใน (Malayan Union) ปี ค.ศ. 1946 มาลายาถูกปรับโครงสร้างเป็นสหพันธรัฐมาลายา (Federation of Malaya) ในปี ค.ศ. 1948 และได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1957 มาลายารวมกับบอร์เนียวเหนือ ซาราวัก และ สิงคโปร์เป็นมาเลเซียเมื่อวันที่ 16 กันยายน ค.ศ.1963 แต่ไม่ถึงสองปีถัดมา คือในปี ค.ศ.1965 สิงคโปร์ก็ถูกขับออก จากสหพันธ์ ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ระบบการบริหารบ้านเมืองถูกแยกออกจากการบริหารศาสนา การ บริหารบ้านเมืองอยู่ภายใต้กฎหมายแพ่งและอาญาของอังกฤษโดยอำนาจส่วนกลาง ส่วนการบริหารกิจการศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีเป็นเรื่องระดับรัฐ โดยก่อตั้งสภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ หรือ Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) ในละรัฐขึ้นมาดูแลกิจการศาสนาซึ่งรวมถึงเรื่องการบริหารจัดการชะกาด เช่น สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ เกอดะฮ์ สภาศาสนาอิสลามแห่งเกาะปีนัง ในขณะที่บางรัฐได้ระบุให้วัฒนธรรมมาเลย์อยู่ภายใต้การดูแลของสภา ศาสนาด้วย จึงก่อตั้งสภาศาสนาอิสลามและประเพณีมาเลย์ หรือ Majlis Agama Islam dan Adat Melayu เช่น สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมาเลย์แห่งรัฐเปรัก สภาศาสนาอิสลามและประเพณีมาเลย์แห่งรัฐตรังกานู เป็นต้น การบริหารจัดการชะกาดกำหนดให้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสภาศาสนาอิสลามของแต่ละรัฐ

การก่อตั้งสภาศาสนาและประเพณีมาเลย์เริ่มขึ้นครั้งแรกที่รัฐกลันตันในปีค.ศ. 1915 และเป็นต้นแบบ ให้แก่รัฐอื่นๆ ทั้งในการบริหารกิจการศาสนาอิสลามและการบริหารจัดการชะกาดโดยแบ่งออกเป็นสองระดับคือ

ระดับรัฐและระดับหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีอิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้รับผิดชอบทั้งจัดเก็บและแจกจ่าย เงินชะกาตส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปยังสภาศาสนาในแต่ละรัฐ เพื่อเป็นงบประมาณในการบริหารกิจการศาสนา ระบบชะกาตแบบใหม่ที่ให้สิทธิแก่อิหม่ามทำหน้าที่ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตแทนครูสอนศาสนาโดยมีกฎหมายรองรับนี้สามารถพิจารณาได้สองแบบ แบบแรกคือการสร้างระบบการจัดการชะกาตที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น แบบที่สองคือความพยายามในการเข้าควบคุมกิจการชะกาตโดยรัฐ แม้ระบบบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซียได้ออกแบบไว้อย่างเป็นระบบ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกรัฐจะสามารถดำเนินการได้ตามระบบได้อย่างสมบูรณ์ ในทางปฏิบัติแล้วนั้นระบบชะกาตยังคงแยกส่วนจากระบบบริหารกิจการศาสนาโดยรวม สุดท้ายแล้วหลายรัฐจึงได้พัฒนาระบบการบริหารจัดการชะกาตของตนเองขึ้นมา

การบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซียก่อนทศวรรษ 1990 สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ (MAIN) เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารกิจการชะกาต ภายใต้การดูแลของสมเด็จพระราชาธิบดีหรือสุลต่านแห่งรัฐ สภาศาสนาอิสลามแห่งรัฐ (MAIN) ทำงานร่วมกับกรมกิจการศาสนาอิสลามประจำรัฐ (State Department of Islamic Affairs) หรือ Jabatan Agama Islam Negeri (JAIN) อย่างไรก็ตามก่อนทศวรรษ 1990 จำนวนชะกาตที่จัดเก็บได้ยังมีจำนวนน้อย หนึ่งในสาเหตุหลักก็คือ นอกเหนือจากการจ่ายชะกาตฟิตรีแล้ว คนส่วนใหญ่นิยมจ่ายชะกาตทรัพย์สินประเภทผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าว (paddy yield) ส่วนชะกาตทรัพย์สินประเภทอื่นๆ เช่นเงินทอง สินแร่ และปศุสัตว์ มีการจัดเก็บได้ค่อนข้างต่ำ ส่วนสาเหตุอื่นๆเช่น ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต (อามิล) ไม่ได้ทำงานตลอดทั้งปี แต่ทำงานเฉพาะฤดูกาลเก็บเกี่ยวและเดือนรอมฎอนเท่านั้น เนื่องจากชะกาตที่จัดเก็บส่วนใหญ่คือผลผลิตทางการเกษตรคือข้าว นั่นเอง การบริหารงานของสภาศาสนาอิสลามมักไม่มีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจาก ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ผู้จัดเก็บชะกาต ส่งเสริมการจ่ายชะกาต และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและให้ความรู้เกี่ยวกับระบบชะกาตการจัดเก็บชะกาตดำเนินไปอย่างไม่เป็นระบบ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และได้รับการฝึกอบรมในการคิดคำนวณและประเมินทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาต เจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาตไม่สามารถอธิบายเรื่องชะกาตให้แก่ผู้มีสิทธิจ่ายชะกาตเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ เจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาตขาดความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการจ่ายชะกาตและจัดเก็บชะกาตอย่างจริงจัง หน่วยงานจัดบริหารจัดการเก็บชะกาตขาดความรู้เรื่องเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต การบริหารจัดการองค์กรชะกาต การรวบรวมฐานข้อมูลผู้จ่ายและรับชะกาต ปัญหาในการบริหารจัดการชะกาตเหล่านี้ทำให้การจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตไม่สามารถเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ ทำให้สังคมมุสลิมขาดโอกาสที่จะได้รับจากชะ

กาดมาเป็นระยะเวลายาวนาน และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซีย ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

การบริหารจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซียตั้งแต่ทศวรรษ 1990 มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการชะกาดในมาเลเซียอย่างสำคัญ คือ การแปรรูปองค์กรบริหารจัดการชะกาดเป็นองค์กรเอกชน (privatization) โดยการจัดตั้งบริษัทเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการชะกาด (corporatization) อยู่ภายใต้การดูแลของสภาศาสนาประจำรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐมีสิทธิเลือกได้นำแนวคิดการตั้งบริษัทมาใช้หรือไม่ ดังนั้นรูปแบบการบริหารจัดการชะกาดสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) คงรูปแบบเดิมที่สภาศาสนาอิสลามประจำรัฐมีหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดโดยตรง 2) ก่อตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่จัดเก็บชะกาดภายใต้การดูแลของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ ส่วนการแจกจ่ายยังคงเป็นหน้าที่ของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ และ 3) ก่อตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่ทั้งจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดภายใต้การดูแลของสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐ ยกตัวอย่าง เช่น การก่อตั้งศูนย์รวบรวมชะกาดแห่งดินแดนสหพันธ์ (Pusa Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan) หรือ PPZ ขึ้นในปี 1991 สถาบันชะกาดแห่งรัฐเซลังงอร์ (Lembaga Zakat Selangor) ในปี 1994 ศูนย์กำกับดูแลชะกาดแห่งรัฐปีนัง (Pusat Urus Zakat Pulau Pinang) ในปี 1994 ศูนย์รวบรวมชะกาดแห่งรัฐปะหัง ในปี 1995 ศูนย์ชะกาดแห่งรัฐเนเกอรีเซมบีลัน (Pusat Zakat Negeri Sembilan) ในปี 1998 ศูนย์ชะกาดแห่งรัฐมะละกา (Pusat Zakat Melaka) ในปี 2001

ปัจจุบัน การบริหารจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซีย เป็นการบริหารกิจการทางศาสนาที่มีส่วนสัมพันธ์กับการบริหารบ้านเมืองกล่าวคือ สมเด็จพระราชาธิบดีเป็นประมุขของประเทศอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ มาจากการเลือกตั้งสุลต่าน 9 รัฐ ได้แก่ ยะโฮร์ ตรังกานุ ปะหัง เซอลาโงร์ เกอดะฮ์ กลันตัน เนอเกอรีเซมบีลัน เปรัก และปะลิส ส่วนในระดับรัฐนั้น ตำแหน่งประมุขของรัฐก็คือสุลต่าน ซึ่งดำรงตำแหน่งประมุขในกิจการศาสนาด้วย ส่วนรัฐที่ไม่มีสุลต่าน เช่น ปีนัง มะละกา ซาบะห์และซาราวัก และดินแดนสหพันธ์รัฐ ตำแหน่งประมุขของรัฐเป็นตำแหน่งของผู้ว่าการรัฐ (Governor) แต่งตั้งโดยสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย ส่วนประมุขด้านการบริหารเป็นของมุขมนตรี (Chief Minister) แห่งรัฐซึ่งมาจากการเลือกตั้ง ในรัฐเหล่านี้ผู้ว่าการรัฐไม่ได้เป็นประมุขในกิจการศาสนา แต่สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซียทำหน้าที่ประมุขในกิจการศาสนา

ในเมื่อระบบบริหารกิจการศาสนาอิสลาม เป็นการจัดการภายในของแต่ละรัฐภายใต้การบริหารของสภาศาสนาประจำรัฐ ดังนั้นระบบการบริหารจัดการกองทุนชะกาดของทุกรัฐจึงขึ้นตรงต่อสภาศาสนาประจำรัฐนั้นด้วย

(ยกเว้นรัฐเคอตะฮ์ ซึ่งได้ตั้งคณะกรรมการชะกาตขึ้นมาบริหารจัดการชะกาตโดยตรง โดยไม่ขึ้นตรงต่อสภาศาสนา แต่ขึ้นต่อประมุขของรัฐหรือสุลต่าน) ในขณะที่รัฐบาลกลางของมาเลเซียมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้แก่สภาศาสนาประจำรัฐต่างๆ

การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย ในภาพรวม สวัสดิการสังคม ถูกกำหนดให้ดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการใดๆให้เป็นตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ดูแลกิจการทางศาสนาหรือผู้บริหารกองทุนชะกาต ที่มีอำนาจเต็มในการตัดสินใจใช้จ่ายชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ให้สามารถจัดการกับปัญหาของตนเองได้ ซึ่งจะเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสอดคล้องกับแนวคิดของสวัสดิการสังคมเชิงคุ้มครองปกป้อง (Protective Welfare) หรือ เครือข่ายนิรภัยทางสังคม (Social Safety Net) เป็นการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจ ทั้งยังถือเป็นการทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งผู้จ่ายชะกาตและผู้รับชะกาต โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเพราะทั้งสองฝ่ายกระทำความดีตามพระบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้า (Man to God Relationship) ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจึงไม่ใช่ความสัมพันธ์ในแนวตั้งแบบผู้ให้กับผู้รับ ที่คนหนึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า กับอีกฝ่ายหนึ่งต่ำกว่า แต่มีความสัมพันธ์ในแนวราบที่ทั้งสองฝ่ายต่างศรัทธาเชื่อมั่นในพระผู้เป็นเจ้าและมุ่งมั่นทำตามพระบัญญัติ โดยประพடுத்தตนเป็นคนดี มีศีลธรรม มีจริยธรรม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในชีวิต

ข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับผู้จ่ายชะกาตและผู้รับชะกาต ส่วนการบริหารจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตนั้น เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ จะจัดกิจกรรมหรือบริการหรือโครงการใดๆให้ถึงมือผู้รับชะกาต ได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

แนวคิดและแนวโน้มในการจัดสวัสดิการสังคม

การจัดสวัสดิการสังคม เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์อยู่รวมกันในสังคม หากบุคคลหรือกลุ่มคนหรือชุมชนประสบความเดือดร้อน ย่อมส่งผลกระทบต่อสันติสุขของสังคมโดยรวม ดังนั้นมนุษย์ย่อมต้องช่วยเหลือกันตามหลักมนุษยธรรมและเมตตาธรรม หรือการกุศล ซึ่งก่อตัวเป็นรูปแบบการให้ความช่วยเหลือชัดเจนขึ้น ภายหลังสงครามโลกและการปฏิวัติอุตสาหกรรม ในศตวรรษที่ 18 ประเทศอังกฤษ เริ่มระบบการให้ความช่วยเหลือโดยจัดตั้งโรงงาน จัดหาที่พักอาศัย ให้การศึกษา ดูแลรักษาเยียวาด้านสุขภาพ การฝึกอาชีพและจัดหางานเพื่อช่วยให้ผู้เดือดร้อนมีรายได้เพียงพอแก่การดำรงชีพและสามารถพึ่งตนเองได้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของรูปแบบการให้ความ

ช่วยเหลือหรือการสังคมสงเคราะห์ ที่มุ่งหวัง “ช่วยเขาเพื่อให้ช่วยตัวเองได้”(Help them to help themselves) ต่อมาประเทศอังกฤษ ได้ตราพระราชบัญญัติให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน เรียกว่า Elizabethan Poor Law Act บัญญัติให้ผู้ปกครองบ้านเมืองกำหนดนโยบายช่วยเหลือคนจน หลังจากนั้น มีการรวมกลุ่มผู้ทำงานเพื่อสังคมในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก และพัฒนาการให้ความช่วยเหลือจนถึงระดับการเป็นวิชาชีพ เรียกว่า “วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ (Social Work Profession)” ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ จรรยาบรรณทางวิชาชีพ ที่เป็นคุณสมบัติของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ (Professional Social Worker) อาทิ หลักการที่เชื่อมั่นในศักยภาพและความแตกต่างกันของมนุษย์ (Individualism) ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) การช่วยเขาให้ช่วยตนเอง (Self-Reliance) การมีส่วนร่วม (Participation) หุ่นส่วนทางสังคม (Social Partnership) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Cooperate Social Responsibility- CSR) วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise - SE) ฯลฯ จนกระทั่งมีการจัดตั้งเป็นสถาบันทางการศึกษาสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ในหลายประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกของสมาพันธ์สังคมสงเคราะห์ (IFSW – International Federation of Social Work) และสมาพันธ์สวัสดิการสังคม (ICSW- International Council of Social Welfare) ที่มีกิจกรรมดำเนินงานอยู่อย่างต่อเนื่อง

การบริหารงานสวัสดิการสังคม มีทั้งสวัสดิการสังคมกระแสหลักและกระแสรอง กระแสหลักเป็นเรื่องราวที่รัฐจัดให้เป็นสวัสดิการแก่ประชาชนแบบถ้วนหน้า (Universal or Welfare for All) เช่น การประกันสังคม (Social Insurance) แต่สวัสดิการสังคมแบบเฉพาะเจาะจง (Selective) เป็นสวัสดิการสังคมกระแสรอง เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อน (Social assistance) ซึ่งต้องมีการทดสอบความต้องการ (Means - test) เช่น ความยากจน การขอทุนประกอบอาชีพ ทุนการศึกษา เป็นต้น

สำหรับประเทศมาเลเซีย การจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาต เป็นสวัสดิการสังคมแบบเฉพาะเจาะจง (Selective) หรือเป็นสวัสดิการสังคมกระแสรองเฉพาะชาวมุสลิม ซึ่งเป็นกิจการทางศาสนาที่ศาสนาอิสลามประจำรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายในการจัดเก็บชะกาตและแจกจ่ายชะกาตให้แก่บุคคล 8 ประเภทตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม

ผลการวิจัย

1. ระบบการจัดเก็บชะกาดและระบบแจกจ่ายชะกาดในมาเลเซีย

1.1. ระบบการจัดเก็บชะกาด ใน 3 รัฐเป้าหมาย คือ รัฐกลันตัน รัฐมะละกา และสหพันธรัฐ กัวลาลัมเปอร์

กลุ่มตัวอย่างของผู้จ่ายชะกาดจำนวน 113 คน ใน 3 รัฐ ส่วนมากเป็นเพศหญิง สถานภาพสมรส จบ การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ทำงานในหน่วยงานภาครัฐ รองลงมาทำงานในหน่วยงานภาคเอกชนและ ประกอบอาชีพส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 4334 ริงกิต อายุเฉลี่ย 39.6 ปี พบว่า อายุและพื้นที่อยู่อาศัยในแต่ ละรัฐมีสหสัมพันธ์ต่อการจ่ายชะกาดอย่างมีนัยสำคัญ (sig. 0.005 และ 0.000) แต่ไม่มีนัยสำคัญต่อสหสัมพันธ์ด้าน รายได้ จำนวนชะกาดที่จ่ายต่อปีโดยเฉลี่ยคือ 1,758 ริงกิต ผู้จ่ายชะกาดในรัฐมะละกาจ่ายชะกาดน้อยกว่าผู้จ่ายชะ กาดในรัฐกลันตันและกรุงกัวลาลัมเปอร์ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ตรงกันข้าม วิธีการจัดเก็บชะกาดมีความสัมพันธ์ กับพื้นที่อยู่อาศัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (sig. 0.000) และพบว่าผู้จ่ายชะกาดส่วนใหญ่ในสามพื้นที่จ่ายผ่าน องค์กรชะกาดมากกว่าการจ่ายโดยตรงแก่ผู้รับชะกาด ผู้จ่ายชะกาดส่วนใหญ่ในกรุงกัวลาลัมเปอร์และรัฐกลันตันนำ ชะกาดไปจ่ายที่เคาน์เตอร์รับชะกาด ส่วนผู้จ่ายชะกาดส่วนมากในรับกลันตันใช้วิธีจ่ายชะกาดจากการหักเงินเดือน ทั้งนี้สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของสภาพพื้นที่ เช่น การเป็นเมืองธุรกิจ เมืองท่องเที่ยวและเมืองชนบทตามลำดับ ผู้จ่ายชะกาดส่วนมากไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรชะกาด แม้จะยอมรับว่ากิจกรรมขององค์กรชะกาดน่าสนใจ ก็ตาม รวมทั้งมีความเห็นว่าองค์กรชะกาดจัดการเก็บชะกาดเป็นไปตามข้อบัญญัติทางศาสนาแล้วและมีความพึง พอใจในการบริหารจัดการกองทุนชะกาดในระดับมาก อย่างไรก็ตาม ผู้จ่ายชะกาดมีข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุง ประสิทธิภาพในการจัดเก็บชะกาด ในด้านควรรายงานผลการจัดเก็บและการแจกจ่ายชะกาดต่อสาธารณะ (ทั้งสาม รัฐ) และควรจัดโครงการบริการสังคมที่จะช่วยเหลือคนยากจนหรือผู้รับชะกาดให้สามารถช่วยตนเองได้ (รัฐมะละ กา)

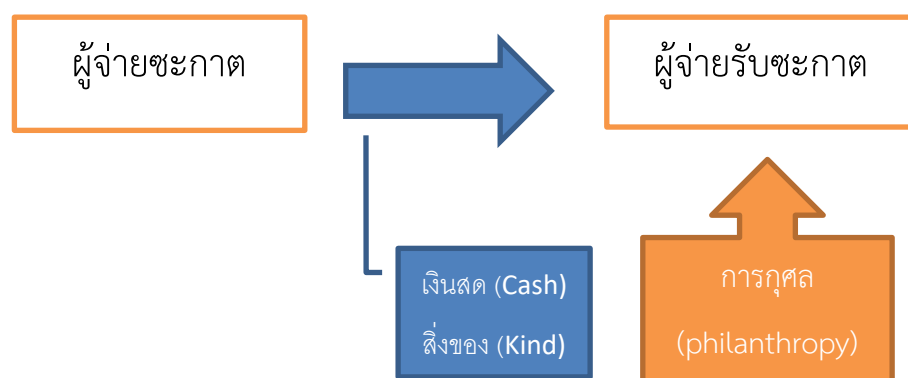
จากข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้จ่ายชะกาด ยินดีจ่ายชะกาดตามข้อบัญญัติทางศาสนาและมั่นใจในการ บริหารจัดการขององค์กรกองทุนชะกาด เป็นการจ่ายโดยศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าแต่มิใช่การจ่ายเพราะข้อบังคับ ทางกฎหมาย ซึ่งในมาเลเซียนั้น แม้ไม่มีการลงโทษผู้ไม่จ่ายชะกาด แต่กลับยังมีผู้จ่ายชะกาดเป็นจำนวนมากอยู่

1.2 ระบบการแจกจ่ายชะกาดใน 3 รัฐเป้าหมาย คือ รัฐกลันตัน รัฐมะละกา และดินแดนสหพันธรัฐกรุงกัวลาลัมเปอร์

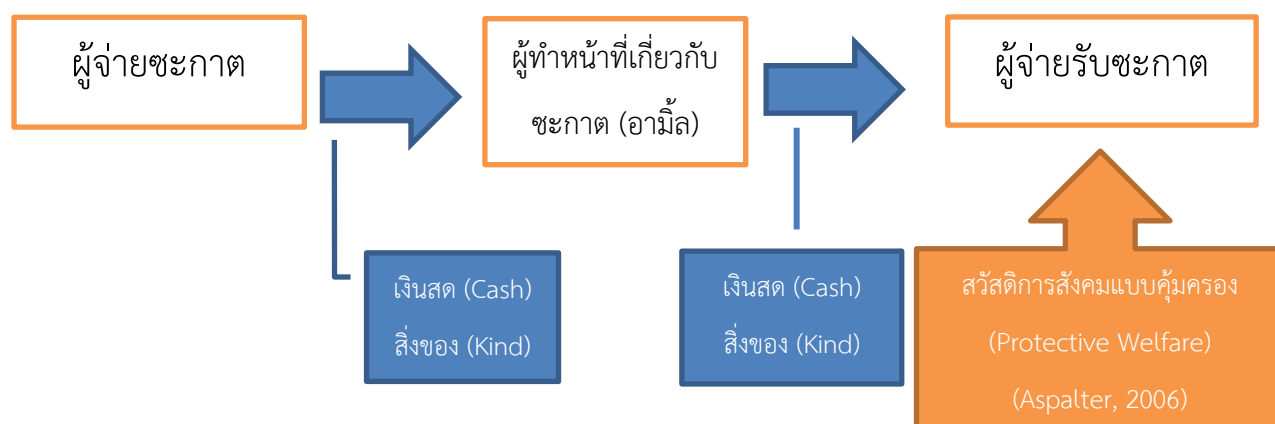
กลุ่มตัวอย่างของผู้รับชะกาดใน 3 รัฐ มีจำนวนทั้งสิ้น 114 คน ส่วนมากเป็นผู้เคยรับชะกาด ผู้รับชะกาดส่วนมากเป็นเพศหญิง สถานภาพสมรส และ รองลงมา เป็นหม้าย อายุเฉลี่ย 47 ปี อาชีพของผู้รับชะกาดที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดในทั้งสามรัฐ คือ แม่บ้านและว่างงาน ส่วนมากมีกิจการส่วนตัว รองลงมาคือทำงานภาคเอกชน ผู้รับชะกาดส่วนมากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รองลงมา จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 857.3 ริงกิต ผู้รับชะกาดที่รัฐมะละกา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่ากรุงกัวลาลัมเปอร์และรัฐกลันตัน ผู้รับชะกาดส่วนใหญ่รับชะกาดเป็นเวลา 1-3 ปี ในรัฐกัวลาลัมเปอร์ จำนวนผู้รับชะกาด เป็นเวลา 1-3 ปี และมากกว่า 5 ปี มีจำนวนใกล้เคียงกันเช่นเดียวกันกับในรัฐกลันตัน ซึ่งจำนวนปีที่รับชะกาดกับพื้นที่มีนัยสำคัญทางสถิติ (sig. 0.000) ผู้รับชะกาดส่วนมากเป็นคนขัดสน (Al-masakin) และคนยากจน (Al-fugura) ซึ่งมีมากที่สุดอยู่ในกรุงกัวลาลัมเปอร์

รูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดในมาเลเซียสามารถแบ่งเป็นประเภทต่างๆได้ดังนี้

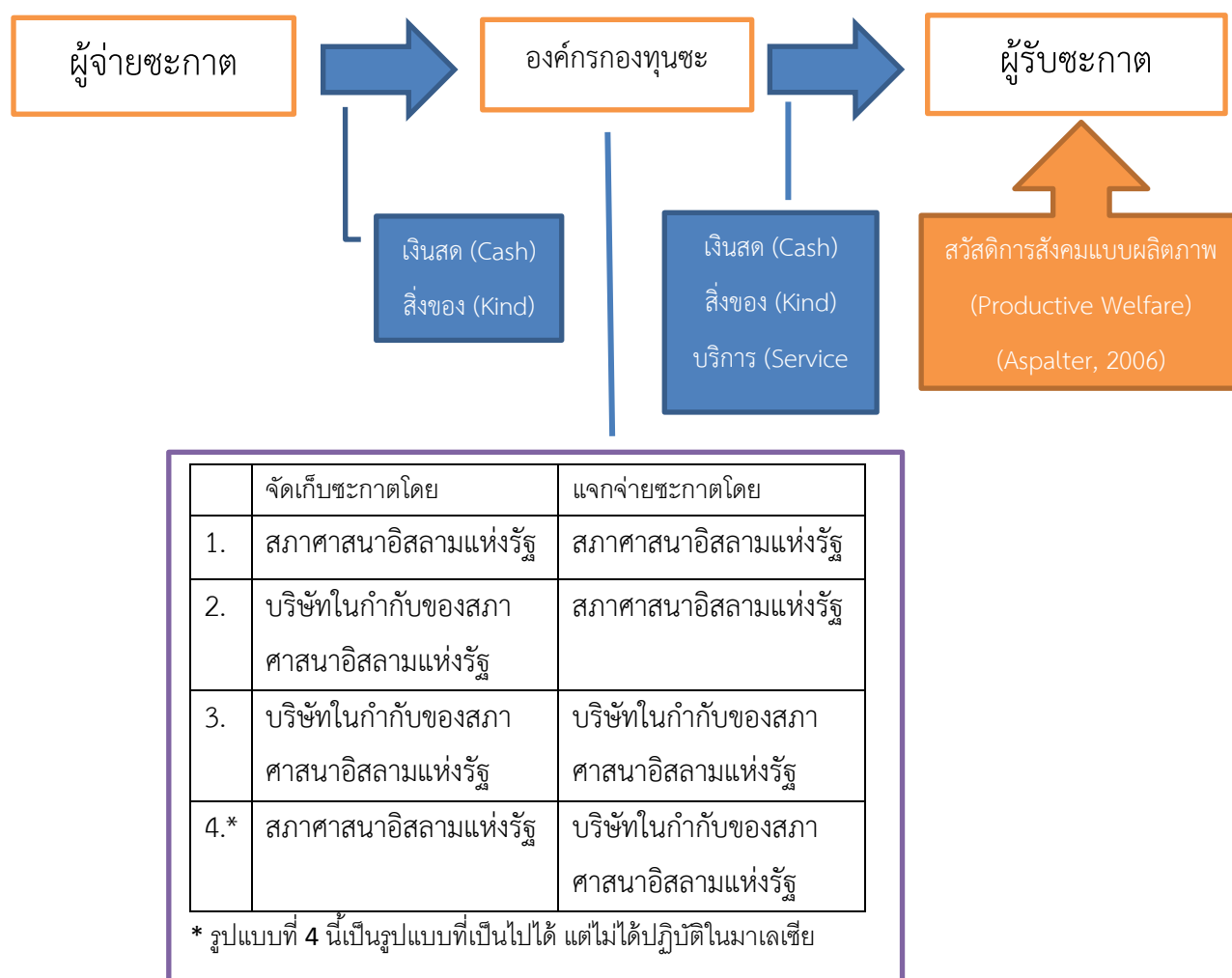
A. รูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดแบบปัจเจกบุคคล (Individual) (แผนผัง 5-1)

B. รูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดแบบดั้งเดิม (Traditional) (แผนผัง 5-2)

C. รูปแบบการจัดเก็บและแจกจ่ายแบบสมัยใหม่ (Modern) (แผนผัง 5-3)

2. บทบาทหน้าที่และแผนงานขององค์กรบริหารจัดการกองทุนซะกาตในมาเลเซีย

องค์กรบริหารจัดการกองทุนซะกาต มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดเก็บซะกาต การบริหารงานจัดเก็บซะกาต รวมทั้งวางระบบการแจกจ่ายให้กับบุคคล 8 ประเภท ตามข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ 1) คนยากจน (ฟากีร์) ที่ไม่มีทรัพย์สินและไม่มียาได้ 2) คนขัดสน (มัสกิน) ที่รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย 3) ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับซะกาต (อามัล) 4) มุอัลลัฟ คือผู้ที่ถูกตลใจให้เข้ารับอิสลาม หรือคนต่างศาสนาที่เป็นมิตรกับ

ชาวมุสลิม 5) ทาสที่ต้องการไถ่ตนเองเป็นอิสระหรือหลุดพ้นจากความเป็นทาส (ฮัรริกอบ) 6) ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อัลฆอริมีน) 7) ผู้ที่ปฏิบัติงานในหนทางของพระเจ้า (ฟิสะบิลิลลาฮ) 8) ผู้เดินทาง (อิบนุสะบิล) รวมถึงผู้พลัดถิ่น

รูปแบบการบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซีย มี 3 รูปแบบ คือ หนึ่ง คงรูปแบบเดิมที่ศาสนาอิสลามประจำรัฐมีหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตโดยตรง สอง ก่อตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่จัดเก็บชะกาตภายใต้การดูแลของศาสนาอิสลามประจำรัฐ ส่วนการแจกจ่ายยังคงเป็นหน้าที่ของศาสนาอิสลามประจำรัฐ และ สาม ก่อตั้งบริษัทขึ้นมาทำหน้าที่ทั้งจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตภายใต้การดูแลของศาสนาอิสลามประจำรัฐ

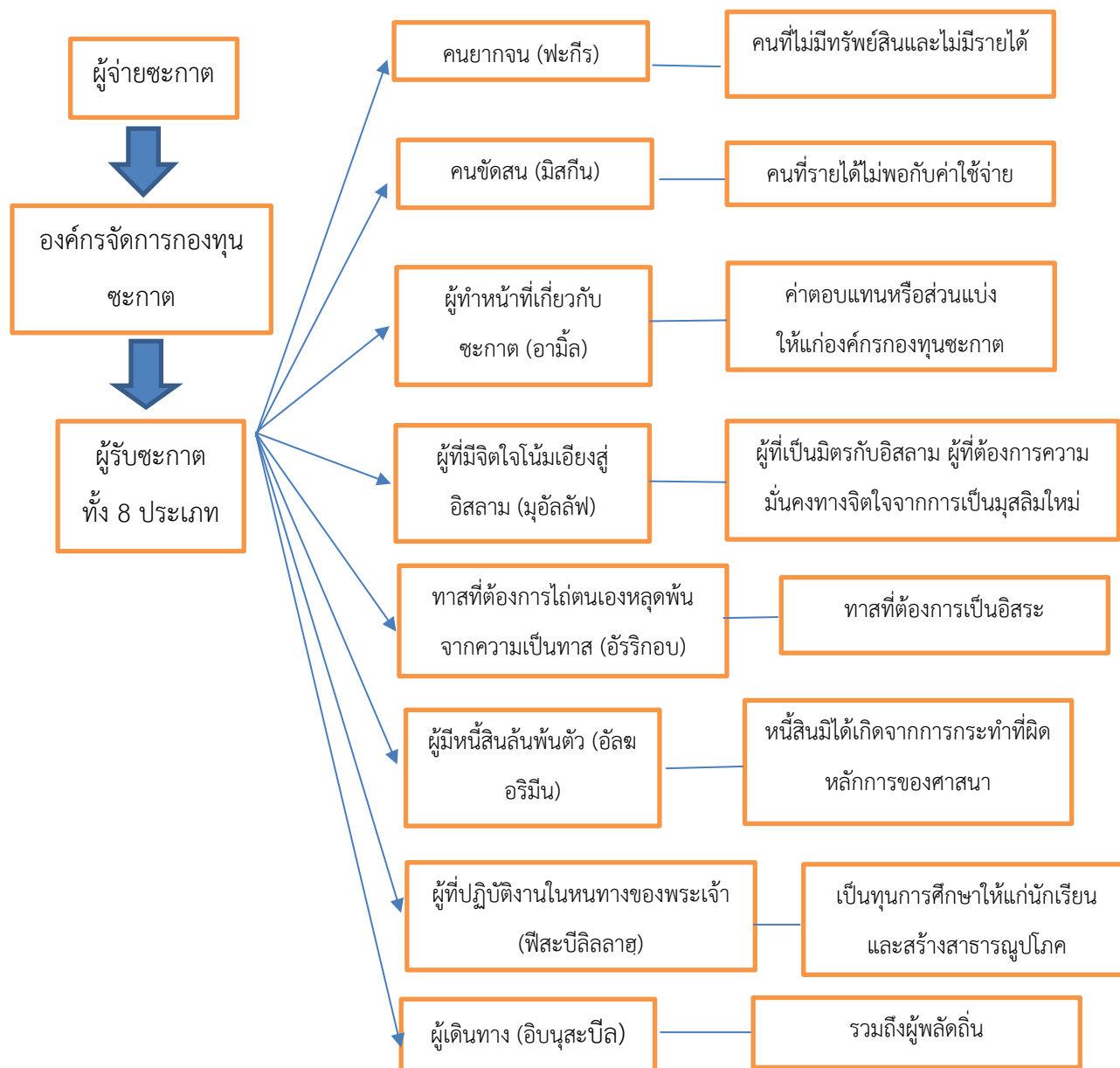
ปัจจุบัน องค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาตในมาเลเซีย ที่เป็นองค์กรในระดับรัฐทำหน้าที่ดูแลเรื่องชะกาต มีการแปรรูป (privatization) ให้องค์กรเอกชนทำหน้าที่แทนตามกฎหมายในการบริหารจัดการชะกาตเป็นระบบที่เรียกว่า “องค์กรบริหารจัดการชะกาต” หรือ Pusat Urus Zakat (PUZ) โดยนำทรัพย์สินที่ได้รับมาจัดตั้งเป็น “กองทุนชะกาต” มีรูปแบบและองค์ประกอบของคณะผู้บริหาร การบริหารจัดการ และการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการอิสลามแห่งรัฐ (MAIN) ในแต่ละรัฐ ดังเช่นการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บชะกาตแห่งเขตปกครองสหพันธรัฐ (Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan) ในปี 1991, คณะกรรมการชะกาตแห่งรัฐเซอลาโงร์ (Lembaga Zakat Selangor) ในปี 1994, ศูนย์การจัดการชะกาตแห่งรัฐปีนัง (Pusat Urus Zakat Pulau Pinang) ในปี 1994, ศูนย์จัดเก็บชะกาตแห่งรัฐปะหัง (Pusat Kutipan Zakat Pahang) ในปี 1995 ศูนย์ชะกาตแห่งรัฐเนอเกอรีเซิมบีลัน (Pusat Zakat Negeri Sembilan) ในปี 1998 และ ศูนย์ชะกาตแห่งรัฐมะละกา (Pusat Zakat Melaka) ในปี 2001

อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการชะกาตในมาเลเซียก็ประสบปัญหาบางประการซึ่งสามารถเป็นบทเรียนให้แก่ประเทศอื่นๆ เช่น ประสิทธิภาพและความล่าช้าในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการที่ยังเป็นรูปแบบราชการ (bureaucracy) ความแตกต่างทางสำนักคิดในนิติศาสตร์อิสลามเรื่องกฎเกณฑ์ของชะกาต ปัญหาขาดประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการนำจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิได้รับอย่างทั่วถึงเป็นความผิดพลาดจากการที่คนจนจริงไม่ได้รับความช่วยเหลือ (Type I Error) และความผิดพลาดที่คนไม่จนจริงไม่ได้รับความช่วยเหลือ (Type II Error) การเพิกเฉยต่อระบบชะกาตในชุมชนมุสลิม ทำให้ระบบการจัดการเรื่องชะกาตของมาเลเซียยังดำเนินไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพนัก ดูได้จากจำนวนคนยากจนที่กลับเพิ่มขึ้น

โดยสรุป องค์กรบริหารจัดการกองทุนชะกาตมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานด้านต่างๆ แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตตามหลักศาสนา ดังนี้ 1) การให้ความช่วยเหลือด้านชีวิตที่มีคุณค่า ได้แก่ การช่วยเหลือค่าอาหารรายเดือน สนับสนุนให้เข้าโรงเรียน การช่วยเงินค่าครองชีพรายเดือนการจูงใจให้มีการศึกษาสูงขึ้น ช่วยค่ารักษาโรคเรื้อรัง จัดหาที่พักอาศัยสำหรับคนยากจนและขัดสน มอบอาหารและของขวัญในเดือนเราะมาฎอน มอบแว่นตา ช่วยค่า

รักษาเกี่ยวกับโรคเรื้อรัง 2) การให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา ได้แก่ การเข้าโรงเรียน ค่าเช่าหอพัก ค่าธรรมเนียมการศึกษา โปรแกรมสร้างแรงจูงใจและฝึกหัดถาม-ตอบในการสอบเข้า SPM Grads Assessment and Workshop และการจัดพิธีมอบรางวัลแก่นักศึกษาดีเด่น 3) การให้ความช่วยเหลือด้านการเพิ่มเงินค่าจ้างหรือค่าตอบแทนในการครองชีพ (Living Remuneration Assistance) ได้แก่ ความรู้และทักษะในการทำธุรกิจ และพัฒนาการฝึกหัด , แม่เลี้ยงเดี่ยวหรือแต่งงาน, สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์, หลักสูตรผู้ประกอบการ และหลักสูตรการวางแผนครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิซะบีลิลลาฮ์) ได้แก่ พิธีการทางศาสนา การศึกษา เงินช่วยเหลือต่างๆ เงินสนับสนุนโรงเรียนประจำปี เงินช่วยเหลือในการสอนศาสนา อิสลาม ค่ารักษาพยาบาล เงินสนับสนุนองค์กรอาสาสมัคร ผ้าอ้อมผู้ใหญ่

แผนผัง 5-4 แสดง กระบวนการและกลุ่มเป้าหมายของการจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในมาเลเซีย

3. ข้อเสนอแนะพัฒนาแนวทางในการบริหารจัดการกองทุนชะกาตในไทย

ระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตในศาสนาอิสลามเกิดขึ้นตามหลักการของศาสนา ที่ชาวมุสลิมทุกคนที่มีรายได้และทรัพย์สินถึงเกณฑ์ที่กำหนดจะต้องจ่ายชะกาต ชะกาตจึงเป็นทานภาคบังคับตามหลักศาสนา ไม่ใช่การบริจาค ระบบสวัสดิการสังคมนี้อาจเป็นระบบเก่าคือมัสยิดเป็นผู้จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต หรือการที่ผู้จ่ายชะกาตจ่ายแก่ผู้รับชะกาตโดยตรง บางรัฐออกเป็นกฎหมาย แต่บางรัฐไม่มีกฎหมายบังคับใช้ ซึ่งไม่มีนัยสำคัญใดต่อการบริจาคชะกาต หรือเป็นระบบใหม่ที่มีการจัดตั้งองค์กรชะกาตมาทำหน้าที่บริหารจัดการชะกาต ซึ่งก็มีทั้ง

แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์กรชะกาตแบบเป็นทางการนั้นก่อตั้งโดยมีกฎหมายรองรับในการจัดตั้งและบริหารงาน ส่วนองค์กรชะกาตแบบไม่เป็นทางการเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนตั้งองค์กรขึ้นมาทำหน้าที่บริหารจัดการชะกาตในชุมชนหรือหมู่บ้าน เป็นต้น ชะกาตเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้สังคมพัฒนาโดยไม่ทอดทิ้งผู้ด้อยโอกาสไว้เบื้องหลัง ชะกาตยังเป็นกลไกที่ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการระบบใหม่หรือเก่า จะเป็นองค์กรชะกาตแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการก็ล้วนช่วยบรรเทาภาระของรัฐในการสร้างสวัสดิการแก่สังคม การระบุถึงบุคคล 8 ประเภทที่มีสิทธิได้รับชะกาต ซึ่งครอบคลุม ทั้งคนยากจน คนขัดสน เจ้าหน้าที่ชะกาต ผู้ที่ถูกดลใจให้เข้ารับอิสลาม ผู้ไร้อิสรภาพ ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ในหนทางของอัลลอฮ์ และคนเดินทางนั้นว่าครอบคลุมถึงผู้ที่เดือดร้อนและผู้ที่มีความมีสิทธิได้รับชะกาต นับว่าหลักศาสนาอิสลาม มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและครอบคลุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จากอดีต สู่ปัจจุบัน และอนาคต ตามข้อบัญญัติทางศาสนา

สำหรับประเทศไทยนั้นการจัดการเรื่องชะกาตส่วนใหญ่ยังเป็นระบบการจัดการสวัสดิการสังคมระบบเก่า คือ จัดเก็บและแจกจ่ายผ่านมัสยิดและจากผู้จ่ายชะกาตไปยังผู้รับชะกาตโดยตรง และเป็นแบบไม่เป็นทางการคือเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนในการตั้งกองทุนชะกาตขึ้นมาโดยไม่ได้มีกฎหมายการบริหารจัดการกองทุนชะกาตมาสนับสนุน ซึ่งต่างจากประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นระบบการจัดการแบบใหม่ที่จัดตั้งองค์กรชะกาตมาทำหน้าที่บริหารจัดการชะกาต และเป็นองค์กรชะกาตแบบเป็นทางการซึ่งก่อตั้งโดยมีกฎหมายรองรับในการจัดตั้งและบริหารงาน อีกทั้งยังพัฒนาไปเป็นการแปรรูปองค์กรชะกาตให้มีบริษัทเอกชนมาทำหน้าที่จัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตในบางรัฐ ทำให้ประสิทธิภาพการจัดสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาตมีมากขึ้น การบริหารกองทุนชะกาตในมาเลเซีย นับว่าเป็นสวัสดิการสังคมแบบเฉพาะเจาะจง (Selective) เป็นสวัสดิการสังคมกระแสรอง ที่มีไว้สำหรับชาวมุสลิมในมาเลเซีย

อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารกองทุนชะกาตอย่างเช่นกรณีมาเลเซียนั้นขึ้นอยู่กับองค์กรชะกาตที่จัดตั้งขึ้น ในการออกแบบและพัฒนาระบบจัดเก็บชะกาตและระบบแจกจ่ายชะกาต ที่สามารถเข้าถึงผู้บริจาคชะกาตและผู้รับชะกาตได้มากน้อยเพียงไร องค์กรบริหารกองทุนชะกาตทั้งการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต มีพัฒนาการเชิงบวกที่ปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดเก็บชะกาต ตั้งแต่ หักเงินเดือน จ่ายที่เคาน์เตอร์องค์กรจัดเก็บ ที่เคาน์เตอร์ธนาคาร หรือตู้ ATM แต่มีอยู่บ้างที่ผู้จ่ายชากจ่ายตรงกับผู้มีสิทธิรับชะกาต ทั้งนี้ศาสนาอิสลามแต่ละรัฐได้วางเครือข่ายจัดเก็บชะกาตในพื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านและตำบล และมัสยิด หลักการสำคัญประการหนึ่งในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาตของกองทุนชะกาตก็คือการประกันเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้รับชะกาต ผู้จ่ายชะกาตสามารถจ่ายได้อย่างบริสุทธิ์ใจผ่านกองทุนชะกาต ส่วนผู้รับชะกาตสามารถรับชะกาตที่ศาสนาอิสลามระบุว่าเป็นสิทธิที่พวกเขาจะได้รับโดยรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีไว้ เพราะผู้จ่ายชะกาตและผู้ที่จะรับชะกาตไม่จำเป็นต้องรู้จักกันหรือเจอกัน ผู้จ่ายชะกาตไม่รู้สีกว่าเป็นหนี้บุญคุณต่อใครในขณะที่ผู้รับชะกาตก็ไม่รู้สีกว่าเป็นหนี้บุญคุณกับใคร นอกจากนั้นกองทุนชะกาตยังสามารถสร้างระบบสวัสดิการสังคมที่

เน้นการพัฒนาผู้รับชะกาดให้สามารถหาเลี้ยงชีพเพียงพอต่อรายจ่ายได้ (Give them a fish they can eat all in one day, Give them hot to fish they can eat all their lives) ตรงกับหลักการสวัสดิการสังคมที่ว่า “ช่วยเขาเพื่อให้ช่วยตัวเองได้” (Help them to help themselves) นั่นเอง

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขององค์กรจัดการกองทุนชะกาดในมาเลเซียมีดังต่อไปนี้ จุดแข็ง: 1) กองทุนชะกาดดำรงอยู่บนพื้นฐานศรัทธาของชาวมุสลิมที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า 2) หลักการชะกาดได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้รับและผู้จ่ายชะกาด รวมทั้งหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บและแจกจ่ายอย่างชัดเจน 3) ในแต่ละรัฐมีสภาศาสนาอิสลามประจำรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ 4) ในแต่ละรัฐมีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการชะกาด 5) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดเก็บชะกาด จุดอ่อน: 1) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดไม่สามารถกำหนดวงเงินงบประมาณได้อย่างชัดเจนจากกองทุนชะกาดเพื่อทำตามนโยบายสาธารณะที่ควรจะเป็น 2) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและคนขัดสนได้อย่างทั่วถึง 3) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดบริหารจัดการล่าช้า จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้มีสิทธิรับชะกาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดไม่ได้ให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับความช่วยเหลือระยะยาวในการพัฒนาทักษะวิชาชีพเพื่อให้ผู้รับสามารถช่วยเหลือตนเองได้ 5) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดยังไม่สามารถใช้เทคโนโลยีในการจับเก็บชะกาดให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดได้ โอกาส: 1) การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้จ่ายชะกาดและผู้รับชะกาดเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิผลมากขึ้น 2) การพัฒนาระบบการสืบค้นผู้จ่ายชะกาดและอำนวยความสะดวกในการจ่ายชะกาด 3) การพัฒนาระบบการสืบค้นผู้มีสิทธิรับชะกาดให้เข้าถึงบริการขององค์กรจัดการกองทุนชะกาดและสามารถเข้ารับความช่วยเหลือได้ทันต่อความต้องการ 4) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดสามารถพัฒนาโครงการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อให้ผู้มีสิทธิรับชะกาดสามารถช่วยเหลือตนเองในระยะต่อไป 5) องค์กรจัดการกองทุนชะกาดสามารถสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ให้กับชาวมุสลิมได้ประพฤติตนตามข้อบัญญัติทางศาสนา อุปสรรค: 1) มุสลิมบางส่วนขาดสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและการประพฤติตนตามข้อบัญญัติทางศาสนา 2) ผู้มีสิทธิรับชะกาดบางส่วนไม่ตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้ 3) ผู้จ่ายชะกาดบางส่วนขาดความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการกองทุนชะกาด ทำให้เลือกที่จะจ่ายเงินชะกาดโดยตรงแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด 4) แนวโน้มของผู้มีสิทธิรับชะกาดแบบถาวรมีจำนวนมากขึ้นตามสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่นผู้ป่วย ผู้สูงอายุติดเตียง 5) ผู้จ่ายไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดเก็บชะกาด

จากการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะกาดในมาเลเซียดังต่อไปนี้ 1) พัฒนาระบบข้อมูลในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดให้ทั่วถึงและเป็นธรรม พร้อมทั้งพัฒนาการจัดโครงการช่วยเหลือผู้รับชะกาดให้สามารถพัฒนาตนเองได้ในระยะยาวต่อไป 2) ส่งเสริมจิตสำนึกและการประพฤติตนตามหลักข้อบัญญัติศาสนา โดยองค์กรศาสนาและสถาบัน

ครอบครัว และกำหนดนโยบายเพื่อช่วยเหลือผู้มีสิทธิรับชะงาด โดยเฉพาะผู้มีสิทธิรับชะงาดที่มีความเดือดร้อนแบบถาวรและไม่สามารถช่วยตัวเองได้ 3) ควรพัฒนาระบบข้อมูลที่ใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและแผนการช่วยเหลือจากกองทุนชะงาด และการกำหนดวงเงินงบประมาณการช่วยเหลือ การพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะงาด 4) สร้างกระแสความรับผิดชอบต่อนองและสังคมตามข้อบัญญัติทางศาสนา โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวและองค์กรชะงาด โดยการปรับเปลี่ยนโครงการจัดบริการช่วยเหลือโดยเน้นพัฒนาทักษะด้านอาชีพของบุคคล ครอบครัว

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะงาดให้มีประสิทธิภาพในประเทศไทยก็คือ ควรมีการจัดตั้งองค์กรชะงาดขึ้นมาทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนชะงาด เพราะการจัดระบบสวัสดิการสังคมจากกองทุนชะงาดที่มีประสิทธิภาพที่สุดนั้นต้องดำเนินการโดยองค์กรชะงาดไม่ใช่ปัจเจกบุคคล

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกวรรณ ยี่หวังเจริญ. 2557. การศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างรายได้และพฤติกรรมการบริโภคของมุสลิม

ไทย ปี พ.ศ. 2549-2556. รายงานวิจัยเสนอต่อแผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย มูลนิธิสร้างสุขมุสลิมไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2550. พรบ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ฉบับแก้ไขครั้งที่ 2

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. รายงานการศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิสย์.

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, สำนักงาน. (2550). รายงานวิชาการกองทุนชะกาต. เอกสารวิชาการหมายเลข 8. กรุงเทพฯ: มีวงษ์พับลีซิง จำกัด

Thai Islamic Global Net Team. (2562). ความหมายอัลกุรอานภาษาไทย. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2562, จาก <http://www.alquran-thai.com/Showsurah.asp?SurahNo=2&wPage=10>

ไชยา ยี่มิวโล. (2528). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์การ. กรุงเทพฯ: cursa.

ทัศนีย์ ลักษณะวิชานซ์. (2545). การใช้ทรัพยากรในงานสวัสดิการสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.

นักสื่อสารแรงงาน. (2559). รำลึก 100 ปีชาตกาล ศ.ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ บุคคลสำคัญของโลก. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://voicelabour.org/รำลึก-100-ปีชาตกาล-ศ-ดร-ป๋วย-อ/>

บรรจง ปินกาชัน. (2523). เศรษฐศาสตร์อิสลาม. กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมี

ป๋วย อึ๊งภากรณ์. //(2516, ตุลาคม). //คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง: จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน. //สังคมศาสตร์ปริทัศน์//11(10):ไม่ปรากฏเลขหน้า.

มิ่งขวัญ ปานบ้านแพ้ว. (2562). ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา. สืบค้นเมื่อ 13 พฤษภาคม 2562, จาก

มุฮัมหมัด ซุฟฟิการ์. (2559). **ชะกาดในคัมภีร์อัลกรุอันและซุนนะฮ์ จากมุมมองสมัยใหม่**. แปลโดย บรรจง บินกา
 ชัน. กรุงเทพฯ: อัล-อะมีน

ระพีพรรณ คำหอม. (2549). **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย (Social Welfare in Thai Society)**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพฯ: บ.พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ศุภชัย สมันตรัฐ. (2548). **การพัฒนาการบริหารสวัสดิการชะกาดของชาวไทยมุสลิมจังหวัดสตูล**. วิทยานิพนธ์
 สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). กรุงเทพฯ:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร

สมคิด บางโม. (2538). **หลักการจัดการ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2546). **พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546**. สืบค้น
 เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2561, จาก [http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca66/%ca66-20-9999-
 update.pdf](http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca66/%ca66-20-9999-update.pdf)

สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. (2562). **สถิติจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งทั่ว
 ราชอาณาจักร**. สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2562, จาก
[https://www.cicot.or.th/th/news/detail/305/3/สถิติจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งทั่ว
 ราชอาณาจักร](https://www.cicot.or.th/th/news/detail/305/3/สถิติจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งทั่วราชอาณาจักร)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). **รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความ
 ยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555**. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2562, จาก
https://www.nesdb.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=2669

อับดุลชะกูร์ บิน ซาฟิอีย์. (2554). **ศึกษารูปแบบการจัดการ "ชะกาด" มาเลย์ เดือนรัฐอยู่อย่างมั่งคั่งเฉพาะด้าน
 ความมั่นคง**. สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2561, จาก [https://www.isranews.org/south-
 news/academic-arena/1940-qq-sp-1432731473.html](https://www.isranews.org/south-news/academic-arena/1940-qq-sp-1432731473.html)

อับดุลชุกร ดินอะ. (2553). **บัยตุลมาล (Bait al-Mal)**. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2562, จาก
<http://oknation.nationtv.tv/blog/shukur/2010/01/07/entry-1>

อิสรา ศานติศาสน์. (2562). ทำไมจึงต้องส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนชะกาต. ใน **ชะกาตกับการสร้างความยุติธรรมทางสังคม**. ที่ระลึกงานชะกาตสัมพันธ์ ครั้งที่ 2 กองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่ 27 เมษายน พ.ศ. 2562

อิสรา ศานติศาสน์ และศรีณย์ ศานติศาสน์. (2562). **เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องของชะกาตและความยากจนของมุสลิมไทย**. บทความนำเสนอในที่ประชุมวิชาการประจำปี สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.

อิสเรศ มะหะหมัด. (2551). **ความสำคัญของชะกาตในอิสลาม**. สืบค้นเมื่อ 7 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://islamicfinancethai.com/ชะกาต-zakat/ความสำคัญของชะกาต/>

ภาษาต่างประเทศ

Ab Rahman, Azman., Alias, Mohammad Haji., and Omar, Syed Mohd Najib Syed. (2012). **Zakat Institution in Malaysia: Problems and Issues**. GJAT 2(1) (pp. 35-41). Retrieved from GJAT: <http://www.gjat.my/gjat062012/gjat1220120201.pdf>.

Ab Rahman Azman., & Abd Khafidz, Hasanah. (2015). **Ensiklopedia Asnaf dan Skim Agihan Zakat di Malaysia**. Negeri Sembilan: Penerbit USIM

Ahmad S.M., & Shofian A. (2010). **Transformasi Pengurusan Zakat di Malaysia**, paper was presented in International Islamic Development Management Conference (IDMAC), on 21-22 December 2010 USM, Pulau Pinang, Malaysia.

Aspalter, Christian. (2006). **The East Asian welfare model**, International Journal of Social Welfare 15 (4). Retrieved from [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-\[\[2397.2006.00413.x](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-[[2397.2006.00413.x)

Jaapar, K., Yaacob, M., & Yusof, M. Y. (2015). Knowledge Management in Zakat Division Majlis Agama Islam dan Adat Melayu Perak. In Fuadah Johari et al. (Eds), **Zakat's Role in Enhancing the Economy of the Ummah: Challenges and Future Prospects**. pp. 70. Negeri Sembilan: USIM Press.

Jafree, M.K., & Amin, M. R. (2003). Administering Zakah: State of the art and looking beyond. In S. A. Hannan et al. (Eds), **Zakat and poverty alleviation**. pp. 80-82. K. Lumpur: NDR Publication.

K. Steiner. 2011. Quote in Hairunnizam Wahid. (2014). **Localization of Malaysian Zakat Distribution: Perceptions of Amils and Zakat Recipients**. p. 32. Ph.D. Thesis. (Economics). Selangor: School of Economics, Universiti Kebangsaan Malaysia. Retrieved December 2, 2018. From [http://studentsrepo.um.edu.my/4604/1/PhD_Thesis-EHA080002-Hairunnizam_Wahid\(FEA-UM-2014\).pdf](http://studentsrepo.um.edu.my/4604/1/PhD_Thesis-EHA080002-Hairunnizam_Wahid(FEA-UM-2014).pdf)

MAIK. (2018, December). **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการจัดการชะกาทของสภาศาสนาอิสลามฯแห่งรัฐกลันตัน** MAIK. (เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)

Masjid Jami Musaid Ad-dhobi. (2557). **บัยตุลมาล**. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2562 2015, จาก <https://web.facebook.com/JamiMusaidAddhobi/posts/บัยตุลมาล-ตามหลักศาสนาอิสลาม-บัยตุลมาล-بَيْتُ الْمَالِ> อ่านว่า-บัยตุล-อัลมาล-ค่าน/344060269114027/?_rdc=1&_rdr

Mohd Ridhwan Ab. Aziz. (2013). **Introduction to Islamic Institutions in Economic and Finance**. Negeri Sembilan: USIM Publ.

Muhammad Abdul Aziz. (1993). Zakat and rural development in Malaysia. Quoted in Hairunnizam Wahid. (2014). **Localization of Malaysian Zakat Distribution: Perceptions of Amils and Zakat Recipients**. p. 32. Ph.D. Thesis. (Economics). Selangor: School of Economics, Universiti Kebangsaan Malaysia. Retrieved December 2, 2018. From [http://studentsrepo.um.edu.my/4604/1/PhD_Thesis-EHA080002-Hairunnizam_Wahid\(FEA-UM-2014\).pdf](http://studentsrepo.um.edu.my/4604/1/PhD_Thesis-EHA080002-Hairunnizam_Wahid(FEA-UM-2014).pdf)

Muhsin Nor Paizin. (2017, February). Usage of Islamic Alms's Online Portal: Case Study on Pusat Pungutan Zakat (PPZ), Federal Territories of Malaysia. **Intellectual Property Rights**. 5(1): 1. Retrieved Dec 15, 2018, from <https://www.omicsonline.org/open-access/usage-of->

islamic-almss-online-portal-case-study-on-pusat-pungutan zakat-ppz-federal-territories-of-malaysia-2375-4516-100075.php?aid=87487

Pearlman Problem's Solving Theory. Social Service Review. **The University of Chicago Press Journals**. Volume 93, Number 2 | June 2019. Retrieved July 15, 2019, from https://scholar.google.co.th/scholar?q=perlman+problem+solving+theory&hl=th&as_sdt=0

PPZ-MAIWP. (2018). **Sejarah**. Retrieved December 16, 2018 from <http://www.zakat.com.my/info-ppz/sejarah/>

PPZ-MAIWP. (2017). **Laporan Zakat 2017: Satu Sumber Maklumat Makat di Malaysia**. Kuala Lumpur

PZM. (2018, November). **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการจัดการชะกาดของศูนย์จัดเก็บชะกาดรัฐมะละกา PZM. (เอกสารอิเล็กทรอนิกส์)**

Rahman, Azman A.; Alias, Mohd. Haji., & Omar, Syed Mohd. Najib Syed. (2012, June). Zakat Institution in Malaysia: Problems and Issues. **Global Journal Al-Thaqafah (GJAT)**. 2(1). Retrieved Dec 15, 2018, from <http://www.gjat.my/gjat062012/gjat1220120201.pdf>

Rais, M. (2013). Zakat: A Catalyst in Promoting Ummah's Development: A Malaysian Experience. **Journal Pengurusan JAWHAR**, 7(2), 70.

Razimi, Mohd Shahril., Romle, Abd Rahim., and Erdris, Muhammad Farid. (2016). Zakat Management in Malaysia: A Review. **American-Eurasian Journal of Scientific Research** 11(6) (pp. 453-457).

S. Hasan. (2007). **Philanthropy and Social Justice in Islam: Principles, Potentials, and Practices**. Kuala Lumpur: A.S. Noordeen.

- Sarif, Suhaili., Kamri, Nor ‘Azzah. & Madun, Azian. (2010). The Impact of Malaysian Islamic Revivalism on Zakat Administration. **Internatinal Journal of Nursantara Islam**. Retrieved October 1, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/291221548_The_Impact_of_Malaysian_Islamic_Revivalism_on_Zakat_Administration
- Zakaria, Maheran. (2018). Role of Zakah Institution in Governing and Transforming Beneficiary’s Living Standard from the Level of Daruriyyat (Dire Necessities) to Hajiyyat (Comfort Living) in Relation to Maqasid al Syariah. **Pertanika Journal of Scholarly Research Reviews**, 4(2): 43-48

ภาคผนวก

Department of Political Science,

Faculty of Social Sciences

Srinakharinwirot University

114 Sukhumvit 23 Rd. Wattana

Bangkok Thailand 10110

April 9, 2019

Appointment Letter

Dear Director of Center for Islamic Philanthropy and Social Finance,

Universiti Teknologi MARA Melaka,

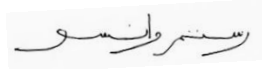
In order to conduct a research on “Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia”, collaboration between Thailand’s research team and Center for Islamic Philanthropy and Social Finance, UiTM Melaka is needed especially in data collection techniques. In this research, the members from Center for Islamic Philanthropy and Social Finance, UiTM Melaka are appointed as the research collaborator being responsible for data collection, questionnaire survey, data analysis and focus group discussion.

In this regard, the following persons are appointed as the research collaborator:

1. Professor Dr. Abd Halim Mohd Noor
2. Dr. Mohd Saladin Abdul Rasool
3. Dr. Azhana Othman
4. Mrs. Hamidah Muhd Irpan

5. Ms. Nurul Amyra Md Isa

Sincerely,

(Dr. Roostum Vansu)

Head Researcher of Research Topic:

“Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia”

Tel: +66 94 0259708 Email: roostum@hotmail.com

Center for Islamic Philanthropy and Social Finance
 Universiti Teknologi MARA Melaka
 Km 26 Jalan Landu
 78000 Alor Gajah, Melaka, MALAYSIA
 Tel : +606 558 2272/2273
 Fax: +606 558 2271

Tarikh: 14 December 2018

Dr Roostum Vansu
 Head Researcher
 Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia

Dear Sir,

RESEARCH COLLABORATION

With regards to your letter dated 27th November 2018 pertaining a request for data collection assistance. Insha Allah as per our discussion, we are willing to collaborate for the project entitled Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia.

Attached is the suggested schedule and costs of activities involved. The dates suggested are tentative and subject to change.

As for publication, it is agreed that collaboration will commenced after Dr Roostum submitted the final report in May 2019.

Thank you

والسلام

Yours truly,

Associate Prof Dr. Abd Halim Mohd Noor
 Director

Questionnaire for Zakat Payers

The Research on “Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia”

By TTMT (Think Tank Malaysia - Thailand)

.....

Please answer the questions as your reality.

1. Gender

- ☐ Male
- ☐ Female

2. Marital Status

- ☐ Single
- ☐ Married
- ☐ Widow/widower/single parent

3. Age (state).....

4. Highest level of education

- ☐ Primary School
- ☐ Secondary Shool
- ☐ Certificate, Diploma or equivalent
- ☐ Degree and above
- ☐ Others (state)

5. Occupation

- ☐ Government
- ☐ Private
- ☐ Own Business/ Self Employed
- ☐ Retired
- ☐ Jobless
- ☐ Other (Please specify).....

6. Income per month (Approximately..... (RM)

8. What kind of zakat you ever paid?

☐ Zakat al-mal (Zakat on wealth) only

☐ Zakat al-Fitr only

9. Amount of for Zakat al-mal paid per year(RM)

10. What is your mode of payment for Zakat?

☐ Pay to Zakat Fund Organization

☐ Pay directly to the recipients.

☐ Other (please specify).....

11. What is the Zakat Payment channel that you made a payment? (able to answer more than one)

☐ Zakat Counter Services

☐ Salary Cut (*Potongan Gaji*)

☐ Internet Banking

☐ Bank Counter Services

☐ Cheque Deposit

☐ Postal Services

☐ Kiosk Machine/ Bank ATM

☐ By Post/ Mail

12. From where do you know about obligation to pay zakat?

- ☐ Print Media (Media Cetak)
- ☐ Electronic Media
- ☐ Religious School
- ☐ Government/Public School (*Sekolah Kebangsaan*)
- ☐ Family Order (*Pesanan Keluarga*)
- ☐ Religious Talk
- ☐ Zakat Officer
- ☐ Friend
- ☐ Others (Please specify).....

13. Have you ever participated in any Zakat authority organized program?

- ☐ Yes
- ☐ No

14. Can program organized by Zakat organization attract people who are capable or eligible to pay zakat?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ No Information

15. To what extent the following statements are appropriate or inappropriate for you?

(Not agree or agree from scale 1 to 5)

1.	Commemorating the obligations as in the Quran	
2.	Paying zakat is beneficial	
3.	Zakat institutions are efficient in zakat collection	
4.	Zakat institutions are efficient in distributing zakat	
5.	Paying zakat display the personality of zakat payee	
6.	Zakat fund help significantly zakat recipient	
7.	Distribution of zakat is efficient in my locality	
8.	Staffs of zakat institutions are efficient in fulfilling their responsibility	

16. Are you satisfied with Zakat Fund management?

- ☐ Very satisfied
- ☐ Satisfied
- ☐ Quite satisfied
- ☐ Not satisfied
- ☐ Very not satisfied

17. What kind of improvement that Zakat Fund Organization should develop?

- ☐ Information / news about the collection and distribution of zakat.
- ☐ Facilitation of zakat payment through modern technology / internet.
- ☐ Arranging social service projects that allow the poor /zakat recipients to help themselves.
- ☐ The Zakat fund should report the results of its collection and distribution to the public
- ☐ The others. (Please specify).....

18. More

suggestions.....

.....

.....

Questionnaire for Zakat Recipients

The Research on “Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia”

By TTMT (Think Tank Malaysia - Thailand)

.....

Please answer the questions as your reality.

1. Gender?

- ☐ Male
- ☐ Female

2. Marital Status?

- ☐ Single
- ☐ Married/Living with partner
- ☐ Widow

3. Age?

- ☐ Below 30 yrs
- ☐ 30 – 44 yrs.
- ☐ 45-60 yrs.
- ☐ Above 60 yrs

4. Occupation?

- ☐ Government
- ☐ Private
- ☐ Own Business/Self-employed
- ☐ Retired
- ☐ Unemployed
- ☐ Other (Please specify)

6. Highest level of education?

- ☐ Primary School
- ☐ Secondary School
- ☐ Certificate, Diploma or equivalent
- ☐ Degree or equivalent
- ☐ Others.....

7. Income per month (Approximately..... (RM) ?

- ☐ Below RM3,000
- ☐ RM3,000 – RM6,000
- ☐ Above RM6,000

8. Have you ever received Zakat fund?

- ☐ Yes
- ☐ No

9. Years of receiving Zakat?

- ☐ Below 1 years
- ☐ 1-3 years
- ☐ 4-5 years
- ☐ More than 5 years

10. How often do you receive Zakat fund?

- ☐ Monthly
- ☐ Yearly
- ☐ 1-3 times /year
- ☐ One-off

11. Which category of Zakat receiver (Asnaf) are you? (can answer more than 1)

- ☐ Fakir
- ☐ Miskin
- ☐ Amil zakat
- ☐ Muallaf
- ☐ Fisabiillah
- ☐ Al-Riqab
- ☐ Al-Gharimin
- ☐ Ibnu Sabil

12. In what channel do you receive Zakat fund?

- ☐ From Zakat Fund.
- ☐ Directly from Zakat payers.
- ☐ Other. (Please specify).....

13. In your opinion, can zakat help you in solving problems?

- ☐ Can solve my problems.
- ☐ Cannot solve my problems.

14. What is your main factor for applying zakat assistance?

- ☐ Rejected By Family
- ☐ Age Factors
- ☐ Health Factor
- ☐ Did not have a fixed income
- ☐ Did not have any skills
- ☐ Hard to change life style
- ☐ Family Factor
- ☐ Other (please specify)

15. How much zakat assistance received per month?

- ☐ Below RM500
- ☐ RM501-RM1000
- ☐ RM1001-RM2000
- ☐ RM2001 and above

16. What is your Income after Zakat?

- ☐ Below RM500
- ☐ RM501-RM1000
- ☐ RM1001-RM2000
- ☐ RM2001 and above

17. How much is your household's expenditure per month?

- ☐ Below RM500
- ☐ RM501-RM1000
- ☐ RM1001-RM2000
- ☐ RM2001 and above

18. What kind of assistance that was fulfilled by zakat?

- ☐ Monthly Assistance
- ☐ Buy/Build House
- ☐ Repairing House
- ☐ Capital
- ☐ Debt
- ☐ Grocery Money
- ☐ Rent House
- ☐ Medical
- ☐ Funeral

- o Emergency
- o Marriage
- o Lawyer
- o Education
- o Eidul-Fitr & Eidul Adha
- o Business

19. What kind of improvement that Zakat Fund Organization should develop?

- o Information / news about the collection and distribution of zakat.
- o Facilitation of zakat payment through modern technology / internet.
- o Arranging social service projects that allow the poor /zakat recipients to help themselves.
- o The Zakat fund should report the results of its collection and distribution to the public
- o Other (please specify)

20. Any more suggestions?

.....

Questionnaire for Non-Muslims

The Research on “Social Welfare Management in Zakat Fund Organizations in Malaysia”

By TTMT (Think Tank Malaysia - Thailand)

.....

Please answer the questions as your reality.

1. Gender?

- ☐ Male
- ☐ Female

2. Marital Status?

- ☐ Single
- ☐ Married/Living with partner
- ☐ Widow

3. Age? _____ years old

4. Highest level of education?

- ☐ Primary School
- ☐ Secondary School
- ☐ Certificate, Diploma or equivalent
- ☐ Degree or equivalent
- ☐ Others.....

5. Occupation?

- ☐ Government
- ☐ Private
- ☐ Own Business/Self-employed
- ☐ Housewife

- ☐ Retired/ Not Working
- ☐ Jobless
- ☐ Other (Please specify)

6. Income per month (Approximately..... (RM) ?

7. What is your religion?

- ☐ Christianity
- ☐ Buddhism
- ☐ Hinduism
- ☐ Sikhism
- ☐ atheists
- ☐ Other (Please specify)

8. Should zakat be distributed to non-Muslims?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ No idea If your answer is Yes or No, please explain _____

9. Can Zakat achieve socio-economic justice?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ No idea If your answer is Yes or No, please explain _____

10. Can Zakat be a social safety net for the community?

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ No idea If your answer is Yes or No, please explain _____

11. Any views, suggestions or comments on zakat that you would like to share?

.....

.....

.....

Thank you.

ประวัติผู้รับผิดชอบโครงการ

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นายรุสตั้ม หวันสู

ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Roostum Vansu

เพศ ชาย วัน/เดือน/ปีเกิด 7/เมษายน/2529

ตำแหน่งปัจจุบัน (อาจารย์, ผศ., รศ., ศ., ตำแหน่งทางราชการ) อาจารย์

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 สุขุมวิท 23
คลองเตยเหนือ วัฒนา กรุงเทพฯ 10110

โทรศัพท์/โทรสาร 02-649-5000

E-mail – address: roostum@hotmail.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 180 ถ.รามคำแหง 3/1 แขวง สวนหลวง เขต สวนหลวง กทม. 10250

โทรศัพท์/โทรสาร 094-0259708

ประวัติการศึกษา (ปริญญาตรี – เอก; สาขา และสถาบัน)

ระดับการศึกษา	สาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา	จบจากสถาบัน
ศศ.บ.	รัฐเซียศึกษา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
M.A.	West Asian Studies (Political Science)	Aligarh Muslim University, India
Ph.D.	West Asian Studies (Political Science)	Aligarh Muslim University, India

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

ข. ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ค. ผลงานอื่นๆ เช่น ตำรา บทความ สิทธิบัตร ฯลฯ

- Vansu, Roostum. (2018). Muslim Demography and Russian Foreign Policy: A Challenging Perspective. In **Emerging Discourse in Social Sciences and Management**. Edited by Mahjabin Banu and Uma Shanker Singh. pp. 114-123. New Delhi: New Delhi Publishers.[An Edited Book]
- Vansu, Roostum. (2019, January-June). The Middle East in China's One Belt, One Road Initiative. **Asian Review**, Chulalongkorn University. 40(1).

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่เคยได้รับ

จ. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

- ภูมิภาคตะวันออกกลางศึกษา
- การเมืองในโลกมุสลิม
- นโยบายต่างประเทศรัสเซีย

ฉ. ภาระงานในปัจจุบัน

1. งานประจำ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. งานวิจัยที่รับผิดชอบในปัจจุบัน 1) กฎหมายความมั่นคงและการบังคับใช้ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ และพื้นที่ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา (สกว.) 2) ภูมิรัฐศาสตร์ใหม่ในตะวันออกกลาง: การเผชิญหน้าระหว่างอิหร่านและซาอุดีอาระเบีย" (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นักวิจัยร่วมโครงการ

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นาย/นาง/นางสาว ทศนีย์ ลักษณะภิชนชัย

ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Mrs. Tassanee Laknapichonchat

เพศ หญิง วัน/เดือน/ปีเกิด 5/สิงหาคม/2491

ตำแหน่งปัจจุบัน (อาจารย์, ผศ., รศ., ศ., ตำแหน่งทางราชการ) รองศาสตราจารย์ (เกษียณอายุราชการ)

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) 205 ถนนพุทธมณฑลสาย 2 แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค กทม.10160

โทรศัพท์/โทรสาร 02 805 3829

E-mail – address: tassalak@gmail.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 205 ถนนพุทธมณฑลสาย 2 แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค กทม.10160

โทรศัพท์/โทรสาร 081 875 1127

ประวัติการศึกษา (ปริญญาตรี – เอก; สาขา และสถาบัน)

ระดับการศึกษา	สาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา	จบจากสถาบัน
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต (สส.บ.) (เกียรตินิยมดี)	สังคมสงเคราะห์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
-สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต (สส.ม)	สังคมสงเคราะห์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Post-Graduate Diploma	Social Policy and Administration	University College of Swansea, U.K.
Ph.D.	Social Psychology	Bucharest University, Romania.

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

- 2000 **“The Community-Based Program for Poverty Alleviation in Thailand: Social Investment Project (SIP).”** Presented at Second Asia Regional Conference on Social Security. January 24-26, 2000, Hong Kong.
- 2000 **“The Need for Social Work License in Thailand.”** Presented at Joint Conference of the International Federation of Social Workers (IFSW) and the International Association of Schools of Social Work (IASSW). Palais des Congres, Montreal, Quebec, Canada. July 29 – August 2, 2000.
- 2000 **“Social Work Education for Sustainable Poverty Reduction.”** Presented at Conquary on Sustainable Poverty Reduction Winter Workshop: Academics and Democratization of Policy Assessment for Poverty Reduction, Thammasat University, Bangkok, Thailand. December 6, 2000.
- 2005 **“Developing Cooperative Networks for the Agricultural People In Petchaburi Province, Thailand”**. 2005. presented at the 18th Asia-Pacific Social Work Conference in “Challenge and Responses of Social Work: Toward New Asia-Pacific Paradigms, Seoul, Korea. Arranged by Korean Association Of Social

Workers, Korean Council on Social Welfare Education. International Federation of Social Workers. Asia & Pacific Association for Social Work Education .

ข. ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

- 2556 โครงการศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมหุ้นส่วนทางสังคมในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อนำไปสู่สังคมสวัสดิการ (Welfare Society) สนับสนุนโดย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 2555 โครงการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมสามสาย ชุมชนพุทธ คริสต์ อิสลาม อำเภอพระประแดง สนับสนุนโดย อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
- 2554 โครงการจัดการความรู้เรื่อง การส่งเสริมการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน สนับสนุนโดยกรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 2553-2554 การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดสวัสดิการครูและบุคลากรทางการศึกษา สนับสนุนโดย สกสศ. (สำนักงานสวัสดิการครูและบุคลากรทางการศึกษา) กระทรวงศึกษาธิการ
- 2552 -2553 การวิจัยเรื่อง “ Capacity Assessment of Ministry of Social Development and Human Security” สนับสนุนโดย UNDP
- 2551 การวิจัยเรื่อง Drinking Patterns and Their Outcomes in Thailand สนับสนุนโดย ICAP (International Center for Alcohol Policies), USA.
- 2549 การวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายความเข้มแข็งของสหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งในการซื้อขายแบบข้อตกลงทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ สนับสนุนโดย สกว.
- 2551 การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนสวัสดิการของรัฐ สนับสนุนโดยสำนักงาน ก.พ.
- 2551 การวิจัยเรื่อง “การบริหารสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง” สนับสนุนโดย กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 2548 การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนจังหวัดนครสวรรค์” สนับสนุนโดย จังหวัดนครสวรรค์
- 2549 การวิจัยเรื่อง “โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสมุทรสงคราม” สนับสนุนโดย สมาคมผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจ

- 2549 การวิจัยเรื่อง “ตัวแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดหลักประกันสุขภาพ กรณีศึกษา อบต.ปลายโพรงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงครามและ อบต.ท่าไม้รวก อ.ท่าทาง จ.เพชรบุรี” สนับสนุนโดย สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
- 2545 การวิจัยเรื่องแนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี” สนับสนุนโดย สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัยแห่งชาติ (สกว.)

ค. ผลงานอื่นๆ เช่น ตำรา บทความ สัมมนา ฯลฯ

- 2013 The Government Policy for Inclusive Growth of Village People: The Case Study of Hin Kong Village, Ratchaburi Province, Thailand

ง. รางวัลผลงานวิจัยที่เคยได้รับ

-

จ. สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

สังคมสงเคราะห์ นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม จิตวิทยาสังคม

ฉ. ภาระงานในปัจจุบัน

1. งานประจำ - ประธานมูลนิธิเพื่อการบริหารสังคม
2. งานวิจัยที่รับผิดชอบในปัจจุบัน -